

ANAYASA
KAMU-S/TK İLİŞKİLERİ
GÖNÜLLÜLÜK
ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ
VAN DEPREMİ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2 0 1 2

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

ANAYASA
KAMU-ŞİRK İLİŞKİLERİ
GÖNÜLLÜLÜK
ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ
VAN DEPREMİ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2 0 1 2

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

SİVİL TOPLUM İZLEME RAPORU 2012

TÜSEV Yayınları, Mart 2013

No 58

ISBN 978-605-62694-2-4

PROJE EKİBİ

Tevfik Başak Ersen • Liana Varon • Evrim Çoksöyler

YAZARLAR *(Alfabetik olarak sıralanmıştır)*

Ayşegül Ekmekçi • Burçin Doğan Yüceer • Deniz Şahin
Evrim Çoksöyler • İnanç Mısırlıoğlu • Liana Varon
Selen Lermioğlu Yılmaz • Semanur Karaman
Sevda Kılıçalp Iaconantonio • Tevfik Başak Ersen

YAPIM

Myra • Koordinasyon **Engin Doğan** • Yayın Tasarımı **Deniz Kurşunlu** • Sayfa Tasarımı ve Uygulama **Serhan Baykara**
Baskı Öncesi Hazırlık Koordinasyonu **Nergis Korkmaz**

BASKI

İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti. Atatürk Cad.
Göl Sok. (İtfaiye Karşısı) No: 1 Yenibosna/Bahçelievler/
İstanbul - Türkiye Tel: 0212 656 49 97 Fax: 0212 656 29 26

©Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) izni olmadan
hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (kayıt,
bilgi depolama, vb.) çoğaltılamaz.

TÜSEV

Bankalar Cad. No. 2 Minerva Han, 34420
Karaköy - İstanbul

TEL 0212 243 83 07

FAKS 0212 243 83 05

info@tusev.org.tr • www.tusev.org.tr

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir. Bir kurum
olarak TÜSEV'in görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

HAKKIMIZDA

TÜSEV 1993 yılında aralarında Türkiye'nin önde gelen vakıf ve derneklerinin bulunduğu 23 sivil toplum kuruluşu tarafından üçüncü sektörün yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bugün vakfın 100'ü aşkın mütevellişi, TÜSEV çatısı altında işbirliği yapmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum son on yıl içinde hızlı bir değişim ve gelişim sürecine girmiştir. Sivil toplum kuruluşları ülkenin demokratikleşme ve kalkınmasında önemli aktörler olarak ortaya çıkmakta, her geçen gün gerek nitelik gerekse sayıca artmaktadır. Bu gelişim ve büyüme süreci beraberinde, özellikle mali kaynaklar ve destekleyici ortam temellerinde, daha fazla destek ihtiyacını getirmektedir.

Bu doğrultuda TÜSEV çalışma alanları:

- STK'lar için daha destekleyici bir yasal ve mali ortam yaratılması,
- STK'lara stratejik ve etkin kaynak aktarımının sağlanması,
- Kamu, özel sektör ve üçüncü sektör arası işbirliklerinin teşvik edilmesi,
- Ülkemiz üçüncü sektörünün uluslararası düzeyde tanınması ve işbirlikleri kurulması,
- Sivil toplumla ilgili araştırma projelerinin hazırlanması, bu araştırmaların sivil toplum paydaşlarının gelecek faaliyet ve programlarında yol gösterici şekilde kullanılması olarak özetlenebilir.

SİVİL TOPLUM İZLEME RAPORU 2012 DESTEKÇİLERİ

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AFAD	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AWID	Kalkınmada Kadın Hakları Derneği
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
CAF	Charities Aid Foundation
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DDB	Dernekler Dairesi Başkanlığı
DİHAA	Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SİDA	İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı
SODES	Sosyal Destek Programı
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STEP	Sivil Toplum Endeksi Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TACSO	Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek Projesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar, 4

Önsöz, 7

Türkiye Profili: Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Göstergeler, 8

YASAL ÇERÇEVE, 9

A. Yasal Çerçeve ve Sivil Toplum İlgilendiren Mevzuatın Değerlendirilmesi, 11

Vaka analizi: Cemaat Vakıflarının Mallarının İadesi ve Tazminat Ödenmesine Dair Değişiklikler, 14

B. Örgütlenme Özgürlüğü, 16

I. Denetim, 18

II. Cezalar, 18

Vaka analizi: LGBT Dernekleri ve Örgütlenme Özgürlüğü, 20

Vaka analizi: Hak Temelli Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Özgürlüğü, 23

C. Kamu-STK İlişkileri, 25

I. Kamu-STK İlişkilerini Geliştirme Yönündeki Çabalar, 29

Vaka analizi: Yeni Anayasa Yapımı Çalışmalarına STK'ların Katılımı, 31

Vaka Analizi: Eğitimde "4+4+4 Yasası"; Tasarı, Yasalaşma ve Uygulama Süreçlerinde STK'ların Katılımı, 34

Vaka Analizi: Van Depremi ve STK'lar, 38

Vaka Analizi: Kamu Spotu ve STK'lar, 42

D. Kaynak Geliştirmeye İlişkin Mevzuat, 45

I. Vergi Mevzuatı, 45

Vaka Analizi: Yeni Türk Ticaret Kanununda STK'ları İlgilendiren Maddeler, 45

II. Vergi Muafiyeti/Kamu Yararı Statüsü, 47

III. Yardım Toplama Kanunu, 47

Yasal Çerçeve Bölümü Öneriler, 48

ULUSLARARASI İLİŞKİLER, 51

A. Uluslararası İletişim ve İşbirliği, 53

I. Uluslararası Toplantılara Ev Sahipliği, 54

Vaka Analizi: 12. Uluslararası AWID Forumu, 55

II. Uluslararası Ağlara Katılım ve Proje Ortaklıkları, 56

B. Uluslararası Fonlar, 58

I. Avrupa Birliği Fonları, 58

II. Birleşmiş Milletler Fonları, 62

III. Diğer Uluslararası Bağışçılar, 63

Vaka Analizi: Chrest Vakfı Türkiye Deneyimleri, 64

Vaka Analizi: Hollanda Hükümeti Matra ve İnsan Hakları Programları, 66

Vaka Analizi: İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı, 67

Uluslararası İlişkiler Bölümü Öneriler, 69

KURUMSAL KAPASİTE, 71

A. İnsan Kaynakları, 73

Vaka analizi: STK'larda Gönüllülük ve Gönüllülük Politikaları, 74

B. Teknolojiye Erişim, 77

C. Yönetişim, 78

D. Mali Sürdürülebilirlik, 79

I. Kamu Kurumları, 80

II. Yerel Özel Kaynaklar, 83

Kurumsal Kapasite Bölümü Öneriler, 89

ARAŞTIRMA, 91

A. Akademik Araştırmalar, 93

B. Üniversite-Sivil Toplum İlişkileri, 94

C. STK'lar Tarafından Hazırlanan Araştırmalar, 95

I. İzleme Raporları, 95

II. Kapasite Geliştirmeye Yönelik Yayın ve Araştırmalar, 97

III. Uluslararası Araştırmalar, 98

Araştırma Bölümü Öneriler, 99

EK BÖLÜM: SİVİL TOPLUMUN MEDYADA GÖRÜNÜRLÜĞÜ, 101

KAYNAKÇA, 136

ÖNSÖZ

TÜSEV olarak sivil toplum-kamu ilişkileri, yasal ve mali ortam, sivil topluma aktarılan kaynaklar, yönetim, uluslararası ilişkiler gibi çeşitli konuları detaylı biçimde mercek altına alarak ikincisini hazırladığımız Sivil Toplum İzleme Raporu'nu sizlerle paylaşmanın heyecanı ve mutluluğunu yaşıyoruz.

Araştırma ve Yayınlar Programı ile kuruluşundan bu güne 20 yıldır sivil toplum, bağışçılık, yönetim gibi konularda hazırladığı raporlarla önemli bir birikim elde eden TÜSEV, sivil toplum alanını derinlemesine takip etme ve değerlendirme ihtiyacı ile geçtiğimiz sene Sivil Toplum İzleme Raporu'nun ilkinin yayınlamıştır. Bu yıl ikincisi hazırlanan Sivil Toplum İzleme Raporu ile 2012 yılında sivil toplum alanında yaşanan gelişmeleri, elde ettiği başarıları, sorun ve ihtiyaçları objektif bir bakış açısıyla yansıtılabildiğimize inanıyoruz.

Sivil Toplum İzleme Raporu 2012'de, 2011-2012 döneminde sivil toplum alanında yaşanan gelişmeler, uygulamada karşılaşılan zorluklar ve alanın güçlü yanları bir önceki yılın bulgularıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. **Yasal çerçeve, uluslararası ilişkiler, kurumsal kapasite ve araştırma** başlıklarından oluşan raporda, bu sene **STK'ların medyada görünürlüğü** ek bir bölüm altında incelenmiştir.

İzleme Raporu'nda, 2012 yılında Türkiye'nin ve STK'ların gündemini belirleyen konularda derinlemesine incelemeler ve farklı vaka analizleri bulunmaktadır. Bu vaka analizlerinin oluşturulması için STK temsilcileriyle yüzyüze, telefonla veya e-mail aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu özelliğiyle Rapor, mümkün olduğunca sivil toplumun farklı aktörlerinin görüşlerini yansıtmayı ve seslerini duyurmayı da amaçlamıştır. Rapora katkı sunan tüm kişi, kurum ve kuruluşlara TÜSEV adına teşekkür ediyorum.

Türkiye'de sivil toplumun mevcut durumuna yönelik güncel veri ve analizler içeren elinizdeki bu rapor, önemli bir bilgi kaynağı olmanın yanı sıra, TÜSEV'in önümüzdeki dönemde yapacağı savunuculuk çalışmalarının çerçevesini de belirlemesi açısından önemlidir.

Bir yıllık yoğun bir emeğin ürünü olan raporun, sivil topluma, kamu kuruluşlarına ve bu alanda çalışmalar yürütenler için önemli bir bilgi kaynağı olacağına ve sivil toplumun elde ettiği başarılarına, sorunlarına dikkat çekilmesine katkıda bulunacağına gönülden inanıyoruz.

Başta destekçilerimiz Chrest Vakfı, Açık Toplum Vakfı, The Black Sea Trust ve German Marshall Fund olmak üzere, emeği geçen ve görüşleriyle katkı sağlayan tüm kişi kurum ve kuruluşlar ile proje ekibine teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Üstün Ergüder

TÜSEV Mütevelliiler Heyeti ve Yönetim Kurulu Başkanı

TÜRKİYE PROFİLİ: EKONOMİK, SİYASAL VE SOSYAL GÖSTERGELER

2011 DÜNYA BANKASI VERİLERİ ³	
Başkent	Ankara
Resmi dili	Türkçe
Nüfus, 2011	73,64 milyon
GSYİH, 2011	775.0 milyar dolar
Bebek Ölüm Oranı	12 (her doğan 1000 bebek için)
Ortalama Yaşam Süresi	74
Parlamento'da kadın temsilci oranı	% 14

ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT VERİLERİ 2011 ²	
Hukukun Üstünlüğü	0.50 (1 en yüksek)
Yolsuzluk Kontrolü	0.25 (1 en yüksek)
Düzenleyici Kalitesi	0.55 (1 en yüksek)
Katılım ve Hesapverilebilirlik	0.47 (1 en yüksek)

CIVICUS SİVİL TOPLUM ENDEKSİ (STE)	
Sivil Toplum Hakkında Anahtar Veriler	
STE puanları	Toplam Puan: 46,5
	Vatandaş Katılımı: 31,4
	Örgütlenme Düzeyi: 54,6
	Değerlerin Uygulanışı: 48,98
	Etki Algısı: 40,2
	Ortam: 57,6
	Sırası: 29 (33 ülke içinde)
Kişiler arası güven	% 4,8
STK'lar ağ üyeliği	% 41,1
Politik faaliyet	% 50,4

BM İnsani Gelişme Raporu 2011	Sırası: 92 (187 ülke içinde)
Freedom House Dünya Özgürlük Raporu 2012	Durumu: Kısmen özgür
Freedom House İnternet Özgürlüğü Raporu 2012	Durumu: Kısmen özgür
Freedom House Basın Özgürlüğü Raporu 2012	Durumu: Kısmen özgür
Uluslararası Şeffaflık Örgütü - Yolsuzluk Algı Endeksi 2012	Sırası: 54 (176 ülke içinde)
Foreign Policy Dergisi - Başarısız Ülkeler Endeksi 2012	Durumu: Tehlike altında Sırası: 85 (177 ülke içinde)
CAF- Dünya Bağışçılık Endeksi 2012	Bağışçılık oranı: % 10 Gönüllülük oranı: % 4 Tanımadığı birine yardım etme oranı: % 31 Sırası: 137 (146 ülke içinde)
Hudson Enstitüsü Filantropik Özgürlük Endeksi 2012 ⁴	Puan: 2.9 (en iyi: 1 en kötü: 4)
Social Watch Temel Kapasite Endeksi 2011	Puan: 94/100
Social Watch Cinsiyet Eşitliği Endeksi 2012	Puan: 0.45 (en iyi: 1)

¹ 2011 Sivil Toplumun Durumu Raporu. CIVICUS. Erişim Tarihi: 25 Şubat 2013 <https://socs.civicus.org/>

² Economist Intelligence Unit 2011 Verileri. Dünya Bankası Enstitüsü. Erişim Tarihi: 25 Şubat 2013. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c221.pdf>

³ Türkiye Verileri. Dünya Bankası. Erişim Tarihi: 25 Şubat 2013. <http://data.worldbank.org/country/turkey>

⁴ Adı geçen rapor 2013 yılı içinde yayınlanacaktır.

YASAL ÇERÇEVE

YASAL ÇERÇEVE

A. YASAL ÇERÇEVE VE SİVİL TOPLUMU İLGİLENDİREN MEVZUATIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sivil Toplum İzleme Raporu 2011'in⁵ (İzleme 2011) yayınlandığı Aralık 2011 tarihinden günümüze sivil toplumu ilgilendiren mevzuatta büyük değişiklikler görülmektedir. Cemaat vakıflarının mallarının iadesine yönelik 5737 sayılı Vakıflar Kanununa geçici olarak eklenen 11. madde⁶ dışındaki diğer yasal düzenlemeleri dernek ve vakıflarla ilgili uygulamada görülen aksaklıkları gidermeye yönelik adımlar olarak nitelendirmek mümkündür. Sivil toplum kuruluşlarının tabi olduğu yasal mevzuata aşağıdaki tabloda yer verilmektedir:

Avrupa Birliği üyelik süreci kapsamında 2004 ve 2008 yıllarında Dernek ve vakıfları ilgilendiren mevzuatın iyileşmesine rağmen; özellikle uygulamada sorunlar ve kısıtlamalarla karşılaşmaya devam edildiği görülmektedir. İzleme 2011'de de bahsedildiği üzere, birincil mevzuatın yanı sıra özellikle örgütlenme özgürlüğünü kısıtlayan yönetmelik ve genelgeler gibi ikincil mevzuat sebebiyle uygulamada yaşanan sorunların önüne geçilememektedir. Bu durumun yanı sıra, Yardım Toplama ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunları gibi kanunlarda görülen baskıcı zihniyet sivil toplum kuruluşlarının sürdürülebilirliği için gerekli kaynak geliştirme faaliyetleri ve toplumu ilgilendiren konularda demokratik şekilde tepki gösterme yollarından biri olan protesto ve eylemlerin özgür bir

TABLO 1. DERNEK VE VAKIFLARI İLGİLENDİREN YASAL VE MALİ MEVZUAT LİSTESİ

	Faaliyet Alanı	Vakıflar	Dernekler
Anayasa	33. madde Dernek Kurma Hürriyeti	✓	✓
Türk Medeni Kanunu	STK'ları düzenleyen genel hükümler	✓	✓
Dernekler Kanunu	STK'ları düzenleyen özel hükümler		✓
Vakıflar Kanunu	STK'ları düzenleyen özel hükümler	✓	
Yardım Toplama Kanunu	Bağış ve aidat dışındaki yardım toplama faaliyetleri	✓	✓
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu	Açık alanda düzenlenen toplantılar	✓	✓
Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla İlişkilerine Dair Kanun	Kamu ile ilişkilerin düzenlenmesi	✓	✓
Basın Kanunu	Basılı yayınlarla ilgili düzenlemeler	✓	✓
Türk Ceza Kanunu	Ceza hükümleriyle ilgili düzenlemeler	✓	✓
Kabahatler Kanunu	Ceza hükümleriyle ilgili düzenlemeler	✓	✓
Vergi Kanunları	Vergi konularıyla ilgili düzenlemeler	✓	✓

⁵ Sivil Toplum İzleme Raporu 2011'e <http://www.tusev.org.tr/content/detail.aspx?cn=727&c=73> adresinden erişebilirsiniz.

⁶ Metinde adı geçen yasal değişikliklerle ilgili ayrıntılı bilgiye <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111001.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111001.htm> adresinden ulaşabilirsiniz.

ortamda yapılamamasına neden olmaktadır. Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla İlişkilerine Dair Kanun, Basın Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu AB reform sürecinde yasalaşmalarına rağmen istenilen rahatlamayı tam anlamıyla sağlayamamaktadır.

Yardım Toplama Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunları gibi kanunlarda görülen baskıcı zihniyet STK'ların kaynak geliştirme faaliyetleri ve protesto ve eylemlerin özgür bir ortamda yapılamamasına neden olmaktadır.

Sivil Toplum Tanımı ve Tüzel Kişiliklerin Tanınmasına Yönelik Eksiklikler

STK'lar gerek kamu kuruluşları gerekse diğer aktörler tarafından demokratikleşmenin olmazsa olmaz bir parçası olarak kabul edilmelerine rağmen; ilgili mevzuat ve politika belgelerinde sivil toplum ve sivil toplum kuruluşu tanımlarının yer almasına yönelik bir adım atılmamıştır. İzleme 2011'de belirtildiği gibi, tanım eksikliği toplumsal düzeyde sivil toplum algısının oluşmamasına ve uygulamada farklılıklar görülmesine neden olmaktadır. Tanım eksikliğinin bir diğer boyutu olarak, kamu vakfı veya derneği olarak özel bir tüzel kişiliğin tanımlanmamış olmasıdır. Kamu kaynaklarından hali hazırda faydalanan bu kuruluşların diğer STK'lardan ayrılmaksızın hibe programlarından faydalanması sınırlı olan mali kaynakların dağıtımını ve kullanımına yönelik eşit olmayan bir uygulamaya neden olmaya devam etmektedir.

Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşu tanımları ilgili mevzuat ve politika belgelerinde yer almamaktadır. Tanım eksikliğinin bir diğer boyutu olarak, kamu vakfı veya derneği olarak ayrı bir özel kişilik tanımlanmamıştır.

İzleme Raporu'nun ilk kez yayınlandığı 2011 yılından günümüze, kâr amacı gütmeyen ekonomik kuruluşlar olarak da bilinen sosyal girişimler daha bilinir hale gelmiştir.⁷ Önümüzdeki dönemde hem kimi kamu kurumlarının hem de üniversitelerin sosyal girişimleri destekleyen programlar başlatması beklenmektedir. Ülkemizdeki uygulamaları genellikle dernek ve vakıf iktisadi işletmeleri ve sosyal amaçlı kooperatifler olarak görülen sosyal girişimlerin mevzuatta yeni bir tüzel kişilik olarak tanınması yönünde henüz bir adım atılmamıştır.

Aralarında TÜSEV'in ülke çapında yaygınlaşmasını desteklediği modellerden biri olan Bağışçılar Vakfı⁸ modelinin de bulunduğu, yalnızca hibe vermek amacıyla kurulan vakıf veya dernekler de henüz mevzuat kapsamına alınmamıştır. Bu durum, hali hazırda hibe veren vakıfların hibe miktarlarını artırmalarını engellemektedir.

2011-2012 Döneminde Yapılan Değişiklik ve Düzenlemeler

2011-2012 döneminde sivil toplum kuruluşlarını ilgilendiren mevzuattaki değişiklikler, çoğunlukla kolaylaştırıcı bazı teknik detaylarla sınırlı kalmıştır. STK'ları ilgilendiren değişiklik ve düzenlemelerin bir kısmına aşağıda yer verilmiştir:

- Temmuz 2011'de Yardım Toplama Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelikte yapılan değişikliklerle Emniyet kuruluşlarının ellerindeki yetkiler, dernekler birimlerine bırakılmış, makbuz ve biletlerin kontrolü sorumlu kurullara bırakılarak, noter yerine dernekler birimlerinde ücretsiz tasdik edilmelerinin önü açılmıştır.
- Ekim 2011'de Dernekler Yönetmeliği'nin çeşitli maddelerinde değişiklikler yapılarak daha çok İl Dernek Müdürlükleri'nin idari işlemlerini kolaylaştırıcı nitelikte bazı yenilikler getirilmiştir.

⁷ Sosyal girişimlerle ilgili ayrıntılı bilgiye www.sosyalgirisim.org adresinden ulaşabilirsiniz.

⁸ Bağışçılar Vakfı modeli ve TÜSEV'in konuyla ilgili çalışmalarına <http://www.tusev.org.tr/content/default.aspx?c=77&s=150> adresinden erişebilirsiniz.

BELEDİYELERİN STK'LARA YARDIMLARI HAKKINDA YENİ DÜZENLEME

12 Kasım 2012'de kabul edilen 6360 sayılı Kanun⁹, Büyükşehir Kanunu da dâhil olmak üzere çeşitli kanunlarda değişiklikler yaparak büyükşehir, il ve ilçe belediyelerinin sınırlarının belirlenmesi ve bütçe yapılarının yanında yerel yönetimlerin görev, sorumluluk ve yetkileriyle ilgili bazı değişiklikler getirmiştir. Kanun, yerel yönetimlerin STK'lar ile ilişkilerine dair yeni bir düzenleme yapmakla birlikte, bu ilişkinin mali olmayan ve karar alma mekanizmalarına katılım ile ilgili olan kısmında sınırlayıcı veya geliştirici herhangi bir müdahalede bulunmamaktadır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun¹⁰, sivil toplumun karar alma süreçlerine ve uygulamalara gönüllü olarak katılımının yasal altyapısını oluşturan, sırasıyla, 76 ve 77. maddelerinde değişiklik yapılmamıştır. STK'ların projelerinde belediyelerin aynı ve nakdi yardımda bulunabileceği ortaklıklar kurmasına imkân veren 75. maddesinde ise bazı değişiklikler yapılmış, 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 29. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ile 5253 sayılı Dernekler Kanununun 10. maddesi de buna bağlı olarak değiştirilmiştir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 75. maddesinin "c" bendinde yer alan "Belediye, belediye meclisinin kararı üzerine yapacağı anlaşmaya uygun olarak görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda; Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, özürü dernek ve vakıfları, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir" ifadesi, "Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 7/6/2005 tarihli ve

5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir. Diğer dernek ve vakıflar ile gerçekleştirilecek ortak hizmet projeleri için mahallin en büyük mülki idare amirinin izninin alınması gerekir" olarak değiştirilmiştir.

Rapor kapsamında görüştüğümüz TESEV İyi Yönetişim Programı Direktörü Fikret Toksöz, yeni düzenlemeyle belediyelerin, kendi takdir yetkisine dayanarak yalnız kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip olan derneklerle ortak hizmet projeleri gerçekleştirmesi yönündeki düzenlemenin korunduğunu, ancak hangi tür faaliyetlerin destekleneceği konusuna bir açıklık getirilmemiş olduğunu belirtmiştir. Yukarıda anılan 75. madde "c" bendine eklenmiş olan "Diğer dernek ve vakıflar ile gerçekleştirilecek ortak hizmet projeleri için mahallin en büyük mülki idare amirinin izninin alınması gerekir" hükmü ile kamu yararı sıfatı taşımayan STK'lar ile ortaklıkların yolu, kaymakamlık ve valiliklerin iznine tabi olarak açılmıştır. Ancak, yeni durumda da bu iznin kriterleri tarif edilmemiştir. Bunların tarif edileceği bir yönetmelik çıkarılacağına dair bir ibare de bulunmamaktadır. Şu haliyle Belediye Kanunu'na getirilen bu yenilik, merkezi yönetimin takdir yetkisini artırmakta ve buna bağlı olarak örgütlenme özgürlüğünün azalmaktadır. Toksöz; farklı ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında, yerel yönetimlerin STK'larla ortaklık kurması, mali yardımda bulunması için belirli kriterler konduğunun altını çizmiştir. Belirli kriterlerin konması, keyfiyeti önleyerek eşitlikçi ve şeffaf uygulamaların altyapısını oluşturacaktır. Toksöz, bu tür bir düzenlemenin, "kalkınma planları veya idarelerin stratejik planlarıyla belirlenmiş hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunacak STK projelerine destek verilmesi" gibi öncelikleri/belirleyicileri içermesi gerektiğini savunmuş, yeni düzenlemenin ise bu yönde atılmış bir adım içermediğinin altını çizmiştir.¹¹

⁹ 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kabul tarihi: 12.11.2012

¹⁰ 5393 Sayılı Belediye Kanunu metnine <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html> adresinden ulaşabilirsiniz.

¹¹ TESEV İyi Yönetişim Programı Direktörü Fikret Toksöz ile yapılan 17.12.2012 tarihli görüşme.

2011-2012 döneminde STK'ların doğrudan tabi olduğu mevzuat içinde esasa dair gerçekleşen tek değişiklik 651 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 17.maddesi yoluyla 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na geçici 11. Madde'nin eklenmesi olmuştur. Bu düzenleme yoluyla AB üyeliği geçiş süreci dolayısıyla gerçekleştirilen, Cemaat Vakıflarının daha önce el konulan mallarının iadesine yönelik olarak 2003'te ve 2008'de atılan adımlara, iadesi yapılamayanlar için tazminat ödenmesi yolunu açan bir yenisi eklenmiştir. Cemaat Vakıflarının mallarının iadesi ve tazminat ödenmesine dair değişikliklerle ilgili süreç ve kaydedilen gelişmelere aşağıda yer alan vaka analizinde yer verilmiştir:

VAKA ANALİZİ

CEMAAT VAKIFLARININ MALLARININ İADESİ VE TAZMİNAT ÖDENMESİNE DAİR DEĞİŞİKLİKLER

2011 yılında Vakıflar Kanunu'na geçici 11. Maddenin eklenmesiyle, 2003 ve 2008 yıllarında atılan adımlara bir yenisi eklenerek Cemaat Vakıflarının el konulan mallarının iadesi, iadesi yapılamayan mallar içinse tazminat ödenmesinin yolunu açan önemli bir adım atılmıştır.

5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda belirtildiği üzere Cemaat Vakıfları "vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıfları" kapsamaktadır.¹² Bu tanım doğrultusunda; Türkiye'deki Bulgar, Ermeni, Gürcü, Keldani, Rum, Süryani ve Yahudi cemaatlerine ait 165 vakıf bulunmaktadır.

2008 tarihli Vakıflar Kanunu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün üst karar organı olarak yapılandırılan Vakıflar Meclisi ve bu mecliste Cemaat Vakıflarının bir daimi temsilcisinin bulunması yıllar içinde mevzuat çalışmalarını hızlandırmış ve kurumlar arası ilişkilerin güçlenmesine vesile olarak sorunların çözümünde olumlu bir rol oynamıştır.

Cemaat Vakıflarının Vakıflar Meclisi'ndeki temsiliyet görevini 2009 yılından beri yürüten **Laki Vingas**, vakıfların 19. yüzyıldan kalma kurumlar olarak görülmesine rağmen; dönemlerinin sivil toplum kuruluşları olarak topluma eğitim, sağlık ve din gibi alanlarda hizmet ettiklerinin altını çizmektedir. Cemaat Vakıfları bu hizmetleri sağlamanın yanı sıra, kültürlerin yaşaması, gelişmesi ve sürdürülmesini de sağlayan sosyal alanlar olarak faaliyet göstermektedir. Cemaat Vakıflarının yenilenme sürecinden geçmesinin gerekliliğini vurgulayan Vingas, vakıfları yeniden yapılanarak sivil, güncel dinamiklere uygun, modern sivil toplum kuruluşları haline gelmesinin önemini belirtmektedir.

Cemaat Vakıfları yıllar içinde genellikle sadece taşınmazlarıyla ilgili sorunlarla gündeme gelmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze, cemaat vakıflarının taşınmaz mallarına yönelik çeşitli uygulamalar görülmüştür. Vakıfların bir kısmı mazbutaya alınmış, bazı taşınmazlara el konulmuş hatta üçüncü kişilere satışı gerçekleştirilmiştir. Kişi ve vakıfların mülkiyet haklarının ihlali aynı zamanda cemaatlerin kültürel sürekliliğinin taşıyıcısı olan, zamanımızın sivil toplum kuruluşları gibi faaliyet gösterebilecek olan mevcut kurumların zayıflamasına da neden olmuştur.

AB üyeliğine geçiş sürecindeki reformlar kapsamında, vakıflar mevzuatında 2003, 2008 ve son olarak 2011 yıllarında çeşitli değişiklikler yapılmış ve Cemaat Vakıflarının taşınmaz mallarına yönelik uygulamaların

¹² 5735 sayılı Vakıflar Kanunu metnine <http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?id=62> adresinden erişilebilir.

düzeltilmesi adına adımlar atılmıştır. 2003 ve 2008'deki düzenlemeler Cemaat Vakıflarına ait taşınmazların bir kısmının iadesinin yolunu açmış ancak üçüncü şahıslara geçen taşınmazlar düzenlemenin kapsamına alınmamıştır.

Her iki düzenlemenin uygulanması esnasında görülen eksikliklerin çözümü için 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na 27.08.2011 tarihinde geçici 11.madde eklenmiştir. Bu maddenin uygulanmasına dair Yönetmelik 01.10.2011 tarih ve 28071 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan bu düzenleme ile cemaat vakıflarının, 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup malik hanesi açık olan taşınmazları, 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup kamulaştırma, satış ve trampa dışındaki nedenlerle Hazine, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Belediye ve İl Özel İdaresi adına kayıtlı taşınmazları ve 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup kamu kurumları adına tescilli olan mezarlıkları ve çeşmeleri Cemaat Vakıfları adına tescil edilmesi öngörülmektedir. Ayrıca, Cemaat Vakıfları tarafından satın alınmış veya Cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edinememe gerekçesiyle Hazine veya Genel Müdürlük adına tapuda kayıt edilen taşınmazlardan üçüncü şahıslar adına kayıtlı olanların Maliye Bakanlığı'nca tespit edilen rayiç değeri Hazine veya Genel Müdürlük tarafından ödenmesinin de yolu açılmıştır. Ancak diğer kamu kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ile mazbutaya alınmış vakıfların tüzel kişiliğinin iadesi ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Vingas, özellikle zilyetlikten sahiplenme ve 1936 yılından sonra vakıflara ait gözükmele birlikte kadastro sürecinde tescillenmemiş taşınmazlarla ilgili düzenleme bulunmamasının Kanun'un önemli eksiklerinden olduğunu vurgulamaktadır.¹³ Taşınmazların, tüm hak ve yükümlülükleri ile birlikte, cemaat vakıfları adına tescilinin yapılmasına ilişkin başvuruların son günü olarak 27 Ağustos 2012 tarihi belirlenmiştir. Yapılan başvurularla ilgili karar süreci devam etmektedir.

Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) tarihi bir konuda önemli bir gelişme olarak kabul görmesine rağmen; 2003, 2008 ve 2011'de getirilen yasal düzenlemelerde yer alan 1936 beyannamesinde kayıtlı bulunma şartı, bildirimle ilgili bir yıllık süre sınırlaması ve kanıtlama yükümlülüğü gibi kısıtlamaların Cemaat Vakıfları açısından mağduriyet yarattığı da belirtilmektedir. Cemaat Vakıflarının mevcut süreci verimli şekilde değerlendirmesi

ve yasa çerçevesinde doğan hakları en iyi şekilde yerine getirmelerinin öncelikli olduğuna inanan Vingas, bu sürecin ardından eksiklerin üzerine gidilebileceğine de dikkat çekmektedir.

Avrupa Komisyonu da bu süreci yakından takip etmektedir. 2011 yılı Türkiye AB İlerleme Raporu'nda¹⁴ konuyla ilgili aşağıdaki tespitlere yer verilmektedir:

- Şubat 2008 tarihli Vakıflar Kanun'una değişiklik getiren mevzuat Ağustos 2011'de kabul edilmiştir. Mevcut hukuki çerçeve, gayrimüslim Cemaat Vakıflarının 1936 yılı Beyannamesine giren mallarının iadesine kısmen imkân tanımakta ve 2008 tarihli Kanun'un kapsamını genişletmektedir.
- Gayrimüslim cemaatler -dini grupların örgütlü yapıları- tüzel kişiliklerinin bulunmaması nedeniyle hâlâ sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu durumun, en azından cemaatlerin mülkiyet hakları, adalete erişim ve kaynak yaratma imkânları bakımından etkileri bulunmaktadır. Avrupa Konseyi 2010 Venedik Komisyonu'nun konuya ilişkin tavsiyeleri henüz uygulanmamıştır.

2012 yılı Türkiye AB İlerleme Raporu'nda¹⁵ ise kaydedilen gelişmeler aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

- Mülkiyet hakları ile ilgili olarak, Vakıflar Kanunu'nun Geçici 11. maddesinin uygulanmasına ilişkin yönetmelik Ekim 2011'de yayımlanmıştır. Bu yönetmelik ile taşınmazların tescil edilmesi için başvuru koşulları ve tazminat ödenmesine ilişkin koşullar belirlenmektedir. Taşınmazların, tüm hak ve yükümlülükleri ile birlikte, Cemaat Vakıfları adına tescilinin yapılmasına ilişkin başvuruların son günü olarak 27 Ağustos 2012 tarihi belirlenmiştir. Resmi bilgilere göre, son başvuru tarihine kadar 108 cemaat vakfı, 1568 adet taşınmazın iadesi için başvuruda bulunmuştur. 18 Eylül 2012 itibarıyla, Vakıflar Meclisi, 58 taşınmazın iadesini ve 8 taşınmaz için tazminat ödenmesini onaylamış; 53 başvurunun uygun olmadığına karar vermiştir; kalan 1449 başvurunun incelenmesi devam etmektedir.
- 2008 tarihli Vakıflar Kanunu'nda değişiklik yapan mevzuatın kabul edilmesiyle ilerleme kaydedilmiştir. Mevzuatın uygulanmasına devam edilmektedir.

¹⁴ 2011 Yılı Türkiye AB İlerleme Raporu Avrupa Komisyonu. Erişim Tarihi 11 Ekim 2012 http://www.abgs.gov.tr/files/AB_iliskileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf.

¹⁵ 2012 Yılı Türkiye AB İlerleme Raporu Avrupa Komisyonu. Erişim Tarihi 11 Ekim 2012 http://www.abgs.gov.tr/files/AB_iliskileri/AdaylikSureci/İlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf.

¹⁶ 115 cemaat vakfından 1452 başvuru, AGOS, Erişim tarihi: 31 Ağustos 2012

Bununla birlikte, mevzuat, mazbut vakıfları (Vakıflar Genel Müdürlüğüne yönetilen vakıflar) veya Alevi vakıflarına ait el konulmuş taşınmazları kapsamamaktadır. Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı aleyhinde süren davalar endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin tüm gayrimüslim cemaatlerin ve diğerlerinin mülkiyet haklarının tam olarak saygı gösterilmesini sağlaması gerekmektedir.

KHK'nin tarihi bir soruna çözüm getirmede önemli bir gelişme olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirten Vingas, bu olumlu sürecin devam etmesi için özellikle tazminatlar ve diğer kısıtlamalara yönelik düzenlemelerin iyileştirilmesi ve Vakıflar Yasası üzerinde yeni düzenlemeler yapılması gerektiğinin de altını çizmektedir.

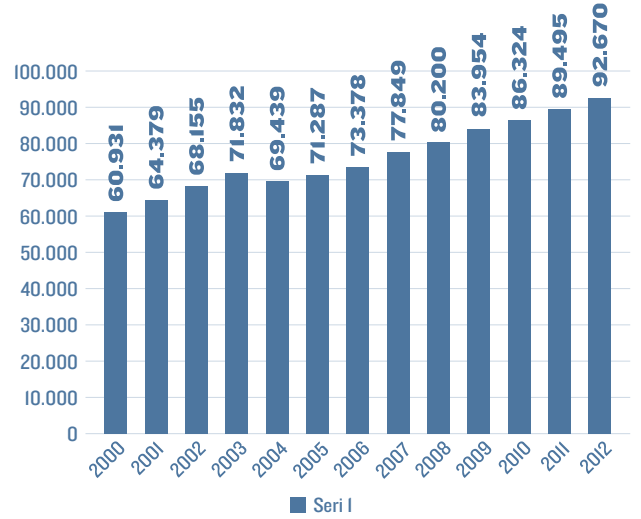
Vakıfların önemli sorunlarından birini de, Vakıf Resmi Senetlerinin gerektiğinde günün koşullarına ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde değiştirilmesinde yaşanan zorluklar ve olumsuzluklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda vergiden muaf vakıfların resmi senet değişikliklerinde Maliye Bakanlığı'ndan izin alması zorunluluğu dışında vakıfların, resmi senetlerinde nasıl değişiklik yapabileceği her vakfın uygun gördüğü ve Resmi Senedinde tanımladığı yöntemle yapılabilmektedir. Aslında bu olması gereken bir kuraldır. Ancak vakıfların amaç değişikliği, üye almak, bağış yapmak, amaca ve genel giderlere ilişkin harcama oranlarında değişiklik, uluslararası ilişkiler, başka kuruluşlara üyelik gibi vakıfların sürdürülebilirliğini, hizmet kalite ve boyutunu olumlu etkileyecek Resmi Senet değişiklikleri; vakıf kurucu iradesinin değiştirilemeyeceği gerekçesi ile gerek ilk kademe, gerekse de Yüksek Mahkeme kararı ile reddedilmektedir.¹⁶

¹⁶ Vakıflarda Kurucu İrade ve Sürdürülmesinin Uygulamada Yarattığı Sorunlar, TÜSEV. www.tusev.org.tr/userfiles/image/No%2053%20Kurucu%20Irade%20Raporu%20TUSEV%20-TEHAV%20.pdf adresinden erişebilirsiniz.

B. ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

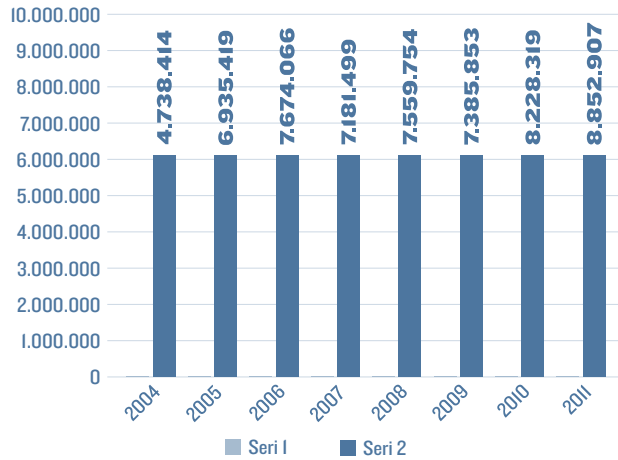
Türkiye'de faal dernek sayısının, 2004'ten bu yana gösterdiği düzenli artış 2011- 2012 döneminde de devam etmiştir. Dernekler Dairesi Başkanlığı (DDB) tarafından sağlanan verilere göre 2011'de 89.495 olan faal dernek sayısı, Ekim 2012 itibarıyla 92.670'ye ulaşmıştır.¹⁷

GRAFİK 1. YILLARA GÖRE FAAL DERNEK SAYISININ DEĞİŞİMİ (DDB,2012)

Dernek sayısındaki artışa paralel olarak dernek üyelerinin sayısında da artış görülmektedir. Bu verilere göre, 2011'de toplam dernek sayısı 89.495'e ulaşırken üye sayısı da 8.852.907 olmuştur. Türkiye'nin 2011 yılı nüfusunun 73 milyon olduğu düşünüldüğünde, nüfusun yaklaşık % 12'lik bir oranın derneklere üye olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁷ Derneklere İlişkin İstatistikler, Dernekler Dairesi Başkanlığı (DDB), Erişim Tarihi: 1 Ekim 2012, www.derneklar.gov.tr

GRAFİK 2. YILLARA GÖRE DERNEKLERİN ÜYE SAYILARI (DDB, 2012)

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne (VGM) yapılan bilgi edinme başvurusundan alınan bilgilere göre vakıf sayısında da bir artış söz konusudur. İzleme 2011'de yer alan Temmuz 2011 verilerine göre yeni vakıfların sayısı 4.585 iken 2011 sonu itibariyle toplam vakıf sayısı 4.634'e ulaşmıştır.¹⁸

Dernek ve vakıf sayılarındaki artış oranı incelendiğinde, İzleme 2011'de elde edilene benzer bir sonuç görülmektedir. Buna göre, derneklerin sayısında hızlı bir artış görülürken, vakıf sayısındaki artış hızı daha düşüktür.

Denetim ve Cezalar

Dernek ve vakıfları ilgilendiren birincil mevzuat söz konusu olduğunda, örgütlenme özgürlüğü önünde denetim ve cezaların yarattığı engeller öne çıkmaktadır. Bu birincil mevzuatın dışında örgütlenme ve toplanma özgürlükleri önünde Terörle Mücadele Kanunu, Kabahatler Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gibi farklı kanunlar vakıf ve derneklerin faaliyetleri için engel teşkil edebilmektedir.

İzleme 2011'de yapılan tespitlerden yola çıkıldığında, denetim ve cezalara ilişkin mevzuatta değişikliklerin olmadığı ve özellikle hak temelli çalışmalar yapan kuruluşlar söz konusu olduğunda denetimlerin sıklığı, süresi ve denetim süresince yapılan çalışmaların

kapsamının kuruluştan kuruluşa farklılık göstermesi gibi sıkıntılıların sürdüğü görülmektedir. Bu konuya Avrupa Komisyonu 2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporu'nda da yer verilerek "örgütlenme özgürlüğü ile ilgili mevzuatın büyük ölçüde AB standartları ile uyumlu olduğu, ancak, orantısız denetimlerin ve kanunun kısıtlayıcı yorumlanışının sürdüğü"¹⁹ belirtilmiştir.

***"Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili mevzuatın büyük ölçüde AB standartları ile uyumlu olmasına rağmen, orantısız denetimler ve kanunun kısıtlayıcı yorumlanışından kaynaklanan sorunlar görülmeye devam ediyor."* (AB İlerleme Raporu 2011)**

Geçtiğimiz sene içinde dernek ve vakıfların kaç kez denetlendiği, bu denetlemelerin kaçında ceza uygulamalara başvurulduğu ve kesilen cezaların toplam tutarını öğrenmek amacıyla DDB ve VGM'ye yapılan bilgi edinme başvurularına cevap alınamamıştır. İlgili kuruluşlar, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 7. maddesinin²⁰ 2. fıkrasını gerekçe göstererek, soruların yanıtlarının "ayrı bir çalışma gerektirmesi" dolayısıyla yanıtızsız bırakıldığını belirtmişlerdir.

VGM, TÜSEV'in bir önceki yıl denetim ve cezalarla ilgili yönelttiği soruların yalnızca cezalarla ilgili olanlarına cevap verirken bu yıl soruların tamamı yukarıdaki gerekçe ile cevapsız bırakmıştır. Dernekler hakkında yapılan adli ve idari işlemlerin istatistiklerini tutmaktan sorumlu olan DDB'den ise iki yıldır denetim ve cezalarla ilgili sorulara cevap alınamamaktadır.²¹ Bu durum, denetim ve cezaların sıklığı ve uygulamaların nedenleri konusunda ciddi bir bilgi eksikliğine neden olmaktadır. Dernek ve vakıflarla ilgili verilerin paylaşılması kamunun şeffaf ve hesap verebilir olması adına önem taşımaktadır. STK'ların bu verilere

¹⁹ 2011 Türkiye İlerleme Raporunun sivil toplumla ilgili maddelerine <http://www.tusev.org.tr/content/detail.aspx?cn=707&c=79> adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁰ 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanun metnine <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031024.htm#1> adresinden erişebilirsiniz.

²¹ İşlemler Şube Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri bölümü, Madde 13, paragraf 1, 24907 sayılı resmi gazette yayımlanan İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Dernekler Daire Başkanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev, Çalışma ve Denetim Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik

¹⁸ Yeni Vakıf İstatistikleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), Erişim tarihi: 3 Eylül 2012 <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>

ulaşabilmesi hangi konularda eksiklik ve hatalarının görüldüğünü tespit etmek ve bu eksiklikleri gidermek açısından da faydalı olacaktır.

Dernek ve vakıfların 2011-2012 döneminde kaç kez denetlendiği, cezai uygulamaların sayısı ve cezaların toplam tutarını öğrenmek amacıyla DDB ve VGM'ye yapılan bilgi edinme başvurularına Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 7. maddesinin 2. fıkrası gerekçe gösterilerek, soruların yanıtlarının "ayrı bir çalışma gerektirmesi" dolayısıyla yanıtsız bırakılmıştır.

I. DENETİM

Denetimlerle ilgili mevzuat ve uygulamalar incelendiğinde; başta bölgesel farklılıklar, orantısız idari ve adli uygulamalar olmak üzere İzleme 2011'de yer verilen tabloya benzer bir durumun devam ettiğini söylemek mümkündür. Derneklerin denetimine ilişkin mevzuatta, beyana dayalı denetim (yıllık beyanname) ve iç denetimin esas olduğu belirtilmektedir. Dernekler birimlerince de denetçiler tarafından belirli bir periyodu olmayan denetimler uygulanmaktadır. Mevzuatta bu denetimlerin hangi derneklere ve ne zaman yapılacağına ilişkin olarak; "gerekli görüldüğü hallerde, yıllık verilmesi gereken beyannamenin zamanında verilmemesi, istenen ek bilgilerin eksik verilmesi durumunda; hakkında ihbar ve şikâyet olması durumunda" yapıldığı belirtilmektedir.

Vakıf ve derneklerin denetimiyle ilgili, İzleme 2011'in bulgularıyla karşılaştırmalı olarak sunulan sorunlara aşağıda yer verilmiştir:

- Dernek ve vakıfların esasa yönelik denetimi -faaliyetlerinin kuruluş amaçlarına uygunluğu konusunda- devam etmektedir. Bu durum, örgütlenme özgürlüğüne yönelik ölçsüz ve gereksiz bir müdahale niteliği taşımaktadır.

- Denetimlerin nerede (esas olanın dernek merkezi olduğunun mevzuatta belirtilmiş olmasına rağmen) yapılacağına dair uygulamada görülen sorunlar devam etmektedir.
- Denetime ilişkin mevzuatta denetimlerin sıklığı, denetim süresi ve denetlenecek alanlara yönelik genel bilgiler belirlenmiştir. Uygulamaya yönelik konular ise denetçinin yetkisine bırakılmıştır. Bu durum, denetçilerin yetkilerini farklı şekillerde yorumlayabilmesine ve STK'ların farklı uygulamalara maruz kalmasına neden olabilmektedir.
- Mevzuatın denetçilere tanıdığı geniş yetki dolayısıyla, kişilerin mahremiyetinin ihlal edildiği durumlar söz konusu olmaktadır. Derneklerin "denetçi tarafından istenen her türlü bilgi, belge, defter ve kayıtları göstermek veya vermek"²² yükümlülüğünde olması özellikle kırılgan gruplarla çalışan kuruluşların üyeleri, gönüllüleri ve faydalanıcılarının bilgilerini paylaşma zorunluluğu yaratabilmekte ve mahremiyetlerini ihlal etmektedir.
- Denetimlerin sıklığı ve idari süreçlerin zorluğunun STK'ların çalışma alanları ve faaliyet gösterdiği bölgelere göre değiştiği gözlemlenmektedir. Buna göre hak temelli çalışmalar yapan STK'ların orantısız uygulamalara maruz kaldığı görülmektedir. Konuyla ilgili örnekler metnin ilerleyen sayfalarında yer verilmiştir.

II. CEZALAR

Raporun denetim bölümünde bahsedildiği üzere, İzleme 2012'in kaleme alındığı dönem itibariyle dernek ve vakıflara uygulanan cezai işlemlerin çerçevesini belirleyen yasal mevzuatta konuya ilişkin bir değişiklik yapılmamıştır. Dernekler ile ilgili ceza maddelerinin çoğu idari para cezası olarak düzenlenirken, mahkeme kararıyla ağır para cezaları ve ağır hapis cezalarının uygulandığı durumlar da görülmektedir. Vakıflar içinse en üst ceza Vakıflar Meclisi'nin takdirinin mahkeme kararıyla desteklenmesi durumunda vakıf yöneticilerinin görevden alınması şeklinde olmaktadır.

STK'lara yönelik cezai uygulamalar Dernekler Mevzuatı'nın 32. maddesi ve Vakıflar Mevzuatı'nın 10 ve 11. maddeleriyle düzenlenmiştir.

²² İçişleri Bakanlığı Dernekler Denetçileri Yönetmeliği. İçişleri Bakanlığı. Erişim Tarihi: 12 Eylül 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=56%3Acileri-bakan-dernekler-denetçileri-yonetmeli&Itemid=44&lang=tr.

Bir insan hakkı olan örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen kanunların “bu denli çok ve ağır cezalar içeriyor olması kısıtlayıcı bir anlayışın bu özgürlüğü yorumlamada etkin olduğunun göstergesi” niteliğindedir (TÜSEV,2011).

Denetim ve cezaları belirleyen mevzuatta görülen çeşitli tanım eksiklikleri de bazı STK’ların cezai uygulamalarla karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. Örneğin, kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip olan bir kuruluşa Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müfettişlerince yapılan incelemede dernek faaliyetlerine çeşitli şekillerde destek olan gönüllülerle ilgi ceza kesilmiştir. Bakanlık müfettişleri, iş mevzuatında gönüllü tanımı bulunmadığı gerekçesiyle gönüllüleri “sigortasız çalıştırılan işçi” olarak tanımlamış ve derneğe para cezası kesilmiştir. Bu durum, özellikle gönüllülük esasıyla çalışan STK’lar açısından endişe vericidir.

Kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip olan bir kuruluşa Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müfettişlerince yapılan incelemede dernek faaliyetlerine çeşitli şekillerde destek olan gönüllülerle ilgi ceza kesilmiştir. Bakanlık müfettişleri, iş mevzuatında gönüllü tanımı bulunmadığı gerekçesiyle gönüllüleri “sigortasız çalıştırılan işçi” olarak tanımlamış ve derneğe para cezası kesilmiştir.

Cezai uygulamanın söz konusu olduğu bir diğer örnek ise, kadın haklarını savunma misyonu taşıyan bir dernek tarafından yaşanmıştır. Bahsedilen derneğe dört gün süreyle yapılan denetim sonucunda bazı e-posta yazışmalarının çıktısı alınıp dosyalandığını ancak gelen-giden evrakın işlendiği evrak defterinde kaydı olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan uyarı üzerine evrakın kaydı deftere işlenerek eksiklik giderilmiştir. Ancak tespit edilen ve derhal giderilen bu eksiklik nedeniyle, dernek yöneticilerinden birinin işyerine iki polis memuru gelerek kendisini savcılığa ifade vermeye çağırılmış ve Valilik

tarafından Dernekler Kanunu’na muhalefet gerekçesiyle hapis istemli olarak dava edilmek istendiği bildirilmiştir. İfade sonrası savcılık davayı reddederek adli yönden görevsizlik kararı vermiş, ancak Valilik tarafından idari para cezası verilmiştir. Dernek yetkilisi 572 lira tutarındaki cezayı ödemiş ancak bu uygulamanın haksızlığını ispat etmek üzere halen sürmekte olan bir hukuk süreci başlatmıştır. Denetçilerin tespit ve uyarısı üzerine giderilen ve konusu suç teşkil etmeyen bu eksiklik için belirlenen ceza miktarı oldukça yüksektir. 2012 yılında aylık net asgari ücretin 739 TL²³ olduğu düşünüldüğünde, hapis istemi gibi para cezalarının da orantılı olduğunu düşünmek güçtür.

Dernek ve vakıfların kendilerini ilgilendiren ve denetimlerle ilgili uygulamaları da içeren mevzuata hâkim olmaması ve mevzuatta yapılan değişiklikleri sürekli takip etmemesi de STK’ların hakları ve idari sorumlulukları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı durumlara işaret etmektedir. Tüm işlemlerini gerektiği şekilde kayıt altına almaktaki titizliklerine rağmen denetimlerde cezai işlem gördüğünü bildiren STK’lar ise, denetimlerin bir baskı aracı olarak kullanılmaya açık olduğuna dikkat çekmektedir. 2012 Türkiye İlerleme Raporu’nda, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin olarak mevzuatın genel olarak AB standartlarıyla uyumlu olduğu, ancak kısıtlayıcı yorumlarla uygulamaların yarattığı sıkıntıya dikkat çekilmektedir. Raporda “mevzuatın, derneklere karşı sınırlayıcı bir biçimde yorumlandığı ve dernek yöneticilerinin taciz edildiği örnekler mevcuttur” denilmekte ve STK’ların “para cezaları, kapanma davaları ve çalışmalarına ilişkin idari engellerle karşılaşmaya devam” ettiği vurgulanmaktadır (AB İlerleme Raporu,2012).

²³ *Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Erişim Tarihi: 14 Ekim 2012. <http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/cgm.portal?page=asgari>

VAKA ANALİZİ

LGBT DERNEKLERİ VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

LGBT Derneklerinin örgütlenme özgürlüğü denetimler ve kapatma davaları üzerinden incelenmiş; LGBT örgütlerinin Kamu-STK ilişkilerinde önemli bir gelişme olarak görülen Yeni Anayasa sürecine katılımında yaşanan gelişmeler de sürecin bir parçası olarak ele alınmıştır.

Onur Haftası Yürüyüşü, Haziran 2008, İstanbul LGBTT İstanbul Aileleri Grubu <http://listag.wordpress.com/> (060712) "Derneğime dokunma!", "Çocuğumun derneğine dokunma!"

TÜSEV, LGBT derneklerinin örgütlenme özgürlüğü önünde karşılaştıkları sıkıntılara yönelik bulgulara ilk kez İzleme 2011'in Yasal Çalışmalar bölümünde *LGBTT Dernekleri Vaka Analizi* başlığıyla yer vermiştir. Rapor, LGBT derneklerinin aleyhinde açılan ve örgütlenme özgürlüğünü tehdit eden kapatma davalarına ek olarak denetim ve cezalarda görülen ayrımcılık olarak yorumlanabilecek farklı uygulamaların karşılaşılan öncelikli sorunlar olduğunu ortaya koymuştur.

İzleme 2012 kapsamında, Türkiye'nin dört farklı şehrinde faaliyet gösteren altı LGBT örgütü ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerle, LGBT derneklerine yönelik son bir yılda yaşanan gelişmelerin ve durumun ortaya koyulması amaçlanmıştır. Görüşmelerden edinilen bilgilerde, önceki dönemlerde açılan kapatma istemli davaların dernekler lehine sonuçlandığı öğrenilmiştir. Son dönemlerde benzer dava girişimlerinin olmadığı da edinilen bilgiler arasındadır. STK'ların görüşlerini bildirmesine olanak sağlayan anayasa süreci ise, LGBT derneklerinin, siyasi partiler ve diğer politik aktörlerle ilişki kurmasının önünü açtığından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişmelere rağmen, sıklıkla tekrarlanan denetimler ve bu denetimlerde gözlemlenen uygulama farklılıkları dikkat çekicidir.

LGBT dernekleri, uzmanlar aracılığıyla LGBT bireylerin ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetler, hukuki ve psikolojik desteği sağlamaktadır. Görüşülen derneklerin büyük çoğunluğu bu hizmetlerin yanı sıra bir ayrımcılık türü olan homofobiye karşı farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları da yapmakta ve LGBT bireylerin sosyal, ekonomik ve hukuki haklarını savunmak amacıyla faaliyetler de yürütmektedir. LGBT derneklerinin faaliyetlerini çeşitlendirmek ve daha etkin hale getirmek amacıyla kendi aralarındaki dayanışmaya ek olarak hak temelli faaliyetler yürüten kuruluşlarla da işbirliği yaptıkları gözlenmektedir. Üyelik aidatları ve bağışların, gelirlerin küçük bir kısmını oluşturduğu derneklerde kaynak sıkıntısı ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. LGBT dernekleri, uluslararası kuruluşların ve Türkiye'de yerleşik büyükelçiliklerin sağladığı fonların projelerin hayata geçirilmesi için kullanılan ana destek mekanizmaları olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, görüşülen LGBT dernekleri temsilcileri 2011 öncesi dönemde örgütlenme özgürlüğüne doğrudan tehdit oluşturan kapatma istemli davalar gibi müdahalelerin 2012'de tekrarlanmadığını belirtmişlerdir. Buna rağmen, yasalarda kullanılan "genel ahlâk", "Türk aile yapısı" gibi ideolojik referanslar

barındıran muğlak kavramlar, LGBT bireyler ve örgütleri için tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Dernekler Kanunu'nun, Türk Medeni Kanunu'na referans vermesi dolayısıyla bu kavramlar Dernekler Mevzuatı kapsamında da kişilerin yorumuna açık bırakılmıştır. Dolayısıyla, mevzuatın uygulamasında önemli farklar ve tutarsızlıklar gözlemlenmektedir. Bu kavramların kanunlarda tanımlanmaması kapatma davalarına yenilerinin eklenmesi riskini devamlı kılmaktadır. Telekomünikasyon İletişim Bakanlığı'nın benzer kavramları sebep göstererek LGBT derneklerinin internet sitelerinin kapanması ile ilgili bir girişimde bulunması, LGBT bireylerin ifade ve örgütlenme özgürlüğü önünde ciddi bir ihlal olarak değerlendirilmektedir.²⁴

Önceki dönemde yaşanan kapatma davalarının olumsuz etkileri, üyelik ve destek bulma sıkıntısı olarak kendini göstermeye devam etmektedir. Asılsız ihbarlar üzerine dernek merkezlerinin kolluk kuvvetlerince basılması gibi deneyimlerin yarattığı endişe ve çeşitli akademik araştırmaların da ortaya koyduğu üzere,²⁵ Türkiye'de süregelen "örgütlü" olmaya yönelik ön yargılar hâlâ gücünü sürdürmektedir. Bunun bir sonucu olarak; derneğe destek vermek isteyen kişilerin kayıtlı üye sıfatını taşımaktan çekinmeleri, derneklerin üye sayılarının ve kaynaklarının artırmasına engel teşkil etmektedir.

İzleme 2011'in yayınlanmasını takip eden dönemde, LGBT dernekleri ile kamu kuruluşları arasındaki ilişkilerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun kurulması ve STK'ların yeni anayasa ile ilgili görüş bildirmelerinin önünün açılması, ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. LGBT dernekleri yeni anayasaya yönelik başlıca önerilerini:

- Anayasada yer alan eşitlik maddesine "cinsel yönelim" ve "cinsiyet kimliği" ibarelerinin eklenmesi,
- "Genel ahlak" ve "aile yapısı" gibi kavramların yasal metinlerden çıkarılması ya da açıkça tanımlanması,
- Anayasada belirtilen sosyal hakların "aile" veya "hane" üzerinden değil "birey" üzerinden tanımlanmasının gerekliliği olarak belirtmişlerdir.

Görüş bildirme sürecini takiben *Yeni Anayasa*²⁶ sitesinde, anayasa sürecinde görüş bildiren üç LGBT derneğinin isimlerine yer verilmemesi ve bu kuruluşların TBMM Başkanı Cemil Çiçek'in teşekkür listesinde yer almaması tüm LGBT örgütlerinin tepkisini çekmiş ve basında yer bulmuştur. Bu konuya yönelik haberlerin yaygınlaşmasından bir gün sonra site güncellenerek LGBT derneklerinin isimleri teşekkür listesine eklenmiştir. Bu durum sonrasında, LGBT derneklerinin önerilerini sunmak üzere meclise çağırılmaları ve taleplerinin meclis tutanaklarında yer alması dernekler tarafından önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. LGBT örgütlerinin mecliste yaptıkları sunumu takiben Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekilleri ile gerçekleştirdikleri görüşmelerin LGBT derneklerine önemli ve meşru bir görünülük sağladığı dile getirilmektedir. LGBT Örgütleri Adalet ve Kalkınma Partisi'nden (AKP) bir milletvekili ile de görüşerek taleplerini bildirmiştir. Görüşmeler ardından Kaos GL, MHP Genel Başkan Yardımcısı'nın daveti üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin kasım ayında yayımlayacağı Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Türkiye Raporu üzerine kendisiyle bir görüşme gerçekleştirmiştir.²⁷

LGBT dernekleri vaka analizinde dikkat çekici bir diğer durum ise, anayasada eşitlik maddesinin tartışılması sırasında mecliste savunuculuk faaliyetleri yürüten iki LGBT örgütünün aynı gün başlayan ve iki hafta süren denetimlerden geçmiş olmasıdır. Bu durum, denetimlerin gerektirdikleri ile ilgilenmek durumunda kalan bazı dernek yetkililerinin devam etmekte olan savunuculuk çalışmalarına katılmalarına engel olmuştur. Mevzuata göre derneklere yapılan denetimlerin "gerekli görülen hallerde" ve "ihbar ve şikâyetler" üzerine İçişleri Bakanlığı tarafından yetkilendirme sonucu yapılmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, gerçekleştirilen denetimlerin zamanlama açısından olağan olup olmadığı konusundaki soru işaretlerini güçlendirmiştir.

LGBT derneklerine uygulanan denetimlerde yaşanan bir diğer sıkıntı ise, yapılan denetimlerin dernek üyesi ya da faydalanıcısı konumundaki LGBT bireylerin mahremiyetine yönelik mağduriyetlerdir. Mevzuata göre dernek yetkilileri denetçilere istedikleri her türlü bilgi ve belgeyi

²⁴ TİB'in Mesajına Karşılık Pembe Hayat Derneği Açıklama Yaptı. Pembe Hayat Derneği. Erişim Tarihi: 18 Ocak 2012 <http://pembehayat.org/tib%C2%B4in-mesajina-karsilik-pembe-hayat-dernegi-aciklama-yapti/>

²⁵ Bu konuda yapılan saha araştırmaları sonuçları hakkında daha fazla bilgi için, TÜSEV tarafından yayınlanan Türkiye'de Derneklerin Örgütlenme Özgürlüğü Önünde Engeller Raporu incelenebilir.

²⁶ TBMM Yeni Anayasa internet sitesine <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/> adresinden erişebilirsiniz.

²⁷ Kaos GL MHP Genel Yardımcısı Ruhsar Demirel ile Görüştü. Kaos GL. Erişim Tarihi: 19 Eylül 2012. <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=12302>

geciktirmeden sağlamakla yükümlüdür. Yetkililer, denetimler sırasında üye bilgilerinin yer aldığı defterlerin yanı sıra psikolojik ya da hukuki destek faaliyetlerinden faydalanan kişilerin özel hayatın gizliliği ilkesi gereğince gizli tutulması beklenen bilgilerini de paylaşmak zorunda kalmaktadır. Bu durumun, halihazırda kırılgan durumda olan LGBT bireyler açısından tehdit oluşturabileceği düşünülmektedir. Denetim süreçleri ile ilgili tüm inisiyatifin denetçilere bırakılması, bazı durumlarda eşitlik ve şeffaflık ilkelerinden uzak uygulamaların görülmesine neden olmaktadır.

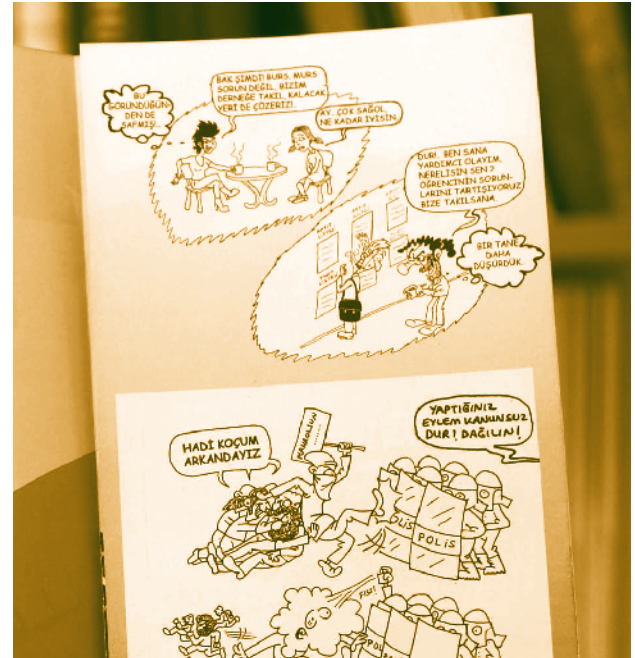
2012 yılında kaydedilen bir diğer önemli gelişme ise, üç kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan cinayet davasına bir LGBT derneğinin müdahil olarak katılmasına izin verilmesi olmuştur. İşlenen suçun temsil edilen tüm sosyal gruplar açısından tehdit oluşturduğunu savunan LGBT derneği, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birlikte davaya müdahil olma hakkı kazanmıştır. Bu örnek, hedef haline gelmemek için kimliklerini saklamak zorunda kalan LGBT bireylerin hukuki süreçlere katılımı açısından önem taşımaktadır. Buna rağmen, benzer müdahillik kararları tüm davalar için uygulanmamakta ve süreç mahkemelerin inisiyatifinde gelişmektedir.²⁸

Özetle, 2011-2012 dönemi LGBT dernekleri açısından hem zorlukların yaşandığı hem de gelişmelerin kaydedildiği bir dönem olarak kabul edilebilir. Anayasa süreci ve bu süreç kapsamında siyasal partilerle geliştirilen ilişkiler LGBT örgütlerinin meşruluğunu ortaya koymanın yanı sıra taleplerini gündeme getirebilmeleri için önemli bir fırsat yaratmıştır. Yasalarda tanımlanmadan yer almaya devam eden “genel ahlâk” ve “Türk aile yapısı” gibi kavramların ise dava süreçlerine yönelik sıkıntıların devam etmesine yol açabileceği düşünülmektedir. Denetimlere yönelik uygulamalar ise, LGBT derneklerini uzun bürokratik süreçlerle uğraşmak zorunda bırakarak derneklerin esas faaliyetlerinden uzaklaşmalarına neden olabilmektedir.

Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ile sağlanan yetkinin orantısız şekilde kullanımı, insan hakları savunucuları ile destekledikleri STK’ların örgütlenme özgürlüğü açısından sorun yaratmaya devam etmektedir. 2011 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, insan hakları savunucularının maruz kaldığı muamelelere şu ifadelerle dikkat çekmektedir: “Pek çok insan hakları savunucusuna karşı, mevzuatta yer alan

terörle ilgili hükümlere sıklıkla başvurmak suretiyle cezai kovuşturma başlatılmıştır. Terörizmin, Terörle Mücadele Kanunu’ndaki geniş kapsamlı tanımının revize edilmemesi ciddi bir endişe sebebi olmaya devam etmektedir.” Terörle Mücadele Kanunu’nun hak temelli çalışmalar yapan kuruluşlar ve hak savunucularının örgütlenme özgürlüğünde sebep olduğu kısıtlamalara Hak Temelli Sivil Toplum Kuruluşlarının Örgütlenme Özgürlüğü vaka analizinde yer verilmiştir.

“Pek çok insan hakları savunucusuna karşı, mevzuatta yer alan terörle ilgili hükümlere sıklıkla başvurmak suretiyle cezai kovuşturma başlatılmıştır. Terörizmin, Terörle Mücadele Kanunu’ndaki geniş kapsamlı tanımının revize edilmemesi ciddi bir endişe sebebi olmaya devam etmektedir.”
(AB İlerleme Raporu, 2011)

Ankara Emniyet Müdürlüğü’nün üniversiteye kayıt yaptıran öğrencilere dağıtmak üzere 30 bin adet bastırıldığı broşür (Radikal Gazetesi, 06 Eylül 2012 tarihli Polisten Karikatürlü Broşür haberinden alınmıştır.)

²⁸ Mahkeme LGBT Derneğinin Müdahillik Talebini Kabul Etti. Kaos GL. Erişim Tarihi: 26 Mart 2012 <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=10958>

VAKA ANALİZİ

HAK TEMELLİ SIVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

İnsan hakları savunucuları ve hak temelli kuruluşlara yönelik yasal metinlerin geniş bir biçimde yorumlanmasından doğan hak ihlallerinin örnekleri 2011-2012 döneminde görülmeye devam etmektedir.

Örgütlenme özgürlüğünün önünde engel teşkil edebilen uygulamaların bir türü de insan hakları savunucularının ve onların birlikte çalıştığı STK'ların maruz kaldığı hak ihlalleridir. Bu tür ihlaller her zaman doğrudan dernekler ve vakıflara ilişkin mevzuattan kaynaklanmamakla birlikte ifade ve örgütlenme özgürlüğünü büyük ölçüde kısıtlayabilmektedir. Bu tür ihlaller çoğunlukla Terörle Mücadele Kanunu, Kabahatler Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gibi yasal metinlerin geniş bir biçimde yorumlanmasıyla oluşmaktadır. Av. Danış Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Engel: Terörle Mücadele Kanunu başlıklı makalesinde, STK ve sivil inisiyatiflerin “barışçıl faaliyetleri ve meşru muhalefetlerinin”, “silahlı grupların faaliyetleri bahanesiyle susturularak sivil iradenin var olma hakkının” engellenebildiğini ortaya koymaktadır (TÜSEV,2010a).

Hak temelli kuruluşlar, insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve ihlallerin yaşandığı durumların tespit edilmesi, tazmin edilmesi ve adaletin sağlanması için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetler içinde hükümet

politika ve uygulamalarına karşı fikirlerin savunulduğu toplantılar ve gösteriler de yer alabilmektedir. Farklı fikirlerin dile getirilmesinin yeterince özgür olmadığı ortamlarda, mevcut düzene eleştiri getiren grupların, bazen söylem düzeyinde zaman zaman da fiili müdahale ile marjinalize edilmeye çalışılması sık rastlanan bir durumdur. Bu müdahalelerin toplum tarafından meşruiyetini sağlamak için yasal süreçlerin manipülasyonu ve araçsallaştırılması yoluyla karşıt fikirli gruplara çeşitli suçlar (çoğunlukla terörle bağlantılı) atfetme, aşırı güç kullanımı veya bu ihtimallerle tedirgin etme gibi yöntemlerle karşılaşılmaktadır. Bunlar tüm dünyada görülen uygulamalar olduğundan, Birleşmiş Milletler gibi hükümetler üstü organların, devletlerin kişilerin ifade, örgütlenme ve toplanma haklarını tanımak ve hak temelli bu oluşumları ve hak savunucusu kişileri korumak konusunda teşvik eden rapor, karar ve tavsiyeleri bulunmaktadır.

AB İlike Kuralları²⁹ hak savunucularını şu şekilde tanımlamıştır:

“İnsan hakları savunucuları, evrensel olarak tanınan insan hakları ve temel özgürlükleri geliştiren ve koruyan bireyler, gruplar ve toplum organlarıdır. İnsan hakları savunucuları, medeni ve siyasi hakları geliştiren ve koruyan ve aynı zamanda, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları geliştiren, koruyan ve etkin hale getirmek için çalışan kişilerdir. İnsan hakları savunucuları, yerli topluluklar gibi grupların üyelerinin de haklarını geliştirir ve korurlar. Bu tanım, şiddet uygulayan veya yayan bireyleri veya grupları içermez.”(AB İlike Kuralları 2008)

“İnsan hakları savunucularının çalışmaları çoğu zaman hükümet politikalarının ve faaliyetlerinin eleştirisini beraberinde getirmektedir. Ancak, hükümetler bunu olumsuz olarak değerlendirmemelidir. Düşünce özgürlüğüne ve hükümet politikaları ile eylemlerinin özgürce

²⁹ 2004'te kabul edilip 2008'de güncellenen AB İnsan Hakları Savunucuları Hakkında İlike Kuralları belgesine ulaşmak için: http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/EIDHR/Insan_Haklari_Savunuculari_TR.pdf

tartışılabilirliği bir ortama izin vermek ilkesi esastır ve insan haklarının daha iyi bir seviyede korunmasını sağlamak için etkili olduğu kanıtlanmış bir yöntemdir. İnsan hakları savunucuları, hükümetlere insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasında yardımcı olabilirler.”
(AB Ülke Kuralları 2008)

Birleşmiş Milletler Savunucuların Korunması Bildirgesi³⁰ ile

“İnsan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve korumak amacıyla herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde; Hükümet dışı kuruluşlar (sivil toplum kuruluşları), dernekler veya gruplar kurmak, bunlara üye olarak girmek ve katılma” hakkı tanınmıştır. Devletin ise “bu hakların meşru kullanımı çerçevesinde şiddet, tehdit, misilleme eylemi, fiili veya hukuksal ayrımcılık, baskı veya diğer keyfi hareketlere karşı, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte hareket eden tüm kişilerin yetkili otoritelerce korunması için gerekli tüm önlemlerin alınmasını” sağlama ödevi bulunmaktadır. Türkiye, BM Savunucuların Korunması Bildirgesi’ni 2004 yılında imzalamıştır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’ne³¹ göre çeşitli ülkelerde insan hakları savunucularının aşağıdaki ihlallere maruz kaldığı gözlemlenmektedir:

“Dünyanın her bölgesinde, pek çok insan hakları savunucusunun insan hakları ihlal edilmektedir. İnfaz, işkence, dövülme, keyfi tutuklama ve gözaltı, ölüm tehdidi, taciz ve karalamalara maruz kalmış; seyahat, ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlükleri kısıtlanmıştır. Hak savunucuları sahte suçlamalara maruz kalmış, adil olmayan şekilde yargılanmış ve hüküm giymiştir. Bu ihlallerin hedefi genellikle hak savunucusu bireylerin kendileri veya birlikte çalıştıkları örgüt ve mekanizmalar olmaktadır.”

³⁰ “Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesinde Toplumsal Kuruluşların (Organların), Grupların ve Bireylerin Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge”, kısa adıyla “BM Savunucuların Korunması Bildirgesi”, BM İnsan Hakları Komisyonu’nun 3 Nisan 1998 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. BM Savunucuların Korunması Bildirgesi’ni Türkiye 2004 yılında imzalamıştır.

³¹ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Challenges.aspx>

Türkiye’de hak temelli örgütlerin temaları insan hakları, çevre, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim, gençlik, engelliler, çocuk hakları, kültür/kültürel haklar, HIV ile yaşayan insanların hakları, hayvan hakları, yaşlı hakları, mülteci hakları ve kent hakkı olarak gruplanmaktadır (STGM,2011). 1980 darbesi sonrasında kurulan ilk insan hakları kuruluşu olan İnsan Hakları Derneği’nin 1986’da kurulmasından bu yana hak eksenli STK’ların sayısı artmış, odaklandığı çalışma alanları çeşitlenmiş ve bu STK’lar ülkede bazı hakların genişletilmesinde önemli rol oynamıştır (TÜSEV, 2011b).

Türkiye’de hak temelli çalışmalar yapan kuruluşlara ilişkin hak ihlalleri iki şekilde görülmektedir. İlki örgütlenme özgürlüğü ile doğrudan ilgili olan Dernekler ve Vakıflar Mevzuatı’nın kısıtlayıcı yorumlarına dayalı uygulamalardır. Bu uygulamalardan kaynaklanan sıkıntılara raporun denetim ve cezalar bölümünde yer verilmiştir. İkinci olarak ise STK ve sendika gibi örgütlenmelerin yöneticileri, üyeleri ve çalışanlarının tutuklanması, gözaltına alınması ile oluşan kısıtlamalardır. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de insan hakları savunucuları devletin resmi görüşüyle ters düşebilecek görüşleri öne sürmektedirler. Bu sebeple de, savunucular insan hakları alanını genişletmek için çalışmalar yürütmektedir. Ancak bu ters düşüş ülkemizde sıklıkla ‘terör’ eylemleriyle ilişkili görülmekte ve “sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucuları, gösteriler ve protesto mitingleri sırasında terörist propaganda yaptıkları suçlamasıyla sıklıkla kovuşturmaya ve davaya maruz kalmaktadır” (AB İlerleme Raporu, 2011).

2012 Yılı İlerleme Raporu’nun Yargı ve Temel Haklar başlıklı 23. faslında; terörizm ve örgütlü suçlara ilişkin hukuki çerçevenin uygulama biçiminin örgütlenme özgürlüğünü ihlâl eden unsurlardan biri olduğu şu sözlerle ifade edilmektedir:

“Özellikle özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün sıklıkla ihlal edilmesine neden olan terörizm ve örgütlü suçlara ilişkin hukuki çerçevenin geniş çaplı bir biçimde uygulanması, temel haklara saygı konusunda ciddi endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.”

İnsan hakları savunucusu STK’lara üye kişilerin 2011 ve 2012’de de süren Terörle Mücadele Kanunu kaynaklı tutuklamalarına bakıldığında, Ege ve Marmara bölgelerindeki şehirlerde de görülmekle birlikte yoğun olarak Diyarbakır, Mardin, Siirt, Muş, Malatya gibi Doğu ve Güneydoğu şehirlerinde yaşandığı görülmektedir.³²

³² *İnsan Hakları Haftası Özel Sayısı*. İnsan Hakları Derneği Bülteni 10-17 Aralık 2011 <http://www.ihd.org.tr/> Eylül 2011 Mazlum-Der Şanlıurfa Şubesi basın açıklaması: <http://sanliurfa.mazlumder.org/>

Bu tutuklamalarla sendika ve siyasi parti mensupları ile hak temelli derneklerin yönetim kurulu üyeleri ve şube başkanları gibi STK mensupları (özellikle yöneticileri) TMK kapsamında suçlanmaktadır. Tutuklulara yönelik suçlama ve iddianelerde, mensubu oldukları STK'nın faaliyetleri, yürüttüğü projeler ile bu projeler için sağlanan fonların (örneğin Avrupa Birliği veya AB üyesi bir ülke tarafından proje bazlı olarak verilen fonların) soruşturma konusu olduğu ve bunların TMK kapsamında değerlendirilmesi yönünde bir eğilim olduğu gözlenmektedir.³³

Hak temelli kuruluşların üyelerinin maruz kaldığı soruşturma ve süresi yıllara varan tutuklamalar bu kişilerin "insan haklarını savunmaya adayacakları önemli vakit ve kaynaklarını kendilerini savunmaya harcamak zorunda"³⁴ bırakmakta, mensubu oldukları STK'ların bu faaliyetlerini aynı şekilde zorlaştırmaktadır.

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FDIH) ve Dünya İşkence Karşıtı Örgütü (OMCT) tarafından Mayıs 2012'de yayınlanan İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlem çerçevesinde *Türkiye-insan Hakları Savunucuları, Masum Oldukları Kanıtlanıncaya Kadar Suçlu*³⁵ başlıklı uluslararası bilirkişi heyeti raporuna göre heyet, Türkiye'de bulunduğu tarih itibarıyla beş farklı hak temelli STK'dan toplam yirmi insan hakları savunucusunun tutuklu bulunduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte raporda, tüm tutuklu ve hükümlü insan hakları savunucularının sayısının sistematik takibinin yapılmadığı ve bu sayının tespit edilenden daha yüksek olabileceği not edilmiştir.

C. KAMU-STK İLİŞKİLERİ

STK'lar farklı konularda uzmanlıklarıyla, verdiği sosyal hizmetlerle, kamusal karar ve uygulamaları değerlendirme rolleriyle kamu kurumlarının görev ve sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmesi açısından büyük önem taşır. STK'ların, kamunun/devletin yönetim ilkesine uyumunu denetleyen ve yol gösterici bağımsız aktörler olarak bulunduğu hayati konumu, kamu tarafından demokrasi

ve özgürlüklerin geliştirilmesi yönünde en iyi şekilde değerlendirilen bir eksene oturtulmalıdır.

Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Birliği ve üyeliğe geçiş sürecindeki ülkelerde sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumlarının ilişkilerine verilen önem, Eylül 2012'de yayımlanan *Demokrasi ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Kökleri: Avrupa'nın Dış İlişkilerinde Sivil Toplumla İşbirliği* başlıklı belgede ile vurgulanmıştır.³⁶

STK'ların etkili bağımsız aktörler olarak görüldüğünü belirten Avrupa Komisyonu, STK'ların sosyal hizmetlerde bulunması, şeffaflığı, iyi yönetimi savunması ve politika süreçlerine katkıda bulunması için daha elverişli bir ortam sağlama sorumluluğunu üstlendiğini belirtmiştir. Kalkınmadan Sorumlu Komisyon Üyesi Andris Piebalgs, Arap Baharı ve dünyadaki diğer gelişmelerin sivil toplum kuruluşlarının değişim için güçlü aktörler olduğunu tekrar gösterdiğini, AB'nin de bundan ders çıkardığını vurgulamıştır. AB'nin üye ve aday üye ülkelerde dinamik, çoğulcu ve yetkin bir sivil toplumun gelişmesi için yardım etmeye kararlı olduğunu; demokratik yönetim ve eşitlikçi kalkınma için yerel STK'ları faaliyetlerinde güçlendirmeyi amaçladığını belirtmiştir.³⁷

Komisyonun Genişlemeden Sorumlu Komiseri Ştefan Füle, dönüşüm sürecinde ve devletleri hesapverebilir kılmada STK'ların hayati bir rolü olduğunu savunmaktadır. STK'larla çalışmanın ve onları desteklemenin, AB'nin yeni komşuluk politikasının merkezinde yer aldığını da belirtmektedir. Komisyon, ortak ülkelerdeki sivil toplum faaliyetlerinin marjinalize edilmiş gruplara ses vermek ve onlara etki eden kararların alınmasında rol oynaması için onları güçlendirmek gibi faaliyetlerin hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır.³⁸

Kamu ile sivil toplumun daha sağlıklı ilişkileri olması için, kamu ile STK'lar arasında **bilgilendirme, danışma, diyalog** ve **işbirliği** düzeylerinin her birinin eşitlikçi ve şeffaf olarak yürütmesini sağlayacak mekanizmalar gereklidir. Mevcut durumda, sivil toplum için kamusal karar süreçlerini erişilebilir kılacak, ilişkiyi şeffaf, eşitlikçi ve etkin bir yapıya kavuşturacak bir mekanizma ya da mekanizmalara duyulan ihtiyaç sürmektedir.

³³ Erbey şahsında İHD yargılanıyor. Bianet. Erişim Tarihi: 26 Ocak 2012 <http://bianet.org/bianet/bianet/135726-erbey-shahsinda-ihd-yargilaniyor>

³⁴ FDIH ve OMCT tarafından "İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlem" çerçevesinde "Turkey-Human Rights Defenders, Guilty until Proven Innocent" (Türkiye-İnsan Hakları Savunucuları, Masum Oldukları Kanıtlanıncaya Kadar Suçlu) başlıklı uluslararası bilirkişi heyeti raporu, Mayıs 2012, http://www.omct.org/files/2012/06/21816/obs_mission_report_turkey_hd.pdf

³⁵ İnsan Hakları Savunucuları: Masum Oldukları Kanıtlanıncaya Kadar Suçlu. İnsan Hakları Savunucularının Korunması için Gözlem Uluslararası Bilirkişi Heyeti Raporu. Erişim Tarihi: 5 Haziran 2012. fdh.org/IMG/pdf/insan_haklari_savunuculari_masum_ olduklari_kanitanincaya_kadar_suc_lu_obs_turkey_eng_tur.pdf

³⁶ Adı geçen belgeye <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0492:FIN:EN:PDF> adresinden ulaşabilirsiniz.

³⁷ Avrupa Komisyonu Açıklaması. Erişim Tarihi: 18 Eylül 2012. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/piebalgs/headlines/news/2012/09/20120918_en.htm

³⁸ Demokrasiyi Güçlendirmek ve Yoksullukla Savaşmak: Avrupa Komisyonu Ortak Ülkelerde Sivil Toplumla Desteklemeye Devam Edecek. Avrupa Komisyonu. Erişim Tarihi: 18 Eylül 2012. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/piebalgs/headlines/news/2012/09/20120918_en.htm

Türkiye’de STK’ların uluslararası çerçevede tanınan rollerini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan belirli, eşitlikçi, sürekliliği olan, erişilebilir mekanizmalar bulunmamaktadır. İlişkiler çoğunlukla davet usulü ve tek taraflı olarak yürümektedir. Kamusal politikalar hakkında görüşmeye davet edilen STK’ların görüşlerinin alınan kararlara ne şekilde yansıtıldığına dair bilgi verilmemektedir. İzleme 2012 kapsamında STK’larla yapılan mülakatlarda dile getirilen diğer bir konu kamu ilişkilerinin sürekliliğine dair güvensizlik yaratan deneyimler olmuştur. Kamu kurumlarının yöneticilerinin inisiyatiflerine bağlı olarak STK’lar ile ilişkiler dönem dönem gelişebilmekte veya sınırlanabilmektedir.

Çoğunlukla davet usulüyle ve tek taraflı olarak yürüyen Kamu-STK ilişkilerinde; taraflar için belirli, eşitlikçi, sürekliliği olan erişilebilir mekanizmalar henüz bulunmamaktadır.

1 Ekim 2009’da Avrupa Konseyi’nin istişare organı olan Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Konseyi tarafından kabul edilen *Sivil Toplumun Karar Verme Sürecine Katılımıyla İlgili İyi Uygulama İlkeleri*, katılımı en alt düzeyinden en katılımcı düzeye kadar dört kademe üzerinden değerlendirmektedir. Bu kademeler **bilgilendirme, danışma, diyalog ve işbirliği** olarak kabul edilmektedir. Bu kademeler dikkate alınarak ülkemizdeki durum aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Kamu-STK ilişkileri kapsamında bilgilendirme; kamunun STK’ları ve kamuoyunu şeffaf bir şekilde bilgilendirmesidir. Kamu kurumlarının şeffaflığı ise kamusal nitelikte olan tüm bilgilerin sistematik bir şekilde üretilmesi ve erişilebilir kılınmasına bağlıdır. Devlet sırrı ve gerekli durumlarda gizlilik ilkeleri ise şeffaflık kavramına engel değildir, bu konuların belirli kurallar dâhilinde korunması, belirli şartları sağlayan kişilere (örneğin milletvekillerine) bu kurallar dâhilinde açılabilmesi gerekmektedir.

2003’ten bu yana süren E-devlete geçiş süreci ve kamu kurumlarının internet sitelerinin standartlaştırılması çabası bu bilgilendirme sürecinde önemli bir gelişme olmuştur. Ancak kamu kurumlarının internet sitelerinde bulunması gereken asgari bilgi ve başlıklar sağlanmakla birlikte halen kurumlar arası farklılıklar göze çarpmaya devam etmektedir. Yeni anayasa yapım sürecinde halkın ve STK’ların görüşlerinin

alınması için hazırlanan internet sayfasında da pek çok bilgiye yer verilmiş, bu görüşleri oluşturmak ve yasa yapıcılara ulaştırmak için gerekli olduğu düşünülen pek çok bilgi erişilebilir hale getirilmiştir.

İnternet sayfalarının en güncel ve kapsamlı bilgileri içermesi, erişilebilir olduğundan emin olunması, yazılımlarda oluşan aksaklıkların fark edildiği anda düzeltilmesi hem sivil toplum faaliyetleri hem de vatandaşlara hizmet sunmada önemlidir. Mevcut durumda kamu kurumlarının internet sitelerinde yapılan çalışmalar ve yürütülen faaliyetlerle ilgili paylaşılan bilgiler farklılık göstermektedir.

Rapor kapsamında, kamu kurumlarının STK’larla ilişkileri üzerine politikalarını tespit etmek üzere yirmi bakanlığa bilgi edinme başvuruları yapılmıştır. Dört bakanlıktan konuyla ilgili cevap alınamamıştır. On altı bakanlıktan alınan cevaplar incelendiğinde, dört bakanlığın ek araştırma gerektiği gerekçesiyle (Bilgi edinme hakkı kanunu 7. veya 12. maddeye referansla³⁹) bilgi vermediği, üç bakanlığın ise STK’larla herhangi bir ilişkisinin bulunmadığı yönünde cevap verdiği görülmüştür.

Kamu kurumlarının STK ilişkileri üzerine politikalarını tespit etmek üzere 20 bakanlığa yapılan bilgi edinme başvurularına; 4 bakanlıktan cevap alınamamış, 4 bakanlık tarafından ek araştırma gerektirmesi gerekçesiyle sorulara cevap verilmemiş ve 3 bakanlık STK’larla ilişkisi bulunmadığı yönünde cevap vermiştir.

Bakanlıkların Kamu-STK ilişkilerine yönelik sorulara verdiği cevaplar aşağıda özetlenmektedir:

Avrupa Birliği Bakanlığı

Sivil toplumun bilgi alabileceği kanallar mevcuttur. Ayrıca e-posta yoluyla tek yönlü bilgi akışı sağlanmaktadır. AB Bakanlığı, sivil toplumla işbirliği konusunda *Türkiye’nin*

³⁹ *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu*. Adalet Bakanlığı. Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2012. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1303.html>

Katılım Süreci için Avrupa Birliği Stratejisi'ni⁴⁰ genel çerçevesi olarak benimsemiştir. Bakanlık, her sene *Sivil Toplumla Diyalog Toplantıları*⁴¹ düzenlemektedir. Toplantılara, toplantı teması çerçevesinde ilgili gördükleri STK'lar davet edilmekte ve toplantı çıktıları belgelenmektedir. Dile getirilen öneri ve görüşlerin değerlendirildiği belirtilmekle birlikte, bunların hangi politikalara ne şekilde yansıtıldığına dair bilgi bulunmamaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Bilgi edinme başvurusuna tüm Genel Müdürlükler tarafından verilen detaylı cevapların da ortaya koyduğu üzere, sivil toplumla en yakın ve sürekli temas halinde bulunan ve bu teması politika ve uygulamalarına yansıtın bakanlık olduğu görülmektedir. Bakanlığın Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında, kadın konusunda çalışan STK'larla katılımcılığa dayalı bir işbirliği içinde olduğunu belirtmiş, bu işbirliğinin başarılı çıktılar sağladığına dair örnekler vermiştir. Buna göre Pekin Konferansı sonrasında *Ulusal Eylem Planı* STK'ların katkı ve katılımlarıyla hazırlanmıştır. Tüm CEDAW Dönemsel Ülke Raporları STK'lar ve akademisyenlerin görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun değişiklikleri üniversiteler ve STK'ların ortak görüşleriyle oluşturulduğu, kamuoyunda bunların tanıtılması için de STK'ların destek olduğu belirtilmektedir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ilgili sivil toplum kuruluşlarına, hazırladığı veri tabanı üzerinden ulaşarak mevzuat çalışmaları da dâhil olmak üzere konferans vb. toplantılara katılımlarını talep ettiğini ve ortak çalışmalar yapıldığını belirtmiştir. Bahsedilen görüş bildirme ve ortak çalışma süreçlerinde danışılan STK'ların nasıl belirlendiğine ve STK'lar tarafından verilen görüşlerin politika yapma süreçlerinde nasıl bir etkisi olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır.

Bilgi edinme başvurularına verilen cevaplar, STK'larla en yakın ve sürekli temas halinde bulunan bakanlığın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olduğunu göstermektedir.

Bilim, Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destek Programları kapsamında; mevzuatında yer alan meslek kuruluşu tanımına uyan kuruluşlarla görüş alış verişinde bulunduğunu belirtmiştir. Meslek kuruluşları tanımı; işletmelere ve girişimcilere yönelik faaliyet gösteren oda, birlik, konfederasyon, federasyon, vakıf, dernek ve kooperatifler ile küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri yönetimlerini kapsamaktadır. Görüş bildiren STK'larla ilişkiler ve STK'ların karar alma süreçlerine etkisi konusunda ise bilgi bulunmamaktadır.

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Gençlik ve Spor Bakanlığı, *Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi* hazırlık sürecinde bakanlığın internet sitesi üzerinden görüşleri toplamıştır. Politika belgesinin en önemli hazırlık aşamalarından olduğu kaydedilen Gençlik Şûrası'na katılım da isteyen tüm STK'lara açık olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca daha önce Bakanlık'a çalışma ve projelerini sunmuş olan STK'lar arasından belirlenen STK'lardan yazılı olarak görüş talep edilmiştir. STK'ların bu süreçlere katılımı olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirken, karar alma süreçlerindeki etkileri bilinmemektedir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, STK'ların tarımsal desteklerle ilgili strateji, hedef ve planlamaya ilişkin olarak toplanan Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu gündemine teklif sunabildiği belirtmektedir. Bunun yanında ilgili dernekler, bu alanda sanayi grubunun bir bileşeni olarak Ürün Konseylerinin alt gruplarına katılım sağlayabilmektedir.

⁴⁰ Türkiye'nin Katılım Süreci için Avrupa Birliği Stratejisi. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. Erişim Tarihi: 14 Haziran 2012. http://www.abgs.gov.tr/files/strateji/yabs_tr1.pdf

⁴¹ Sivil Toplum Diyalog Toplantıları hakkında bilgiye <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=45436> adresinden ulaşabilirsiniz.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

Politikalar alanında STK'larla ilişki konusunda bir yaklaşımı olmamakla birlikte, Bakanlık birimlerinin gerek gördüğü hallerde STK'lara danışabildiği belirtilmiştir. Bunun yanında, hayır kurumları veya insani yardım kuruluşlarının ticari amacı olmayan temel ihtiyaç maddeleri, çeşitli malzemeler, ambulans ve diğer kurtarma araçlarına gümrük vergisinden muafiyet tanındığı belirtilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Telif Hakları Genel Müdürlüğü'nden gelen yanıtta, kendilerine ulaşan tüm görüş ve önerilerin "uygun görülmesi" halinde gerekli düzenlemeler yapıldığı belirtilmektedir.

Sağlık Bakanlığı

Bakanlık'ın faaliyetleri çerçevesinde, özellikle halk sağlığına ilişkin konularda paydaş analizleri yapıldığı ve bunlara dayanarak STK'larla ortak çalışmalar yürütüldüğü belirtilmektedir. Düzenleyici işlemlerin oluşmasının yanı sıra bakanlığın hizmet birimlerinin işleyişinin de vatandaşlar ve STK'lar tarafından etkin biçimde denetlendiği belirtilmiştir. Hasta hakları alanında çalışan derneklerin, ilgili hizmet birimlerinin prosedürleri ve uygulamalarını belirlediği kaydedilmiştir. Kadın ve çocuk sağlığı alanında çalışan STK'lar ve uluslararası insan hakları örgütleri ile birlikte yürütülen çok sayıda çalışma olduğu; AB ve BM'nin insan hakları alanında çalışan birimleri ile Dünya Sağlık Örgütü ile yürütülen programların bunlara örnek oluşturduğu belirtilmektedir. Hasta haklarının korunması, geliştirilmesi ve hak ihlallerine yaptırım uygulanmasının yanında sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önlenmesi alanında da STK'larla ortak çalışmalar yürütüldüğü belirtilmektedir. Bakanlık'ın, ortak çalışmalar yürüttüğü STK'ları kendi alanında uzman, herhangi bir biçimde sağlık hizmetleri alanında ticari faaliyet ve bağlantıları bulunmayan, halk sağlığının korunması ve geliştirilmesine katkıları bulunan STK'lar arasından tercih ettiği belirtilmiştir.

Cevap veren diğer bakanlıklardan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı dernek ve vakıflara ilişkin özel olarak bir bilgilendirme çalışması yürütülmediğini, herhangi bir ilişki ve ortaklık kurulmadığı belirtmektedir. Ancak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2011 yılında yürüttüğü projelere ilişkin raporunda çeşitli aşamalarda sivil toplum kuruluşlarının dâhil olduğu

projeler planlandığı görülmektedir. İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü), İSSA (Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı) ile yürütülmekte olan projede "tüm dünyadaki iş kazalarından kaynaklanan yaralanmaları ve meslek hastalıklarını azaltmak için hükümetler, işverenler, sivil toplum kuruluşları, çalışanlar, sendikalar ve iş sağlığı ve güvenliği profesyonelleri ile ilişkileri geliştirmek" hedeflenmiştir. Yine, AB hibesiyle SGK Kayıtlı İstihdamın Teşviki Operasyonu başlıklı projede kayıt dışı istihdam ile mücadele alanında görev yapan kamu kurumları ve sosyal tarafların da faydalanması hedeflenmiştir.⁴²

Maliye, Milli Eğitim ve Ekonomi Bakanlıkları istenilen bilginin ek araştırma gerektirmesi gerekçesiyle konuyu bilgi edinme başvurusu kapsamı dışında değerlendirmiştir. Adalet Bakanlığı'ndan aynı bilgi edinme başvurusuna iki farklı cevap verilmiş, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nden gelen yazıda "bilgi edinme talebiniz mütalaa talebi niteliğinde bulunduğundan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir" denilirken Strateji Geliştirme Başkanlığı başvurudaki soruları yanıtlamıştır.

Merkezi düzeyde, bazı bakanlıkların STK katılımını önemser ve çeşitli konularda görüşlerine başvurmakta kararlı bir yaklaşım izlediği görülürken, bazı bakanlıkların bu konuda belirli bir yaklaşımı veya buna yönelik bir çabası bulunmamaktadır. Ayrıca, özellikle Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde ve başka düzenlemelerde belirtildiği üzere kamu kurumları yerine getirdiği işlemler hakkında düzenli arşivler ve istatistikler oluşturmakla sorumlu olduğu halde bu işler ve işlemler ile ilgili sorulara "ek araştırma, inceleme" gerektirmesi gerekçe gösterilerek olumsuz cevap verilmesi sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın internet sitesi (www.dernekler.gov.tr) üzerinden *Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Taslağı'nı* yayınlarak belirli bir süre için STK'ların görüşüne açması, "danışma" düzeyinde iyi bir örnektir. Ancak görüşlerin ne derece dikkate alındığını ve nasıl bir etki yarattıklarını izlemek mümkün olmamıştır. Yine, yeni anayasa yapımı çalışmaları için halkın ve sivil toplumun görüşlerini bildirmesi ve onlara danışmak için bir mekanizma oluşturulduğu görülmüştür. Ancak danışma süreci ne yazık ki daha katılımcı bir sürece evrilmemiştir.

⁴² 2011 Yılı Faaliyet Raporu. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2012. http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgb/dosyalar/duyurular/2011_faaliyet

Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın internet sitesi üzerinden Dernekler Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Taslağı'nı yayınlayarak belirli bir süre için STK'ların görüşüne açması, "danışma" düzeyinde olumlu bir örnektir. Ancak STK'lar tarafından bildirilen görüşlerin ne derece dikkate alındığı izlemek mümkün olmamıştır.

Yeni anayasa yapımı çalışmalarına STK'ların ve halkın katılımını sağlama amacıyla bir internet sitesi açılması, her yolla gelen görüşlerin Komisyonca belirlenen sınıflandırma sistemine göre derlenmesi, Komisyon üyelerince önerilen STK'ların görüşmeye çağrılarak alt komisyonlarda dinlenmesi bu konuda öne çıkan bir gelişme olmuştur. Raporun *Yeni Anayasa Yapımı Çalışmalarına STK'ların Katılımı* başlıklı vaka analizinde detaylı değerlendirilen bu girişim sivil toplumda genel anlamda olumlu olarak karşılanmış ve kayda değer bir hareketlenme yaratmıştır. Ancak değerlendirmede de görüldüğü üzere, bu girişim "danışma" düzeyinde kalmış, kalıcı bir diyalog veya işbirliği şeklini almamış, daha aktif bir katılım düzlemine oturmamıştır.

STK'ların kamusal kararlara katılımı ve politika süreçlerine etki etmesi büyük ölçüde alınan kararlara itiraz etme veya onay verme düzeyinde gerçekleşmektedir. Alınmış olan karara karşı toplumsal muhalefet yeterince güçlü bir ses getirdiği zaman halihazırda verilmiş olan kararlar geri çekilebilmekte, değiştirilebilmekte, yeniden görüşülebilmektedir. Bu revizyonların bazen itiraz veya onaylarını duyuran bazı STK'ların görüşlerini dinlemek ve müzakere etmek için davet edildiği de görülmektedir. "4+4+4 Yasası" olarak bilinen ilköğretimde yapılan değişikliğin takip edilebildiği kadarıyla hayata geçme aşamaları bu sürecin bir örneği olarak *Eğitimde "4+4+4 Yasası"*; *Tasarı, Yasalaşma ve Uygulama Süreçlerinde STK'ların Katılımı* başlıklı vaka analizinde ele alınmıştır.

STK-Kamu ilişkilerinin daha çok bilgilendirme ve danışma aşamalarında kaldığı, diyalog ve işbirliği örneklerinin çok az olduğu gözlenmektedir. Anayasa yapım sürecindeki

büyük hareketlilikte dahi, temel bilgilendirme aşaması detaylı olarak tasarlanmış, danışma için çeşitli kanallar belirlenmiştir. Ancak bunların geri bildirimi ve müzakere edilmesi ve bir birlikte çalışma yöntemi belirlenmemiş ve gerçekleştirilmemiştir.

STK-Kamu ilişkileri çoğunlukla bilgilendirme ve danışma aşamalarında kalmakta, diyalog ve işbirliği örneklerinin oldukça az olduğu görülmektedir.

STK'ların katılımını öngören çeşitli düzenlemeler⁴³ bulunmakta fakat bunlar bu katılımı zorunlu kılmamaktadır. Katılım süreci kamu otoritesi tarafından belirlenmekte ve dolayısıyla bu katılım tek yönlü bir irade neticesinde oluşmaktadır. Bu durum, *Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*'in 7. maddesinde "kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları da tasarlara ilişkin görüşünü otuz gün içinde bildirir. Süresinde görüş verilmezse olumlu görüş verilmiş sayılır" şeklinde belirtilmektedir.⁴⁴

Danışma sürecinin halen belirli kanunlarca belirlenmiş bir şekli veya uygulaması yoktur. Karar vericilerin pek çok konuda sivil toplum kuruluşlarına danıştığı gözlenmektedir. Ancak danışılacak STK'ların ne şekilde belirlendiği, görüşlerin ne şekilde değerlendirildiği bilinmemekte, buna dair düzenlemeler bulunmamaktadır (TÜSEV, 2011).

I. KAMU-STK İLİŞKİLERİNİ GELİŞTİRME YÖNÜNDEKİ ÇABALAR

Kamu-STK ilişkilerini düzenleyen bir mekanizma mevcut değildir. Ayrıca kamusal politikaların oluşturulmasında STK'ların nasıl yer alacağı da düzenlenmemiştir. Ancak sivil toplumun iç dinamiklerinden ve kamunun sivil topluma mesafeli yaklaşımından kaynaklanan katılım eksikliğini gidermek için çeşitli girişimler mevcuttur.

⁴³ Örnek olarak; 5393 Sayılı Belediye Kanununda öngörülen Kent Konseyleri, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu ile öngörülen danışma toplantıları, en üst düzenleme olarak görülebilecek Mevzuat Hazırlama Esas ve Usullerine Yönelik Yönetmelik bu düzenlemelerden bazılardır.

⁴⁴ *Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*. Türkiye Büyük Millet Meclisi. Erişim Tarihi: 25 Eylül 2012. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26083_0.html

Ayrıca, kamu kuruluşlarının STK'larla ilişkilerini geliştirme yönünde çeşitli uluslararası örnekleri inceleme ve etkileşim kurma yönünde faaliyetlere katılarak mevzuatı bu yönde geliştirmeye ilişkin çaba içinde olduğu da gözlenmektedir:

Şubat 2011'de TBMM Genel Sekreterliğinin Avrupa Hukuk ve Yasama Akademisi (EALL) ile yürüttüğü *Yasama Sürecinin Güçlendirilmesi Projesi* kapsamında, *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yasama Sürecine Etkin Katılımı ve Görüş Alma: Bir Model Arayışı* konulu bir konferans gerçekleştirilmiştir. Konferans, projenin sivil toplum kuruluşlarının yasama sürecine katılımının güçlendirilmesi ayağını oluşturmuştur. Projeyle ülkedeki bütün kurum ve kuruluşlar ve kişilerin yasama süreci konusundaki eğitim ihtiyacının giderilmesi amacıyla Yasama Akademisi'nin kurulması, sivil toplum kuruluşlarının yasama sürecine katılımının artırılması, yasama organının çeşitli düzeydeki birimlerinin işleyişinin kolaylaştırılması olmak üzere yasama sürecinin üç yönden desteklenmesi hedeflenmiştir.⁴⁵ Proje kapsamında Mart 2012'de Sivil Toplum Örgütlerinin Yasama Sürecine Katılımının Güçlendirilmesi Çalıştayı düzenlenmiş; STK ve kamu kurumları temsilcilerinden oluşan grupların hazırladığı tasarılar birleştirilerek yasa yapıcılara ışık tutması beklenen bir rapor ile yasa taslağı hazırlanmıştır.

KAMU-STK İLİŞKİLERİNDE BAŞARILI BİR ÖRNEK: HIRVATİSTAN

Hırvatistan'da 90'lardan başlayıp günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçerek geliştirilen ve sivil topluma kamu finansmanı sağlanmasını destekleyen düzenleyici bir çerçeve bulunmaktadır. Kamu ve sivil toplum arasında eşitlikçi, katılımcı ve etkin bir model olan Hırvatistan modeli AB aday ülkeleri arasında örnek bir model olarak kabul görmektedir.

Bu düzenleyici çerçeve Kamu-Sivil Toplum İşbirliği Ofisi, Sivil Toplum Geliştirme Konseyi ve Ulusal Vakıf'tan oluşan üç ayaklı bir yapıya sahiptir. Sivil toplumun talepleriyle oluşan bu yapı, sivil toplum ve kamunun ortak çabalarıyla geliştirilmiştir.

- ***Kamu-Sivil Toplum İşbirliği Ofisi: Kayıt ve finansman düzenlemesinin yapıldığı kamu kurumu***
- ***Sivil Toplum Geliştirme Konseyi: Kamu ve STK'ların bir araya gelerek İşbirliği Ofisi'nin uygulayacağı politikaları belirleyen karma yapı.***
- ***Ulusal Vakıf: Bireysel bağımsızlığın ve özel sektör desteklerinin kısıtlı olduğu Hırvatistan'da kamunun STK'lara finansmanı sağlamak için kurulmuş yapı. Konsey kararları doğrultusunda finansman sağlayan Vakıf, ülkenin tek hibe veren vakıftır.⁴⁶***

14-17 Mayıs 2012 tarihlerinde, Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek Projesi (TACSO) desteği ve Dernekler Dairesi Başkanlığı işbirliğiyle, bu yapının yerinde incelenmesi amacıyla bir çalışma ziyareti düzenlenmiştir. Bu ziyaretle Türkiye'deki sivil toplum-kamu işbirliği için "kurumsal mekanizmalar oluşturulması ve ilgili mevzuatın geliştirilmesi" hedeflenmiştir.⁴⁷ Çalışma ziyaretine Türkiye'den DDB yetkilileri ve STK temsilcileri katılmıştır.

⁴⁶ Hırvatistan Çalışma Ziyareti Raporu. Dernekler Dairesi Başkanlığı, http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=884%3Ahrvatistan-calma-ziyareti-&catid=72%3Abakanlma-yapilan-ziyaretler&Itemid=98&lang=tr

⁴⁷ Dernekler Dairesi Başkanlığı uzmanları ve STK temsilcileri Hırvatistan'da sivil toplum- kamu işbirliği mekanizmalarını incelemek için çalışma ziyareti gerçekleştirdi. TACSO Türkiye E-Bülten Sayı 2012/3, <http://www.tacso.org/doc/TACSO%20Türkiye%20Bulten-Haziran.pdf>

⁴⁵ *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yasama Sürecine Etkin Katılımı ve Görüş Alma: Bir Model Arayışı Konferansı*. TBMM Haber Sitesi Meclis Haber. Erişim Tarihi: 21 Şubat 2011 http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?pl=107187

VAKA ANALİZİ

YENİ ANAYASA YAPIMI ÇALIŞMALARINA STK'LARIN KATILIMI

Kamu-STK ilişkileri açısından 2011-2012 dönemindeki en heyecan verici gelişme yeni anayasa çalışmaları sürecinde yaşanmıştır.

2011 ve 2012 döneminde kamu ve sivil toplumun işbirliği açısından en heyecan verici gelişme, Ekim 2011'de mecliste Anayasa Uzlaşma Komisyonu kurulmasıyla başlayan yeni anayasa çalışmaları kapsamında yaşanmıştır. Sivil ve katılımcı bir anayasa yapılması için ilk kez planlı bir irade gösterilmiş, yeni anayasaya sivil toplumun taleplerinin yansımaları için danışma düzeyinde olmakla beraber bir işbirliği kanalı açılmıştır. Vaka analizinde yeni anayasa çalışmalarına sivil toplumun katılımı ve sürecin kamu-STK ilişkileri açısından ne anlama geldiği ele alınmıştır.

1982 Anayasası, yıllar içinde pek çok değişikliğe uğradıysa da kamuoyunda “hem teknik ayrıntıları nedeniyle, hem de antidemokratik niteliğinden kaynaklanan meşruiyet eksikliği yüzünden sürekli tartışma konusu” olmuştur (TESEV,2012a). TESEV'in *Anayasa'ya Dair Tanım ve Beklentiler Raporu* için Konda Araştırma şirketi tarafından gerçekleştirilen saha çalışmasına katılanların % 78,5'i, yeni anaysanın “toplumun tüm kesimlerinin katıldığı ve uzlaştığı bir anayasa” olması gerektiğini dile getirmiştir (TESEV,2012b).

2007 yılında yapılan referandumda, Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi konusu ağırlıklı olmak üzere anaysanın bazı maddeleri halkoyuna sunularak değiştirilmiştir. Anayasada bir diğer değişiklik de, hükümet tarafından değiştirilmesi önerilen yirmi yedi maddelik anayasa değişikliği paketinin 2010 yılında yapılan ve katılımın % 77,1 oranında olduğu referandumla % 57,9 oranında desteklenerek kabul edilmesidir.⁴⁸ 1982 Anayasası'nda toplam yirmi kez⁴⁹ değişiklik yapılmış ancak yalnızca iki değişiklik referandum yoluyla halkın görüşüne açılmış ve daha önceki uygulamalara kıyasla daha katılımcı bir yöntem benimsenmiştir. Ancak her iki referandumda da değiştirilmesi öngörülen maddelerin hükümetçe hazırlanması ve bunun yanında halkın bu konudaki görüşlerini belirtmesi için tümüyle kabul veya tümüyle ret oyu vermek dışında düzenlenmiş bir katılım mekanizması bulunmaması bu süreçlere yöneltilen eleştirilerin ortak noktası olmuştur.

2011'de başlayan yeni anayasa yapım süreciyle ise bir anlamda bu kısıtlamaların aşılmasına yönelik bir adım atılmıştır. TBMM Başkanı Cemil Çiçek, halkın tüm kesimlerinin ve STK'ların yeni anaysanın oluşturulmasına görüşleriyle katkı sağlayabileceği katılımcı bir yapım süreci başlatılmasına yönelik ihtiyaç ve kararı şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bugüne kadar yapılmış olan anayasalara yöneltilen en büyük eleştiri, halkın anayasa yapım sürecinde hiçbir katkısının olmamasıdır. Belli sayıda kişinin ya da gücü elinde bulunduran belli kişilerin oluşturduğu, adına ‘Meclis’ de demiş olsak, belli sayıda insanın yapmış olduğu çalışma, bir anket sorusu gibi sonuçta vatandaşa ‘evet mi hayır mı’ tarzında soruluyordu. Rekabet yok, eleştiri imkânı yok. Sonuçta, ‘Anayasa kabul edildi’ diye ifade ediliyordu. Bu sürece, her çevreden zaman geçtikten sonra dozu artan eleştiri geldi. Bu nedenle bu kez işin doğrusunu yapmaya çalıştık. Başta halk olacak, ortasında halk olacak, sonuçta da nihai kararı halkın kendisi verecek.”⁵⁰

⁴⁸ 2010 Referandumu ve Siyasi Partilerin Tutumu Analizi: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. Ekim 2010. <http://file.setav.org/Files/Pdf/2010-referandumu-siyasi-partilerin-tutumlari.pdf>

⁴⁹ Yeni Anayasa Sayfası. TBMM. Erişim Tarihi: 1 Ekim 2012. <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/gorusmeler.aspx>

⁵⁰ Anayasa Komisyonu muhalefetten destek aldı. CNNTürk. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2012 <http://www.cnntrk.com/2012/turkiye/06/18/anayasa.komisyonu.muhalefetten.destek.aldi/665475.0/index.html>

Anayasa Uzlaşma Komisyonu Kurulması ve Sivil Toplumun Görüş Bildirmesine Yönelik Adımlar

2010 referandumundan bu yana sivil bir anayasa vizyonunun peşini bırakmamış olan çok sayıda STK'yı kapsayan platformlardan Yeni Anayasa ve Anayasa Kadın Platformlarının da dâhil olduğu sivil toplum ağlarının, konuyu gündemde tutmasının da katkısıyla Haziran 2011'deki genel seçimde iktidar partisinin seçim vaatlerinden biri de "katılımcı bir şekilde hazırlanmış yeni bir anayasa yapmak" olmuştur.⁵¹ Seçim sürecinin tamamlanmasının ardından TBMM Başkanı Cemil Çiçek, TBMM'de Anayasa yapım sürecini yönetmek ve taslak metni hazırlamak göreviyle Anayasa Uzlaşma Komisyonun kurulmasını sağlamıştır. İlk toplantısını 19 Ekim 2011'de yapan Komisyon, mecliste grubu bulunan dört siyasi partiden eşit sayıda (üçer) temsilcinin katılımıyla oluşturulmuştur. Çiçek'in başkanlık ettiği Komisyon'da kararların bütün siyasi partilerin mutabakatıyla yani oybirliğiyle alınması esası getirilmiştir.

Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun çalışma esaslarında bir diğeri de "toplumun tüm katmanlarının Komisyon'un anayasa yapım sürecine katılımının sağlanması" olmuştur.⁵² Bu esasa dayanarak halkın ve sivil toplum kuruluşlarının anayasaya dair görüş ve tekliflerini iletmesi için meclis başkanlığının girişimiyle TBMM internet sitesine "Yeni Anayasa" başlıklı bir sayfa açılmıştır.⁵³ Bu sayfada önceki anayasa metinleri, anayasada yapılan değişikliklerin listesi, dünyadan anayasa örnekleri ile yeni bir anayasa yapımına dair makaleler, akademik çalışmalar gibi yayınlara yer verilerek bireylerin ve STK'ların önerilerini oluştururken yararlanabilecekleri kaynaklara erişim de sağlanmıştır. Yeni Anayasa sayfasında, Komisyon ve üyelerinin iletişim bilgilerine, komisyonun çalışma esaslarına da yer verilmiştir.

Komisyon, Meclis başkanlığının inisiyatifıyla çeşitli medya kanalları ve kuruluşlar üzerinden halka bir çağrı yaparak, 30 Nisan 2012'ye kadar görüşlerini bildirmeye davet etmiştir. Görüş bildirenler Yeni Anayasa internet sayfası üzerinden, meclisin elektronik posta adresine veya posta yoluyla önerilerini Komisyon'a ulaştırmıştır.

Aynı zamanda pek çok STK ve üniversite de görüşlerini sunmak üzere çağrılmıştır. 27 Ocak 2012 tarihi itibariyle Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na ulaştırılan görüşler için gizlilik kararı alınarak, öneriler internet sitesinden kaldırılmış ve görüş bildirenlere yönelik bir teşekkür listesi yayınlamıştır.⁵⁴

TESEV'in yürüttüğü Anayasa İzleme çalışması bulgularına göre bu süre içinde; yeni anayasa internet sitesi üzerinden, TBMM e-posta adresi ve posta yoluyla toplam 64.000'e yakın görüş bildirilmiştir. Bu görüşlerden 440 tanesinin ise STK'lara ait olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, komisyonda sunum yapması için önerilen ve başvuran STK'ların tamamının Komisyon'da sunum yapmak üzere davet edildiği düşünülmektedir (TESEV, 2012a). Komisyon'un "Katki Görüşmeleri" adını verdiği bu süreçte 4 Mayıs 2012 tarihine kadar vakıflar, dernekler ve platformlarla ilgili çalışan üç numaralı alt komisyon 79 kuruluşla görüşmüştür (TESEV, 2012a).

STK'ların Yeni Anayasa Yapım Sürecine Katılımı ve Oluşturduğu Platformlar

STK'lar, yeni anayasa yapım çalışmalarına hem kendi pozisyonlarını ortaya koyan kurumsal çalışmalar yoluyla hem de benzer veya farklı türden STK'ların ortaklıklarıyla oluşturulan platformlar ve girişimler yoluyla katkı sunmuştur. Sivil toplumu geliştirmeye yönelik olarak çalışan bazı STK'lar da bu platformlarda kolaylaştırıcı veya destekleyici olarak farklı kuruluşların ortak çalışmalarını teşvik etmiştir.

Vaka analizinin bu bölümünde platformlar aracılığıyla yapılan çalışmaların kapsamı ve anayasa yapım sürecindeki etkisinin anlaşılması için, anayasa çalışmalarına sivil toplumun katılımını kolaylaştırmak için destek sağlayan *TACSO Projesi ve Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM)*; süreci sivil toplumun katılımı yönünden de değerlendiren Anayasa İzleme Projesini yürüten *TESEV*; anayasaya ortak taleplerini taşımak amacıyla kurulan *Anayasa Kadın Platformu*, sürece doğa ve insan haklarının bütünleşik olduğu bakış açısını taşıyan *Ekolojik Anayasa Girişimi*, LGBT bireylere yönelik ayrımcılık ve şiddetin engellenmesi için anayasaya yönelik önerilerini geliştiren *Ayrımcılığa Karşı Gökkuşluğu Koalisyonu*, engelli bireylerin haklarının anayasal olarak güvenceye alınmasını savunan

⁵¹ *Anayasa Vaadini Bu Yıl Gerçekleştirmeliyiz*. Adalet ve Kalkınma Partisi. Erişim Tarihi: 05 Şubat 2012 <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/anayasa-vaadini-bu-yil-gerçekleştirmeliyiz/19824>

⁵² *Anayasa Uzlaşma Komisyonunun Çalışma Usulleri*. TBMM Yeni Anayasa Sayfası. Erişim Tarihi: 2 Ekim 2012. <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/calismaesaslar.asp>

⁵³ TBMM internet sitesi, Yeni Anayasa sayfası, www.yenianayasa.tbmm.gov.tr

⁵⁴ *Anayasa'da Kimseler Duymasın Dönemi*. Milliyet. Erişim Tarihi: 27.01.2012, <http://siyaset.milliyet.com.tr/anayasa-da-kimseler-duymasın-donemi/siyaset/siyasetdetay/27.01.2012/1494282/default.htm>

Engelli Ayrımcılığını Önleme ve Mücadele Platformu temsilcileriyle yapılan mülakatlarda edinilen bilgilerin derlemesine yer verilmiştir.

Örgütlenme özgürlüğünün güvence altına alınmasına yönelik önerilerini raporlaştırarak Komisyona sunan STGM, sivil toplum örgütlerinin özgürce çalışmasına zemin sağlayacak anayasal ilkeler önermiştir.⁵⁵ Diğer yandan, STGM Bizsiz Anayasa Olmaz Platformu'nun⁵⁶ kolaylaştırıcılığını üstlenerek toplumun her kesiminden aktörlerin yeni anayasaya dair talepleri konusunda birbiriyle etkileşimde bulunması ve ortak çalışmalar yapılmasına destek olmuştur. Van, Adana, İzmir, İstanbul ve Şanlıurfa'da gerçekleştirilen toplantılar yoluyla 146 STK'nın katıldığı Platform, yeni anayasanın taşınması gereken nitelikler konusunda ortak bir metne imza atmıştır. Platform tarafından hazırlanan görüş belgesi STGM'nin ve platforma katılan STK temsilcilerinin katılımıyla Komisyon'da sunulmuştur. Aynı zamanda görüşlerin oluşturulup Komisyon'a ileme yöntemlerinin daha kolay anlaşılması için farkındalık ve katılım sağlanması teşvik edilmiştir.

TACSO Projesi de anayasa yapımına katılım için oluşturulan platformların toplantılarına finansal destek sağlayarak STK'ların bir araya gelmelerine ve ortak çalışmalar yürütmelerine olanak sağlamıştır. Konuyla ilgili farkındalığı artırmak içinse, STGM ile birlikte her hafta Açık Radyo'da Bizsiz Olmaz radyo programında sivil anayasa, hak savunuculuğu ve toplumsal dönüşüm gibi konuların alanında uzman konukların katılımıyla tartışılmasına ve sivil toplumun yeni anayasaya dair taleplerinin daha geniş kitlelere duyurulmasına katkı sağlamıştır.

TESEV demokratikleşme, iyi yönetim ve yerel yönetimler alanındaki çalışmalarıyla hazırlanan kurumsal raporu Komisyon'a sunmanın yanında; gerek kamuoyunda, gerekse siyasal iletişim alanında diyalog ve müzakere ortamına sivil toplum kuruluşlarının sesinin yansımaya katkıda bulunmak amacıyla bir Anayasa İzleme çalışması yürütmüştür. *Anayasa İzleme Projesi*, Uzlaşma Komisyonu'nun, siyasal partilerin ve sivil toplumun yeni anayasa konusundaki çalışmalarını kayıt altına almakta ve yayınlanan bültenlerle çeşitli akademisyen ve uzmanların değerlendirmelerinin paylaşılmasını sağlamaktadır.

Çok sayıda sivil toplum kuruluşu yeni anayasanın yapım sürecinde ortak talepler oluşturmak üzere platformlara katılırken, bazı STK'lar da kendi çalışma alanlarına yönelik görüş ve taleplerini Komisyon'a doğrudan ulaştırmıştır. TBMM internet sitesi Yeni Anayasa sayfasında, görüş bildirenlere yönelik teşekkür listesinde yaklaşık 35 adet sivil toplum platformunun adı bulunmaktadır.⁵⁷

TESEV'in Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu'nun ikincisinde, sivil toplumun anayasanın yapımı ve içeriğiyle ilgili taleplerinin ortaklaştığı noktalar Uzlaşma Komisyonu çalışmalarıyla paralellik taşınması için Komisyon'dan edinilen tasnif kriterleri başlıkları kullanılarak değerlendirilmelerde bulunulmuştur. STK'larca yapım sürecine ilişkin dile getirilen temel ve öne çıkan talebin yeni anayasanın geniş bir katılımı yapılması yönünde olduğu tespit edilmiştir. STK'ların anayasanın felsefesine ilişkin mutabık olduğu tespit edilen "çoğulculuk, eşitlik ve özgürlükçülük" ilkeleri ile "devlet odaklı değil insan odaklı" bir anayasa olması gereğine yapılan vurgu, kamu-sivil toplum ilişkilerine dair temel beklentilerdir (TESEV,2012c).

Yeni Anayasa Sürecinde Kamu-STK İlişkileri

Yeni Anayasa taslağının hazırlanması görevi verilen Anayasa Uzlaşma Komisyonu, çalışma esaslarına göre her hafta toplanmış ve en az bir STK'yla bire bir görüşerek sunumunu dinlemiştir. Komisyon uzmanları ve danışmanlarının çalışmalarıyla, yazılı ve sözlü olarak bildirilen görüşler metnin hazırlanması esnasında kullanılmak üzere tasnif edilmiştir. Bu süreçte STK'ların tekil ve toplu çabaları sayesinde TBMM çatısı altında daha önce dile getirilmemiş farklı görüşler de ses bulmuş ve Meclis kayıtlarına girmiştir. Rapor kapsamında görüştüğümüz STK ve platform temsilcilerinden bazıları, önceden mecliste savunuculuk faaliyetlerinde bulunma pratikleri bulunmadığı halde Komisyon'daki sunumlarının ardından milletvekilleri ve siyasal partilerden temsilcilerle görüşmeler yaptıklarını belirtmişlerdir. Yeni anayasa yapım süreci, STK'ların meclis üyeleriyle temas kurmasını sağlaması bakımından da kamu-STK ilişkilerinde hareketlendirici bir rol oynamıştır.

Komisyon çalışmalarının ancak basına yapılan kısıtlı açıklamalar yoluyla takip edilebilmesi yeni anayasa konusunda kurulan kamu-STK ilişkisinin görüş

⁵⁵ *Örgütlenme Özgürlüğü Anayasa Önerileri*. STGM. Erişim Tarihi: 30 Aralık 2011. <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/stgm-orgutlenme-ozgurlugu-ile-ilgili-goruslerini-anayasa-uzlasma-komisyonu-na-ilettili-2>

⁵⁶ *Bizsiz Anayasa Platformu* hakkında ayrıntılı bilgi için <http://www.bizsizanayasaolmaz.org/> sitesini ziyaret edebilirsiniz.

⁵⁷ *Görüş Bildiriminde Bulunanlar Listesi ve Teşekkür Mesajı*. TBMM Yeni Anayasa sayfası. <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/tesekkurler.aspx>

bildirmeye sınırlı kaldığına işaret etmektedir. TESEV Anayasa İzleme Ekibi, tartışılan konuların ne şekilde ele alındığına, partilerin ortaya koyduğu pozisyonlara, uzlaşmanın ne şekilde sağlandığına dair bilginin yer almaması nedeniyle mevcut sistem içinde, sivil toplumun katkısının ne şekilde yansıtıldığına ilişkin değerlendirme yapmanın güçlüğüne dikkat çekmiştir. Ekibin Komisyon üyelerinin basına yaptığı açıklamaların takibiyle ulaştığı sonuç; Komisyon'un çalışmalarında "topluma veya sivil toplum kuruluşlarının katkılarını referans verilmediği" ve tartışmaların "partilerin kendi kırmızı çizgileri sınırlarında" gerçekleştirildiği yönünde olmuştur. Komisyon'un çalışma esaslarında Anayasa maddelerinden önce, anayasanın taşınması gereken temel ilkeler üzerinde uzlaşması gerekliliğinin öngörülmesine rağmen doğrudan maddelerin yazımına başlanmıştır. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının katkılarında ne şekilde yararlanıldığını izlemeyi zorlaştıran bir eksiklik olarak dile getirilmiştir.⁵⁸

Rapor kapsamında görüştüğümüz STK ve platform temsilcileri, Yeni Anayasa sürecinde görüşler alınırken, sivil toplumun yasama süreçlerine katılımını düzenlemek ve kolaylaştırmak amacıyla ilk kez bu kadar net ve herkese açık bir mekanizma oluşturulmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Belirli bir tarihe kadar yazılı olarak ve sözlü sunumlarla görüşler toplanmış, Komisyon uzmanlarınca tasnif edilmiştir. Sivil topluma danışılmış, görüşler alınmış ancak görüşlerin ne şekilde değerlendirildiği konusunda bir geri bildirim mekanizması kurulmamış, çalışmalar müzakere edilmemiş ve konu özelinde kalıcı bir iletişim biçimi geliştirilmemiştir. Anayasa taslağıyla ilgili tartışmaların sistematik ve şeffaf şekilde ilerlememesi, rapor kapsamında görüşülen sivil toplum temsilcilerinin sürece getirdiği ortak eleştiridir. Platform ve STK temsilcileri, görüşlerin bildirilmesi ve Komisyon'a yapılan sunumların ardından, çalışmalarının tartışmalara ve yeni metne ne ölçüde yansıtıldığına dair bilgi edinilememesine rağmen taslak çalışması ortaya çıktığında taleplerinin takipçisi olacaklarını vurgulamışlardır.

VAKA ANALİZİ

EĞİTİMDE "4+4+4 YASASI"; TASARI, YASALAŞMA VE UYGULAMA SÜREÇLERİNDE STK'LARIN KATILIMI

Eğitimde 4+4+4 adıyla bilinen yasa değişikliği toplumun tüm kesimlerinden bireyleri doğrudan etkileyen bir eğitim sistemi değişikliğine sebep olmuştur. Vaka analizi kapsamında, 4+4+4 yasa teklifinin tasarlanma ve kabul edilme aşamalarında sivil toplumun katılımı ve yasa teklifinin onaylanması sürecindeki etkileri kamu-STK ilişkileri açısından incelenmektedir.

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte ülkemizde zorunlu ve parasız hale getirilen ilkököl eğitimi o günden bu yana, okul mekânları, öğretim elemanlarının kapasite eksiklikleri ve gelişimine bağlı olarak farklı uygulamalara sahne olmuştur. 1997'de gerçekleşen 28 Şubat sürecinden önce, beş yıllık ilkököl ve üç yıllık ortaokul şeklinde kademeli bir düzenlemeye sahip olan ilköğretim yapısı, 28 Şubat süreci ile birlikte gerçekleşen yasa değişikliğiyle sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim sistemi haline getirilmiş ve eğitim süreci farklı okul ve program türlerine ayrılmadan tek bir program üzerinden ilerlemiştir.

Temel eğitimin ortak ve kesintisiz olması uzun yıllar akademik açıdan tartışılıp değerlendirilmiş olmasına

⁵⁸ Bu bilgiler 10 Eylül 2012 tarihinde TESEV Anayasa İzleme Ekibinden Özge Genç ve Pınar Çanga ile yapılan mülakattan alınmıştır.

rağmen ancak 1997'de yürürlüğe girmiş ve 2012'ye kadar süren bu uygulamanın okullulaşma oranını önemli ölçüde artırdığı gözlenmiştir.⁵⁹ 1997 yılında gerçekleşen değişikliklerle İmam Hatip Okullarının, Anadolu Liselerinin ve Meslek Liselerinin orta kısımları kapatılmış ve bu durum toplumsal tartışmalara yol açmıştır. Eğitim sisteminde gerçekleşen değişiklik toplumun farklı kesimlerinden olumlu ve olumsuz tepkiler almış olsa da, ilköğretimin kesintisiz hale gelmesinin yıllar içinde özellikle kız çocuklarının okullulaşma oranını artırdığı gözlemlenmiştir. 2002 yılından bu yana tek başına iktidar olan AKP hükümeti sırasında Millî Eğitim Bakanlığı, sekiz yıllık kesintisiz eğitim sistemine erişimi güçlendirmiş ve okul öncesi eğitimi teşvik etmiştir.⁶⁰

Zorunlu eğitimin kademeli hale gelmesi 2010 yılında gerçekleşen 18. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlar arasında yer almıştır. 18. Millî Eğitim Şûrası Kararları'nın "İlköğretim ve Ortaöğretimin Güçlendirilmesi, Ortaöğretime Erişimin Sağlanması" başlığı altında yer alan 2 numaralı kararla "zorunlu eğitimin 1 yıl okul öncesi eğitim, 4 yıl temel eğitim, 4 yıl yönlendirme ve ortaöğretime hazırlık eğitimi ve 4 yıl ortaöğretim olmak üzere öğrencilere farklı ortamlarda eğitim almaya fırsat verecek şekilde 13 yıl olarak düzenlenmesi" gerektiği belirtilmiştir.⁶¹ Dikkat çekici olan nokta eğitim sisteminin temelini yönelik önemli ve köklü değişikliklere işaret eden bu kararın⁶² kamuoyu ve sivil toplumun gündemine taşınmamış olmasıdır. Karardan ancak 1,5 yıl sonra, *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi* 21 Şubat 2012'de TBMM Başkanlığı'na sunulmuş ve konu bu sayede gündeme getirilmiştir.

AK Parti grubu tarafından TBMM Başkanlığı'na sunulan *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi* kapsamında, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim sisteminin, dörder yıllık üç kademe halinde on iki yıllık bir uygulamaya dönüştürülmesi öngörülmüştür. Kanun teklifinin içeriği ve gerekçe metni meslek eğitimi yaşını geriye çekmiştir. Ayrıca eğitim

sisteminde kademeler kesintili hale getirilmiş ve 5. sınıftan (ikinci kademe) itibaren çıraklık eğitimi veya açık öğretime devam edilmesine imkân sağlanmıştır.⁶³ İmam Hatip ortaokullarının yeniden açılması ve öğrencilerin beşinci sınıfa kadar olan ilk kademedен sonra bu okullara devam edebilmelerine olanak sağlanması da teklif kapsamında gündeme getirilmiştir.

Eğitim alanında çalışan STK'lar, Kanun Teklifi'nin TBMM Başkanlığı'na iletilmesinin ardından yasa değişikliğinin gerçekleşmesi halinde meydana gelecek değişiklikleri olumlu ve olumsuz boyutlarıyla kamuoyuna açıklamış ve kanun teklifiyle ilgili derinlemesine tartışma başlatmıştır. Ayrıca teklife yönelik destek veya eleştirileri karar vericilere ileterek, teklifin yeniden gözden geçirilmesi ya da geri çekilmesini hedefleyen çalışmalar yürütmüşlerdir.

Kanun Teklifi'ne karşı tepkilerin ortak noktası kademeli sistemde ikinci kademedен itibaren açık öğretim seçeneğinin getirilmesiyle istismaların yolunun açılıyor olmasıdır. Yasa teklifi, çocuk işçiliği, çocuk gelinler, engelli çocukların ve kız çocuklarının örgün eğitimin dışında bırakılması gibi, özellikle eğitim, kadın ve çocuk hakları alanında çalışan STK'ların yıllardır mücadele ettiği konulardaki kazanımların kaybedileceğine dair endişe yaratmıştır. Bu nedenle yasa teklifi sadece eğitim alanında çalışan STK'ların değil, engelli ve çocuk haklarıyla ilgili çalışan kuruluşların da gündemine taşınmıştır. Bu kuruluşlar düzenledikleri gösteriler ve yürüyüşlerle yasa tasarısıyla ilgili eleştirilerini halka ve hükümete duyurmaya çalışmıştır.⁶⁴ Benzer şekilde, Kanun Teklifi'nin öngördüğü değişiklikleri destekleyen STK'lar da, hem tekil olarak hem de üyesi oldukları platform ve federasyon gibi üst örgütlenmeler aracılığıyla teklifin yasallaşması için iletişim ve kamuoyu oluşturma faaliyetlerinde bulunmuştur.⁶⁵

Yasa teklifini destekleyen kuruluşlar arasında yer alan Ensar Vakfı'nın⁶⁶ Mütevelli Heyeti Başkanı Av. İsmail Cenk Dilberoğlu, vakfın yasa teklifi ile ilgili sürece katılımının, TBMM Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonunda (Millî Eğitim Komisyonu) kurulan Alt Komisyon'a görüş

⁵⁹ *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ne İlişkin İnsan Hakları İlkeleri ve Bilimsel Bulgular Işığında Bir Değerlendirme*. Eğitim Reformu Girişimi. Erişim Tarihi: 22 Şubat 2012 http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/4%2B4_Eski_GerekeMetni_15032012.pdf

⁶⁰ *4+4+4: Bir Toplama Değil, Çarpıtıma İşlemi*. Aytuğ Şaşmaz. <http://www.tr.boell.org/web/111-1367.html>

⁶¹ 18. Millî Eğitim Şûrası Kararları. Millî Eğitim Bakanlığı. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/18_sura.pdf

⁶² Millî Eğitim Şûrası ve kararlarda oy hakkına sahip katılımcı kompozisyona ilişkin değişikliklerle ilgili bilgi için Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği'ni inceleyebilirsiniz. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/22398_0.html

⁶³ Aytuğ Şaşmaz, a.g.e

⁶⁴ *4+4+4'e Karşı Onbinler Yürüdü*. Bianet. Erişim Tarihi: 16 Eylül 2012. <http://bianet.org/bianet/bianet/140894-4-4-4e-karsi-onbinler-yurudu>

⁶⁵ *Kadınlar 4+4+4'e Karşı Meclis'e Yürüyor*. Hurriyetegitim.com. Erişim Tarihi: 26 Mart 2012, <http://www.hurriyetegitim.com/haberler/26.03.2012/kadınlar-444-icin-meclise-yuruyor.aspx>
120 Sivil Toplum Örgütü 4+4+4 Eğitim Sistemine Destek Çıktı. Sabah. Erişim Tarihi: 28 Mart 2012, <http://www.sabah.com.tr/Egitim/2012/03/28/120-sivil-toplum-orgutu-444-egitim-sistemine-destek-çikti>

⁶⁶ Ensar Vakfı hakkında detaylı bilgi için www.ensar.org.tr

bildirmek üzere davet edilmeleriyle gerçekleştiğini belirtmiştir. Dilberoğlu'nun görüşü, eğitim sisteminde önerilen değişikliklerin toplumsal bir talebe karşılık geldiği ve bugüne kadar yapılmış olan bazı yanlışların düzeltilmesi için atılan bir adım olduğu yönündedir. Ensar Vakfı'nın yasa teklifiyle ilgili süreçte gerçekleştirdiği iletişim faaliyetleri ve destekleme çalışmalarının kapsamını aşağıdaki şekildedir:

- *4+4+4 Eğitim Sistemi* başlıklı bilgi notu⁶⁷ hazırlanarak rektörler, gazete yazarları, bürokratlar gibi etkili olabileceği düşünülen 5000 kişilik bir listeye posta yoluyla gönderilmiştir. Bu bilgi notu Vakfın yeni anayasa sürecine dair *Yeni Anayasa'da Dini Kurumlar, Din Eğitimi ve Öğretimi ve İsteğe Bağlı Din Eğitimi* başlıklı çalışmalarıyla birlikte basılarak yaygınlaştırılmıştır.
- Konunun birincil muhatabı olarak görülen Milli Eğitim Bakanı ve Bakanlık bürokratlarına Türkiye Gönüllü Teşekküller Vakfı, İmam Hatip Mezunları ve Mensupları Derneği (ÖNDER), İlim Yayma Cemiyeti gibi çeşitli STK'ların katılımıyla ziyaretler gerçekleştirilmiş ve ortak açıklamalar yapılmıştır.
- Ulusal çaptaki tüm gazetelere ilan verilerek Ensar Vakfı'nın Kanun Teklifi'ni desteklediği daha geniş kitlelere duyurulmuştur.

Manevi değerlerin korunması ve aile kurumunun güçlendirilmesi amacını taşıyan aile dernekleri ve bunların oluşturduğu konfederasyonlar ile yine din ve değerler eğitimi konusunda çalışan STK'lar, eğitim sisteminde yapılması öngörülen değişikliği desteklemek amacıyla yetkililere destek ziyaretleri gerçekleştirmiş ve kamuoyuna hitaben açıklamalarda bulunmuştur.⁶⁸

Yasa Teklifi'nin getireceği değişikliklerle ilgili karşıt görüş bildiren STK'ların eleştirileri ise Kanun Teklifi'nin gündeme getirildiği ve tartışmaya açıldığı sürenin kısıtlılığı ve öngörülen yeni sistemin doğurabileceği olumsuz sonuçlar üzerinden gelişmiştir. Bu yöndeki değerlendirmelerden biri "toplumun tümünü ilgilendiren ve eğitim alanında köklü bir değişiklik içeren yasa teklifinin hiçbir araştırma ve etki değerlendirme süreci işletilmeden, STK'ların ve üniversitelerin görüşlerinin çok büyük ölçüde görmezden

gelinerek gerçekleştiği" yönündedir.⁶⁹ Eğitim alanındaki politikaları yakından takip eden ve her yıl yayınlanan izleme raporları aracılığıyla kamuoyuna duyuran Eğitim Reformu Girişimi (ERG)⁷⁰, Kanun Teklifi'nin gündeme gelmesi ve tartışılması sürecinde ifade edilen görüşler hakkında bilgi notları hazırlayarak talep ve eleştirilerini gerek kamuoyu gerekse ilgili kamu kuruluşlarıyla paylaşmıştır. ERG yasa teklifi kapsamında aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirmiştir:

- ERG öncelikle kanun teklifine ilişkin tartışmaların doğru bir temelde gerçekleşmesine katkıda bulunmak amacıyla *Kesintisiz Temel Eğitim Nedir?*⁷¹ başlıklı bir bilgi notu hazırlamıştır. Bilgi notu aracılığıyla, yasa teklifinin kesintili ve kesintisiz eğitim sistemlerinin ne olduğu konusundaki yargısını eleştirerek farklı ülkelerden konuyla ilgili örnekler ele almıştır.
- ERG'nin bu süreçte başlattığı farkındalık, kamuoyu oluşturma ve iletişim çalışmaları 4+4<8 kampanyası kapsamında sürdürülmüştür. 4+4<8 başlığıyla yasa teklifini insan hakları ilkeleri ve bilimsel bulgular doğrultusunda değerlendirmiş, 8 yıllık kesintisiz eğitimin hem akademik olarak hem de Milli Eğitim Şûralarında uzun yıllar tartışılıp geliştirilerek uygulamaya konulmuş bir sistem olduğuna dikkat çekmiştir. Diğer yandan, Kanun Teklifi gerekçesinde yer alan meslek eğitimi, okul öncesi eğitim, kırsalda sürdürülen taşınabilir eğitim ve din eğitimi konularıyla ilgili tartışmaları aydınlatmayı amaçlayan bildirge ve bilgi notları yayınlanmıştır.⁷²
- Kampanya kapsamında, ERG öncülüğünde birçok STK'nın yasa teklifine ilişkin görüşlerini sunmak ve kamuoyu oluşturmak için ortak basın toplantısı düzenlenmiştir.⁷³ Bu basın toplantısı ile Kanun Teklifi ile ilgili tartışmaların ideolojik zeminden çıkarılması ve gündemde bilimsel verilere dayalı olarak yer alması hedeflenmiştir.

⁶⁹ Aytuğ Şaşmaz, a.g.e

⁷⁰ Eğitim Reformu Girişimi hakkında ayrıntılı bilgi için <http://erg.sabanciuniv.edu/>

⁷¹ *Kesintisiz Temel Eğitim Nedir?*, Eğitim Reformu Girişimi. http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ERG_KesintiliEgitim_BilgiNotu.pdf

⁷² ERG'nin konu hakkında hazırladığı bilgi notlarının tümüne buradan ulaşabilirsiniz: <http://erg.sabanciuniv.edu/node/756>

⁷³ ERG'nin 4+4<8 kampanyası hakkında detaylı bilgiye raporun medya bölümünde yer alan vaka analizinden ulaşabilirsiniz.

⁶⁷ *4+4+4 Eğitim Sistemi; Yeni Anayasa'da Dini Kurumlar, Din Eğitimi ve Öğretimi; İsteğe Bağlı Din Eğitimi*. Ensar Vakfı. http://www.ensar.org/ENSAR_12_yil_kademeli_zorunlu_egitim_raporu.pdf

⁶⁸ *Dernek ve Vakıflardan 4+4+4'e STK'lardan Tam Destek*. Dernekler Dergisi, Sayı 19, Şubat 2012

Vaka analizi kapsamında belirtilen süreçlerden de anlaşılacağı üzere yasa teklifi kamuoyu ve STK'ların olumlu ve olumsuz görüşlerini dile getirildiği önemli tartışma ortamının başlamasına sebep olmuştur. Kanun Teklifi'yle ilgili kamuoyunda oluşan tepkiler üzerine TBMM Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu, Kanun Teklifi'ni yeniden görüşmek üzere bir Alt Komisyon kurmuştur. Kanun Teklifi'nin geliştirilmesi veya değiştirilmesi için öneriler sunan bir grup STK görüşlerini paylaşmak üzere Alt Komisyon'un 28 ve 29 Şubat 2012 tarihlerinde gerçekleşen toplantılarına davet edilmiştir. Bu toplantılara Yükseköğretim Kurulu, Millî Eğitim ve Maliye Bakanlıkları, dört Eğitim Sendikası⁷⁴ sekiz STK'nın⁷⁵ temsilcileri ve iki üniversitenin⁷⁶ eğitim fakültesi dekanları katılmışlardır. Komisyona ayrıca, diğer STK'lar, üniversiteler ve vatandaşlardan gelen yazılı görüşler de iletilmiştir.⁷⁷

Sınırlı sayıda STK'nın katılımıyla Alt Komisyon'da yapılan tartışmalar sonucunda, STK'ların dile getirdiği bazı endişelerin dikkate alınarak değişiklikler yapılması STK'lar açısından olumlu bir katkı olarak ele alınmaktadır. Yapılan bu değişikliklerle, Kanun Teklifi'nin bazı STK'lar tarafından eleştirilen 5-8. sınıflarda açıköğretim ile çıkrıklı eğitiminin mümkün kılınması ve zorunlu ortaöğretimi Bakanlar Kurulu'nun inisiyatifine bırakılması hükümleri kaldırılmıştır.⁷⁸ Böylelikle çıkrıklığa başlama yaşının 11'e düşmesi, çocuk işçiliğinin yaygınlaşması, kız çocuklarının ve engelli çocukların ikinci veya üçüncü kademelerde örgün eğitim ortamından uzaklaştırılması gibi çekincelerin yasal dayanağı olabilecek düzenlemeler geri çekilmiştir. Diğer yandan, TBMM Genel Kurulu'nda Teklif kanunlaşırken STK'ların katıldığı Alt Komisyon toplantılarında tartışılmamış veya Komisyon raporuna yansımamış olan "'Kuran-ı Kerim' ve 'Hz. Peygamber Efendimiz'in Hayatı' şeklindeki iki dersin 'isteğe bağlı seçmeli dersler' olarak ortaokullarda sunulması"⁷⁹ gibi düzenlemeler kanun metnine eklenmiştir. Sivil toplumun danışma süreçlerine dâhil edilmesi amacıyla Alt Komisyon'un kurulması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de, danışma süreçlerinin

kanun teklifi oluşturulmadan önce gerçekleştirilmemesinin kamu-STK ilişkileri açısından önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Sivil topluma danışma süreci, Kanun Teklifi'ne dair yoğun tepkiler ve kampanyalar ardından davet edilen sınırlı sayıda STK'nın katılımıyla, yalnız iki gün içinde gerçekleşen toplantılar ile sınırlı olmuştur.

2010 yılı sonunda siyasetçilerin, akademisyenlerin ve STK'lardan temsilcilerin katıldığı Millî Eğitim Şûrası'nda yeni sisteme dair bir tavsiye kararı alınmıştır. Rapor kapsamında görüştüğümüz ERG politika analisti Aytuğ Şaşmaz, son Şûra'nın üye kompozisyonunun Bakanlık ve hükümete bağlı üyelerin çoğunluğu yönünde değiştirilmesi ve ilgili kararın Şûra Genel Kurulu'nda yeterince tartışılmadan alınmış olması nedeniyle bu kararın yeterli meşru zemini bulunmadığı görüşündedir. Millî Eğitim Bakanlığı, "12 Yıl Zorunlu Eğitim" olarak adlandırdığı sisteme dair yayınladığı soru-cevap belgesinde⁸⁰; sivil toplumun eleştirilerinin önyargılı olduğunu ve bilgi eksikliği ve ideolojik bakışa bağlı karşı çıkışlar olarak görüldüğünü belirtmiştir. Yeni sisteme itirazlarını dile getiren STK'ların bir kamu kurumunun yayımladığı resmi bir belgede bu şekilde değerlendirilmesi, yeni süreçte kamu ve STK'lar arasında katılımcı bir karar alma sürecinin işletilmediğine yönelik göstergelerden biridir.

İzleme 2012 kapsamında yapılan görüşmeler, yeni sistemi destekleyici ve eleştirel yönde savunuculuk faaliyetleri yapan STK'ların, bu önemli yasa ve sistem değişikliğinin 2,5 ay gibi kısa bir süre içinde gündeme getirilip uygulamaya geçirilmesi noktasında ortak bir endişeye sahip olduğunu göstermektedir. Yeni eğitim sistemi için altyapının hazır olmaması, sistemin ve uygulamanın katılımcı ve eşitlikçi süreçler aracılığıyla müzakere edilmemiş olması, kamuoyunun ve STK'ların yeterince bilgilendirilmemiş olması yasa tasarısını farklı açıdan ele alan STK'ların ortak vurgu yaptığı konulardır.

Yapılan görüşmelerde yasayı destekleyen ve desteklemeyen STK temsilcilerinin ortak görüşleri yeni eğitim sisteminin düzenlenmesi sırasında tasarım, yasalaşma ve uygulama sürecinde sivil toplumun katkı ve görüşlerinin alınması ve değerlendirilmesi için yeterli süre bulunmadığı yönündedir. Ayrıca, yasanın farklı boyutlarıyla ele alınması için eşitlik ve katılımcı müzakere mekanizmalarının bulunmadığı ifade edilmiştir. Eğitim sisteminde köklü değişikliklere

⁷⁴ Eğitim-İş, Eğitim-Sen, Eğitim Bir-Sen, Türk Eğitim Sen

⁷⁵ Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Eğitim Reformu Girişimi, Türk Eğitim Vakfı, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, ÖNDER, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Türk Eğitim Derneği, Ensar Vakfı

⁷⁶ Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Gazi Üniversitesi

⁷⁷ TBMM Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss199.pdf>

⁷⁸ Aytuğ Şaşmaz, a.g.e

⁷⁹ Aytuğ Şaşmaz, a.g.e

⁸⁰ 12 Yıl Zorunlu Eğitim, Sorular ve Cevaplar. Millî Eğitim Bakanlığı. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf

sebebi olan yasa değişikliğiyle ilgili STK'lara yasa sürecinin erken aşamalarında hazırlık ilanı aracılığıyla istişare süreci başlatılmadığı ve ilgili alanlarda uzman STK'lara danışılmadığı belirtilmiştir. STK'lar ve kamuoyundan gelen tepkiler sonrasında sivil toplumun görüşlerini dile getirebileceği bir mekanizma olarak Alt Komisyon toplantıları düzenlenmesi kamu-STK ilişkileri açısından bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Alt Komisyon toplantılarına katılan STK'ların yasa teklifiyle ilgili farklı görüşlere sahip kuruluşlardan oluşması önemli bulunmaktadır. Diğer yandan, Alt Komisyon'un STK'ları davet yoluyla dinlemesi ve eğitim sisteminde köklü değişiklikler içeren yasa teklifinin tartışılması için yalnızca iki gün ayrılması dikkat çekicidir. Bununla birlikte, STK'ların görüşleri dikkate alınarak yasa teklifinde çeşitli değişiklikler yapılması STK'lar açısından önemli bir kazanım olarak değerlendirilmekte ve kamu-STK ilişkileri açısından örnek teşkil etmektedir.

İzleme Raporu kapsamında görüşülen STK'lar, yasa değişikliğinin uygulanması sırasında gerçekleşen olumlu ve olumsuz gelişmeleri raporlayarak sistemin geliştirilmesi amacıyla kamuoyuyla paylaşacaklarını ifade etmiştir.

VAKA ANALİZİ

VAN DEPREMİ VE STK'LAR

2011 yılında yaşanan Van Depremi afet yönetimi, Kamu-STK işbirliği ve toplanan yardımlar ile sivil toplum alanında en çok konuşulan konular arasında yer aldı.

23 Ekim 2011 günü merkez üssü Van-Erciş olan ve 7,2 büyüklüğünde meydana gelen deprem, Van ve ilçelerinde yıkıcı hasar yaratmış, yüksek miktarda can ve mal kaybına sebep olmuştur. Ekim depreminin yaraları henüz sarılmamışken 9 Kasım 2011 günü merkez üssü Van-Edremit ve büyüklüğü 5,6 olan ikinci deprem, arama kurtarma çalışmalarında gönüllü faaliyet gösteren kişiler de dâhil olmak üzere pek çok kişinin yararlanmasına ve hayatını kaybetmesine sebep olmuştur.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (THİV) Genel Sekreteri Metin Bakkalçı, 23 Ekim depreminden 32 gün sonra ilde yaptıkları ziyarette, tarihi boyunca pek çok büyük depremle sarsılmış Van'ın bilinen bir afet bölgesi olmasına rağmen, "birincil koruma" denilen deprem öncesi hazırlık sürecinden geçmediğini belirtmiştir.⁸¹ İstanbul Teknik Üniversitesi Deprem Mühendisliği ve Afet Yönetimi Enstitüsü tarafından hazırlanan raporda ise depremin lokalliği göz önünde bulundurulduğunda, yüksek miktarda can ve mal kaybına sebep olmasının nedenleri arasında basit mühendislik hataları, taşıyıcı sistem oluşturulmasında temel kuralların göz ardı edilmesi ve çok katlı betonarme binaların mühendislik hizmeti almamış olması gösterilmiştir. TMMOB Jeofizik Mühendisleri Odası'nın da aralarında bulunduğu farklı kurumların yayınladığı raporlarda yapılan binaların denetlenmemesi de depremin yıkıcı hasar vermesinin başka bir sebebi olarak belirtilmiş ve kamu kuruluşlarının bu konudaki ihmallerine dikkat çekilmiştir.

Her ne kadar deprem öncesi alınması gereken önlemler yetersiz kalmış olsa da, kritik olan ilk 72 saatte gerçekleştirilen arama kurtarma faaliyetleri açısından Van Depremi değerlendirdiğimizde, 1999 Marmara Depremi sonrası döneme kıyasla çalışmaların daha verimli ve işbirliği içinde yürütüldüğü görüştüğümüz STK'lar tarafından dile getirilmiştir. Bu durumda 1999 Marmara Depremi sonrasında kriz yönetimi ve ani müdahale konularında büyük bir tecrübe edinilmiş olmasının etkisi büyüktür. AKUT Genel Sekreteri Saydun Gökşin'in de ifade ettiği üzere Van Depremi sonrasında, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi'nin (AFAD) kurulmasının da etkisiyle kamu organları bölgeye öncelikli ihtiyaçların aktarımı, sağlık ekibi ve ekipmanların ulaşımı konusunda daha planlı ve hazırlıklı davranmış ve arama-kurtarma

⁸¹ Van'da İstenilirse Organizasyonsuzluk Hali Açılabilir. Bianet. Erişim Tarihi:29 Kasım 2011. <http://bianet.org/bianet/toplum/134402-vanda-istenilirse-organizasyonluk-hali-asilabilir>

faaliyetleri daha koordineli bir biçimde yürütülmüştür. Deprem sonrası çalışmalarını ulusal düzeyde 7 gün 24 saat esasına göre yürüten AFAD ve yerel düzeyde Van Valiliği bünyesinde 24 saat esasına göre çalışan Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi arama kurtarma faaliyetlerinden verimli sonuç alınmasında etkili olmuştur.

Van ve çevre ilçelerinde ağır hasar yaratan deprem, ulusal ve uluslararası pek çok yardım kampanyasının başlatılmasına sebep olmuş ve kamu-sivil toplum işbirliği, kriz yönetimi, hasar-tespiti ve hayata dönüş çalışmaları açısından pek çok soruyu beraberinde getirmiştir. İlk etapta depremezdelerin barınma, ısınma, gıda, giyim ve psikolojik/sosyal destek alanlarında duydukları ihtiyaçlara kamu kuruluşlarının yanı sıra, ulusal ve uluslararası ölçekte pek çok sivil toplum kuruluşu da farklı şekillerde yoğun olarak destek vermişlerdir.

Van Depremi Sonrasında STK Faaliyetleri

Van depremi ardından şehirde faaliyet gösteren birçok STK da depremden haline gelmiştir. Eylül 2012'de gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde pek çok STK'nın dernek binalarının depremde yıkılması ve ağır hasar görmesi sebebiyle fiziki koşullar açısından elverişsiz ortamlarda faaliyet gösterdiği görülmüştür. Başka bir binaya taşınma olanakları bulunmayan STK'ların büyük bir kısmı depremden bir yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ konteynerlarda faaliyet göstermektedir. Dernek çalışanlarının özverileri sonucu ayakta kalmayı başarmış ve faaliyetlerine devam eden STK'lar da mevcuttur. Örneğin; deprem sonrasında dernek başkanının evinden faaliyetlerini yürüten Bedensel ve Zihinsel Engelliler Derneği, fiziksel koşullarının elverişsiz olmasına rağmen engelliler için yoğun bir biçimde çalışmaya devam etmektedir. Kimi STK'ların ise depremin ardından maddi ve fiziki koşulları el vermediği için faaliyetleri tamamen durmuş durumdadır. Van'daki kadın örgütleri, kadın ve çocuklar için faaliyetlerini devam ettiriyor olmalarına rağmen, ilk etapta çadır kentlerde faaliyet göstermede yaşanan zorluklar nedeniyle planlanan sosyal/psikolojik destek çalışmalarının hayata geçirilmesi ve durum tespit çalışmaları yapılmasında aksaklıklar yaşandığını ifade etmişlerdir.

Türkiye'nin diğer illerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları deprem sonrası acil ihtiyaçların karşılanmasını hedef alan yardım çalışmalarının yanı sıra; bölgeye yönelik raporlama faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. AKUT, Sarmaşık Derneği, Kimse Yok Mu? Derneği gibi kuruluşlar arama kurtarma faaliyetleri, nakdi ve aynı yardım

kampanyalarıyla bölgeye destek olmuşlardır. Bu süreçte, AFAD yardımların tek elden, hızlı ve sağlıklı bir biçimde deprem bölgesine ulaştırılması⁸² amacıyla görevlendirilmiş ve nakdi yardımlar Başbakanlık'a ait bir banka hesabında toplanmıştır. İlk etapta ihtiyaç bulunmadığı gerekçesiyle dış yardım kabul edilmeyeceğini açıklayan Dışişleri Bakanlığı, depremi takip eden günlerde çadır, prefabrik konut ve barınma konteynerlarına ihtiyaç duyulduğunu ve dış yardım kabul edileceğini duyurmuştur.⁸³ Medya aracılığıyla büyük kitlelere duyurulan yardım kampanyalarının yanı sıra STK'lar kendi bünyelerinde ve faaliyet alanları kapsamında çeşitli ölçekli yardım kampanyaları da başlatmışlardır. Örneğin, İstanbul'daki ve Ankara'daki kâğıt toplayıcıları yardım göndermek isteyen ancak koli sıkıntısı çeken kişiler için çöplerden topladıkları koli parçaları ve diğer kullanılabilir malzemeleri Geri Dönüşüm İşçileri Derneği bünyesinde toplayarak ihtiyaç sahiplerine iletilmişlerdir.⁸⁴ Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Anne Çocuk Eğitim Vakfı ve Türk Eğitim Vakfı gibi kuruluşlarda Van'da anne sağlığı ve eğitim alanlarında önemli kampanya ve faaliyetler yürütmüştür.

Depremin ardından depremezdelere çeşitli açılardan yardımcı olmayı hedefleyen kampanyalar arama kurtarma ve nakit/malzeme toplama kampanyalarıyla sınırlı değildir. Türkiye'nin çeşitli illerinden pek çok sivil toplum örgütü büyük bir özveri ile psiko-sosyal destek kampanyalarıyla bölgeye katkıda bulunmuştur. Avrasya Sanat Kolektifi (ASK) altında faaliyet gösteren Documentarist, Van Belediyesi desteğiyle Halkevleri bünyesinde açılan Çocuk Evi'nde depremden çocuklara psikolojik destek amacıyla film atölyeleri ve yaratıcı sanat çalışmaları gerçekleştirmiştir.⁸⁵ Ankara'da faaliyet gösteren Gündem Çocuk Derneği sekiz hafta süren bir çalışma sonucu, depremden çocukların kendi hazırladıkları haber blogu, haftalık gazete, internet radyosu ve radyo programları oluşturmuştur. Türk Psikologlar Derneği de kamu kuruluşlarını psiko-sosyal faaliyetler konusunda bilgilendirmek amacıyla toplantılar düzenlemiş ve çocukları, gençleri ve yetişkinleri hedef alan farklı psiko-sosyal destek faaliyetlerini Van'da ve Erciş'te açtıkları merkezlerde gerçekleştirmiştir.

⁸² Van Depremi Yardım Kampanyası. Resmi Gazete. Erişim Tarihi: 8 Ocak 2012. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/10/20111025-18.htm>

⁸³ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/10/111026_turkey_van.html

⁸⁴ Kâğıt Toplayıcılardan Van'a Destek. Bianet. Erişim Tarihi: 27 Ekim 2011 <http://bianet.org/bianet/toplum/133664-kagit-toplayicilardan-vana-destek>

⁸⁵ Çalışma hakkında ayrıntılı bilgiye http://www.documentarist.org/doc_gazete/HangilinsanHaklari2011_Van_ElifErgezen.html adresinden ulaşabilirsiniz.

Van depremi kriz anlarında kendiliğinden gelişen sivil toplum hareketlerini incelemek için de önemli bir örnektir. 23 Ekim'de meydana gelen Van-Erciş depreminin hemen ardından saatler sonra devreye giren *Yalnız Değilsin Van* (YDV) blogu Van'daki deprem sonrası durum, arama kurtarma faaliyetleri ve yardım kampanyalarıyla ilgili güncel bilgiler veren ve ihtiyaç listeleri yayınlayan bir bilgi koordinasyon destek sitesi olarak faaliyet göstermiş ve faaliyetleri tamamen gönüllüler tarafından yürütülmüştür.

İstanbul'daki STK'lar tarafından gerçekleştirilmiş raporlama faaliyetleri deprem sonrası gelişen süreci belgelemek açısından önem taşımaktadır. Mazlum-Der'in bölgedeki insan hakları ihlallerini temel alan *2011 Van Depremine İlişkin Değerlendirmeler ve Zarara Uğramış Kişilerin Hak Arama Süreçlerine İlişkin Deprem Raporu'nda*⁸⁶ deprem mağdurlarına cezai sorumluluk, hukuki sorumluluk, tazminat ve devletin sorumluluğu konularında analizleriyle bilgi vermeyi amaçlamıştır. Van Depremi'ni insan hakları ihlalleri açısından inceleyen bir başka STK olan İnsan Hakları Derneği (İHD) ise Van'da gerçekleştirdiği saha ziyareti sonucu yaşam, barınma, sağlık hakkı ihlalleri ve ayrımcılık konusundaki tespitlerini *İHD Van Depremi Raporu*⁸⁷ aracılığıyla belgelemiştir.

STK'larla yapılan görüşmelerde gerek yardımların ihtiyaç sahiplerine etkili ve verimli bir şekilde ulaşması aşamasında, gerekse mevcut durumun tespiti ve raporlanması aşamasında afet yönetimi alanında faaliyet gösteren İstanbul merkezli STK'ların zorlandıkları ortak bir noktanın deprem sonrası süreçte kamu sivil toplum işbirliği ve diyaloguna yönelik olduğu ortaya konmuştur.

Kamu-Sivil Toplum İşbirliği

Van depremi sonrasında gelişen süreçte kamu sivil toplum ilişkilerini daha bütüncül bir açıdan inceleyebilmek için, bölgedeki kamu kuruluşlarının iç dinamiklerini ve bu dinamiklerin STK'larla ilişkileri belirlemedeki rolünü incelemekte fayda bulunmaktadır.

Bölgedeki kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon ve işbirliği göz önünde bulundurulduğunda, Van Belediye Başkanlığı ve Valilik arasındaki iletişim kopukluğunun deprem sonrasındaki süreçte de etkili olduğu STK'lar

tarafından sıkça dile getirilmiştir. Stratejik ve ortaklaşa karar alınması gereken noktalarda aksaklıklar meydana gelmesinin sebep olan bu duruma medyada da yer verilmiştir. Birgün gazetesinin yayınladığı habere göre, "deprem bölgesinde bir organizasyon bozukluğu olduğunu" aktaran gazeteci Ahmet Hakan, "Van Belediye Başkanı Bekir Kaya'nın BDP'li olduğu için hem valilik, hem AKP hükümetinin yerel bürokrasinin organizasyonlarda eş güdüm içerisine girmek istemediğini" dile getirmiştir.⁸⁸ 23 Ekim depreminden sonra belediyenin ilk etapta AFAD il koordinasyon merkezinde yer almayışı, hasar-tespit çalışmaları ve kentin yeniden yapılandırılması sırasında ili iyi tanıyan yerel bir aktör olarak arka planda kalması, valilik ve belediyenin işbirliği içinde hareket etmemesinin örnekleridir.

Kamu faaliyetlerini bakanlık seviyesinde incelediğimizde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın deprem sonrasında oluşan sosyo/psikolojik destek ve yeniden yapılanma gibi konularda öncelikli ihtiyaçlar göz önünde bulundurulduğunda faaliyet alanları gereği ortak karar alma süreçlerinde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde olabilecek bakanlıklar olduğu görülmektedir.

Çocuk Vakfı'nın hazırladığı rapora göre⁸⁹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, aile-toplum ilişkileri, çocuk ve kadınlara yönelik psiko-sosyal destek, yaşlı ve engelliler için oluşturulmuş kısa ve orta vadeli programlar açısından sunulan hizmetler yeterli düzeyde olmamıştır. TÜSEV'in Van'daki STK'larla gerçekleştirdiği mülakatlarda kadın örgütlerinin ilk etapta çadır kentlere erişiminde ve çadır kentlerde faaliyetleri için izinlerin alınmasında gecikmeler yaşandığı dile getirilmiştir. Bu gecikmelerin, ihtiyaç tespiti ve öncelikli faaliyet gerektiren alanların belirlenmesi noktasında eksikliklerin oluşmasına ve çadır kentlerde yaşayan kadınların gerçek durumlarının tespitini zorlaştırdığı belirtilmiştir. Bu duruma ek olarak, kamu kuruluşlarının bölgenin ihtiyaçlarını yakından takip eden ve tanıyan kuruluşların deneyimlerinden faydalanamamasına neden olmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın bölgede psiko-sosyal destek çalışmaları alanında farklı programlar yürütmesi birden fazla kurumun benzer işler yapmasına sebep olmuş ve bu konu STK'lar tarafından sıkça dile getiren koordinasyon eksikliğine bir örnek olmuştur.

⁸⁶ *Van Depremine İlişkin Değerlendirmeler ve Zarara Uğramış Kişilerin Hak Arama Süreçlerine İlişkin Deprem Raporu*. Mazlum-DER. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2012 <http://istanbul.mazlumder.org/yayinlar/detay/raporlar/3/van-depremine-iliskin-degerlendirmeler-ve-zarara-ugramis-kisilerin-hak-arama-sureclerine-iliskin-deprem-raporu/572>

⁸⁷ Rapora <http://www.ihd.org.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

⁸⁸ Ahmet Hakan: *Van'da BDP'li Belediye Dışlanıyor*. Birgün. Erişim Tarihi: 27 Ekim 2011 http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1319733247&year=2011&month=10&day=27

⁸⁹ *Van Depremi Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Durum Tesbiti Raporu*. Çocuk Vakfı. Erişim Tarihi: 18 Nisan 2012. <http://www.cocukvakfi.org.tr/icerik.aspx?id=118>

Kamu-STK ilişkilerinin bölgenin yeniden yapılandırılması sürecinde istenilenden düşük seviyede gerçekleştiği dile getirilmektedir. Çocuk Vakfı'nın akademik bir kadro liderliğinde yürüttüğü anket çalışması sonucu hazırlanan *Sosyolojik Gözlem Raporu*'nda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Van'ın yeniden yapılandırılması sürecinde mimarlar odalarıyla hasar-tespit ve yeni konut/iş alanlarının belirlenmesinde iletişimsizlik halinde olduğu belirtilmektedir. Yakın zamana kadar bölgenin yeniden yapılandırılmasında bölgede jeolog, inşaat mühendisi, şehir plancısı ve kent sosyoloğu olarak çalışan uzmanların ve akademisyenlerin de yer aldığı STK'ların yeniden yapılanma sürecinde yer almaması, kentin ortak sorunlarına demokratik ve ortaklaşa çözüm üretme sürecinin oluşmamasına sebep olmuştur. Ayrıca STK'ların karar alma süreçlerinde yer almadığı bir yeniden yapılanma sürecine girilmesi, halkın taleplerini içermeyen bir sürecin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

Van Depremi sonrasında gelişen süreci sivil toplum-kamu işbirliği açısından incelediğimizde ise, işbirliği aşamasında aksaklıkların yaşandığı gözlemlenmektedir. Deprem sonrası Van'da faaliyet göstermiş bölgesel ve ulusal STK'larla yapılan görüşmelerde, kamu-sivil toplum işbirliğinin istenilen düzeyde gerçekleşmediği belirtilmiştir. Bu görüşmeler sırasında, hak temelli çalışmalar yapan ve bölgede benzer faaliyetler göstermek isteyen kuruluşların bir kısmının gerekli izinleri alırken diğerlerine Van Valiliği tarafından gerekli izinlerin verilmediği vurgulanmıştır.

Van'da yerel STK'larla yapılan mülakatlarda kamu kuruluşlarının STK'lara eşit mesafede olmadığı ve Van'da yaşanan politik süreçlerin STK'larla ilişkileri belirlemede de rol oynadığından bahsedilmiştir. Görüşülen STK'ların bir kısmı ise kamu kuruluşlarıyla deprem öncesi dönemde kurulan ilişkilerin bir takım faaliyetlerine destek bulmada olumlu rol oynadığını dile getirmişlerdir. Kamu-STK ilişkilerini belirleyen eşit ve şeffaf mekanizmaların eksikliği, kimi durumlarda STK'ların etkili ve verimli bir biçimde faaliyet göstermelerini zorlaştırmış ve depremezdelelerin faydalanabileceği faaliyetlerin sayısı ve kapsamını olumsuz yönde etkilemiştir.

Toplanan Yardımlar

Van depremi sonrasında bölge halkının ihtiyaçlarına bir an önce cevap verilebilmesi için ulusal ve uluslararası pek çok yardım kampanyası başlatılmıştır. Bu kampanyaların geniş kitlelere duyurulmasında sosyal medya önemli rol oynamıştır. Wordpress sitesi üzerinden kurulan *Yalnız Değilsin Van*, gazeteci Ahmet Tezcan'ın Twitter üzerinden başlattığı *Evim Evindir Van* kampanyaları ile yine Twitter üzerinden depreme uluslararası destek sağlamak için kullanılan *#Pray4Turkey*, sosyal medya aracılığıyla bölgeye destek ve yardım ulaşmasında büyük rol oynamıştır. Van depremi sonrasında bölgeye büyük miktarda yardım toplandığı bilinen bir gerçek olsa da, toplanan yardımlarla ilgili bilginin şeffaf bir şekilde paylaşılması toplanan yardımların ihtiyaç sahiplerine etkin bir şekilde dağıtımı konusunda bilgi edinilememesine neden olmuştur.

Van depremi sonrasında toplanan yardımların miktarı ve yardımların ne şekilde değerlendirildiğiyle ilgili on dört kadın örgütü adına Van Valiliği Afet Koordinasyon Merkezi'ne yapılan başvuruya⁹⁰ verilen cevap yardımların şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde toplanması ve dağıtımı konularındaki soru işaretlerini güçlendirmektedir. Dilekçeye verilen cevapta yapılan nakdi yardımların Başbakanlık'a ait banka hesaplarında toplandığı belirtilmiş, ancak kadın örgütlerinin toplanan yardımın miktarıyla ilgili sorduğu soru yanıtı bırakılmıştır. Bu nedenle toplanan yardım miktarına ve ne şekilde kullanıldığına dair net bir cevap da alınamamıştır. Görüşülen STK'ların hiçbirinin Başbakanlık Fonlarında toplanan kaynaktan yararlanmamış olması da toplanan yardımların kullanımı konusunda net bilgiye erişimi olanaksız hale getirmektedir.

Bununla birlikte, AFAD'ın Van Depremi sonrasında hazırladığı kitapçıkta deprem sonrası toplanılan yardımlarla ilgili aşağıdaki bilgiler verilmiştir. Tabloya göre finansal sürdürülebilirlikleri açısından pek çok sorun yaşayan STK'ların özel sektörün yaklaşık iki katı yardımda bulunmuş olmaları dikkat çeken başka bir unsurdur.⁹¹

⁹⁰ *Van Depremi Yardımlarına Ne Oldu?*. Bianet. Erişim Tarihi: 26 Ocak 2012 <http://www.bianet.org/bianet/diger/135727-van-depremi-yardimlarina-ne-oldu>

⁹¹ *Van Depremi Raporu*. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) <http://www.afad.gov.tr/TR/icerikListele1.aspx?ID=107>

TABLO 2. VAN DEPREMİ HARCAMA DAĞILIM TABLOSU (AFAD, 2012)

Gönderilen Toplam Acil Yardım Ödeneği	460.417.357 TL
Başbakanlık	10.000.000 TL
İnsani Yardım Hesaplarından Yapılan Harcamalar	224.030.000 TL
Diğer Bakanlık, Kamu Kurum ve Kuruluşları Harcamaları	1.174.500.513 TL
Kızılay	121.740.373 TL
STK'lar (Bilgi Alınabilen)	24.860.000 TL
Valilikler	21.345.000 TL
Özel Sektör	13.880.000 TL
Yurtdışından Gelen Malzemelerin Toplam Tutarı	76.849.000 TL
Kalıcı Konutlar için TOKİ'ye Aktarılan Tutar	1.232.673.916 TL
Van Maliyeti Toplam (Kalıcı Konutlar için TOKİ'ye Aktarılan Tutar Hariç)	3.362.548.699 TL

Van Depremi sonrasında yürütülen yardım faaliyetleri, sivil toplum örgütlerinin depremzedeler tarafından nasıl algılandığını gözlemek açısından da önemli bir fırsat sunmuştur. Çocuk Vakfı'nın yaptığı araştırmaya göre depremzedelerin % 72,2'si uluslararası kuruluşların, % 72,4'ü belediyelerin, % 69,8'i sivil toplum örgütlerinin ve % 54'ü de Kızılay'ın kendilerine hiç yardımcı olmadığını düşünmektedir.

Depremden 1 Yıl Sonra Van'daki STK'lar

Van Depremi'nden 1 yıl sonra Van'daki STK'larla yapılan mülakatlarda, toplanan yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını takip etmek için gerekli şeffaf ve hesap verebilir mekanizmaların bulunmamasının önemli bir eksiklik olduğu dile getirilmiştir. Bölgede faaliyet gösteren kamu kuruluşları arasındaki iletişimsizlik ortak

çalışmalar yapılmasını zorlaştırmış ve bu durum Kamu-STK ilişkilerinin yanı sıra STK'ların faaliyetlerine de yansımıştır. Depremde binaları yıkılan STK'ların elverişsiz fiziki ve maddi koşulları, depremzede haline gelen STK'ların verimli ve etkili bir şekilde çalışmasını önünde engel teşkil eden bir unsur olmuştur.

Van Depremi sonrasında gelişen süreç STK'lar açısından değerlendirildiğinde görülen olumlu bir gelişme arama kurtarma faaliyetlerinin 1999 Marmara Depremi sonrasında edinilen deneyim ve AFAD'ın kurulması sebebiyle daha koordineli ve etkili bir şekilde yürütülmüş olmasıdır. Türkiye'nin farklı illerinde faaliyet gösteren STK'ların Van Depremi sonrasında oluşan ihtiyaçlara kapsamlı ve etkili bir şekilde katkıda bulunmaları da bir diğer olumlu gelişme olarak kabul edilmektedir.

Bölgede devam eden zorlu koşullara rağmen Van Depremi sonrasında Türkiye'de sivil toplumun bir araya geldiği ve afet sonrasında ortak çalışmalar yürütebildiği görülmüştür.

KAMU SPOTU VE STK'LAR

2011-2012 döneminde radyo ve televizyon kanallarında sıkça rastlanan kamu spotu uygulaması, başvuru süreci, tavsiye kararlarına yönelik STK deneyimleri ve kamu spotlarının yayınlanmasında görülen farklı uygulamalar dikkate alınarak incelenmektedir.

KAMU SPOTU NEDİR?

Kamu spotu, Kamu Spotları Yönergesi'nin 3(c) maddesine göre "kamu kurum ve kuruluşları ile dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarının hazırlanan veya hazırlatılan ve Üst Kurul tarafından yayınlanmasında kamu yararı olduğuna karar verilen bilgilendirici ve eğitici nitelikteki film ve sesler ile alt bantları" anlamına gelmektedir. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'un, 10(5) maddesi gereğince Üst Kurul tarafından tavsiye edilen kamu hizmeti duyuruları ücretsiz yayınlanır ve reklam sürelerine dâhil edilmez.

Kamu spotu uygulaması, STK'ların dikkat çekmek istediği konularda farkındalık yaratma ve iletişim çalışmalarında kullanabilecek etkili araçlardan biridir. Çevre, eğitim, sağlık, kadın hakları, fiziksel ve zihinsel engelliler gibi çeşitli alanlarda çalışan STK'lar proje ve kampanyalarını daha geniş kitlelere duyurarak farkındalık yaratma ve kaynak geliştirme çalışmaları kapsamında kamu spotu başvuruları yapmaktadır. Duyuru ve tanıtımlarını televizyon ve radyo kanallarında reklam olarak yayınlamak için yeterli kaynaklara sahip olmayan birçok kuruluş, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) başvurarak bu duyuruların kamu spotu olarak yayınlanması için tavsiye edilmesi yoluna başvurabilmektedir. Kamu spotu olarak tavsiye edilen yayınlar reklam süresinden yani ticari yayından sayılmamakta, bu nedenle kamu spotu ibaresi taşıyan yayınların ücretsiz veya düşük ücretle yayınlanması teşvik edilmektedir.

RTÜK, 8 Ağustos 2012'de kamu spotu uygulamasıyla ilgili bir yönerge yayınlamaya karar vermiş ve uygulama esaslarına açıklık getirmiştir. Kamu Spotları Yönergesi⁹² doğrultusunda kamu spotu belgesi almaya hak kazanan kısa filmler ve radyo anonsları STK'ların savunuculuk çalışmalarının geniş kitlelerle paylaşılabilmesi ve STK'ların kampanyalarına görsel ve işitsel medya aracılığıyla bağış çağrısı yapılabilmesi açısından önemli

bir fırsat sunmaktadır. Kamu Spotları Yönergesi, kamu spotlarının tavsiyesine ilişkin esaslar, başvuru koşulları, kamu spotlarının süresi ve geçerliliği konularını var olan mevzuat çerçevesinde düzenlemektedir.

İzleme Raporu kapsamında RTÜK'e yapılan bilgi edinme başvurusuna cevaben verilen bilgilere göre 2012 yılında Üst Kurul'a 183 adet kamu spotu başvurusu yapılmıştır. Başvuranlar arasında merkezi kamu kurumları birimleri, yerel yönetim birimleri, bir şirket, hükümetler arası kuruluşlar, iki kent konseyi, STK'lar ve meslek odaları ile birlikler bulunmaktadır. Kamu spotu başvurularından 148 tanesi kabul edilirken, 34 tanesi reddedilmiştir. Bilgi edinme başvurusuna verilen cevaba göre, 2012 yılı içinde dernek ve vakıflar 78 kamu spotu başvurusu yaparken, bunların 56'sı kabul edilmiştir. Kamu kurumlarının yaptığı 83 başvurunun ise 72 tanesi kabul edilmiştir.

Kamu kuruluşları ve STK'ların kamu spotu başvurularında spotun yayın amacını anlatan bir yazı ve spot filmin veya radyo anonsunun son halinin yer aldığı CD/DVD'yi RTÜK'e iletmesi gerekmektedir. Bu belgelere ek olarak, yardım toplama amacıyla hazırlanan yayınlar için gerekli izin belgelerinin de iletmesi istenmektedir. Film ve ses kayıtlarının 45 saniye sınırını geçmemesi ve reklam içermemesi de Üst Kurul tarafından belirlenen kurallar arasında yer almaktadır. Yönergenin 4. maddesiyle, kamu spotlarının "toplumu ilgilendiren ve yayınlanmasında kamu yararı bulunan olay ve gelişmelere ilişkin konularda" hazırlanması istenmektedir. Başvurulara alınan olumlu cevaplar tavsiye niteliğinde olup; kamu spotu belgesi alan kuruluşların duyurularının reklam süresine dâhil edilmeden ücretsiz olarak yayınlanması önerilmektedir. Tavsiye kararı televizyon ve radyo kanallarına bir zorunluluk getirmemekte ve bu duyuruların yayınlanması durumunda kanallar/radyolar yayın saatlerine kendileri karar vermektedir.

Kamu spotları hizmet ettikleri amaçlar, vermek istedikleri alt mesajlar ve ait oldukları kuruluşlar sebebiyle pek çok tartışmayı beraberinde getirmektedir. Kamu spotu belgesi alabilen kısa filmlerin demokratik, katılımcı ve çoğulcu alt mesajlar verip vermediği uzmanlar tarafından son dönemde tartışılmaya başlayan bir konu haline gelmiştir. Uzmanlar kamu spotlarının kamu yararına bilinçlendirici sonuçlar doğurabilmesi açısından, gizli reklam ve propaganda unsurları taşımayan filmlerin bu haktan yararlanması gerektiği yönünde fikir belirtmişlerdir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sosyoloji bölümünden Sevgi Özkan, "bir sosyal reklamın ardında gizli veya açık kişisel veya kurumsal bir çıkar ve propaganda olmamasının" bu tür

⁹² Kamu Spotları Yönergesi. RTÜK. Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2012. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/icerikGoster.aspx?icerik_id=bb9dc728-3874-4fdd-917e-97891ecf334b

görsel medya araçlarından elde edilmek istenen kamu yararı açısından önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda, son zamanlarda görsel medyada daha çok “hükümet icraatlarına dayanan kamu spotlarının” sosyal reklam gibi kamu yararı gerekçesiyle ücretsiz yayınlanması da eleştirmiştir.⁹³

Yazılarında bu konuya yer vermiş olan köşe yazarlarının genel kanısı ise kamu spotlarının amacına uygun kullanılmadığı yönündedir. Yalçın Doğan Hürriyet gazetesindeki yazısında “işin özünde sivil toplum kuruluşları için düşünülen kamu spotlarına iktidardan fırsat kalmadığını” belirtmiştir.⁹⁴ Kamu kuruluşlarına ait filmler söz konusu olduğunda uygunluk kriterlerini göz ardı edilebildiğinden bahseden Doğan, Adalet Bakanlığı'nın 45 saniyeyi aşan kamu spotunun yayınlanmaya devam etmesini de eleştirmiştir.

2011 ve 2012 yıllarında yapılan değişikliklerle, çeşitli bakanlıkların hazırladığı kamu spotlarının medya kanallarınca ücretsiz olarak “prime time” dilimine denk gelen 17.00-22.00 saatleri arasında ücretsiz olarak yayınlanması zorunlu tutulmuştur. Üst Kurul bu bakanlıkların hazırladığı ses ve görüntü materyallerini yayın esaslarına göre değerlendirmekte ve uygun görülenler yayın aşamasında kamu spotu ibaresini taşımaktadır. Bu konudaki hükümler incelendiğinde, zorunlu yayınların her birinin aylık en az doksan dakika yayınlanması ve bu yayınların en az otuz dakikasının 17.00 ile 22.00 saatleri arasında olmak üzere 08.00-22.00 saatleri arasında gösterilmesi/duyurulması zorunluluğu getirildiği görülmektedir.⁹⁵

İzleme Raporu kapsamında görüşülen STK'lar, Üst Kurul'a yaptıkları başvuruların üç haftadan bir aya kadar değişen sürelerde cevaplandırıldığını belirtmektedir. RTÜK'ün kamu spotu olarak yayınlanmasını uygun görerek tavsiye ettiği spotlarının TV kanallarında ücretsiz olarak yayınlama imkânı bulan STK'lardan bazıları, filmlerinin ancak 02.00-04.00 saatleri gibi izleyici yoğunluğunun düşük olduğu saatlerde yayınlandığını belirtmiştir. Kanalların STK'ların kamu spotlarını geniş seyirci kitlelerine ulaştığı saatlerde gösterimi için ücret talep ettiği, ticari amaçlı reklam fiyatlarına kıyasla indirim yapılsa da bu tutarların STK'lar için oldukça yüksek olduğu dile getirilmiştir.

Kamu spotu kabul edilen bir STK'nın yetkilisi spotun yayın koşullarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“RTÜK olur yazısı ile mecralara gönderilen yayınlar her ne kadar yayınlansa da izlenme oranı yüksek olan saatlerde yayınlanmamıştır. Ücretsiz yapılan çalışmalarda kanalın büyük kitlelere ulaştığı saatlerde yayına girmemiz maalesef mümkün olamıyor. Ücretli yapılmak istenilmesi durumunda da her ne kadar indirim almak mümkün gibi gözükse de verilen fiyatlar STK'lar için oldukça yüksek. Ücretsiz yayınlar genellikle sabaha karşı 02.00-04.00 gibi saatlerde yapılıyor.”

Yapılan araştırma sonucunda, bazı STK'ların kamu spotu başvurularının reddedildiği görülmektedir. 2011 yılında Mor Çatı Vakfı ile 17 kadın örgütünün 25 Kasım Uluslararası Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Günü nedeniyle televizyon kanallarında yayınlanması için çektiği *Kadına Şiddete Karşı 3 Film*⁹⁶ başvuruları “toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı” olduğu gerekçesiyle RTÜK tarafından reddedilmiştir.⁹⁷ RTÜK'ün karar gerekçesinde spot filmde geçen “erkekler ağlamaz, ağlatır” gibi ifadelerin erkeklerin tümünü kapsayan ve genellemeler içeren ifadeler olması sebebiyle toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı olduğu belirtilmektedir.⁹⁸ Yolsuzlukla mücadele alanında faaliyet gösteren bir STK ise 2011 yılında yaptığı başvuruya Üst Kurul'un gerekçe belirtmeyen bir yazıyla red cevabı verdiğini dile getirmiştir.

Kamu spotu olarak yayınlanmak üzere çekilen kısa filmler ile radyo anonslarının STK'lar için büyük bir maliyeti olduğu düşünüldüğünde, büyük özverilerle hazırlanan bu yayınların etkilerinin daha iyi bilinmesi açısından konunun araştırılmasında fayda görülmektedir. Kamu spotlarının STK faaliyetleri açısından etki ve veriminin araştırılmasının, geniş kitlelere ulaşmak için önemli bir fırsat olan medyanın daha etkili kullanılmasına da yardımcı olacağı düşünülmektedir. 2012 yılında çıkarılan yönerge ile kamu spotu uygulaması esaslarına açıklık getirilmesi kamu spotu indirimi bir gelişme olarak değerlendirilirken, kamu yararı tanımının bulunmadığı bir ortamda Üst Kurul'un başvuruları değerlendirmek için kullandığı kriterlerin açık bir şekilde paylaşılması sürecin şeffaflığı ve daha fazla STK'nın kamu spotlarının yayınlanabilmesi açısından önem taşımaktadır.

⁹³ ‘Kamu Spotları’ Çocuklara Ne Veriyor? Radikal. Erişim Tarihi: 04 Ağustos 2012. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1096172&CategoryID=99>

⁹⁴ Hayatımız ‘Kamu Spotu’. Hürriyet. Erişim Tarihi: 27 Eylül 2012. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21562913.asp>

⁹⁵ Zorunlu Yayınlar ile İlgili Kanun Maddeleri. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=5012eccd-4434-4285-878c-d7fb3f20b1eb

⁹⁶ Mor Çatı Videolarına RTÜK Engeli!. CNN Türk. Erişim Tarihi: 13 Aralık 2011 <http://video.cnnurk.com/2011/haber/12/13/mor-cati-videolarina-rtuk-engeli>

⁹⁷ RTÜK için Erkek Daha Eşit. Bianet. Erişim Tarihi: 13 Aralık 2012, <http://bianet.org/bianet/bianet/134736-rtuk-icin-erkek-daha-esit>

⁹⁸ Kadına Karşı Şiddeti Kim Yapar?. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Basın Açıklaması. <http://www.morcati.org.tr/haber/41/KADINA-SIDDETI-KIM-YAPAR.html>

D. KAYNAK GELİŞTİRMEYE İLİŞKİN MEVZUAT

I. VERGİ MEVZUATI

İzleme 2011'de bahsedildiği üzere, STK'lar için çeşitli vergisel istisnalar mevcut olmakla birlikte konuyla ilgili bütünsel bir yaklaşım bulunmamakta ve var olan uygulamalar kar amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan STK'lara mali yükümlülükler getirmeye devam etmektedir.

Dernek ve vakıfların gelir getirici faaliyetler yürütebilmek için iktisadi işletme kurmaları gerekmektedir. Kurumlar Vergisi mükellefi olan iktisadi işletmelerin, kar amacı güden ticari kuruluşlarla aynı şekilde vergilendirilmesi ekonomik faaliyetlerini sosyal fayda yaratma amacıyla yürüten STK'lar için ağır yükler getirmektedir.

Kurumlar Vergisi mükellefi olan iktisadi işletmelerin, kar amacı güden ticari kuruluşlarla aynı şekilde vergilendirilmesi ekonomik faaliyetlerini sosyal fayda yaratma amacıyla yürüten STK'lar için ağır yükler getirmektedir.

Vergi mevzuatıyla belirlendiği üzere, tüzel kişilerin vergi muafiyeti olan vakıflara ve kamu yararı statüsü bulunan derneklere yaptıkları bağışlarda uygulanan vergi indirimi AB ülke ortalaması olan % 10'un altında kalarak % 5 oranıyla sınırlandırılmaktadır. Bordrolu olarak çalışan gerçek kişiler tarafından yapılan bağışlarda ise vergi indirimine yönelik bir uygulama bulunmamaktadır. Bu durumun, Türkiye'de bağışçılığın teşviki ve geliştirilmesi önünde önemli bir engel oluşturduğu düşünülmektedir.

Bağışçılık altyapısının geliştirilmesi ve sivil toplumu ilgilendiren mali mevzuatın elverişli hale getirilmesi yönünde çalışmalar yapan TÜSEV, hazırladığı raporlar⁹⁹ ve yürüttüğü savunuculuk çalışmalarıyla konuya dikkat çekmektedir. Bu çalışmaların bir ayağı olarak, 2012 yılında vergi düzenlemelerinin iyileştirilmesi hakkında görüş alış-

verişinde bulunmak ve ortak hareket noktalarını belirlemek üzere çeşitli vakıfların katılımıyla bir *Vergi Çalışma Grubu* oluşturulmuş ve bu grup mevzuatın iyileştirilmesi yönündeki önerilerini belirlemiştir. Çalışma grubu üyeleri gelecek dönemde bu önerilerin Maliye Bakanlığı'yla paylaşılması yönünde çalışmalarına devam edecektir.

VAKA ANALİZİ

YENİ TÜRK TİCARET KANUNUNDA STK'LARI İLGİLENDİREN MADDELER

14 Şubat 2011'de Resmi Gazete'de yayımlanan Yeni Türk Ticaret Kanunu, Temmuz 2012 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Kanun, iktisadi işletmesi olan dernek ve vakıflar için de çeşitli yükümlülükler getirmektedir.

14 Şubat 2011'de Resmi Gazete'de yayımlanan Yeni Türk Ticaret Kanunu, Kanunun şirketler için öngördüğü bazı yeni yükümlülük ve cezalar, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için ağır bir yük getireceğine dair tepkiler¹⁰⁰ dikkate alınarak yeni yasada haziran ayı içinde bazı değişiklikler yapılarak Temmuz 2012 itibariyle yürürlüğe girmiştir.¹⁰¹

⁹⁹TÜSEV'in STK'ları ilgilendiren vergi mevzuatına yönelik incelemeleri ve önerilerini içeren "Vakıf ve Derneklere İlişkin Vergi ve Kamu Yararı Raporu AB Ülkeleri ve Türkiye'deki Uygulamalar ve Öneriler" raporu için http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/TUSEV-EFC-Karsilastirma_ve_Oneriler_Raporu.pdf

¹⁰⁰Yeni Ticaret Kanunu KOBİ'leri Bitirir. Euractiv. Erişim Tarihi:2 Ocak 2012 http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/interview/kzlot-yeni-ticaret-kanunu-by-le-geerse-ayakta-kobi-kalmaz-irket-sahibi-hapishane-veya-tmarhaneye-gider-023492_Mızrak_Cuvala_Sigmadı_Tepkiler_Yüzünden_Yeni_TTK_Değiştirildi. Hürriyet. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2012. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20782009.asp>

¹⁰¹Yeni Türk Ticaret Kanunu metnine <http://www.pwc.com/tr/tr/publications/turkish-commercial-code.jhtml> adresinden ulaşabilirsiniz.

Kanun kapsamında vakıf ve derneklerin kendileri değil, iktisadi işletmeleri “tacir”(ticaret şirketi) sayılmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde uygulama bir yenilik getirmemektedir. Ayrıca Kanun vakıfların gelirlerini harcama şekline göre vakıfları farklılaştırmaktadır. Şu halde Kanun’un 16. maddesine göre: “Gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar, bir ticari işletmeyi, ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar. Yarıdan azını harcayanlar tacir sayılır.”

Ticaret şirketleri; kolektif, komandit, anonim, limited, şirketlerden ve kooperatiflerden ibarettir. Bu Kanunda, kolektif ile komandit şirket şahıs şirketi; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket ise sermaye şirketi sayılmaktadır.

Yapılan değişikliklerle Türk Ticaret Kanunu’nun getirdiği Denetim ve Muhasebe Standartları ile internet sitesi oluşturma zorunluluğu, sadece bağımsız denetime tâbi şirketler için söz konusudur. Bağımsız denetime tabi olmayacak olan şirketler için, anonim şirketlerin murakıplı (denetçi) tutma zorunlulukları kaldırılmıştır. Bu fark dışında eski durum sürmektedir.¹⁰²

TÜSEV Mali Danışmanı Hayati Şahin tarafından hazırlanan *66 Soruda Yeni TTK’da Muhasebe Standartları, Denetim, Denetçi, Raporlama, İlan, Ortaklarla İlişkiler, Şirketler* raporunda, Kanun’un vakıf ve dernekleri ilgilendiren hususlarını aşağıdaki gibi özetlemiştir:

DERNEKLER VE VAKIFLAR İLE BUNLARIN İKTİSADİ İŞLETMELERİ YENİ TTK’NIN MUHASEBE VE DENETİM KURALLARININ KAPSAMINDA MIDIR?

Vakıf ve Derneklerin kendileri Ticaret Kanunu’nun Muhasebe Standartları ve Denetim Düzenlemelerine tabi değildirler. Bunların İktisadi İşletmeleri Bakanlar Kurulu’nun belirleyeceği hangi gruba girerse o grup için öngörülen muhasebe standardı ve denetim şartlarına tabi olacaktır. Vergi Muafiyeti olan Vakıf ve Derneklerin İktisadi İşletmelerinin tabi olduğu Maliye Bakanlığı’na Raporlama sisteminde bir değişiklik yoktur.

YENİ TİCARET KANUNU’NUN VAKIF VE DERNEKLERE ETKİSİ NEDİR?

Bağımsız denetim açısından:

Vakıf ve derneklerin ekonomik boyutlarına bakıldığında, belirlenen ölçütlere göre bunların bağımsız denetime tabi tutulmaları söz konusu olmayacaktır.

Muhasebe ve raporlama standartları açısından:

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’nun Vakıf ve Dernekler için muhasebe standartları getirebilme yetkisi vardır. Bu yetkinin kullanılması ise şimdilik uzak bir ihtimaldir. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün de Vakıfların Uluslararası Muhasebe Standartlarına göre mali tablolarını düzenlemeleri şeklinde bilinen bir çalışması bulunmamaktadır.

Sermaye şirketleri Yönetim Kurullarındaki temsilcileri:

Vakıf ve derneklerin iştirakleri olan anonim şirketler varsa bunların Yönetim Kurullarındaki Vakıf ve Dernek tüzel kişiliklerinin temsilcisi olarak seçilmiş bulunan gerçek kişi yönetim kurulu üyelerinin 01.10.2012 tarihine kadar istifa etmeleri, onların yerine vakıf ve derneğin seçilmesi gerekir. (6103 Sayılı TTK Uygulama Kanunu). Bunun için genel kurul yapıp yapılmayacağı belli değildir.

¹⁰² 66 Soruda Yeni TTK’da Muhasebe Standartları, Denetim, Denetçi, Raporlama, İlan, Ortaklarla İlişkiler, Şirketler. TÜSEV. <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/image/66%20SORUDA%20YENI%20TTK.pdf> adresinden ulaşabilirsiniz.

II. VERGİ MUAFİYETİ/KAMU YARARI STATÜSÜ

Vergiden Muaf Vakıf ve Kamu Yararına Çalışan Dernek statüleri vergi kanunlarıyla belirlenmiş olmasına rağmen, bu statülere ilişkin uygulamada çeşitli hatalar ve eksiklikler görülmeye devam etmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı'nca hazırlanan ve vakıfların vergi kanunları karşısındaki durumları, vakıflara ait iktisadi işletmelerin vergilendirilmesi ve Bakanlar Kurulu kararıyla vakıflara vergi muafiyeti tanınması gibi konuları ele alan *Vakıfların Vergilendirilmesi Rehberi*'nin¹⁰³ Mayıs 2012'de yayınlanması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Aralık 2012'de derlenen verilere göre, vergiden muaf vakıfların sayısı 249'a ulaşmıştır.¹⁰⁴ İzleme 2011 verileriyle (237 vakıf) karşılaştırıldığında vergiden muaf vakıf sayılarında artış görülmektedir. Vergi muafiyetine sahip vakıfların sayısının, 4.603¹⁰⁵ olan yeni vakıf sayısına oranı 2011'de olduğu gibi % 0,5'le sınırlı kalmaktadır. Kamu yararına sahip derneklerin sayısında ise bir önceki yılın verilerine (410) kıyasla düşüş görülmektedir. Kamu yararı statüsüne sahip 406 dernek,¹⁰⁶ sayısı 93.599 olan faal derneklerin yalnızca % 0,04'ünü oluşturmaktadır. Verilerde görülen küçük değişikliklere rağmen, toplam oranlar incelendiğinde 2011-2012 yılları arasında kayda değer bir değişiklik yaşanmadığı görülmektedir.

Aralık 2012'de derlenen verilere göre, vergi muafiyeti statüsüne sahip vakıfların oranı 2011 yılında olduğu gibi % 0,5'le sınırlıdır. Kamu yararına sahip derneklerin sayısı ise faal derneklerin yalnızca % 0,04'ü kadardır. (VGM, DDB verileri)

III. YARDIM TOPLAMA KANUNU

Türkiye'nin 2007-2013 yılları için hazırladığı *AB Müktesabatına Uyum Raporu*'nda¹⁰⁷ değiştirilmesine karar verilen kanunlar arasında yer almasına rağmen, dernek ve vakıfların merkezleri dışında bağış toplaması ve gelir getirici faaliyetler yürütmesi, 2860 Sayılı Yardım Toplama Kanunu¹⁰⁸ kapsamında düzenlenmeye devam etmektedir. Yardım toplamanın kanunla düzenlenmesi, bu kadar çok koşula bağlanması, süreyle sınırlandırılması gibi yaklaşımlar "yasakçı" bir bakış açısının ürünü olduğu gibi, bu uygulamanın devam etmesi STK'ların misyon ve faaliyetlerini uygulamak için gerek duydukları mali kaynaklara erişimini de zorlaştırmaktadır.

YARDIM TOPLAMA KANUNU STK'LAR İÇİN NEDEN SINIRLAYICIDIR?

- *Mali sürdürülebilirliğin STK'ların başlıca sorunlarından biri olduğu bir ortamda, yardım toplama faaliyetlerinin izne tabi tutulması STK'ların kaynak geliştirme faaliyetleri için ek bürokratik süreçlere maruz kalmasına neden olmaktadır.*
- *İlgili makamdan izin almadan gerçekleştirilen yardım toplama faaliyetleri derhal men edilmekte ve sorumlular hakkında kovuşturma başlatılmaktadır.*

¹⁰³ *Vakıfların Vergilendirilmesi Rehberi*. Gelir İdaresi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2012. http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/yayinlar/VAKIFLARIN_VERGILENDIRILMESI_REHBERI_2012.pdf

¹⁰⁴ *Bakanlar Kurulunca Vergi Muafiyeti Tanınan Vakıfların Listesi*. Gelir İdaresi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012. <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=406>

¹⁰⁵ *Yeni Vakıflar İstatistikleri*. Vakıflar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 19 Aralık 2012 <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>

¹⁰⁶ *Kamu Yararına Çalışan Dernek Statüsü*. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 19 Aralık 2012 <http://dernekler.icisleri.gov.tr/Demekler/Kurum/KamuYararListe.aspx>

¹⁰⁷ AB Müktesabatına Uyum Raporu http://www.abgs.gov.tr/files/Muktesabat_Uyum_Programi/23_Yargive-TemelHaklar.pdf

¹⁰⁸ Yardım Toplama Kanunu'nun örgütlenme özgürlüğü kapsamında getirdiği kısıtlamalarla ilgili daha fazla bilgiye TÜSEV'in "Türkiye'de Derneklerin Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Engeller" başlıklı raporunda yer verilmektedir.

- *Bu uygulama gerek örgütlenme gerekse mülkiyet hakkına yönelik bir müdahale içermektedir.*
- *Birçok ülkede kaynak geliştirme faaliyetlerine yönelik trendler geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak elektronik sistemler, TV, internet ve cep telefonlarıyla yapılan bağış kampanyalarına yönelmektedir. Yardım Toplama Kanunu STK'ların internet üzerinden bağış toplamalarına hatta banka hesap bilgilerini paylaşmalarını dâhi kısıtlamalar getirmektedir.*
- *Kanuna göre, hedeflenen yardım rakamına ulaşamaması veya bu miktarın aşılması durumunda, toplanan yardım idarece başka bir kuruluşa aktarılabilmesi STK'ların kaynak geliştirme yönündeki çabalarını boşa çıkarabilmektedir.*
- *Kanunun bağış toplamayı/yardım toplama kampanyasını bir dizi şarta bağlayarak süreci zorlaştırması ve uzatması, özellikle doğal afetler gibi hızlı harekete geçmeyi gerektiren durumlarda bağış toplanmasını aksatmaktadır.*

Yalnızca kamu yararına sahip dernekler ve vergi muafiyeti bulunan vakıflar 2860 Sayılı Yardım Toplama Kanunu'nun 6. Maddesi kapsamında izin almadan yardım toplayabilmek için başvuru yapabilmektedir. Kamu yararı ve vergi muafiyeti statülerinde olduğu gibi, izine tabi olmadan yardım toplanması da İçişleri Bakanlığının teklif yazısı üzerine Bakanlar Kurulu kararına tabi tutulmaktadır. İzleme 2011'de de tespit edildiği üzere, izin almadan yardım toplayabilen kuruluşların sayısı 19 ile sınırlı kalmaktadır.¹⁰⁹ Vergi muafiyeti ve kamu yararı statüsüne sahip kuruluşların 650'yi aştığı, toplam vakıf ve dernek sayısının ise 95.000'in üzerinde olduğu bir ortamda izin almadan yardım toplayabilen kuruluşların sayısının yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmektedir.

Vergi muafiyeti ve kamu yararı statüsüne sahip kuruluşların 650'yi aştığı, toplam vakıf ve dernek sayısının ise 95.000'in üzerinde olduğu bir ortamda izin almadan yardım toplayabilen kuruluş sayısı 19 ile sınırlı kalmaktadır.

ÖNERİLER

YASAL ÇERÇEVE VE SİVİL TOPLUMU İLGİLENDİREN MEVZUATIN DEĞERLENDİRİLMESİ

- Örgütlenme özgürlüğü alanında sivil toplumu ilgilendiren mevzuat söz konusu olduğunda aralarında Dernekler ve Vakıflar Kanunu'nun yanı sıra Yardım Toplama ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunları, Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarıyla İlişkilerine Dair Kanun, Basın Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunlarının da yer aldığı kanunlar dernek ve vakıfların faaliyetlerini daha özgürlükçü ve elverişli bir ortamda gerçekleştirebilmeleri için yeniden düzenlenmelidir.
- “Sivil toplum” ve “sivil toplum kuruluşu” tanımları evrensel kriterler doğrultusunda daha net tanımlanarak mevzuata ve ilgili politika belgelerine eklenmelidir. Bu tür bir tanımlamanın, Kamu-STK ilişkilerinin daha sağlıklı ve önceden belirlenmiş mekanizmalar çerçevesinde gelişmesinin yanı sıra, toplumsal düzeyde sivil toplum algısının oluşmasının sağlanmasına ve uygulamada görülen farklılık ve aksaklıkların önüne geçilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- STK'lara kaynak aktarılmasında önemli potansiyeli olan “hibe veren vakıf” modelinin desteklenmesi amacıyla, yalnızca hibe vermek amacıyla kurulan vakıf ve derneklerin tanınması ve mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılması gerekmektedir.
- Sivil toplum kuruluşlarının finansal sürdürülebilirlikleri için önemli bir fırsat olan sosyal girişimler de mevzuatta

¹⁰⁹ İzin Almadan Yardım Toplama Statüsü Bulunan Tüzel Kişilere Ait Liste, Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=66&lang=tr

ayrı bir tüzel kişilik olarak tanımlanmalıdır. Buna ek olarak, mevcut durumda dernek ve vakıf iktisadi işletmeleri ve kooperatif tüzel kişilikleriyle faaliyet gösteren sosyal girişimlerin vergisel şartları iyileştirilerek teşvik edilmelidir.

- 2012 yılında değişikliğe uğrayan Belediye Kanunu kapsamında, belediyeler ve kamu yararı statüsüne sahip derneklerle yapılabilecek işbirliklerinde ne tür faaliyetlerin destekleneceğine açıklık getirilmelidir. Bunun yanı sıra, belediyelerin kamu yararı ve vergi muafiyeti statüsü bulunmayan dernek ve vakıflarla ortak hizmetler vermesinin söz konusu olduğu durumlarda kaymakam ve valiliklerin bu kuruluşlara yönelik seçim kriterleri açık bir şekilde paylaşılmalıdır.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

- Dernek ve vakıflar için beyan sistemine dayalı denetim esas kılınmalıdır.
- Denetimlerin çalışma alanı ve faaliyet gösterdiği bölgeye bakılmaksızın tüm STK'lar için eşit koşullarda yapılması için sıklığı, süresi ve denetçilere verilen yetkilerin çerçevesi açık bir şekilde mevzuata eklenmelidir.
- Denetim ve cezaları belirleyen yasal mevzuattaki çeşitli tanım eksiklikleri, STK'ların orantısız cezai uygulamalara maruz kalmasının engellenmesi amacıyla giderilmelidir.
- Mevzuatta gönüllülük ile ilgili düzenlenmelerin en kısa sürede yapılması gerekmektedir. Bu eksiklik konunun farklı kamu kurumları tarafından değişik yorumlanabilmesine neden olmakta ve STK'lar yüksek miktarda ceza hükümleri ile karşı karşıya kalabilmektedir.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın denetim ve cezalarla ilgili güncel verileri paylaşmaları, kamunun şeffaf ve hesapverebilir şekilde çalışmasının önünü açacaktır. Bu verilerin paylaşılması, STK'ların hangi konularda eksiklik ve hatalar görüldüğünü tespit ederek gidermeleri için de önemlidir.
- Yasalarda somut tanımları yer almayan "genel ahlâk" ve "Türk aile yapısı" gibi kavramların yeniden gözden geçirilerek sivil toplumun örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanması engellenmelidir.
- Dernekler Dairesi Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü görevleri gereği dernek ve vakıfların ceza almamaları için rehberlik etmeli, cezanın gerekli

görüldüğü durumlar ise Ceza Kanunu kapsamında belirlenerek Dernekler ve Vakıflar Kanunlarındaki ceza hükümleri kaldırılmalıdır.

- Dernek ve vakıfların denetimlerle ilgili uygulamaları içeren mevzuata hakim olması ve yapılan değişiklikleri sürekli takip etmesi gerekmektedir. Vakıf ve dernekleri desteklemek amacıyla ilgili konularda eğitimler verilmelidir.
- Terörle Mücadele Kanunu ile sağlanan yetkinin orantısız şekilde kullanımı, insan hakları savunucuları ile destekledikleri STK'ların örgütlenme özgürlüğü açısından sorun yaratmaya devam etmektedir. Yaygın terör tanımı yeniden gözden geçirilerek insan hakları savunucularının ve STK'ların faaliyetlerinin kısıtlanmasının önüne geçilmelidir.

KAMU-STK İLİŞKİLERİ

- Kamu kuruluşları karar alma ve yasama süreçleri sırasında STK'ları meşru birer paydaş olarak görmelidir. Katılımcı, şeffaf, eşitlikçi kriterlere göre düzenlenmiş danışma süreçleri oluşturularak, STK'ların görüş bildirmesine olanak sağlayan mekanizma ya da mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bununla birlikte, Kamu-STK ilişkileri görüş bildirmeyle sınırlı kalmamalı, STK'ların karar alma ve yasa yapım süreçlerine etkin katılımını arttıracak danışma ve istişare süreçlerine dönüştürülmelidir.
- Kamu kuruluşlarının STK'lara eşit mesafede yaklaşmasını destekleyen tarafsız ve şeffaf kriterler belirlenerek STK'ların karar alma süreçlerine katılımında etkin rol alması desteklenmelidir.
- 5072 Sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun yürürlükten kaldırılarak, Kamu-STK ilişkilerini düzenleyen eşitlikçi, tarafsız ve şeffaf mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te gerekli değişiklikler yapılarak STK'ların görüşlerinin dikkate alınması ve stratejik planlama süreçlerine katılımları sağlanmalıdır.
- STK'ların yasama süreçlerine katılabilmeleri için TBMM komisyon sürecinde dinlenmelerine olanak sağlayacak bir yöntem geliştirilmelidir. Taslaklar komisyona ulaşmadan önce geniş bir zaman diliminde taslak üzerinde sivil toplum mutakatını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi bu yöntemlerden biridir.

- Kamu kurum ve kuruluşları internet sayfalarında mümkün olduğunca detaylı ve güncel bilgi ve belgeler paylaşmalıdır.
- Bilgi edinme başvurularına verilen cevaplarda gözlemlenen farklılıklar, cevapların yetersizliği ve sürecin her kurumda farklı işlemeden kaynaklanan olumsuzluklar kamu kurum ve kuruluşları tarafından giderilmelidir.

KAYNAK GELİŞTİRMEYE İLİŞKİN MEVZUAT

- Yardım Toplama Kanunu, Türkiye'nin 2007-2013 yılları içinde hazırladığı AB Müktesebatına Uyum Raporu'nda değiştirilmesine karar verilen kanunlar arasında yer almaktadır. Bu kanunun yürürlükten kaldırılması veya vakıf ve derneklerin kanun kapsamından çıkarılarak STK'ların yardım toplama faaliyetlerine özgürlük getirici bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Vergi muafiyeti ve kamu yararı statüleri STK'ların kamu yararına yürüttükleri çalışmaların devlet tarafından desteklenmesi ve teşvik edilmeleri esasına dayandırılmalıdır. Bu bağlamda vakıf ve derneklere sağlanan avantajlar farklı ülkelerdeki uygulamalar dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.
- Kamu yararına çalışan kuruluşlar için kapsayıcı bir tanım yapılarak; vakıf ve dernekler arasındaki eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Bu statü vakıf ve derneğin üzerinde sahip olduğu kuruluşla belirli avantajlar ve dolayısıyla sorumluluklar getiren bir statü olarak tanımlanmalıdır. Yapılacak tanım kapsamında belirlenen objektif kriterleri sağlayan mümkün olan en çok sayıda kuruluşa kamu yararı ve vergi muafiyeti statüleri verilmelidir.
- Kamu yararı statüsünü almaya hak kazandırıcı faaliyet alanları mevcut durumda olduğu gibi dar ve sınırlı değil, tam tersine ilerideki ihtiyaçlar da dikkate alınarak mümkün olduğu kadar geniş ve esnek tutulmalıdır.
- Kamu yararı statüsü Bakanlar Kurulu gibi ulaşılması güç ve netice itibarıyla politik bir makam değil, her kuruluşun rahatlıkla ulaşabileceği, şeffaf bir kuruluş tarafından verilmelidir.
- Kamu yararına çalışan kuruluşlara devletin sağladığı yardımlar artırılmalı, bağışlar teşvik edilmeli, çeşitli vergilerden muafiyet ve istisnalar sağlanmalıdır. Ayrıca kamu ihalelerinde ve hizmet sözleşmelerinde devlet kamu yararına çalışan kuruluş lehine taraf olabilmeli, bu kuruluşlara öncelik tanınmalıdır.
- Vakıf ve dernekler için özel muhasebe standartları geliştirilmeli ve yürürlüğe konulmalıdır. Vakıf ve dernekler için raporlama standart hale getirilmeli ve önceden belirlenmiş formlar kullanılmalıdır.
- Ücretli çalışanların bağış yapmaları önündeki engeller kaldırılarak bordrolu çalışan kişilerin kamu yararına çalışan kuruluşlara bağış yapmaları durumunda vergi muafiyetinden yararlanmaları ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.
- Gerçek ve tüzel kişilerin bağışlarının vergiden indirilebilecek tutarları arttırılmalıdır. % 5'lik oranın birçok AB ülkesinde olduğu gibi % 10 (kalkınmada öncelikli bölgeler için % 20 olabilir) seviyesine yükseltilmesi gerekmektedir.
- Vakıf ve derneklerin amacını gerçekleştirmek için kurulan kar amacı gütmeyen işletmeler ile kamuya yararlı amaçlarını gerçekleştirmek için kurdukları kâr amaçlı iktisadi işletmeler kurumlar vergisinden muaf olmalıdır.
- İktisadi işletmelerin kurumlar vergisi ödendikten sonra elde ettikleri kârdan dernek veya vakfa yaptıkları aktarmalar kâr dağıtımını sayılmamalı, gelir vergisi stopajına tabi tutulmamalıdır.
- Vakıf ve derneklerin kamu yararı faaliyetleri çerçevesinde satın aldığı mal ve hizmetler Katma Değer Vergisi'nden muaf tutulmalıdır.
- Vakıf ve derneklerin iktisadi işletmelerinin mal- sabit kıymet- edinebilmeleri bu malları (sabit kıymetleri) adlarına tapuda tescil ettirebilmeleri mümkün kılınmalıdır.
- Kamu yararına faaliyet gösteren vakıf ve dernekler Emlak Vergisi'nden muaf tutulmalıdır.
- Kamu yararına faaliyet gösteren vakıf ve dernekler Damga Vergisi'nden muaf olmalıdır.
- Kamu yararına faaliyet gösteren vakıf ve dernekler noter harçlarından muaf olmalıdır.
- Kamu yararına faaliyet gösteren vakıf ve dernekler Motorlu Taşıtlar Vergileri'nden muaf olmalıdır.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

STK'ların uluslararası ilişkileri, deneyimlerin ve iyi örneklerin paylaşılmasının yanı sıra, Türkiye'deki STK'ların uluslararası düzeyde tanınması ve işbirliği imkânları yaratılarak bağlarının geliştirilmesine önemli katkı sağlamaktadır.

A. ULUSLARARASI İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ

İzleme 2012 kapsamında STK'ların uluslararası ilişkilerinin göstergeleri; uluslararası düzeyde faaliyet gösteren STK'ların Türkiye'de ne kadar aktif olduğu ve Türkiye'deki STK'ların uluslararası kuruluşlarla yürüttüğü iletişim ve işbirliği faaliyetleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

İzleme 2011 verileri, sınırlı sayıda STK'nın uluslararası kuruluşlar ve ağlarla işbirliği ve iletişim halinde olduğunu ortaya koymaktadır. TACSO'nun 2011 yılında hazırladığı İhtiyaç Analizi Raporu için yapılan anket çalışmasına katılan 102 STK'dan yalnızca "% 34'ü uluslararası STK'larla zaman zaman ortaklık yaptıklarını belirtmektedir. (TACSO, 2011)" Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinden alınan verilere göre, 2011 yılı beyannamesini veren 2.314 vakfın 62'sinin uluslararası çalışmalar yaptığı görülmektedir.¹⁰⁰ Benzer veriler Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanmadığı için, derneklerin uluslararası faaliyetlerine ilişkin güncel verilere ulaşılamamaktadır. Derneklerin her yıl verdiği beyannamelerle gerçekleştirdikleri uluslararası faaliyetleri kamu makamlarına bildiriyor olmalarına rağmen bildirilen verilerin derlenerek kamuoyuyla paylaşılmaması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

STK'ların uluslararası iletişim ve işbirliği faaliyetlerinin sıklığı, bölgesel farklılıklar göstermeye devam etmektedir. İstanbul ve Ankara'daki kuruluşların, ülkenin geneline kıyasla uluslararası kuruluşlarla iletişiminin daha fazla olduğu ve bu iletişim ağlarının çeşitli proje ortaklıkları ve işbirlikleri kurulmasına aracı olduğu görülmektedir.

TACSO'nun İstanbul, Ankara, Trabzon ve İzmir'de STK'larla yaptığı odak grup toplantılarında, İstanbul ve Ankara'daki kuruluşların yabancı dil bilen profesyoneller ve gönüllülülere erişiminin daha kolay olması nedeniyle uluslararası iletişimlerinin de daha fazla olduğu dile getirilmektedir (TACSO,2011).

Yurtdışında kurulmuş ve/veya faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye'de "faaliyette veya işbirliğinde bulunması, temsilcilik veya şube açması, dernek veya üst kuruluş kurması veya kurulmuş dernek veya üst kuruluşlara katılması, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı'nın vereceği izne tabi tutulması" devam eden bir uygulamadır.¹¹¹ VGM ve DDB'den alınan verilere göre, merkezi yurtdışında olup Türkiye'de şube ve/veya temsilcilik açan 8 vakıf ve 20 dernek bulunmaktadır.¹¹² Merkezi yurtdışında olup Türkiye'de bir üst kuruluşa üye olan derneklerin sayısı ise 4'e ulaşmıştır.¹¹³

Türkiye 2012 İlerleme Raporu'nda uluslararası düzeyde faaliyet gösteren, merkezi yurtdışında bulunan iki sivil toplum kuruluşunun Türkiye'de şube/temsilcilik kurma talebinin reddedildiği belirtilmektedir. İzleme 2012 kapsamında STK'larla yapılan görüşmelerde, izin sürecinin şeffaf olmaması ve prosedürlerin açık bir şekilde izlenememesi sebebiyle, başvuruda bulunan kuruluşların talebinin neden gösterilmeksizin reddedilmesi veya başvurunun cevapsız bırakılması gibi sorunlar yaşandığı dile getirilmektedir. Bu duruma merkezi yurtdışında

¹⁰⁰ 5253 Sayılı Dernekler Kanunu. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 12 Haziran 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=180%3A5253-dernekler-kanunu&Itemid=43&lang=tr

¹¹¹ Yeni Vakıf İstatistikleri . Vakıflar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 31 Aralık 2011 <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>

¹¹² Merkezi Yurtdışında Olup Türkiye'de Etkinliklerde Bulunmasına İzin Verilen Yabancı Dernekler ve Kâr Amacı Götmeyen Kuruluşlar. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 12 Haziran 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=66&lang=tr

¹⁰⁰ Yeni Vakıflarla İlgili Seçilmiş Veriler (2009-2011). Vakıflar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 12 Haziran 2012 <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>

bulunan STK'lara yönelik kamuda devam eden şüpheli tutumun sebep olduğu düşünülmektedir. Özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde faaliyet gösteren ya da buradaki STK'ları destekleyen uluslararası kuruluşlar zaman zaman 'terörist grupları' destekledikleri suçlamasıyla medya tarafından hedef gösterilmektedir.¹⁴

Türkiye'de şube/temsilcilik kurmak için girişimlerde bulunan kuruluşların bir kısmı tarafından izin sürecinin şeffaf olmaması, başvuruda bulunan kuruluşların talebinin neden gösterilmeksizin reddedilmesi veya başvurunun cevapsız bırakılması gibi sorunlar yaşandığı dile getirilmektedir.

TÜRKİYE'DE TEMSİLCİLİK AÇMA BAŞVURUSU REDDEDİLEN BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU ÖRNEĞİ

İnsan hakları alanında uluslararası çalışmalar yürüten bir kuruluş, 2010 yılı Haziran ayında Türkiye'de temsilcilik açmak için İçişleri Bakanlığı'na başvuruda bulunmuştur. Başvuruya aynı yılın Ekim ayında verilen cevapta İçişleri Bakanlığınca yapılan inceleme sonucu bahsedilen kuruluşun Türkiye'de temsilcilik açmasının uygun görülmediği ve gerekli iznin verilmediği bildirilmiştir.

Kurumun temsilcilik açma talebinin hangi nedenlerle uygun görülmemeye izin verilmediği,

cevap metninde yer almamaktadır. Kuruluş yetkilileri, kurumun talebinin daha iyi bir şekilde değerlendirilebilmesini sağlamak amacıyla Aralık 2010'da Bakan'a hitaben yazılmış, detaylı bilgi içeren bir dilekçe iletilmişlerdir. Bakanlıktan on beş gün içinde verilen cevapta, temsilcilik açma talebinin uygun görülmediğini tekrar edilmiş ancak bir gerekçe sunulmamıştır.

Red cevabını takiben kuruluş, Ankara 10. İdare Mahkemesi'ne İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, mütekip BM Anlaşmaları ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde faaliyet gösteren ve kâr amacı gütmeyen bir hayır kuruluşu olarak temsilcilik açma talebinin gerekçe gösterilmeden reddedilmesi kararının, yabancıların dernek kurma ve örgütlenme hakkını açıkça ihlal ettiği gerekçesiyle iptal davası açmıştır. Duruşma Haziran 2011'de görülmüş, mahkeme İçişleri Bakanlığının "kanun koyucunun kendisine verdiği takdir yetkisi çerçevesinde", "kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun olarak" işlem yaptığı kanaatine vararak, işlemin hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir. Sözü geçen kuruluş, İdare Mahkemesi'nin verdiği kararı süresi içinde Danıştay'da temyize götürmüştür. Temyiz süreci devam etmektedir.

STK'ların başlıca uluslararası faaliyetleri, toplantı ve ağlara katılım sağlama, ziyaret çalışmaları düzenleme, proje ortaklıkları yürütme ve uluslararası toplantılara ev sahipliği yapmak şeklinde gelişmektedir. Bu faaliyetler göz önünde bulundurularak, 2011-2012 döneminde çeşitli STK'lar tarafından hayata geçirilen uluslararası ilişkiler faaliyetlerinin örneklerine aşağıda yer verilmektedir.

I. ULUSLARARASI TOPLANTILARA EV SAHİPLİĞİ

STK'lar çalışma alanlarıyla ilgili uluslararası toplantılara ev sahipliği yaparak Türkiye'nin farklı bölgelerindeki kuruluşların ve aktivistlerin uluslararası tartışmalara katılmalarına, iletişim ve işbirliği ağlarını genişletmelerine katkı sağlamaktadır. Birçok STK'nın uluslararası toplantılara katılım için gerekli olan insan kaynağı ve mali kaynaklara sahip olmadığı bir ortamda, uluslararası toplantıların Türkiye'de yapılması fikir ve deneyim paylaşımları için önemli bir platform oluşturmaktadır.

¹⁴PKK'ya Avrupa'dan Destek Veren Vakıflar. Milliyet. Erişim Tarihi: 21 Eylül 2012, <http://gundem.milliyet.com.tr/pkk-ya-avrupa-dan-destek-veren-vakiflar-/gundem/gundemdetay/21.09.2012/1600019/default.htm>

VAKA ANALİZİ

ULUSLARARASI AWID FORUMU

STK'lar ve gönüllü grupların desteğiyle 2012 yılında ev sahipliği yapılan uluslararası toplantılardan biri olan 12. Uluslararası Kalkınmada Kadın Hakları Derneği (AWID) Forumu ve forumun Türkiye'de düzenlenmesinin STK'lara katkıları ele alınmaktadır.

Kalkınmada Kadın Hakları Derneği'nin (AWID)¹⁵ 12. Uluslararası Forumu 19-22 Nisan 2012'de İstanbul'da düzenlenmiştir. 150 ülkeden yaklaşık 2000'den fazla kadın hakları aktivistinin katıldığı Forum, kadının insan hakları alanında yeni fikir ve deneyimlerin paylaşıldığı, yeni araçların üretildiği, ortaklıkların geliştirildiği büyük ölçekli uluslararası bir sivil toplum etkinliği olarak kabul edilmektedir. 2012'de İstanbul'da düzenlenen Forumu, Türkiye'den 250 kadın katılmıştır.

AWID, 1982 yılında kalkınma sürecinin aktörleri olarak kadınların rolünü tartışmak üzere bir araya gelen Kuzey Amerikalı kalkınma ajanslarından, ziraat üniversitelerinden ve yerel örgütlerden 26 kişi tarafından kurulmuştur. AWID'in araştırma ve eylemleri, sürdürülebilir kalkınma ve cinsiyet eşitliği odağını genişletilerek kadınların insan haklarına odaklanmaktadır. 5000'den fazla kadın ve erkek üyesi olan derneğin Toronto, Cape Town ve Mexico City'de ofisleri bulunmaktadır.

AWID 2012 FORUMU TEMALARI

- *Emek ve Çalışma*
- *Militarizm, Şiddet ve Çatışma*
- *Devletin Rolü*
- *Cinsellik*
- *Gezegen ve Ekolojik Sağlık*
- *Finansal Akış*
- *Kaynakların Kontrolü ve Kaynaklara Erişim*
- *Özel Sektör ve Şirket İktidarı*
- *Kültür ve Din*
- *Küresel Yönetişim*

Forumu Ev Sahipliği Yapması İçin İstanbul'un Seçilmesindeki Etkenler Nelerdi?

Dört yılda bir düzenlenen ve bir önceki Güney Afrika'da gerçekleştirilen Forumun 12. sinin İstanbul'da yapılmasında Türkiye'deki kadın hareketinin büyük bir etkisi olmuştur. Kadın dernekleri ve aktivistler, forumun İstanbul'da yapılması kararı kadar içeriğin oluşturulması ve organizasyonunda da aktif görev üstlenmiştir.

AWID Forumları, gelişmiş ülkelerdeki kadınların mobilizasyonunun daha kolay olduğu kabulüyle, katılımı kolaylaştırmak ve artırmak için görece daha az gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmektedir. İstanbul'un seçilmesinde güvenli ve lojistik anlamda ulaşılabilir bir nokta olması, Türkiye'deki kadın hareketinin zenginliği ve aktifliği ve bu örgütlerin AWID içindeki lobi faaliyetleri de etkili olmuştur.

Forumun İçeriği Nasıl Belirlendi? Türkiye'den Katılım Nasıl Sağlandı?

AWID Forumları Uluslararası Düzenleme Komitesi (UDK) tarafından hazırlanmaktadır. 12. Forumun Uluslararası Düzenleme Komitesi, dünyanın farklı bölgelerinden 39 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerden beşi Türkiye'deki farklı kadın STK'larının temsilcileridir. AWID üyesi olan Kadının İnsan Haklarında Yeni Çözümler Derneği bu süreçte aktif rol oynamıştır.

¹⁵ Kalkınmada Kadın Hakları Derneği hakkında ayrıntılı bilgi için <http://www.awid.org/> sitesini ziyaret edebilirsiniz.

Komite, foruma ev sahipliği yapan Türkiye'den daha çok kadının sunum yapabilmesi ve atölyeler düzenleyebilmesi için de teşvik edici faaliyetlerde bulunmuştur. Forum aracılığıyla birçok STK ve aktivist uluslararası harekete eklenmiştir. Foruma Türkiye'nin farklı illerinden katılımı teşvik etmek için burs imkânı sağlanmış ve 250 kadının katılımına olanak verilmiştir. Özellikle İstanbul ve Ankara dışındaki şehirlerde bulunan STK'ların uluslararası ilişkilerinde önemli bir engel teşkil eden dil engelinin aşılmasına özel bir önem verilerek, Türkçe simültane tercümenin yanında ana oturumlar ve bazı özel yan oturumlarda yoğun istek üzerine Kürtçe çeviri de yapılması sağlanmıştır.

4 gün süren forumun, 150'den fazla ülkeden 2000'den fazla katılımcısı olmuştur. Forumda 700'den fazla oturum düzenlenmiştir.

AWID İstanbul Forumu Türkiye'deki Yerel Kadın Hareketine Neler Kattı?

Düzenleme komitesine Türkiye'den katılan temsilcilerin gerek kendi ağlarını gerekse diğer kadın örgütlerini harekete geçirmesi sonucu, foruma Türkiye'den 250 kadın burslu olarak katılmıştır. Kadın hareketinin uluslararası yüzlerinin bir arada olması, birlikte değerlendirmeler yapılmasına, benzerlikler ve farklılıkların ortaya konulmasına ve yerel STK'ların geleceğe dönük analizlerini beslemesine imkân tanımıştır. Ele alınan konular, yerel STK'lara yeni sorgulama alanları getirmiştir.

Foruma katılan kadın örgütleri, güncel bilişim ve iletişim teknolojileri gibi yeni araçlarla tanışmış, ve bu araçları faaliyetlerine taşıma olanağı bulmuştur. Kadın örgütleri, kadının insan hakları alanında dünyada ne gibi konuların ve yaklaşımların geliştiğini görerek, bu tartışmalara dâhil olma fırsatı bulmuştur. Ayrıca, akademik çalışmalar, farklı çalışma ziyaretleri, ortak projeler planlanmış, yeni ortaklıklar ve işbirlikleri gelişmiştir. Forumun katılımcılara sağladığı en önemli katkılardan biri ise dünyanın çeşitli yerlerinde benzer sorunlarla karşı karşıya olan kuruluşlar ve aktivistler için bir dayanışma ortamı sağlanması olmuştur.

II. ULUSLARARASI AĞLARA KATILIM VE PROJE ORTAKLIKLARI

Libler ve Ferri, STK'ların uluslararası ağlara katılımının güçlendirici etkilerden bazılarını şu şekilde ortaya koymaktadır:

- Ağlar, üye kuruluşların bilgi ve uzmanlık da dâhil olmak üzere pek çok kaynağa erişimini artırmaktadır.
- Ağlar içinde deneyim paylaşımları ile sonuç vermeyen yaklaşımlar ortaya konulurken, proje uygulamalarında riskler azaltılmakta ve bu sayede maliyetler düşürülmektedir.
- Birden fazla ülkeden STK'ların katılımıyla yürütülen faaliyetlerin çarpan etkisi artmaktadır.
- Ağlar aracılığıyla STK'lar ve aktivistler arasında dayanışma ve destek ortamı oluşmaktadır.
- Ağlarda iyi uygulamalar duyurularak STK'ların görünürlüğü artırılmaktadır.
- STK'ların ağlara üyelikleri bağışçılar tarafından güvenilirliklerinin artmasına olanak sağlamaktadır (TACSO, 2012).

İzleme Raporu kapsamında, uluslararası ağlara katılımın STK'lara sağladığı destekleri incelemek amacıyla iki örnek ele alınmıştır. Bunlar, Çocuk Evliliklerini Durdurmak için Küresel Ortaklık (The Global Partnership to End Child Marriage) ağının Türkiye ayağında yürütülen Çocuk Gelinler Projesi ve Kaos GL Derneği öncülüğünde kurulan Homfobiye Karşı Bölgesel Ağ'dır.

ÇOCUK GELİNLER PROJESİ

Çocuk Evliliklerini Durdurmak için Küresel Ortaklık¹⁶ tarafından yürütülen "Girls Not Brides" projesi 191 STK'nın işbirliği ile 38 ülkede sürmektedir. Türkiye'den Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, Kaos GL Derneği ve Uluslararası Çocuk Merkezi'nin üye olduğu ağda, çocuk evliliklerini durdurmak ve kız çocuklarının potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine katkı sağlamak amacıyla eş zamanlı projeler uygulanmaktadır.

¹⁶The Global Partnership to End Child Marriage hakkında ayrıntılı bilgiye <http://www.girlsnotbrides.org/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Türkiye’den ağa katılan STK’lar, birçok ülkede rastlanan bir sorun olan çocuk evlilikleri konusunda yürütülen mücadelede ortak bir gündem çerçevesinde birlikte hareket etmenin ve çözüm önerileri geliştirmenin bireysel çalışmalardan daha etkili olduğunu belirtmektedir:

“Ortaklıklar kurarak, kolektif çabamızı örgütleyerek, birbirimizden öğrenerek, kaynak, enerji ve deneyim paylaşarak çocuk gelinler sorununa karşı mücadeleyi en üst seviyeye çıkarmayı amaçlıyoruz”¹¹⁷

“Girls Not Brides” ağının üyesi olan STK’lar büyüklükleri, bulunduğu bölgeler ve çalışma alanları açısından çeşitlilik göstermektedir. Bulduğu topluluklarda çocuk evliliklerinin sonlanmasına ve çocuk gelin olanlara destek olmaya çalışan taban örgütlenmelerinden, bu soruna küresel boyutta dikkat çekmeye çalışan uluslararası STK’lara kadar çeşitlenen bu örgütler, yürütülen ortak çabalara kendi deneyim ve bilgileriyle katkı sağlamaktadır. STK’lar “Girls Not Brides” ağının parçası olarak diğer üye kuruluşlarla, yerel, ulusal ve küresel düzeyde hükümetlerle ve ilgili diğer aktörlerle temasta bulunmakta ve ilişkiler kurmaktadır.

Ağın Türkiye ayağında Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği, Çocuk Gelinler Projesini, 2010-2011 döneminde Türkiye’nin elli dört kentinde Sabancı Vakfı’nın desteğiyle yürütmüştür. Çocuk yaşta ve zorla evlilikler konusunda farkındalık yaratmayı, karar vericileri ve uygulayıcıları kız çocukları ve kadınların sorun ve ihtiyaçlarından haberdar etmeyi hedefleyen projede film gösterimleri, söyleşiler ile on kentte erken ve zorla evlilikler konusunda veri sağlayacak alan araştırmaları yapılmış ve konuyla ilgili bir belgesel hazırlanmıştır.

Uçan Süpürge yetkilisi Eda Özyurt Kılınc, Derneğin kadın sorununa küresel bakışı nedeniyle

¹¹⁷ Çocuk Gelinler için Küresel Çapta Örgütleniyoruz. Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2012 <http://www.ucansupurge.org/turkce/index2.php?Hbr=613>

mümkün olduğunca uluslararası ortaklarla çalıştığını, ulusal bazda yürüttüğü Çocuk Gelinler Projesini de aynı sebeple uluslararası alana taşımak istediğini belirtmektedir. Özyurt Kılınc, çocuk yaşta evliliklerin kadına yönelik şiddet gibi sorunların kaynağını oluşturduğunu ve “Girls Not Brides” ağı aracılığıyla katıldıkları saha ziyaretleri aracılığıyla çocuk evlilikleri konusundaki mücadelenin Türkiye’den başka ülkelerde nasıl sürdürüldüğünü görme fırsatı bulduklarını dile getirmektedir. Bu kapsamdaki ziyaretlerini Hindistan ve Bangladeş’e gerçekleştiren Özyurt Kılınc, saha ziyaretleri ile yapılan görüşmelerin kazanımlarını şöyle özetlemektedir:

“Deneyim paylaşımlarıyla iki ülkeden STK’ların bir araya gelmesine olanak sağlayan Girls Not Brides ve saha ziyaretlerinden öğrendiklerimiz bundan sonra Türkiye’de yapacağımız çalışmalara ışık tutacak ve belki de uluslararası ortaklıklarımız Asya’ya kadar uzanacak.”

HOMOFOBİYE KARŞI BÖLGESEL AĞ

2006 yılından bu yana her yıl Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Buluşmalarını düzenleyen Kaos GL Derneği, Mayıs 2011’de Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu’dan yirmi bir STK’nın LGBT hakları konusunda yürüttüğü savunuculuk çalışmaları ve işbirliğini geliştirmek amacıyla Homofobiyeye Karşı Bölgesel Ağ’ın¹¹⁸ kurulmasına liderlik etmiştir.

Kaos GL Derneği yetkilisi Umut Güner, bölgesel bir ağa olan ihtiyacı ve Kaos GL’nin bu misyonu üstlenme nedenini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bölge ülkelerindeki LGBT’lerin varoluş ve özgürlük mücadeleleri Türkiye’nin ilk LGBT

¹¹⁸ 13 Ülkeden Homofobi Karşıtları Ankara’da Buluşacak. KAOS GL Derneği. Erişim Tarihi: 15 Haziran 2012 <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=6912>

örgütlerinden biri olan Kaos GL'nin sürekli gündemlerinden birini teşkil etti. Ortadoğu, Kafkasya ve Balkan ülkelerinin sahip olduğu her etnik, dinsel ve kültürel çeşitliliğin yansımaları Türkiye toplumunda da mevcuttur. Kaos GL, söz konusu çeşitliliğin LGBT hareketinde de karşılığını bulması ve kendini ifade edebilmesi için çalışmaktadır. Türkiye dâhil bölge ülkelerinde homofobi, sivil toplum ile kamusal alanda, ırkçılık ve milliyetçilik ile sarmalanarak kurumsallaşmaktadır. Homofobiye Karşı Küresel Ağ, bölgede rastlanan ırkçı ve milliyetçi politikaların homofobi ve cinsiyet ayrımcılığını destekleyen tezahürlerine karşı mücadele eden LGBT kuruluşlarının kendi aralarında kurduğu bölgesel bir ağ olarak faaliyet göstermektedir.”

Bölgesel Ağın üçüncü buluşması Mart 2013'te Ankara'da gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Güner, Kaos GL'nin bu ağı kurarak komşu ülkelerdeki LGBT STK'larıyla aracsız, doğrudan iletişim yolları yarattığını, alt bölgesel ağ toplantıları ile STK'ların biraraya gelmeye devam ettiğini belirtmiştir. Buluşmaların finansmanı uluslararası vakıfların, çeşitli diplomatik temsilciliklerin ve Avrupa Birliği'nin verdiği katkılarla karşılanmaktadır.

B. ULUSLARARASI FONLAR

Yerel kaynakların ve STK'lara yapılan bağışların yeterli düzeyde olmadığı bir ortamda, uluslararası fonlar STK'ların faaliyetlerini sürdürebilmelerinde önem taşımaya devam etmektedir. Başta Avrupa Birliği programları olmak üzere Dünya Bankası gibi uluslararası finansman kuruluşları, Birleşmiş Milletler gibi hükümetler arası kuruluşlar, çeşitli ülkelerin diplomatik temsilcilikleri ve hibe veren uluslararası vakıflar, mali destekleriyle Türkiye'de sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamaya devam etmektedir.

Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın internet sayfasında yayınladığı istatistikler arasında yurtdışından alınan nakdi yardımlara ilişkin veri bulunmamaktadır. DDB'ye yapılan bilgi edinme başvurusundan da ek araştırma gerektirmesi gerekçesiyle konuya ilişkin bilgi alınmamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü internet sitesinde 2011 yılı

beyannamesini veren 2.314 vakfın bilgilerine dayanarak yayınlanan verilere göre, Türkiye'deki vakıfların aldığı uluslararası fonların toplamı 21.247.219 TL'dir. VGM internet sitesinden alınan verilere göre, 2011 yılında vakıfların yurtdışına yaptığı yardımların toplamı ise yaklaşık 86 milyon TL'dir.¹¹⁹ Bu verilerin ortaya koyduğu dikkat çekici nokta ise, vakıfların yurtdışına yaptığı yardımların alınan yardımlardan yüksek olmasıdır. Mali sürdürülebilirliğin STK'ların en önemli sorunları arasında yer aldığı bir ortamda yurtdışına yapılan yardımların büyüklüğü önemli bir veri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yardımların kapsamı, hangi ülkelere yapıldığı ve ne tür projelerde kullanıldığına dair bilgilerin şeffaf bir şekilde paylaşılmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

2011 yılı beyannamesini veren vakıfların verilerine göre, Türkiye'deki vakıfların aldığı uluslararası fonların toplamı 21.247.219 TL'dir. 2011 yılında Türkiye'deki vakıfların yurtdışına yaptığı yardımların toplamı ise yaklaşık 86 milyon TL'dir. (VGM verileri)

I. AVRUPA BİRLİĞİ FONLARI

Avrupa Birliği, Türkiye'nin üyeliğe hazırlanması hedefiyle her yıl sosyal hizmetlerden çocuk haklarına, özel sektörün gelişiminden bölgesel kalkınmaya kadar pek çok konuda hibe desteği sağlamaktadır. AB tarafından verilen fonlar ve uygulanan Katılım Öncesi Programları, kurumları ve toplumu geçişe hazırlamak ve ülkenin kendi modernleşme çabalarını desteklemek amacını taşımaktadır. Aşağıda yer alan tablodan da görüleceği gibi, AB üyeliğine dönük reformları desteklemek için ayrılan fonlar, üyelik müzakerelerinin başladığı 2005'ten bu yana artış göstermektedir.¹²⁰

¹¹⁹Yeni Vakıf İstatistikleri. Vakıflar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 05 Kasım 2012 <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>,

¹²⁰EU Financial Cooperation with Turkey 2011. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/en/EU_IPA_ENG.pdf

İzleme 2012 kapsamında Türkiye'deki STK'ların yararlanabileceği AB fonları Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) ve diğer AB fonları olarak iki başlık altında ele alınmaktadır.

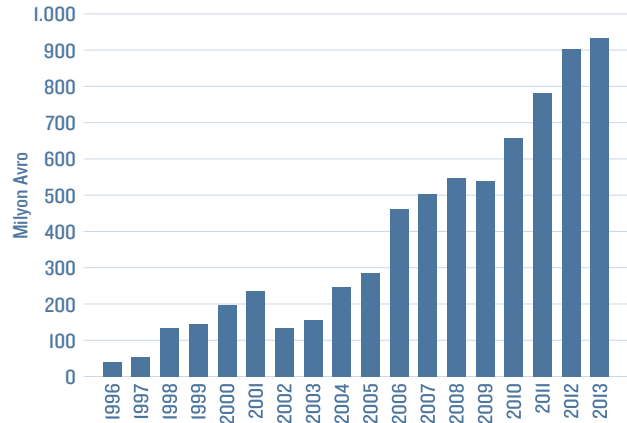
Katılım Öncesi Yardım Aracı

Katılım Öncesi Yardım Aracı, AB'ye üye olmak için adaylık statüsü kazanan İzlanda, Makedonya, Karadağ ve Türkiye'nin yanı sıra katılımcı ülke olan Hırvatistan ve henüz adaylık statüsüne sahip olmayan Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan ve Kosova'da uygulanmaktadır. IPA kapsamında yapılan yardımlarla, "AB üyeliği süreci kapsamında AB müktesebatına uyum ve uygulama yönünde ülke tarafından alınması gereken siyasi, ekonomik, yasal ve idari tedbirler için mali kaynak sağlanmaktadır."¹²¹ Türkiye'de IPA kapsamında finanse edilen hibe programları ile ilgili süreçlerin yürütülmesi, uygulanması ve raporlanması konularından Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) sorumludur. IPA Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi'nden¹²² alınan verilere göre, 2011 yılında Türkiye'ye aktarılan finansal desteğin yaklaşık 783 milyon Avro olduğu görülmektedir.

2002-2011 yılları arasında IPA kapsamında Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından derneklerle 547 adet hibe sözleşmesi imzalanarak projelerine 41.503.302 Avro tutarında hibe verilmiş; vakıflarla ise 209 adet hibe sözleşmesi yapılmış ve bu projelere 22.398.525 Avro hibe edilmiştir.¹²³

IPA kapsamındaki desteklerin 2013 yılı itibarıyla 935 milyon Avro'ya çıkması ve bu kaynağın % 2 ila 5 kadarının sivil toplumu desteklemek amacıyla kullanılması beklenmektedir.¹²⁴

GRAFİK 3. AB'İN TÜRKİYE'DEKİ FİNANSAL PROGRAMLARI (AB TÜRKİYE DELEGASYONU, EU FINANCIAL COOPERATION WITH TURKEY, 2011)

Sivil toplumun güçlendirilmesi ve sivil toplum ile kamu kurumları arasındaki ilişkilerin ve diyalogun geliştirilmesi amacıyla TÜSEV'in de aralarında yer aldığı ve tümü STK'lardan oluşan bir konsorsiyum, *Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum-Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi*'ni gerçekleştirmektedir. Proje, AB'nin IPA kapsamındaki mali desteği ve Avrupa Birliği Bakanlığı'nın finansmanı ile hayata geçirilmektedir. 2012 yılı ikinci yarısından itibaren faaliyetlerine başlayan Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum-Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, AB'nin Türkiye'de sivil toplum örgütlerine doğrudan verdiği en büyük miktardaki hibe niteliğini taşımaktadır. Bu destekle, sivil topluma ve sivil toplumun kamu ile ilişkilerine verilen önem ortaya konmuş ve uygulamaya dönük önemli bir adım atılmıştır. AB'ye katılım sürecinde kamu kurumlarına rehberlik ve koordinasyon sorumluluğu taşıyan Avrupa Birliği Bakanlığı'nın projeye katkısı da önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

¹²¹ IPA hakkında daha fazla bilgi için <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5> adresini ziyaret edebilirsiniz.

¹²² 2011-2013 Dönemi Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi. Avrupa Birliği Bakanlığı. Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2012. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42164&l=1> adresinden erişebilirsiniz.

¹²³ Başarılı Olan Projelerin Kuruluşlara Göre Sıralaması. Avrupa Birliği Bakanlığı. <http://ab.gov.tr/index.php?p=45174&l=1> Listenin güncelleme tarihi 28.03.2012'dir. 14.01.2013 tarihinde AB Bakanlığı yetkilisi ile yapılan telefon konuşmasında listenin başlangıç yılının 2002 olduğu belirtilmiştir.

¹²⁴ IPA Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi a.g.e

Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum-Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, Avrupa Birliği’nin Türkiye’de STK’lara doğrudan verdiği en büyük miktardaki hibe niteliğini taşımaktadır. Avrupa Birliği Bakanlığı’nın projeye katkısı da Kamu-STK ilişkilerinin geliştirilmesine verilen önemi ortaya koyan bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Sivil Toplum Diyaloğunun Güçlendirilmesi Hibe Programı

2013’te uygulanmaya başlanacak olan Türkiye ve AB arasındaki Sivil Toplum Diyaloğunun Güçlendirilmesi III hibe programı¹²⁵, farklı tematik alanlarda gerçekleştirilen Sivil Toplum Diyaloğu I ve II projelerinin devamı niteliğinde olması planlanmaktadır. Programın iki bileşeninden ilkinin siyasi kriterler olması öngörülmektedir. Bu bileşen altında belirlenen öncelikli alanlar; insan hakları, ayrımcılık karşıtlığı ile demokrasi ve hukukun üstünlüğüdür. Bu bileşen için ayrılan toplam bütçe ise altı milyon Avro’dur.

Programın ikinci bileşeni ise medya başlığını taşımaktadır. Bu bileşen yoluyla “medya sektöründe yer alan kuruluşların Avrupa Birliği konusundaki mesleki birikimlerinin artırılması ve Türkiye ile AB üye ülkelerindeki medya kuruluşları arasında kalıcı bir diyalog geliştirilmesi hedeflenmektedir.” Toplam bütçesi üç milyon Avro olan bu bileşene medya kuruluşları ile ilgili STK’ların başvurabilmesi beklenmektedir.

Sivil Toplum Aracı

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’nun uygulayıcısı olduğu bir diğer program da sivil toplumun gelişimini mali olarak desteklemek amacıyla uygulanmakta olan Sivil Toplum Aracı’dır. Programın amacı, “aktif olarak demokrasi,

insan hakları, sosyal içerme ve hukukun üstünlüğü hakkında kamusal tartışmaya katılan ve politikaları ve karar alma süreçlerini etkileme kapasitesi olan daha dinamik bir sivil toplum” oluşmasını sağlamaktır.¹²⁶

Sivil Toplum Aracı’nın STK’ların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve en üst düzeyde fayda sağlayabilmesi için 2008’den bu yana toplam on bir şehirde yaklaşık 730 STK ile görüşme yapılan bir danışma süreci yürütülmektedir.¹²⁷ Bu danışma toplantılarından derlenen görüşler doğrultusunda, *Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişmesine Yönelik Avrupa Komisyonu Desteği için Yol Gösterici İlkeler 2011-2015*¹²⁸ belgesi oluşturulmuştur. STK’lar tarafından gündeme getirilen ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanan bu belge Sivil Toplum Aracı programının içeriğinin güncellenmesinde de kullanılmaktadır.

Danışma sürecinde STK’lardan alınan geri bildirimlerle güncellenen Sivil Toplum Aracı’nın yeni döneminin dört yıl sürmesi planlanmaktadır. Yeni döneminde tüm başvuruların Türkçe yapılmasına olanak sağlanması ve STK’lara aşağıda yer alan üç bileşen altında destek verilmesi planlanmaktadır:

- **Aktif yurttaşlığın desteklenmesi:** Türkiye ve AB sivil toplum aktörlerinin hareketliliğinin sağlanması için seyahat, çeviri ve tercümanlık desteği ile ihtiyaç halinde uzmanlık destekleri sağlanması
- **Aktif sivil toplum için esnek fonlar çerçevesinde mikro hibe uygulamaları:** Sivil toplum kuruluşları ile yapılan danışma süreçleri çerçevesinde geliştirilmesi öngörülen mikro hibe destekleri
- **Ağ ve platform destekleri**

Diğer AB Fonları

AB Birlik Programları

AB Birlik Programları, AB politikaları ile ilgili belirli alanları kapsayacak şekilde üye ve aday üye ülkeler arasındaki işbirliğini teşvik etmek üzere belirli süreler için uygulanmaktadır. Ülkeler katılmak istediği programlara

¹²⁵ Sivil Toplum Aracı 2011-2012 Ülke Fisi: Türkiye. Avrupa Komisyonu. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2012/pf_9_csf-tr.pdf

¹²⁷ Yukarıda geçen bilgiler, Sivil Toplum Aracı Takım Lideri Cengiz Çifti ile yapılan 15.01.2013 tarihli görüşmeden alınmıştır.

¹²⁸ Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişmesine Yönelik Avrupa Komisyonu Derneği için Yol Gösterici İlkeler. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. Erişim Tarihi: 18 Mart 2012- http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/CSD/Yol_Gosterici_ilkeler_TR_FINAL.pdf

¹²⁵ Program hakkında ayrıntılı bilgi için <http://www.csdproject.net/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

üye olmayı talep ederek programa belirli bir miktar finansal katkı yapmaktadır. Türkiye'nin katıldığı Birlik Programlarının yürütülmesinde alanlarına göre çeşitli makamlar görevlendirilmektedir. Birlik Programlarından vatandaşlar, işletmeler, kamu kurumları ve STK'lar faydalanabilmektedir.¹²⁹ Türkiye'nin katıldığı Birlik Programları ve bu programların yürütülmesinden sorumlu kurumların listesine aşağıdaki tabloda yer verilmektedir:

Türkiye, kadın örgütlerinden gelen taleplere rağmen Birlik Programlarından biri olan çocukların, gençlerin ve kadınların her türlü şiddete karşı korunması, yüksek düzeyde sağlık koruması, refah ve sosyal bütünleşmeye

kavuşmasını amaçlayan Daphne Programı'na¹³¹ katılmamaktadır. Daphne Programı'na Türkiye'nin katılımı konusunda 2006 yılında TBMM Genel Sekreterliğine yazılı bir soru önergesi verilmiştir. Kadın örgütlerinin bilgilendirmesiyle yöneltilen yazılı soru önergesinde "2000 yılında Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından Daphne Programı'nın kabul edilmesi, Avrupa düzeyinde kadına yönelik şiddeti önleme konusunda atılmış somut bir adım" olarak değerlendirilmiş, Programın şiddet kavramını en geniş şekilde yorumladığı vurgulanmış ve Türkiye'nin programa ne zaman katılacağı sorulmuştur. Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet

TÜRKİYE'NİN KATILDIĞI BİRLİK PROGRAMLARININ LİSTESİ

Hayatboyu Öğrenme Programı - AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı

Birlik düzeyinde mesleki eğitim de dâhil olmak üzere öğrenme faaliyetlerini yaşam boyu bir aktivite haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Gençlik Programı - AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı

Bilgi, eğitim ve fırsatlar sağlayarak, gençlerin ve gençlik çalışanlarının çıkarları için çalışmaktadır.

Araştırma ve Teknolojik Gelişme Alanında Yedinci Çerçeve Programı - TÜBİTAK

AB'nin sivil Ar-Ge alanındaki temel destek programıdır. Ar-Ge, Ar-Ge altyapıları ve araştırmacı destekleri de dâhil olmak üzere geniş bir destek portföyü bulunmaktadır.

Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Programı (Girişimcilik ve Bilgi Toplumu) - Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı

Girişimcilik - Program, KOBİ'lerin yenilikçi ve yüksek kaliteli ürünler geliştirmelerini desteklemek üzere tasarlanmıştır.

Bilgi Toplumu - Rekabetçi ve yenilikçi bir bilgi toplumunun gelişiminin hızlandırılması, tek Avrupa bilgi alanının geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin topluma yaygınlaştırılması ve etkin kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.

Progress Programı - Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Program 5 bölümden oluşmaktadır: istihdam, sosyal koruma ve içermeye, çalışma şartları, ayrımcılıkla mücadele ve çeşitlilik, toplumsal cinsiyet eşitliği.

Kültür Programı - Kültür ve Turizm Bakanlığı

Programın genel amacı, Avrupa vatandaşlığı oluşumunu teşvik etmek ve programda yer alan ülkelerde ortak kültürel alanı temel alan sanatçılar, kültürel aktörler ve kültür kurumları arasındaki kültürel işbirliğini artırarak Avrupalılar tarafından paylaşılan kültürel alanın geliştirilmesini sağlamaktır.

2007-2019 Yılları için Avrupa Kültür Başkentleri Eylemi

Avrupa kültürünün korunması ve Avrupa kimliğinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

Fiscalis 2013 Programı - Maliye Bakanlığı

Genel amacı, iç pazarın vergilendirme sisteminin ülkelerarası işbirliğini güçlendirerek düzenli olarak işlemini sağlamak ve iyileştirmektir.

Gümrük 2013 Programı - Gümrük Müsteşarlığı

Programın amacı, gümrük alanında iç pazarın etkin biçimde işlemlerine yönelik olarak üye ülkelerin çabalarının desteklenmesidir.

¹²⁹ Birlik Programları hakkında ayrıntılı bilgi için <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=101> adresini ziyaret edebilirsiniz.

¹³⁰ Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi. TACSO. <http://tacso.org/documents/otherdoc/?id=7409>

¹³¹ Daphne Programı hakkında ayrıntılı bilgiye http://ec.europa.eu/justice/grants/programmes/daphne/index_en.htm adresinden ulaşabilirsiniz.

Bakanınca verilen yanıtta “kadına yönelik aile içi şiddet” konusundaki çalışmalar tanıtılmış, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Avrupa Komisyonu ile süren çalışmaları ve bütçe gerekliliklerine değinilmiş ve “kadına karşı şiddet konusunda bir AB projesine başlanmak üzere olunması nedeniyle Daphne Programı’nın başlatılmadığı” belirtilmiştir.¹³² 2011 ve 2012 yıllarında da bu programa katılım için henüz bir adım atılmamıştır.

Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DİHAA)

Avrupa Komisyonu’na bağlı olan ve EuropeAid tarafından uygulanan Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DİHAA)¹³³, AB’nin dünyada insan hakları ve demokrasiyi teşvik eden, bunun için sivil toplum çalışmalarını destekleyen başlıca aracıdır. DİHAA kapsamında hem küresel hem de ülke özelinde programlar açılmaktadır. Türkiye’de DİHAA kapsamında STK’lara verilen hibelerin izlenmesi konusunda birincil sorumlu Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’dur. Küresel ve ülke özelinde açılan programlara bakıldığında, DİHAA kapsamında 1999’dan 2010 yılına kadar Türkiye’de toplam değeri 17 milyon Avroyu bulan 107’yi aşkın proje desteklendiği, bunlar arasında 17 makro/küresel hibe ile 90 mikro/ülke bazlı hibe yer aldığı belirtilmektedir.¹³⁴

DİHAA’nın 2011 yılı hibe çağrısı kapsamında 23 STK projesi hayata geçmiştir. Bu projeler için verilen toplam destek tutarı yaklaşık 3.009.000 Avro’dur. DİHAA kapsamında açılan Türkiye bazlı programlar için 2012 yılında 2 milyon Avro bütçe ayrılmıştır.¹³⁵

¹³² Adana Milletvekili Prof.Dr.N.Gaye Erbatur’un 01.03.2006 tarihli soru önergesi ve Devlet Bakanı Nimet Çubukçu’nun 09.03.2006 tarihli cevabı

¹³³ Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracıyla ilgili detaylı bilgiye, <http://www.avrupa.info.tr/ab-ve-sivil-toplum/demokrasi-ve-insan-haklari-icin-avrupa-araci-dihaa.html> adresinden ulaşabilirsiniz.

¹³⁴ Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı. AB Türkiye Delegasyonu. <http://www.avrupa.info.tr/ab-ve-sivil-toplum/demokrasi-ve-insan-haklari-icin-avrupa-araci-dihaa.html>

¹³⁵ Hibe çağrılarını 2010 yılına ait hibe sözleşmeleri listesine şu adresten ulaşılabilir: webgate.ec.europa.eu/europeaid 2012 yılında imzalanan hibe sözleşmelerine dair işlemler devam ettiğinden hibe almaya hak kazananların listesi ve ilgili detaylar henüz yayınlanmamıştır.

Avrupa Gençlik Vakfı

1972’de Avrupa Konseyi tarafından kurulmuş olan Avrupa Gençlik Vakfı, Konsey’in temel değerleri olarak görülen insan hakları, demokrasi, hoşgörü ve dayanışmaya saygı esasları ile barış, anlayış ve işbirliği’nin artırılmasına katkı sağlayan Avrupa gençlik etkinliklerine mali destek sağlayarak, Avrupa’daki gençler arasında iş birliğini teşvik etmektedir.¹³⁶ Vakıf, 2012 yılında 180 projeye 1.292.900 Avro tutarında destek sağlamıştır. Bu projelerin yalnızca 5 tanesi Türkiye’de uygulanmış ve toplam 58.000 Avro hibe desteği alınmıştır.¹³⁷

II. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER FONLARI

Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu (UNDEF)

“Sivil toplumun sesini duyurabileceği, insan haklarını gündeme getiren ve demokratik sürece bütün grupların katılımını sağlayan” projeleri desteklemek üzere 2005 yılında kurulmuştur. STK’lar fondan en fazla faydalanan yararlanıcı grubudur (TACSO, 2012b). Türkiye’den yalnızca 2007 ve 2008 yıllarında, çok sayıda STK’nın oluşturduğu ortaklıklar yoluyla yürütülmüş olan birer proje UNDEF tarafından desteklenmiştir.

BM Kadın Birimi (BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Örgütü)

BM Kadın Birimi’nin kamu kurumları ve STK’ların faydalanıcısı olabildiği iki fonu bulunmaktadır. Bu fonlardan biri olan *Cinsiyet Eşitliği Fonu*, Milenyum Kalkınma Hedefleri ve CEDAW (Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi) diğer küresel ve bölgesel anlaşmalarla öngörülen cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılması amacıyla ülkelerin cinsiyet eşitliği politikalarını ve kanunlarını destekleyici projelere hibe vermektedir. Fon kapsamında 2009 yılından bu yana 47 ülkede 55 kuruluşa hibe desteği verilmiştir.¹³⁸ Türkiye’de bu fondan yararlanmış STK bulunmamaktadır.

BM Kadın Birimi aynı zamanda *Kadına Karşı Şiddete Son Vermek için BM Fonu* ile dünyada birçok kurumla

¹³⁶ Avrupa Gençlik Vakfı hakkında detaylı bilgiye <http://www.eyf.coe.int/> adresinden ulaşabilirsiniz.

¹³⁷ Gençlik Planlama Komitesinin 28. toplantısında aldığı kararlar, 2012, http://www.coe.int/t/dg4/youth/fej/Grant_decisions_PC28.pdf

¹³⁸ Cinsiyet Eşitliği Fonu hakkında ayrıntılı bilgiye http://www.unwomen.org/wp-content/uploads/2011/07/FGE_2011-2012_FrequentlyAskedQuestions_en.pdf adresinden ulaşabilirsiniz.

ortaklık kurarak, şiddete maruz kalan birçok kız çocuğu ve kadına destek olmaktadır. 1996 yılında kurulan bu fon 128 ülkede 351 kuruluşa toplam 86 milyon dolar mali destek sağlamıştır.¹³⁹ Türkiye'den başvuru yapan bir STK 2009 yılında bu fondan destek almıştır.

GEF Küçük Destek Programı

SGP Türkiye küresel çevrenin korunması misyonuyla BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası ortaklığında yürütülen bir hibe programı olan Birleşmiş Milletler Küresel Çevre Fonu'na (GEF) bağlı bir hibe programı olarak 1993'ten bu yana yürütülmektedir. SGP Türkiye, Ulusal Yönlendirme Komitesi ve Ulusal Ekibi aracılığıyla 1993'ten bu yana toplam 210 projeye uzmanlık, proje geliştirme desteği ve fon sağlamıştır. Fonun destek alanları arasında biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği, iklim değişikliği ile mücadele, toprak bozununun önüne geçilmesi ve kalıcı organik kirleticiler hakkında farkındalık ve tedbir oluşturulması yer almaktadır.

GEF Küçük Destek Programı kapsamında Türkiye'deki STK'ların projelerine 4,5 milyon dolar hibe sağlanması yanında; eş-financeman kriteri dolayısıyla 6,9 milyon dolar değerinde aynı ve nakdi katkının projeler yararına kullanılmasına olanak sağlamıştır. Programın desteklediği projeler için getirdiği eş finansman kriteri, en az alınan hibe değerinde aynı ve nakdi katkı oluşturulmasını zorunlu kılarak STK'ları kamu sektörü ve özel sektör de dâhil olmak üzere farklı alanlardan ortaklarla çalışmaya teşvik etmektedir.

Her yıl yaklaşık 25 projenin desteklendiği GEF Küçük Destek Programı kapsamında Ekim 2011-2012 döneminde 775.000 Dolar tutarında hibe verilmiştir. 2013 yılında ise Haziran ayı sonuna kadar 525.000 Dolar destek sağlanması planlanmaktadır.¹⁴⁰

¹³⁹ Kadına Karşı Şiddete Son Vermek için BM Fonu hakkında ayrıntılı bilgiye <http://www.unwomen.org/how-we-work/un-trust-fund/> adresinden ulaşabilirsiniz.

¹⁴⁰ SGP Türkiye hakkındaki bilgiler, Programın Ulusal Koordinatörü Gökmen Argun ile yapılan 21.01.2013 tarihli yazışmadan derlenmiştir. Program hakkında detaylı bilgi için <http://www.gefsgp.net/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

III. DİĞER ULUSLARARASI BAĞIŞÇILAR

İzleme 2011'de de tespit edildiği üzere, hibe veren uluslararası vakıflar, çeşitli ülkelerin diplomatik temsilcilikleri ve hükümetler arası kuruluşlar Türkiye'de STK'lara fon sağlayan başlıca kuruluşlar arasında yer almaktadır. TACSO Türkiye Ofisi'nin hazırladığı *Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi'ne*¹⁴¹ göre yaklaşık 44 adet uluslararası vakıf Türkiye'deki STK'lara fon vermektedir (TACSO, 2012b). Avustralya, Hollanda, İngiltere, İsveç, Japonya ve Kanada devletleri diplomatik temsilcilikleri ve çeşitli programları yoluyla sivil topluma mali destek sağlamaktadır.

ABD kökenli vakıfların birçok ülkede sivil toplumun gelişimine önemli miktarda kaynak ayırmasına rağmen diğer ülkelere verilen desteklerle kıyaslandığında Türkiye'deki STK'lara verilen hibelerin sınırlı olduğu görülmektedir. Foundation Center tarafından yayınlanan verilere göre 2011 yılında 14 STK, 16 hibeyle toplam 2.043,068 Dolar hibe almıştır. 2011 yılında Türkiye'den en yüksek miktarda hibe (1.100.292 Dolar) alan kuruluşun Türk Kızılayı olması, yapılan bağışların Van depreminden sonra toplanan yardımlar olabileceğini düşündürmektedir. Aralık 2012 verilerine göre ise 3 STK tarafından hazırlanan 4 projenin toplam 1.200.000 Dolar mali destek aldığı tespit edilmiştir.

2011 yılında Amerikan vakıfları, Türkiye'deki 14 STK'ya 16 hibe aracılığıyla 2.043,068 Dolar mali destek sağlamıştır. Aralık 2012 verilerine göre ise 3 STK tarafından hazırlanan 4 projenin toplam 1.200.000 Dolar fon almıştır (Foundation Center 2012 verileri).

Diplomatik temsilcilikler tarafından verilen hibeler özellikle hak temelli çalışmalar yapan STK'ların çalışmalarının desteklenmesinde önem taşımaktadır. Bu temsilciliklerden Hollanda Konsolosluğu'nun Matra ve İnsan Hakları Programlarına ve İsveç Kalkınma Ajansı'nın destekleri aşağıda yer alan vaka analizlerinde incelenmektedir.

¹⁴¹TACSO Fon Rehberine http://cms.arenteknoloji.com:8001/icerik/294KLP0135/tr_funder_guide.pdf adresinden ulaşabilirsiniz.

VAKA ANALİZİ

CHREST VAKFI TÜRKİYE DENEYİMLERİ

Türkiye'nin çeşitli illerindeki STK'lara on yılı aşkın bir süredir hibe desteği veren Chrest Vakfı'nın uluslararası bir kuruluş olarak Türkiye deneyimleri ve sivil topluma katkıları incelenmektedir.

Chrest Vakfı, 1999 yılında Jeff Jensen ve Lou Anne King Jensen tarafından Teksas, Amerika'da kuruldu. Bağışçılık geleneği olan ailelerden gelen Jeff ve Lou Anne Jensen; ABD'de dezavantajlı çocuklar, diyabet araştırmaları ve sosyal girişimler gibi alanlara yönelik mali desteklerine 2001 yılında uluslararası bir boyut katarak Türkiye'deki STK'lara mali ve teknik destek vermeye başlamışlardır.

Chrest Vakfı, 2001-2012 yılları arasında Türkiye'nin çeşitli illerinde faaliyet gösteren 40 STK'nın yaklaşık 100 projesine destek sağlamıştır. Vakfın 2001 yılından bu yana Türkiye'deki STK'lara sağladığı destek 3 milyon Dolar'ın üzerindedir.¹⁴²

Türkiye ile ailece yaptıkları bir seyahat ve Mısır'da katıldığı bir uluslararası toplantı sonucunda tanışan Chrest Vakfı kurucusu ve başkanı Lou Anne King Jensen, vakfın mali desteklerini Türkiye'ye yönlendirme kararını şöyle açıklamaktadır:

"Vakfımızın kaynakları sınırlı olduğundan, var olan kaynakları birden çok ülkeye dağıtmak yerine tek ülke üzerinde yoğunlaşmanın daha etkili sonuçlar yaratacağını düşündük. Desteklerimizi tek bir ülkeye yönlendirerek ülkenin dinamiklerini daha iyi anlayabileceğimize, o ülkede yaşayanlarla daha yakın ilişkiler kuracağımıza ve toplum tarafından belirlenen sosyal hedeflere ulaşılmasına daha fazla katkı sağlayacağımıza inanıyoruz."

Chrest Vakfı temsilcileri, Türkiye'ye yaptıkları ziyaretlerde çeşitli STK'lar, akademisyenler, iş insanları ve kamu yetkilileri ile görüşerek bir stratejik planlama sürecine girmişler ve vakfın destek sağlayacağı ana alanları *toplumsal cinsiyet eşitliği, kültür ve sanat yoluyla iletişim ve diyalog* olarak belirlemişlerdir. Yılda 2 ila 16 arasında projeye, en az 2.000 en fazla 150.000 Dolar hibe desteği sağlayan Chrest Vakfı; Ankara, Batman, Bingöl, Kapadokya, Diyarbakır, İstanbul ve Van gibi farklı şehirlerde çalışan STK'lara mali destek sağlamıştır.¹⁴³

"Toplumların kendi ihtiyaçlarını en iyi kendilerinin bildiği" felsefesiyle yola çıkan Chrest Vakfı, program alanları kapsamında desteklediği projelerin bölgedeki sosyal sorunlara yaratıcı ve yenilikçi çözümler üretmesini önemsemektedir. Chrest Vakfı'nın temel hibe politikaları, STK'larla uzun vadeli ortaklıklar kurmak, hibe verilen kuruluşların şeffaf ve hesap verebilir olmasına önem vermek ve hibe verilen projelerin etkilerine yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları yapmak çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Lou Anne King Jensen, Türkiye'den iletilen proje tekliflerinin "genellikle benzer konulara odaklandığını fakat proje faaliyetlerinin bölgelere göre bazı farklılıklar gösterdiğini" dile getirmektedir.

Chrest Vakfı Yönetim Kurulu, hibe almaya hak kazanan projeleri, proje bölgelerini yakından tanıyan Türk danışmanlarının desteği ile belirlemektedir. Hibe alan kuruluşların çalışmaları ve projelerin etkisi ise faaliyet raporları ve finansal raporlarla takip edilmektedir. İzleme ve değerlendirme için kullanılan bir diğer yöntem ise, vakıf yetkililerinin yaptığı saha ziyaretleridir.

¹⁴² 2001-2012 Desteklenen Projeler. Chrest Vakfı. Erişim Tarihi: 5 Şubat 2012. <http://www.chrestfoundation.org/TR/grantsawarded.asp> adresinden ulaşabilirsiniz.

¹⁴³ Yukarıda belirtilen şehirler bahsedilen STK'ların kuruldukları illerdir. Chrest Vakfı tarafından desteklenen projelerin bir kısmı bu illerin dışında da yürütülmektedir.

Yaptığı ziyaretler ve görüşmelerle Türkiye'nin politik, siyasi ve ekonomik gündemini yakından takip eden Jensen'in Türkiye'de üçüncü sektörün son 12 yılda yaşadığı gelişmelerle ilgili yorumları şöyledir:

"Son 12 yılda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük değişiklikler oldu. Türkiye'deki kuruluşlarla çalışmaya başladığımda toplantı tarihlerimizi faksla belirliyorduk... Son 12 yılda, Türkiye'de sivil toplumun faaliyet gösterdiği ortamın yasal reformlarla daha elverişli hale geldiğini söylemek mümkünse de bazı zorlukların devam ettiğini görüyoruz. STK'ların mali kaynaklara erişimindeki zorluklar önemli sorunlar arasında. Bununla birlikte, daha önceki yıllarda toplumda tabu olarak görülen konuların sivil toplumun oynadığı etkin rol sayesinde kamusal alanda tartışılabilir hale geldiğini düşünüyorum."

Özellikle İstanbul dışında faaliyet gösteren STK'ların büyük bir kısmının fon bulma sıkıntısı yaşadığını dile getiren Jensen, yabancı dilin uluslararası fonlardan faydalanmak isteyen kuruluşların önünde büyük bir engel olduğunun altını çizmektedir. Hibe veren bir kuruluş olarak Chrest Vakfı'nın STK'lardan gelen proje tekliflerinde gözlemediği temel eksikliklerin ise; projelerin amaç, hedef ve etki değerlendirme kriterlerinin gerçekçi şekilde belirlenmemesi, proje bütçelerinde görülen hesaplama hataları ve raporların teslim tarihlerinde yaşanan gecikmelerdir. Ancak, benzer sorunların birçok ülkedeki STK'lar tarafından yaşandığının da altını çizmektedir.

Hibe programını karşılıklı öğrenme ve birlikte gelişme prensiplerine bağlı kalarak sürdürmeye devam eden Chrest Vakfı, Türkiye'deki STK'lara destek sağlayan öncü Amerikan vakıfları arasında yer almaktadır. Vakıf, Türkiye'nin farklı illerinde faaliyet gösteren STK'ların proje yazımı ve yönetimi konusunda kapasitelerinin gelişmesine destek sağlarken; kurduğu uzun süreli ortaklıklar ve mali destekleriyle de STK'ların sosyal sorunlara bölgesel çözümler üretmesinde de aracı olmaktadır.

Chrest Vakfı'nın Uluslararası Fonlardan Faydalanmak İsteyen STK'lara Önerileri:

- **Yabancı dil, uluslararası kuruluşlarla iletişimde önemli engellerden biri. Kuruluşların yabancı dil bilen gönüllüleri kaynak geliştirme faaliyetlerine dâhil etmeleri bu engelin aşılmasına katkı sağlayabilir.**
- **Kuruluşunuz ile ilgili bilgi ve belgelerin (bir kısmının) İngilizceye çevrilmesi destek sağlayabilecek uluslararası kuruluşların sizi ve çalışmalarınızı tanımalarını kolaylaştıracaktır. İngilizce bilen gönüllülerden bu konuda destek isteyebilirsiniz.**
- **Proje döngüsü, stratejik planlama ve programların değerlendirilmesi gibi konulardaki eğitim desteklerinden faydalanarak proje tekliflerinizi geliştirebilir ve kuruluşunuzun hedeflerine daha etkili bir şekilde ulaşmasına katkı sağlayabilirsiniz.**
- **Uluslararası kuruluşlarla kurulacak ortaklıkları içişlerinize bir müdahale yerine karmaşık sosyal sorunların çözümünü için karşılıklı bilgi, deneyim ve yaklaşım paylaşımı olarak değerlendirebilirsiniz. Bu tür ortaklıklar birlikte düşünmek ve çözüm üretmek için faydalı bir zemin hazırlayacaktır.**

VAKA ANALİZİ

HOLLANDA HÜKÜMETİ MATRA VE İNSAN HAKLARI PROGRAMLARI

Hollanda Hükümeti Matra ve İnsan Hakları programları aracılığıyla Türkiye'deki STK'lara 2012 yılında 1.200.000 Avro mali destek sağlamıştır.

Hollanda Hükümeti, Türkiye'de STK'ların faaliyetlerini Matra ve İnsan Hakları Programları yoluyla desteklemektedir. Her iki program için de; İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Çanakkale, Yalova, Bilecik ve Sakarya şehirlerinden yapılan başvuruların adresi İstanbul'da bulunan Başkonsolosluk iken, tüm diğer şehirlerden yapılacak başvurular Ankara'da bulunan büyükelçiliğin sorumluluk alanında kalmaktadır. Programların bütçelerini Büyükelçilik ve Başkonsolosluk aynı öncelik ve ilkelere bağlı kalarak ortak olarak yönetmekte, başvuruların yapıldığı şehirlere göre coğrafi olarak sorumluluk paylaşımına gidilmektedir.

Matra Programı

Matra Programı; Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Türkiye'de, Avrupa Birliği'ne katılım öncesinde müktesebata uyum sürecine destek olma amacını taşımaktadır. Matra sosyal alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin,

kâr amacı gütmeyen üniversiteler ile nadiren kâr amacı gütmeyen işletmelerin çeşitli öncelik alanlarındaki projelerine fon sağlamaktadır. Program, kamu kurumları ile STK'ların işbirliğini teşvik ederek iyi yönetim ve demokratik yurttaşlığın gelişimi için de katkı sağlamaktadır.

Matra Programı, Türkiye ile imzalanan ikili anlaşma çerçevesinde 2000 yılından bu yana sürmektedir. Başta Kopenhag kriterlerine dayanarak çok sayıda destek alanı ile yola çıkan Matra Programı'nın, süreç içinde edinilen deneyimle proje başvurularının yoğunlaştığı alanlarda bazı öncelikli konulara odaklanmaya başladığı belirtilmektedir. Bu kapsamda, sene içinde Matra Programı'na iletilen proje tekliflerinin ve taleplerin yoğunlaştığı alanlar da destek alanlarını belirlemede etkili olmaktadır. 2010 yılından bu yana *hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim, eğitim, medya ve bilgi ile insan hakları* alanındaki projeler Matra Programı'nın mali destek sağladığı ana alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede desteklenen projelerden *azınlık hakları, LGBT hakları, cinsiyet ayrımcılığıyla mücadele ve ifade özgürlüğü* gibi alanlara katkı sağlaması beklenmektedir. STK'lar, gerçekleştirilen faaliyetleri, projenin sürdürülebilirliği konusundaki adımları, süreç içinde karşılaşılan sorunları, başarıları ve çıkarılan dersleri, projelerin bitimini takiben iki ay içinde verilen final raporları ile ortaya koymaktadır.¹⁴⁴

İnsan Hakları Programı

Hollanda Hükümeti'nin diğer destek alanı olan İnsan Hakları Programı, 2004'ten bu yana her sene insan hakları temelinde çeşitli temalara odaklanarak yürütülmektedir. Bu temalar, Hollanda'nın insan hakları stratejisi ile uyumlu olarak belirlenmektedir. İnsan Hakları Programı ana teması olarak önceki yıllarda LGBT hakları, çocuk hakları ve kadın haklarının güçlendirilmesi alanlarındaki çalışmalar öncelikli olarak desteklenirken; 2011 yılından itibaren kurumsal sosyal sorumluluk temasının öne çıktığı gözlemlenmektedir.¹⁴⁵ Bu çerçevede, 2012 senesi için kurumsal sosyal sorumluluğun desteklenmesi teması belirlenerek Türkiye'de pilot bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Programın bu tema çerçevesinde desteklediği faaliyetler, 2012 ortasında başlamıştır. Desteklenen sivil toplum kuruluşları, pek çok şehirde ticaret odaları ve diğer sivil toplum kuruluşları ile birlikte eğitimler düzenlemektedir. Bu eğitimler,

¹⁴⁴ Matra Programı hakkında detaylı bilgi için <http://istanbul.nlconsulate.org/services/civil-society/matra-de-central-programme> adresini ziyaret edebilirsiniz.

¹⁴⁵ Hollanda Dışişleri Politikasında İnsan Hakları. Hollanda Hükümeti internet sitesi. Erişim Tarihi: 28 Eylül 2012

STK'ların şirketlerin çevresel sürdürülebilirlik yaklaşımlarını izlemesi¹⁴⁶ ve iş dünyasında insan hakları uygulamalarının iyileştirilmesi amacıyla şirketlere verilmektedir.

Hollanda İstanbul Başkonsolosluğu Program Direktörü Leyla Barlas Aslan, Ankara'daki Büyükelçilik ile birlikte, 2012 yılında her iki programın Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarına aktardığı finansal katkının toplam 1.200.000 Avro olduğunu belirtmektedir.

İllere ya da bölgelere yönelik öncelikleri olmayan Matra Programı'na Türkiye'nin her yerinden yapılacak proje teklifleri teşvik edilmektedir. Proje çağrıları her yıl 3-4 kez yapılmakta, Başkonsolosluk ve Büyükelçilik internet sitelerinden duyurulmaktadır. Proje teklifleri daha çok İstanbul'daki STK'lardan gelmekle birlikte projeler kapsamında yapılan çalışmalar farklı şehirlere dağılmaktadır. Program Direktörü Barlas, İstanbul dışında faaliyet gösteren kuruluşların proje yazımı, insan kaynaklarına erişim ve kaynak geliştirme konularında İstanbul'daki STK'lara kıyasla daha az deneyimli olduğunu belirtmektedir. Hollanda Konsolosluğu yetkilileri, bu dezavantajın giderilmesi için başvurunun hazırlanmasında STK'lara yardımcı olarak, farklı şehirlere başvuru yapmak isteyen STK'ları cesaretlendiren bir yaklaşım sergilediklerini dile getirmektedir.

Matra Programı tarafından desteklenen projeler ilerleme raporu, finansal rapor ve proje sonu değerlendirme raporlarının çıktıları ile değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra; program ekibi proje etkinliklerine mümkün olduğunca sık katılarak yapılan çalışmaları takip etmekte ve desteklemektedir.

Barlas, Matra Programı'nın başladığı 2000 yılından bugüne sivil toplum kuruluşlarının daha etkin çalışmalar yürüttüğünü ve daha uzmanlaşmış olduğunu gözlemlediğini belirtmektedir. Örneğin, 2000'lerin başlarında Matra programının temalarından olan LGBT bireylerin haklarının geliştirilmesi için çalışan az sayıda STK bulunuyorken, günümüzde LGBT örgütlerinin hem sayılarının arttığı hem de farklı konularda uzmanlaştığı gözlemlenmektedir. Barlas, tümüyle bakıldığında STK'ların zaman içinde daha profesyonelleştiğini ve proje tekliflerini hazırlamada daha yetkin hale geldiğini belirtmektedir.

Öncelikli olarak insan hakları alanında gelen proje başvurularını değerlendiren ve bu talepler doğrultusunda ana temalarını belirleyen Matra Programı'nın temalarının gelecek yıllarda da benzer şekilde belirlenmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda desteklenecek projeler için ayrılan fonun da Hollanda Hükümeti kararlarına bağlı olarak devam etmesi beklenmektedir.

VAKA ANALİZİ

İSVEÇ ULUSLARARASI KALKINMA İŞBİRLİĞİ AJANSI (SIDA)

STK'larla uzun süreli ve stratejik ortaklıklar kuran SIDA, STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmek ve stratejik planlarını belirlemelerine destek olmak amacıyla sistem temelli denetim sürecini başlatmıştır.

İsveç hükümeti tarafından kurulan Afrika, Asya, Latin Amerika ve Avrupa'da toplam 33 ülkede faaliyet gösteren İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) fonlarını yoksulluğu azaltmak üzere kullanmaktadır. Türkiye yoksulluk parametreleri açısından kritik bir durumda olmamasına rağmen; devam etmekte olan AB üyelik süreci ve bu geçiş sürecinin gerektirdiği değişimlerin hayata geçirilmesini kolaylaştırmak amacıyla SIDA tarafından desteklenen ülkeler arasında yer almaktadır.

İsveç hükümeti, 1992 yılından bu yana İsveç Kızılhaçı ve Raoul Wallenberg Enstitüsü gibi kurumlar

¹⁴⁶ Bölgesel Çevre Merkezi (REC) Türkiye, http://rec.org.tr/index.php?module=press&item=press_news_homepage&news_homepage_id=376

aracılığıyla Türkiye’de sivil toplumun ve üniversitelerin çalışmalarına destek olmaktadır. 1992 yılında küçük desteklerle başlayan bu süreç günümüzde yılda 70 milyon İsveç Kronuna (yaklaşık 11 milyon Dolar) ulaşmıştır. 2010-2013 dönemi için uygulanan İsveç-Türkiye Kalkınma için İşbirliği Stratejisi (Strategy for Development Cooperation with Turkey) politikasının hayata geçirilmesi ile verilen desteklerin daha iyi bir koordinasyonla yürütülmesi önem kazanmış ve mali destekleri yürütme görevi SIDA ile birlikte İsveç Konsolosluluğu’na verilmiştir. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, SIDA’nın Ankara ofisinde yerleşik olarak faaliyet göstermeye başlaması, süregelen işbirliğinin daha da görünür hale gelmesini sağlamıştır.

2010-2013 yılları için strateji belgesine göre iki ülke arasında devam eden işbirliğinin hedefi, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyelik kriterleri arasında da yer alan demokratikleşme sürecini tamamlamasına destek olmaktır. Reform süreci ile kaydedilen gelişmelere rağmen; insan hakları ve demokrasiye saygının güçlenmesi ve insan haklarını güvence altına alan yapıların kurulması, SIDA’nın strateji belgesinde Türkiye’nin ilerleme kaydetmesi gereken alanlar olarak dikkat çekmektedir.

Öncelikli destek alanlarını Türkiye’nin ulusal programları ve kalkınma planlarının da arasında olduğu stratejik belgelere dayanarak belirleyen SIDA, mali desteklerini *demokratik yönetim, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği* alanlarına yönlendirmiştir. Benzer öncelikler çerçevesinde daha küçük ölçekli projelere destek sağlayan İsveç Başkonsolosluluğu ise bu alanlara yönelik bilgilendirme ve farkındalık artırmaya yönelik etkinliklere mali destek sağlamaktadır.

2011 yılında Strateji Uzmanı olarak SIDA’nın Ankara ekibine katılan Annika Palo, İsveç Hükümeti’nin Türkiye’nin AB üyeliğine geçiş sürecine destek olmadığı kararlılığı neticesinde Türkiye’ye 2010-2013 stratejisi kapsamında aktarılan finansal destek miktarının artırıldığını belirtmiştir. Bahsedilen artışla birlikte, 2010-2013 döneminde Türkiye’deki kamu kurumları ve STK’lar için ayrılan destek miktarı SIDA yoluyla yıllık 70 milyon İsveç Kronu (yaklaşık 11 milyon Dolar) olarak gerçekleşmektedir. SIDA’nın bu desteğinin % 45’i STK’ların, % 55’i ise kamu kurumlarının projelerine hibe edilmektedir. İsveç’in İstanbul Başkonsolosluluğu

yoluyla ise yıllık 14 milyon İsveç Kronu (yaklaşık 2 milyon Dolar) civarında kaynak insan hakları, demokrasi ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarındaki projelere finansal destek ve uzmanlık yoluyla katkı sağlamak amacıyla harcanmaktadır. İdari giderler dışında kalan 8 milyon İsveç Kron’undan oluşan fonun % 75’i sivil toplum kuruluşlarına, % 12’si üniversitelere, % 6’sı uluslararası örgütlere ve % 3’ü belediyelere, destek alanlarındaki projelerini gerçekleştirmek üzere hibe edilmektedir.¹⁴⁷

Desteklediği STK’lar ile uzun süreli ortaklıklar kuran SIDA, kurduğu işbirliklerinin iki milyon İsveç Kronu’ndan düşük olmasını ve 2-3 yıllık bir proje dönemini kapsamalarını hedeflemektedir. Annika Palo, son stratejik plan döneminde SIDA’nın Türkiye’de altı STK ile genellikle iki veya üç yıl süreli sözleşmeler imzaladığını belirtmektedir. SIDA’nın desteklediği STK’lar İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır merkezli olmalarına rağmen yürüttükleri projelerin faaliyetleri tüm Türkiye’yi kapsamaktadır. 2013 yılı sonunda ise sekiz yerel STK’nın desteklenmesi öngörülmektedir.

Fon verdiği STK’larla uzun süreli ve stratejik ortaklıklar kuran SIDA’yı, Türkiye’deki diğer donör kuruluşlardan farklılaştıran bir özelliği hibe verilen STK’ların *sistem temelli denetim (system based audit)* sürecinden geçmeleridir. Palo’ya göre, 2011 yılında İsveç Maliye Bakanlığı tarafından uygulanması zorunlu hale getirilen sistem temelli denetimin amacı İsveç vatandaşlarından toplanan vergilerle oluşan hibelerin dağıtılan STK’lar tarafından doğru kullanıldığından emin olunması ve risklerin daha iyi hesaplanmasıdır.

Hibe verilen STK’ların idari ve mali mekanizmalarının güçlü olduğundan ve STK’ların verilecek hibeyi etkin bir şekilde yönetme kapasitesi olduğundan emin olmak için uygulanan sistem temelli denetim ile yaklaşık bir sene süren bir süreçte STK’ların kurumsal kapasitelerine yönelik çeşitli değerlendirmeler yapılmaktadır. Denetim sonucunda kuruluşların ihtiyaçları ve gelişme gösterebileceği alanların belirlenmesinin yanı sıra; STK’ların stratejik planları, bütçeleri ve etkileri üzerine de incelemeler yapılmaktadır. SIDA ile ortaklık süreci

¹⁴⁷ İsveç Başkonsolosluluğunun destek fonu hakkındaki bilgiler İsveç-Türkiye İşbirliği Bölüm Yöneticisi Sevil Özmen ile yapılan 21.01.2013 tarihli yazışmadan derlenmiştir. Detaylı bilgi için: <http://www.swedenabroad.com/tr-TR/Embassies/Istanbul/Hakkımızda/Turk-svec-birlii-Birimi/>

2011 öncesinde başlamış olan STK'lar da denetim sürecine dâhil edilerek finansal ve sistem temelli denetimlerden geçmektedirler.

SIDA'nın denetim süreci ile birlikte başlattığı bir diğer uygulama da STK'ların kapasite gelişimine yöneliktir. Kapasite geliştirme çalışmaları kapsamında Danimarkalı bir danışmanlık firması olan Nordic Consultancy Group ile çalışan SIDA, yapılan analizlerle ortaklık kurduğu STK'ların daha etkin çalışmalarına katkı sağlayacak kurumsal ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. Bu analizin sonuçlarından yola çıkılarak, STK'lar için bir yol haritası belirlenmektedir. SIDA STK'ların kapasite gelişimine yönelik planların hayata geçirilmesi için gerekli maddi desteği sağlarken; Türkiye'den uzmanlar da STK'larla birlikte çalışarak süreci kolaylaştırmakta ve STK'lara destek sağlamaktadır. Bu planın öngördüğü gereklilikleri yerine getiren STK'lar, daha sağlam bir kurumsal yapıya kavuşarak, stratejik planları ve bütçelerini senelik olarak belirleyebilmektedirler. Ayrıca, program alanları ve projelerinin yarattığı etkiyi de daha açık bir şekilde öngörebilir hale gelmektedirler. Denetim ve kapasite geliştirme süreçlerinin tüm ortaklar için önem taşıdığından bahseden Palo, "sürecin STK'lar için çeşitli yükler getirmesine rağmen; kurumsal kapasitelerinin gelişmesi, misyonlarının netleşmesi ve kuruluşların kendilerine gerçekçi ve ulaşılabilir hedefler koyması açısından faydalı olduğunu" vurgulamaktadır. SIDA'nın STK'ları yalnızca hizmet sağlama odaklı mekanizmalar olarak görmediğinin altını çizen Palo, toplumsal sorunların çözümünde bu toplumların içinden çıkan kuruluşlarla çalışılmasının daha etkili sonuçlar elde etmede önemli rol oynadığını belirtmektedir. Türkiye'deki STK'ların toplumsal sorunların çözümünde etkili ve yaratıcı fikirler sunmada oldukça başarılı bulunduğunu belirten Palo, SIDA'nın STK'larla kurduğu işbirliğinin de bu iyi fikirler üzerinden hayata geçirildiğini eklemektedir.

Kamu-STK ilişkilerinin ve kamunun faaliyetleri üzerinde gözlemci rolü oynayabilen güçlü bir sivil toplumun önemine inanan Palo, SIDA'nın kurduğu uzun vadeli ve STK'ları güçlendirmeye yönelik ortaklıkların AB üyelik sürecindeki Türkiye'nin daha etkili bir sivil topluma kavuşmasına katkı sağlayacağını belirtmektedir.

ÖNERİLER

ULUSLARARASI İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ

- STK'ların uluslararası konferans ve eğitimlere katılımı kapasite geliştirme çalışmalarının bir parçası olarak değerlendirilmeli ve bu amaçla faydalanılabilecek mali desteklerin sayısı artırılmalıdır.
- Derneklerin her yıl kamu makamlarına sunduğu beyannamelerle gerçekleştirdikleri uluslararası faaliyetlere dair bilgiler Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından kamuoyuna açık ve erişilebilir hale getirilmelidir.
- Vakıfların yurtdışına yaptığı yardımların kapsamı ve bu desteklerin kullanımına yönelik bilgiler Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kamuoyuyla şeffaf bir şekilde paylaşılmalıdır.
- Yurtdışında kurulmuş ve/veya faaliyet gösteren kuruluşların Türkiye'de faaliyette veya işbirliğinde bulunması, temsilcilik veya şube açması, dernek veya üst kuruluş kurması veya kurulmuş dernek veya üst kuruluşlara katılımı ağır bürokratik kurallara bağlanmıştır. İzine başvurma süreçlerinin şeffaflaştırılarak, prosedürlerin açık bir şekilde izlenebilir hale gelmesi ve uluslararası kuruluşlara karşı süregelen şüpheli tutumun terk edilmesi gerekmektedir.
- Türkiye'deki STK'lar uluslararası konferanslara katılım, uluslararası kuruluş ve ağlarla bilgi ve deneyim paylaşımı, uluslararası fonlara erişim yoluyla kurulan ortaklıklar aracılığıyla uluslararası kuruluş ve ağlarla işbirliği ve iletişimi artırmalıdır.
- STK'lar uluslararası toplantılara daha sıklıkla ev sahipliği yaparak, Türkiye'deki STK'ların uluslararası düzeyde yapılan tartışmalara eklenmesi ve Türkiye'deki kuruluşların ve aktivistlerin iletişim ve işbirliği ağlarının genişletilmesi konusunda aktif rol oynamalıdır.
- Güncel bilişim ve iletişim teknolojileri aracılığıyla Türkiye'deki STK'ların uluslararası kuruluşlarla deneyim paylaşımı ve ortaklıkları artırılmalı ve STK'ları ilgilendiren konularda dünyada ne gibi yaklaşımların ve yeniliklerin edinildiğini gözlemlenmelidir. Bu noktada, STK'ların

çalışanlarına ve gönüllülerine güncel bilişim ve iletişim teknoloji araçlarını etkili kullanma konusunda eğitimler vermeleri ve bu konudaki kapasitelerini artırmaları önemlidir.

ULUSLARARASI FONLAR

- STK'lar için yurtdışından alınan yardımlarda uygulanan "yardımın kullanılabilirliği için bildirim" uygulamasına son verilerek, STK'ların sene içinde yurtdışından aldıkları mali yardımları yıllık beyannameleri ile toplu olarak bildirmeleri ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yurt içinde şubesi, temsilciliği olan uluslararası kuruluşlardan (Avrupa Komisyonu, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Elçilikler vs.) temin edilen hibeler yurtdışından elde edilen gelir gibi algılanmamalı dolayısıyla izne tabi tutulmamalıdır.
- Uluslararası fonlara erişimde insan kaynakları ve yabancı dil engelinin önemli bir sorun olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kuruluşların yabancı dil bilen gönüllüleri kaynak geliştirme faaliyetlerine dâhil etmelerinde fayda bulunmaktadır.
- Ayrıca STK'lar kuruluşlarına dair bilgi ve belgelerin bir kısmının İngilizce'ye çevrilmesini sağlayarak fon veren uluslararası kuruluşların çalışmalarını daha iyi tanımlarını sağlamalıdır.
- Fon veren uluslararası kuruluşlar finansal olarak destekledikleri STK'larla olan ilişkilerini kısa vadeli ve proje odaklı değerlendirmek yerine, bu fonları uzun vadeli ortaklıklar kurmak için bir fırsat olarak değerlendirmeli ve STK'ların uzun vadede kapasitelerini güçlendirmeye yönelik stratejiler geliştirmede verilen fonları bir araç olarak görmelidir.
- STK'lar uluslararası fonlarla sürdürdükleri projelerin izleme ve değerlendirme süreçlerine yönelik bilgi içeren raporları yalnızca bağışçı kuruluşlarla paylaşmak yerine, internet siteleri ve diğer iletişim araçlarını kullanarak kamuoyuyla paylaşmalıdır. Bu tür bir yaklaşım, STK'ların şeffaflığını artırmanın yanı sıra projelerin güçlü yönleri, geliştirilebilecek alanları gibi konularda da fikir alışverişine olanak sağlayacaktır.

KURUMSAL KAPASİTE

KURUMSAL KAPASİTE

A. İNSAN KAYNAKLARI

İnsan kaynaklarının üyeler, gönüllüler ve ücretli çalışanlardan oluştuğu STK'ların, işgücünün önemli bir bölümü gönüllülerin çalışmalarıyla hayata geçirilmeye devam etmektedir.

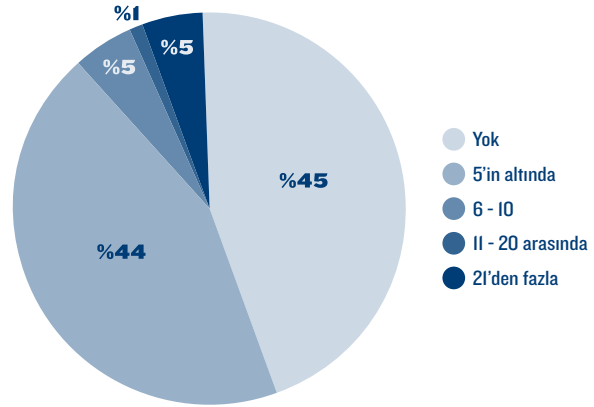
Vakıflar Genel Müdürlüğü internet sitesinden alınan verilere göre, 30 Mayıs 2012 itibarıyla 2011 yılı beyannamesi veren 2.314 vakıftan 1.169'unun (% 50) ücretli çalışanı bulunmaktadır.¹⁴⁸ Bu vakıfların toplam ücretli çalışan sayısı ise 8.065'tir. 2.314 vakıftan yalnızca 357'si (% 15) gönüllülerle çalışırken toplam gönüllü sayısı 1.004.969'dur. Sivil toplumu ilgilendiren mevzuatta gönüllük tanımı bulunmaması nedeniyle yukarıda yer alan veriler toplanırken STK'ların gönüllü sayılarını belirlemede dikkate aldığı kriterler bilinmemektedir. Derneklerde ücretli ve gönüllü olarak çalışanlara ilişkin verilere Dernekler Dairesi Başkanlığı internet sayfasında yer almadığı ve DDB'ye yapılan Bilgi Edinme başvurusuna ek araştırma gerekmesi gerekçesiyle cevap verilemediği için ulaşılamamıştır. Veri eksikliğine rağmen, "vakıfların daha sürdürülebilir kaynaklara sahip olmaları ve insan kaynakları için ayırdıkları bütçenin daha fazla olması" dolayısıyla ücretli çalışan oranlarının derneklerden yüksek olduğu düşünülmektedir (TÜSEV, 2011).

2011 yılı beyannamesi veren 2.314 vakıftan 1.169'unun (% 50) ücretli çalışanı bulunmaktadır. Bu vakıfların toplam ücretli çalışan sayısı ise 8.065'tir. 2.314 vakıftan yalnızca 357'si (% 15) gönüllülerle çalışırken toplam gönüllü sayısı 1.004.969'dur. (VGM verileri)

TACSO'nun 2011 Yılı İhtiyaç Analizi Raporu kapsamında 102 STK'nın katılımıyla gerçekleştirdiği anket, STK'ların faaliyetlerini kısıtlı sayıda ücretli çalışanla yürüttüğünü

ortaya koymaktadır. Ankette yer alan kuruluşların % 45'i ücretli personeli bulunmadığını belirtirken, % 44'ünün ücretli çalışan sayısının 5 veya 5'in altında olduğu görülmektedir. 102 STK arasında 20'nin üzerinde ücretli çalışanı olan STK'ların oranı ise % 5 ile sınırlı kalmaktadır.

GRAFİK 4. ANKETE KATILAN 102 STK'NIN ÜCRETLİ ÇALIŞAN SAYILARI (TACSO İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU 2011)

STK'ların gönüllüler ve ücretli çalışanlar aracılığıyla insan kaynaklarına erişimi projelerin hayata geçirilmesi ve STK'ların çalışmalarının devamlılığı açısından önem taşımaktadır. Bu durumun fark edilmesiyle, STK'ların insan kaynaklarına erişimi ve insan kaynakları politikaları konusunda yapılan çalışmaların son yıllarda artış göstermesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak 2010-2011 eğitim ve öğretim yılında açılan Toplumsal Projeler Yönetim ve Organizasyonu Tezli Yüksek Lisans Programı altındaki Toplumsal Projelerde Liderlik ve İnsan Kaynakları Yönetimi dersi bu kapsamda yapılan çalışmalara bir örnektir.¹⁴⁹ Ders kapsamında insan kaynağına erişim ve gönüllü motivasyonu gibi konular ele alınmaktadır. Ondan fazla çalışanı olan STK'ların insan kaynakları konusundaki ihtiyaçlarını tartışmak amacıyla bir araya gelen STK İK Grubu'nun kuruluş amacı ve faaliyetlerine ise aşağıda yer verilmektedir.

¹⁴⁸ Yeni Vakıf İstatistikleri. Vakıflar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012. <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>

¹⁴⁹ Yüksek lisans programıyla ilgili ayrıntılı bilgiye <http://stkam.marmara.edu.tr/sayfa/4201/yuksek-lisans-adresinden-ulaşabilirsiniz>.

STK İNSAN KAYNAKLARI ÇALIŞMA GRUBU

STK İnsan Kaynakları Çalışma Grubu Ekim 2011'de Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) öncülüğünde, yirmi beşten fazla çalışanı olan on vakfın katılımıyla bir araya gelmiştir.¹⁵⁰ Grubun amacı STK'ların insan kaynakları alanındaki deneyimlerini ve iyi uygulamaları paylaşarak STK'ların bu alana yönelik ihtiyaçlarını belirlemek ve ortak çözüm önerileri geliştirmektir. Gruba katılan STK'ların hemen hemen hepsi çalışanlarının teknik ve kişisel gelişimleri ile kurumsal öncelikler konularındaki kapasite gelişimi için çeşitli eğitimler ve/veya sosyal etkinlikler düzenlenmektedir. STK'ların insan kaynakları konusundaki hukuki süreçleri de takip eden çalışma grubu, bu vakıfların katılımıyla çalışanların ücretlendirilmesi konusunda bir araştırma yaptırmıştır.¹⁵¹

TEGV'in insan kaynakları departmanı yöneticisi Sermin Kağan, STK'ların insan kaynakları konusundaki gelişmeleri şöyle özetlemiştir:¹⁵²

“STK'lar özellikle son on yılda kurumsal yapılara dönüşmeye başladılar. Bu dönüşüm sivil toplum alanında kariyer yapmak isteyen gençlerin bilinçli tercihleri ile gelişti. İnsan Kaynakları departmanları da bu değişimin öncülüğünü üstlenerek STK'ların kurumsallaşması yolunda önemli adımlar atmasını sağladı.”

Kağan bu alandaki gelişmelere paralel olarak ilerleyen yıllarda STK'ların; “kariyer olanakları sunması, gelişime açık, esnek çalışma saat ve ortamları ile Y kuşağı ve iş hayatına yeni adım atan Z kuşaklarının¹⁵³ ihtiyaçlarını karşılayabilmesi,

¹⁵⁰ STK İK Çalışma Grubunu oluşturan STK'lar: TEGV, TEMA, İKSV, Darüşşafaka, YADA, TOG, ÖRAV, TEV, TESEV, AÇEV.

¹⁵¹ Adı geçen araştırmanın 2013 yılı içinde yayınlanması beklenmektedir.

¹⁵² Rapor kapsamında TEGV İnsan Kaynakları yöneticisi Sermin Kağan ile yapılan 06 Kasım 2012 tarihli yazışmadan alınmıştır.

¹⁵³ 1980-1999 yılları arasında doğanlar “Y kuşağı”, 2000 ve sonrasında doğanlar ise “Z kuşağı” olarak adlandırılmaktadır.

ulusal ve uluslararası iş birlikleri ile gündemde olması, ücret ve yan haklar açısından adaletli bir sistem sunması” gerektiğini belirtmiştir.

Kağan, “gerek aldığı eğitimler gerekse çeşitli gönüllülük çalışmaları ile kendini sivil toplum alanında yetiştirmiş ve bu alanda çalışmak isteyen gençlerin” Türkiye'deki STK'ların insan kaynakları konusundaki avantajı olduğunu belirtmiştir. Ancak bu yetkin ve istekli gençleri maddi kaynakların ve kariyer olanaklarının yetersizliği nedeniyle kaybetmenin de STK'lar için tehdit oluşturabileceğini sözlerine eklemiştir.

VAKA ANALİZİ

STK'LARDA GÖNÜLLÜLÜK VE GÖNÜLLÜLÜK POLİTİKALARI

STK'ların misyonlarını gerçekleştirmek için yürüttükleri faaliyetlere bağlıları, uzmanlıkları ve zamanlarıyla destek veren gönüllüler sivil toplum kuruluşlarının insan kaynaklarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Sivil toplumu ilgilendiren mevzuatta gönüllülük tanımı bulunmazken; birçok STK gönüllülerle ilişkilerini kurum içinde oluşturulan politikalar üzerinden belirlemektedir.

Türkiye’de gönüllülük tanımını belirleyen ve gönüllü yönetimi konusunda STK’ların sorumluluklarını çerçevesini çizen yasal bir mevzuat veya politika belgesi; ya da kimi AB ülkelerinde olduğu gibi gönüllülerden sorumlu bir kamu kuruluşu bulunmamaktadır. STK’lar çoğu zaman hedef ve vizyonları çerçevesinde belirledikleri yazıya dökülmemiş gönüllülük tanımları üzerinden gönüllü politikalarını oluşturmakta ve faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. STK’lar ofis çalışmaları, eğitim faaliyetleri, tanıtım ve iletişim faaliyetleri, saha desteği, proje yönetimi ve savunuculuk çalışmaları gibi çeşitli alanlarda gönüllülerin desteğinden faydalanmaktadır.

Türkiye’de üzerinde uzlaşmış yasal bir gönüllülük tanımı bulunmasa da, vaka analizi kapsamında görüştüğümüz STK’ların kendi ilke ve öncelikleri doğrultusunda oluşturdukları gönüllülük tanımlarında kimi ortak noktalar görülmektedir. Görüştüğümüz STK’lar gönüllülüğün “maddi veya başka herhangi bir çıkar beklentisi içerisinde olmadan”, “kişinin kendi isteği doğrultusunda gerçekleştirdiği” ve “toplumsal yarara hizmet eden aktiviteler” olduğunu belirtmektedir. Kimi STK’lar gönüllülüğün toplumsal fayda boyutuna vurgu yaparken, kimileri gönüllülüğün tek kriterinin maddi bir karşılık beklememek olduğunu ifade etmektedirler. Ülkeler giderek artan bir oranda, STK’lar bünyesinde faaliyet gösteren gönüllülerin yönetimi ve gelişimi konusunu kamu politikalarının somut bir parçası haline getirmektedir. Gönüllülük kavramının ülkelerin yasal mevzuatları ve kurumsal yapıları aracılığıyla yapılandırılıyor olmasındaki başlıca sebep gönüllülüğün toplumun geneline, sivil toplum kuruluşlarına ve gönüllülerin kendisine getirdiği faydaların farkına varılmış olmasıdır. Gönüllülük, marjinalize edilmiş bireylerin toplumsal hayata katılımı, bireylerde toplumsal sorumluluk bilincinin artması ve ülke ekonomilerinin gelişimine olan katkısı sebebiyle giderek önem kazanmaktadır. Gönüllülüğün sorumlu kamu politikaları ve yasal mevzuata sahip olan ülkeleri kuş bakışı incelediğimizde, pek çok farklı coğrafyada gönüllülüğün yarattığı faydalar ve fırsatlar dikkate alınarak bu konuda politik irade ortaya koyulduğu ve somut adımlar atıldığı gözlemlenmektedir.

GÖNÜLLÜ YÖNETİMİNE DAİR YASAL ÇERÇEVE VE POLİTİKALARA DÜNYADAN ÖRNEKLER

- *Hırvatistan’ın 2007 yılında yürürlüğe koyduğu Gönüllülük Kanunu, Gönüllülüğün Gelişimi için Ulusal Ajans’ın kurulmasını sağlamış ve gönüllülerin toplumsal hayattaki konularının gelişiminin yanı sıra kurum içi gönüllü yönetimini de düzenleyen politikaların oluşturulmasını sağlamıştır.*
- *İngiltere’nin Gönüllülüğü Geliştirme Konseyi hem iktidar hem de muhalefet partileriyle görüşmeler gerçekleştirerek gönüllülük konusundaki hükümet politikalarını şekillendirmeyi ve bu yönde ülke çapında etkinlikler gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.*
- *Filipinler’de gönüllülüğü düzenleyen yasal çerçeve ve kurumsal yapı mevcuttur. Ulusal Gönüllü Hizmet Koordinasyon Ajansı, Yerel Kalkınma için Strateji Kurumsallaştırma, Gönüllülüğü Güçlendirme ve Diğer Hedefler Yasası’nı uygulamakla görevlidir. Bu kurumun amacı gönüllülere ve gönüllü kuruluşlara teknik yardım ve kapasite geliştirme hizmetleri sağlamanın yanı sıra ulusal gönüllü politikaları ve ilkeleri belirlemektir.*
- *Lübnan’ın Gönüllülük Ulusal Konseyi, hükümet, Başbakanlık ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışarak ülke genelinde gönüllülüğü yaygınlaştırmayı hedeflemektedir.¹⁵⁴*

¹⁵⁴ *Comparative Analysis of European Legal Systems and Practices Regarding Volunteering. The International Journal of Non-for-Profit Law. Erişim Tarihi: 04 Eylül 2012. http://www.icnl.org/research/journal/vol9iss3/art_1.htm*

Avrupa Birliği tarafından yayınlanan ve ICF GHK tarafından hazırlanan *Avrupa Birliğinde Gönüllülük Üzerine Araştırma* adlı yayında, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ulusal açıdan gönüllük kavramına nasıl yaklaştığı, ne tür politikalar ürettiği ve 1997 yılından bu yana AB seviyesinde bu konuda hangi belirleyici anlaşmalar ve politikaların uygulandığı üzerinde durulmuştur. Araştırma, gönüllülük konusunu düzenleyen yasal mevzuatın ve bürokratik çerçevenin var olmamasının, gönüllülük faaliyetlerinin gelişmesinin önünde önemli bir engel olduğunu belirtirken; bu mekanizmaların orantısız ve yük getirici olması durumunda STK'ların ve gönüllülerin çalışmalarının olumsuz yönde etkilenebileceği de vurgulanmaktadır.¹⁵⁵ Gönüllü politikaları aracılığıyla daha etkili ve verimli sonuçlar edinilmesini hedefleyen kamu kuruluşlarının varlığı ve bu kurumların oluşturulması yoluyla devletlerin kamu politikalarında bu konuya öncelik vermesi faydalı görülmektedir. Ancak, gönüllülük kavramını düzenleyen yasal mevzuatın içeriğine göre ortaya çıkabilecek kısıtlamalar ve zorlukların da olabileceği öngörülmektedir. İşsiz ya da erken emekli bireylerin gönüllü faaliyet gösterebilecekleri saatlerin yasalar aracılığıyla kısıtlanması, gençlik çalışmalarında gönüllü olarak çalışacak kişilerde çeşitli yeterlilikler ve eğitim sertifikaları aranması gibi AB ülkelerinde görülen bazı uygulamaların gönüllülük faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek yasal düzenlemeler olabileceği düşünülmektedir. Bu tür kısıtlayıcı yasal yükümlülükler toplumun çeşitli kesimlerinden bireylerin gönüllülük alanının dışına itilmesine sebep olmanın yanı sıra, STK'ların gönüllü politikalarını belirlemedeki özerkliğini de ellerinden alabilir.

Türkiye'de gönüllülüğü belirleyen yasal bir çerçevenin olmaması uygulamada STK'ları kısıtlayan ve finansal olarak zorlayan kimi durumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İzleme 2012'nin, Yasal Çerçeve bölümünde yer verildiği üzere gönüllüleri faaliyetlerine dâhil eden bir STK'nın geçirdiği denetim sonrasında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından "sigortasız işçi çalıştırmak" gerekçesi ile yüklü bir mali cezaya çarptırıldığı bilinmektedir.

Gönüllüğün yarattığı fırsatlar ve beraberinde getirdiği görev ve sorumluluklar pek çok uluslararası kuruluş tarafından incelenmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gönüllü çalışmaların yarattığı değerleri ölçmek için bir el kitabı

geliştirmiş,¹⁵⁶ Uluslararası Kızıl Haç da gönüllülerin değerleri¹⁵⁷ üzerine raporlama faaliyetlerinde bulunmuştur. Birleşmiş Milletler Gönüllü Programı ise, gönüllük üzerine yürüttüğü araştırma ve raporlama çalışmalarının yanı sıra, uluslararası gönüllülerle dünyanın en zorlu çatışma bölgelerinde insani yardım faaliyetleri yürütmektedir.

Türkiye'de de gönüllülük kavramı üzerine yapılan araştırma ve politika üretme çalışmaları da bulunmaktadır. Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Eğitim ve Araştırma Birimi 2004 yılında Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans yazıları kapsamında *Sivil Toplum, STK'lar ve Gönüllülük* kitapçığını yayınlamış ve Prof. Ahmet İnsel'in konu ile ilgili görüşlerini STK'larla paylaşmıştır.¹⁵⁸ Ayrıca STK Çalışmaları Eğitim Dizisi kapsamında *Gönüllülerle İşbirliği* adlı kitap da yayınlanarak bu alanda gerçekleştirilen akademik yayınlara katkı sağlanmıştır.¹⁵⁹ Birleşmiş Milletler Gönüllüleri Programı (UNV) öncülüğünde çeşitli STK'lar ve kamu kuruluşlarının katılımıyla oluşturulan *Türkiye'de Gönüllülük Altyapısı Oluşturma Yolunda Ulusal Gönüllülük Komitesi*, Türkiye'de gönüllülük algısını ve gönüllülüğün gelişmesine yönelik fırsatları ele almış ve bu alanda yapılabilecek çalışmaların çerçevesinin belirlenmesi yolunda çalışmalar başlatmıştır.

Türkiye'deki STK'lar da gönüllü faaliyetlerinin etkilerini ölçümlemek, gönüllülüğün STK'lara ve gönüllülük yapan bireylere katkılarını inceledikleri çalışmalar yapmıştır. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı 2009 yılında yayınlanan *Gönüllülük Kazanımları*¹⁶⁰ ve 2010 yılında tamamlanan *Sürdürülebilir Gönüllülük*¹⁶¹ araştırmasıyla gençlerin gönüllü faaliyetlerde bulunmamasının nedenleri, gönüllülüğün kazanımlarını artırmanın yolları, gönüllülük yapmanın toplumsal getirileri konusundaki algılar üzerinde durmuş ve gönüllülüğün vazgeçilmez nedenleri gibi çok sayıda önemli konuya bu araştırmalarda yer vermektedir. Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) ise 2010 yılında gerçekleştirdiği *Etki Araştırması*'nda TOG bünyesinde gönüllü faaliyetler gerçekleştiren bireylerin sosyo-ekonomik yapıları ve

¹⁵⁵ *Gönüllü Çalışmaları Ölçümlemek için El Kitabı*. Uluslararası Çalışma Örgütü. Erişim Tarihi: 04 Eylül 2012. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat/documents/publication/wcms_162119.pdf

¹⁵⁷ *Gönüllülüğün Önemi*. Uluslararası Kızıl Haç. Erişim Tarihi: 04 Eylül 2012. <http://www.ifrc.org/Global/Publications/volunteers/IFRC-Value-of-volunteers-report-EN.pdf>

¹⁵⁸ *Sivil Toplum STK'ları ve Gönüllülük*. Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Eğitim ve Araştırma Birimi. Erişim Tarihi: 04 Eylül 2012. http://stk.bilgi.edu.tr/docs/insel_std_5.pdf

¹⁵⁹ *Gönüllülerle İşbirliği*. Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Eğitim ve Araştırma Birimi. Erişim Tarihi: 04 Eylül 2012. <http://stk.bilgi.edu.tr/cd/04/>

¹⁶⁰ *Gönüllülük Kazanımları*. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. Erişim Tarihi: 20 Eylül 2012 http://www.tegv.org/i/Assets/pdf/Arastirmalar/2009_GK_Raporu.pdf

¹⁶¹ *Sürdürülebilir Gönüllülük*. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. Erişim Tarihi: 20 Eylül 2012 http://www.tegv.org/i/Assets/pdf/Arastirmalar/2010_GonullulukveSurdurulebilirlik_Arastirmasi.pdf

¹⁵⁵ *Avrupa Birliğinde Gönüllülük*. Avrupa Komisyonu. Erişim Tarihi: 04 Eylül 2012. <http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018en.pdf>

gönüllülüğün bireyleşme sürecine getirdiği katkıları incelenmektedir.

Türkiye'deki STK'ların kendi içlerinde yürüttükleri gönüllü politikaları incelendiğinde bu konuyu ele alısta genel bir eğilim ve yöntem bulunmadığını, STK'ların amaç, ilke ve öncelikleri doğrultusunda kendi özgün gönüllü politikalarını belirlediği görülmektedir. Gönüllülük vaka analizini oluşturulurken görüştüğümüz STK'ların % 83'ü gönüllülerini faaliyetlerine dahil etmeden önce bir oryantasyon ve eğitim sürecinden geçtiklerini dile getirmektedirler. Kimi STK'ların gönüllüler için belirlediği bir oryantasyon ve eğitim programı bulunurken, diğerleri gönüllülerin belirli bir süre için ofis faaliyetlerinde görevlendirilmesinin oryantasyon olarak değerlendirmektedir. Oryantasyon programı olmayan STK'lar ise gönüllülerin çalışacağı ilgili birimler ya da STK aktiviteyi konusunda gönüllülerini bilgilendirme yöntemini seçmiştir. Görüştüğümüz STK'ların birçoğu gönüllülerle karşılıklı sorumluluk ve ilkelerin belirtildiği bir gönüllülük belgesi veya taahhütname imzalamaktadır.

Rapor için görüşülen STK'lardaki gönüllü sayısının 30 ile 1500 arasında değiştiği belirtilmiştir. Gönüllüler kimi STK'larda haftada sadece 2 saat faaliyet gösterirken, farklı STK'lar için bu süre haftada 5 güne kadar çıkabilmektedir. Görüştüğümüz STK'ların bir kısmında gönüllü yönetimi açısından görülen önemli bir eksiklik bütçe kısıtları sebebiyle gönüllülerin yemek ve yol masraflarının karşılanamıyor olması ve gönüllüler için sağlık ve seyahat sigortasının yapılmıyor olmasıdır. Ancak az sayıda da olsa bu tür masraflar için bütçe ayırarak gönüllülerin masraflarını karşılayan STK'lar da mevcuttur. Gönüllü olarak kuruluşlarına destek veren kişileri belli bir sürenin ardından profesyonel kadrolarına dâhil eden STK'lar da bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen STK'ların büyük bir çoğunluğunda gönüllü yönetiminden sorumlu bir departman ya da koordinatör bulunmaktadır. Ancak kimi STK'lar mali kısıtlamalar sebebiyle gönüllü koordinasyonundan sorumlu kişinin de STK bünyesinde faaliyet gösteren başka bir gönüllü birey olduğunu belirtmiştir. Saha ve stant çalışmaları, duyuru platformları ve sosyal medya STK'lar tarafından gönüllü sayısını artırmak için sıkça başvurulan yöntemler olarak dile getirilmektedir. Düzenli bilgilendirme toplantıları, senelik koordinasyon toplantıları, gönüllülere emekleri için teşekkür ve minnet belirtme mekanizmaları ise gönüllülerin motivasyonlarını artırmak için uygulanan yöntemler arasında yer almaktadır.

Özel sektör ve sivil toplum işbirliğinden doğan ve özel sektör çalışanlarının gönüllü faaliyetlerde bulunmasını

teşvik eden şirketlerin sayısı da artmaya başlamıştır. Çalışan gönüllülüğü programları olan şirketlerin STK'larla kurduğu işbirlikleri sonucu, şirket çalışanları gönüllülük yaparak uzmanlıklarını ya da zamanlarını toplumsal bir fayda için değerlendirebilmektedir. Alanlarında uzman kişilerin gönüllü faaliyetlere destekçi ya da eğitmen olarak katılması, gerçekleştirilen faaliyetlerden elde edilen sonuç ve verimi de olumlu yönde etkilemektedir. TÜSEV'in yayınladığı *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları Raporu*¹⁶², özel sektör çalışanlarının STK'ların faaliyetlerine katılımı aracılığıyla toplumsal fayda sağlamanın yanı sıra, çalışanların şirketlerine duydukları bağlılığı da artırdığını ortaya koymaktadır.

Gönüllü faaliyetlerin bireylere, STK'lara ve toplumun geneline olan faydalarının giderek anlaşıldığı günümüzde, konunun STK'lar, kamu ve özel sektör nezdinde gündeme gelmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Konunun giderek önem kazandığı göz önünde bulundurulduğunda, gönüllülüğün düzenleyen yasal bir çerçevenin var olmaması yukarıda bahsi geçen sebeplerden ötürü birtakım olumlu ve olumsuz süreçleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, STK'lar bünyesinde gönüllü faaliyet gösteren bireylerin motivasyonlarını artıracak gönüllü politikaları geliştirilmesi önem kazanırken; gönüllü bireylerin haklarını göz önünde bulunduran uygulamaların yaygınlaşması da gündeme taşınması gereken konular arasında yer almaktadır.

B. TEKNOLOJİYE ERİŞİM

İzleme raporu kapsamında STK'ların teknolojiye erişimi telefon, faks, bilgisayar gibi araçlara erişim ve internet kullanımı üzerinden değerlendirilmektedir. Bu alana ait güncel verilerin değerlendirmesine, İzleme 2011'de yer verilmektedir.

Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın internet sitesinde yer alan bilgiler incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nin Türkiye'de en fazla bilgisayar sahibi olan derneğin bulunduğu bölge olduğu görülmektedir. Türkiye'deki derneklerin % 34,9'unun yer aldığı Marmara Bölgesi'nde bilgisayarı olan derneklerin oranı % 39,81'dir.¹⁶³ Marmara Bölgesini % 19,25 ile İç Anadolu

¹⁶² *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012 [http://degisimicinbagis.org/userfiles/irketlerin_topluma_yatim%20programlar%C4%B1m_programlar%C4%B1\(1\).pdf](http://degisimicinbagis.org/userfiles/irketlerin_topluma_yatim%20programlar%C4%B1m_programlar%C4%B1(1).pdf)

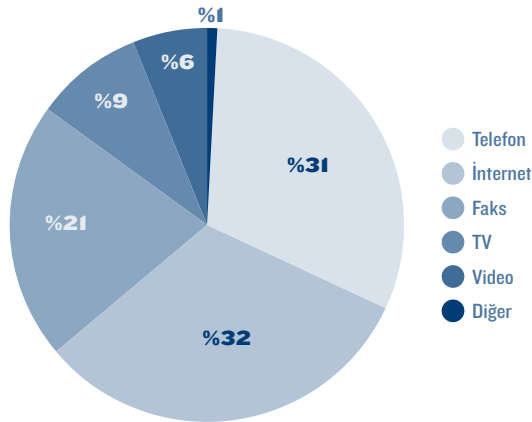
¹⁶³ *Dernek İstatistikleri*. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr

Bölgesi ve % 13,72 ile Ege Bölgesi takip etmektedir. Türkiye'deki derneklerin % 5,5'ine ev sahipliği yapan Doğu Anadolu bölgesinde bilgisayar sahibi olan derneklerin oranı ise % 3,07 ile sınırlı kalmaktadır. İzleme 2011'in sonuçlarıyla karşılaştırıldığında bilgisayar sahibi derneklerin bölgelere göre sıralamasında değişiklik görülmemektedir. 2011 yılı sonu itibariyle toplanan verilere göre, Dernekler Dairesi Başkanlığı'na yapılan beyanlar için zorunlu olan e-dernek uygulamalarını kullanan dernek sayısı ise 56.456'ye ulaşmıştır.¹⁶⁴

Türkiye'deki derneklerin % 34,9'unun yer aldığı Marmara Bölgesi'nde bilgisayarı olan derneklerin oranı % 39,81'dir (DDB verileri).

TACSO 2011 Yılı İhtiyaç Analizi kapsamında yapılan anket çalışmasına cevap veren 102 STK'nın sahip oldukları teknolojik araçlarla ilgili veriler aşağıdaki grafikte yer almaktadır:

GRAFİK 5: ANKETE KATILAN 102 STK'NIN TEKNOLOJİK ARAÇLARA ERİŞİMİ (TACSO İHTİYAÇ ANALİZİ RAPORU 2011)

¹⁶⁴ Dernek İstatistikleri. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=52&Itemid=12&lang=tr

C. YÖNETİŞİM

STK'larda iyi yönetim kavramı demokratik ve katılımcı karar alma süreçleri, şeffaflık ve hesapverebilirlik ilkeleri üzerinden tanımlanmaktadır. Kamunun karar alma süreçlerini bu ilkeler doğrultusunda yürütmesini savunan STK'ların kendi içlerinde de benzer uygulamaları ilke edinmesi beklenmektedir. STK'ların yönetim ve karar alma süreçlerinin demokratik ve sürdürülebilir olması, mali tabloları ve faaliyet raporlarının şeffaf bir şekilde tüm paydaşlarla paylaşılması ve STK'ların hedeflerinin stratejik planlar ve eylem planları üzerinden ortaya konulması bu kuruluşlara uzun süreli mali destek sağlayan donör kuruluşların talepleri arasında yer almaktadır.¹⁶⁵ Bu ilkelere uyum, STK'ların çalışmalarının sürdürülebilirliği ve başarısı yolunda önemli göstergeler olarak kabul edilmektedir.

STK'ların yönetim ilkeleri Türkiye'de yeni tartışılmaya başlayan bir konu olmakla birlikte, dünyada kabul gören çeşitli araç ve sertifikalandırma sistemlerinin yönetim konusunda alana öncülük eden STK'lar tarafından dikkate alınması kayda değer bir gelişme olarak nitelendirilmektedir.

Bu araçlardan biri Birleşmiş Milletler tarafından teşvik edilen *Küresel İlkeler Sözleşmesi* (Global Compact) girişimidir.¹⁶⁶ Küresel İlkeler Sözleşmesi katılımcı kuruluşları, yolsuzlukla mücadele, insan hakları, çalışma hakları ve çevre konusundaki evrensel ilkeleri benimsemeye çağırılmaktadır. Sözleşme, öncelikle özel sektöre yönelik görünmekle birlikte STK'lar da katılımcı olarak, faaliyetlerinde bu ilkeleri gözettiğini beyan edebilmektedir. Bunun için yıllık ilerleme bildiriminde bulunulmaktadır.¹⁶⁷ 2012 yılı itibariyle sözleşme katılımcılarından 242 tanesi Türkiye'dendir. Bunların 73'ünü STK'lar ve şubeleri oluşturmaktadır.¹⁶⁸

STK'ların misyonları çerçevesinde geleceğe yönelik projeksiyonlar yapmaları ve çalışmalarını bu projeksiyonlardan yola çıkarak demokratik ve katılımcı

¹⁶⁵ Mali destek sağladığı STK'lardan yukarıda yer verilen örneklerle benzer talepleri bulunan donör kuruluşlardan biri olan İsveç Kalkınma İşbirliği Ajansı SIDA'nın çalışmalarına, raporun Uluslararası İlişkiler bölümündeki vaka analizinde yer verilmektedir.

¹⁶⁶ Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact) hakkında bilgi için <http://www.unglobalcompact.org/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

¹⁶⁷ *Küresel İlkeler Sözleşmesi 3. İlerleme Bildirimi*. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012 http://www.tegv.org/i/Assets/pdf/Faaliyet_Raporlari/TEGV_KIS_2010-2011.pdf

¹⁶⁸ *Katılımcı Taraması*. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012 <http://www.unglobalcompact.org/>

şekilde belirlemeleri yönetim açısından önem teşkil etmektedir. STK'lar güçlü yönleri ve ihtiyaçlarını ortaya koymak, geleceğe yönelik hedeflerini ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için yürütülecek faaliyetleri belirlemek amacıyla stratejik planlama yöntemine başvurmaktadır. “Stratejik plan, hedeflere ulaşmak, amaçları gerçekleştirmek ve misyonun gereklerini başarmak üzere gelecekteki 2 - 5 yıl için STÖ'nün yönünü belirlemektedir” (STGM, 2011). İç ve dış paydaşların yorumları dikkate alınarak hazırlanan stratejik plan, STK'ların yol haritalarını belirlemesi, iş gücünün doğru noktalara odaklanması ve verimliliğin artması açısından da önem taşımaktadır.

Stratejik planlamanın öneminin STK'lar ve bağışçılar tarafından fark edilmesine rağmen, insan kaynakları ve zaman kısıtları dolayısıyla sınırlı sayıda STK tarafından uygulanabilmektedir. TACSO'nun 2011 Yılı İhtiyaç Analizi raporuna göre STK'larda önemli kararlar yönetim kurulu üyeleri tarafından, etkinliklerden kısa süre öncesinde alınmakta ve STK'lar genellikle “günlük şekilde” idare edilmektedir. Raporda, “STK'larda hiyerarşi içermeyen, demokratik yönetim sistemlerinin bulunmamasının ve yalnızca özel sektördeki yönetim yapısı veya sistemlerinin kopyalanmasının eleştirildiği” belirtilmektedir (TACSO, 2011).

Sınırlı sayıda STK'nın profesyonel işgücüne erişimi olmakla birlikte, çalışan-işveren ilişkileri de STK'larda yönetimin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Ücret ve fırsat eşitliği, sendikalaşma, insan hakları ve çevre standartlarına uyma bu alanda göze çarpan öncelikli konular arasında yer almaktadır. Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi⁶⁹ ve Toplum Gönüllüleri Vakfı çalışanlarının⁷⁰ sendikalaşması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın yönetim ve faaliyetlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması (gender mainstreaming) yönündeki çalışmaları ve hazırlanan strateji belgesi de STK'ların uygulamasında fayda görülen iyi bir örnek olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında, TOG merkez biriminde ve yerel örgütlenmelerde toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması yönünde atölye ve eğitimler gerçekleştirilmiş ve hazırlanan profil üzerinden politikalar geliştirilmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak vakfın

Yönetim Kurulu için eş başkanlık sistemine geçilmesine yönelik adımlar atılmıştır.⁷¹ TÜSEV'in 2008 yılından beri yürüttüğü Bilgi Bankası⁷² veri tabanı STK'ların şeffaflık ve hesapverebilirliğini teşvik eden bir uygulamadır. TÜSEV mütevellilerini oluşturan vakıf ve derneklerden oluşan Bilgi Bankası, bu kuruluşların amaçları, çalışma alanları, kurumsal yapıları, ulusal ve uluslararası ortaklıkları ve faaliyetlerinin yanı sıra mali bilgilerini de içermektedir. Dünyada örneklerine sıkça rastlanılan bu tür girişimler,⁷³ bağışçıların STK'ları yakından tanıyabilmesi ve desteklerini hangi kuruluşlara yönlendireceğine karar vermelerine yönelik fırsatlar sağlamaktadır.

STK'larda yönetimin farklı boyutlarını ele alan yayın ve araştırmaların sayısında görülen artış konunun giderek önem kazandığına işaret etmektedir. Vehbi Koç Vakfı Genel Müdürü Erdal Yıldırım'ın STK yönetim kurullarının rolü ve işlevlerini incelediği ve 2012 yılında yayınlanan *Bana Yönetim Kurulunu Söyle Sana Kim Olduğunu Söyleyeyim* bu çalışmalar arasında yer almaktadır. TACSO'nun 2012 yılı içinde çalışmalarına başladığı ve STK'larda hesap verebilirlik, şeffaflık ve iyi yönetim algısı gibi konulara odaklanan araştırmasının sonuçları ve bu araştırmayı takip edecek kapasite geliştirme faaliyetlerinin de daha fazla sayıda STK'nın iyi yönetim ilkelerini öğrenmesi ve benimsemesine katkı sağlaması beklenmektedir.

D. MALİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Kaynak geliştirme faaliyetleri STK'ların idari giderlerinin karşılanması, insan kaynaklarına erişimi ve amaçlarına yönelik projeleri uygulamalarında önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, mali sürdürülebilirliğin STK'ların gündemindeki en önemli sorunlar arasında yer aldığı da çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (TÜSEV, 2011). AB ülkelerinde görülen örneklerin aksine, Türkiye'de STK'ların kurumsal altyapılarını ve faaliyetlerini destekleyen düzenli ve sürekli bir kamu fonu mekanizması bulunmamaktadır. STK'lar kimi kamu kuruluşları tarafından açılan hibe programlarına başvuru yapabilmektedir. Bu desteklerin yanı sıra; üyelik aidatları, hizmet/ürün satışıyla elde edilen gelirler, bireysel bağışlar, şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları

⁶⁹ Faaliyet Raporu 2011. Toplum Gönüllüleri Vakfı. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2012. <http://tr.scribd.com/doc/92367208/2011-TOG-Faaliyet-Raporu>

⁷² TÜSEV Bilgi Bankası hakkında detali bilgiye <http://www.tusev.org.tr/member/default.aspx> adresinden ulaşabilirsiniz.

⁷³ Benzer girişimler hakkında bilgiye Guidestar <http://www.guidestar.org/> ve Charity Navigator <http://www.charitynavigator.org/> sitelerinden ulaşabilirsiniz.

⁶⁹ Sözleşme metnine http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/uluslararası_af_orgutu_tis.pdf adresinden ulaşabilirsiniz.

⁷⁰ Sözleşme metnine <http://www.sosyal-is.org.tr/dosyalar/topgonvakfi.pdf> adresinden ulaşabilirsiniz.

kapsamındaki destekleri ve vakıfların hibe programları STK'ların başlıca mali kaynakları arasında yer almaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne 30 Mayıs 2012 tarihi itibarıyla 2011 yılı beyannamesi veren 2.134 vakfın aktif varlıklar toplamı 18 milyar Lira'nın üzerindedir. Bu vakıflardan 2.102'si 27.608 adet gayrimenkule sahip olduğunu belirtmektedir. Vakıfların aktif varlıklarında ve gayrimenkul sayılarında bir önceki seneye kıyasla görülen bu düşüşün, beyanname veren vakıf sayısının azalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.¹⁷⁴ Bununla birlikte, 2.134 vakfın kamu kuruluşlarından aldığı toplam yardım tutarı ise 260 milyon TL'nin üzerindedir. Bu verilere göre, vakıfların kamu kurumlarından aldığı yardımların aktif varlıklar toplamının % 1,4'ünü oluşturduğu görülmektedir. Kuruluş aşamalarında kendilerine ait ana varlığa sahip olma zorunluluğu bulunmayan derneklerin ise mali sürdürülebilirliklerini sağlamada daha fazla zorlandıkları ve kaynak geliştirmek için uluslararası ve yerel fonlar, üyelik aidatları ve bağışlar gibi kaynak geliştirme yöntemlerinden faydalandıkları düşünülmektedir.

2011 yılı beyannamesini veren 2.134 vakfın aktif varlıklar toplamı 18 milyar TL'nin üzerindeyken, bu vakıfların 2.102'si 27.608 adet gayrimenkule sahiptir. 2.134 vakfın kamu kurumlarından aldığı yardımlar aktif varlıklar toplamının % 1,4'ünü oluşturmaktadır (VGM verileri).

Raporun bu bölümünde bakanlıklar tarafından sağlanan mali destekler, şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk ve sponsorluk çalışmalarının yanı sıra hibe veren vakıflar hakkında bilgi verilmektedir.

I. KAMU FONLARI

Rapor kapsamında, Bakanlıkların STK'lara aktardığı mali destekleri incelemek amacıyla internet sitelerinde yer alan bilgiler araştırılmış ve bilgi edinme başvuruları

yapılmıştır. Bu süreçte toplanan veriler, İzleme 2011'de edinilen sonuçlara benzerlik göstermektedir. Buna göre, Bakanlıkların STK'lara mali destek vermede ortak bir anlayış ve uygulamanın henüz oluşmadığı görülmektedir (TÜSEV, 2011). Kamu-STK ilişkilerini düzenleyen mekanizmaların eksikliği, STK'larla ilişkilerin Bakanlıklar inisiyatifinde gelişmesi ve farklılık göstermeye devam etmesine neden olduğu gözlemlenmektedir. Bazı Bakanlıklar mevzuat çerçevesinde STK proje ve etkinliklerini desteklerken, IPA yararlanıcısı olan Bakanlıkların hibe bileşenleri kapsamında STK'larla işbirlikleri kurdukları ve mali destek sağladıkları görülmektedir. Bakanlıklar tarafından verilen desteklerle ilgili bilgilerin paylaşımı söz konusu olduğunda uygulamaların farklılık göstermesi dikkat çekicidir. IPA veya AB Birlik Programları kapsamında desteklenen projelerin sözleşme numarası, yararlanıcı STK'nın adı ve adresi, proje adı, uygulanacağı şehir, süresi ile verilen hibenin toplam proje bütçesindeki oranı gibi bilgilere ulaşmak mümkünken; AB finansmanı dışında kalan Bakanlık fonları için ortak uygulamalar bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Bakanlıkların mali desteğiyle yürütülen projelerin izleme ve değerlendirmelerine yönelik toplu bilgilerin paylaşımının da farklılık gösterdiği görülmektedir.

Bakanlıkların STK'lara mali destek vermesinde ortak bir anlayış ve uygulamanın henüz oluşmadığı görülmektedir. Kamu-STK ilişkilerini düzenleyen mekanizmaların eksikliği, STK'larla ilişkilerin Bakanlıklar inisiyatifinde gelişmesi ve farklılık göstermeye devam etmesine neden olmaktadır.

Bakanlıkların STK'lara yönelik nakdi ve aynı desteklerin izlemek amacıyla yapılan bilgi edinme başvurularının bir kısmına cevap alınamamıştır. Yapılan yirmi başvurudan dördü cevapsız bırakılırken, cevap veren bakanlıkların dördünün ek araştırma gerekçesiyle talebi reddettiği, üçünün ise vakıf ve derneklerle bir ilişkisi olmadığı belirtilmiştir. Bilgi edinme başvurusuna yanıt veren Bakanlıklardan gelen cevaplarla derlenen kamu destekleri aşağıda yer almaktadır:

¹⁷⁴ 2010 yılında beyanname veren vakıf sayısı 4,453 iken VGM verilerine erişim sağlanan 30 Mayıs 2012 tarihi itibarıyla 2011 yılı beyannamesi veren vakıf sayısı 2.134'tür.

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yapılan bilgi edinme başvurusuna cevapta, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında “fikri mülkiyet sisteminin güçlendirilmesi ve kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yürütülmesi amacı” taşıyan projelere destek verildiği belirtilmiştir. Bakanlık tarafından verilen desteklerin kapsamı, *Kültür ve Turizm Bakanlığınca Yerel Yönetimlerin, Derneklerin ve Vakıfların Projelerine Yapılacak Yardımlara İlişkin Yönetmelik ile* belirlenirken, mali destek alan vakıf ve derneklere ilişkin verilere ulaşılamamaktadır.

Bir AB Topluluk Programı olan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın irtibat noktası olduğu Avrupa Kültür Programı kapsamında ise, 2012 yılında Türkiye'den dört dernek ve bir vakfın ortakları arasında bulunduğu projelerin desteklendiği belirtilmiştir.¹⁷⁵

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen ve IPA kapsamında fonlanan *Özürlülerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Projesi*'nin¹⁷⁶ hibe bileşeni 2012 yılında açılmış ve proje teklifleri toplanmıştır.¹⁷⁷ “Özürlü kişilerin sivil toplum örgütlerinin ve özürlü kişilerin haklarını savunan STÖ'lerin kapasitelerinin güçlendirilmesi ve Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile özürlülük alanında çalışan STÖ'lerin arasındaki diyalogun geliştirilmesi” hedefiyle açılan hibe programı kapsamında STK'lardan alınan proje tekliflerinin değerlendirme süreci devam etmektedir.¹⁷⁸ Toplam bütçesi 2 milyon Avro olan program kapsamında STK'lara verilecek hibelerin 25.000 ile 100.000 Avro arasında değişmesi beklenmektedir.

Haziran 2011'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün 2009-2013 yılları için belirlediği stratejik plan kapsamında, “fon kaynaklarının etkin, verimli, hesap verilebilir ve şeffaf olarak dağıtımını sağlamak” amacıyla “sivil

toplum kuruluşları ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üniversiteler, yerel yönetimler tarafından geliştirilen etkin ve uygulanabilir sosyal yardım program ve projelerinin SYD vakıfları kanalıyla desteklenmesini sağlamak” hedefinin belirlendiği görülmektedir.¹⁷⁹ Ancak yapılan araştırmada Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla STK'lara verilen desteklerin tutarına ulaşılamamıştır.¹⁸⁰

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2012 yılında *Gençlik Projeleri Destek Programı*¹⁸¹ kapsamında STK'ların da faydalanacağı arasında yer aldığı bir destek programı açmıştır. Proje desteklerinin 5.000 ile 25.000 TL arasında değiştiği hibe programının 120 yararlanıcısından 71'inin vakıf ve dernekler olduğu tespit edilmiştir.¹⁸²

Bakanlığın 2012 yılında açtığı bir diğer destek programı ise *Gençlik Projeleri Destek Programı Spor Yoluyla Sosyal Uyum*'dur. Program, sosyal ve sportif imkânlarla erişimde sorunlar yaşayan gençlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve toplumsal bütünleşmelerinin sağlanmasına yönelik olarak Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ve Doğu Anadolu Projesi (DAP) kapsamına giren illerde bulunan belirli üniversitelere yöneliktir. Program kapsamında STK-üniversite ortaklıkları teşvik edilmektedir.

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı tarafından 2010'da yürürlüğe giren *İçişleri Bakanlığı Bütçesinden Derneklere Yardım Yapılması Hakkında Yönerge* çerçevesinde, 2012 yılı için desteklenen proje konuları, “sivil toplum bilincinin geliştirilmesine yönelik projeler, kamu-sivil toplum kuruluşları diyalogunun geliştirilmesine yönelik projeler, çocuklar, gençler, kadınlar ve dezavantajlı gruplara yönelik projeler, toplum ve çevre sağlığının korunmasına yönelik projeler, kamu karar mekanizmalarına sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların aktif katılımının sağlanmasına yönelik projeler” olarak belirlenmiştir.

¹⁷⁵ *Avrupa Kültür Programı (2007-2013) Türkiye'den Kazanan Projeler/Kuruluşlar*. Kültürel İrtibat Noktası. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012. <http://ccp.gov.tr/pdf/2007-2012-Kazanan-Projeler.pdf>

¹⁷⁶ *Özürlülerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Projesi*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2012. <http://www.ozida.gov.tr/default20.aspx?menu=kurumsal&sayfa=ipa>

¹⁷⁷ *Özürlülerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi IPA Projesi Hibe Bileşeni*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2012. <http://www.stkhibeozurluler.gov.tr/>

¹⁷⁸ *Özürlülerin Toplumsal Entegrasyonunun Geliştirilmesi Projesi Hibe Bileşeni*. Merkez Finans İhale Birimi. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2012. <http://www.mfib.gov.tr/news.php?action=show&id=1071&ling=tr>

¹⁷⁹ *2009-2013 Stratejik Planı*. Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2012. http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/mce/2012/genel_sencer/stratejik_plan_20092013.pdf

¹⁸⁰ *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2012. http://sgb.aile.gov.tr/upload/sgb.aile.gov.tr/mce/2012/faaliyet_raporlari/2011_bakanlik_faaliyet_raporu.pdf

¹⁸¹ *Gençlik Projeleri Destek Programı*. Gençlik ve Spor Bakanlığı. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2012. <http://www.gsb.gov.tr/site/projedestegi.aspx?content=36&t=i>

¹⁸² *Gençlik ve Spor Bakanlığı Proje Desteği 1. Çağrı Dönemi Desteklenecek Projeler*. Gençlik ve Spor Bakanlığı. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2012. <http://www.gsb.gov.tr/site/projedestegi.aspx?content=35&t=i>

Proje başvuruları Yönergenin 8. maddesi uyarınca oluşturulan Değerlendirme Kurulu tarafından incelenerek, 2012 yılında 221 derneğin projelerine toplam 10.072.904 TL tutarında mali destek sağlanmıştır.¹⁸³ Destek alanları, hibe alan kuruluşların isimleri ve hibe tutarlarının Dernekler Dairesi Başkanlığı internet sitesinde yayınlanması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirken, İzleme 2011'de yer verilen Seçici Kurul'da bağımsız değerlendiricilerin bulunmaması ve projelerin izleme değerlendirme sürecine yönelik bilgiye ulaşılabilmesi gibi sorunların devam ettiği düşünülmektedir.

2012 yılında İçişleri Bakanlığı bütçesinde 221 derneğin projelerine toplam 10.072.904 TL tutarında mali destek sağlanmıştır (DDB verileri).

Kalkınma Bakanlığı

Kalkınma Bakanlığı'nın STK'ların da faydalanıcıları arasında olduğu destekleri *GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Sosyal Destek Programı (SODES) ve Kalkınma Ajansları* aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, IPA kapsamında fonlanan *Kadınların ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Hibe Programı*'nı 2010 yılından bu yana yürütmektedir. Program kapsamında, "kadınların kamusal hizmetlere erişiminin iyileştirilmesi, kadının sosyal, ekonomik ve siyasal statüsünün yükseltilmesi, kadın haklarına yönelik ihlallere son verilmesi, cinsiyet ayrımcılığına ve ihalalara karşı farkındalığın artırılması ve kapasite geliştirilmesi, kadın STK'larının örgütsel yapısının güçlendirilmesine destek verilmesi, yeni kadın STK'larının kurulmasının teşvik edilmesi ve kadın STK'larının kurumsal ve teknik kapasitesinin geliştirilmesine destek verilmesi" başlıkları altında projelere destek verilmektedir. Program dâhilinde GAP, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde bulunan toplam 36 STK'ya 3 milyon Avro hibe verilmiştir. Hibe programı kapsamında desteklenen projelerin bir bölümü Mart 2011'den beri devam etmektedir.¹⁸⁴

Sosyal Destek Programı (SODES)

Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı olarak GAP Eylem Planının Sosyal Gelişiminin Sağlanması bileşeni altında, 2008'de başlatılan Sosyal Destek Programı (SODES), 2012'den itibaren Kalkınma Bakanlığı'na bağlı olarak sürdürülmektedir. Program 2008 ve 2009'da GAP kapsamında dokuz şehirde yürütülmekteyken, 2010'da Doğu Anadolu Projesi illerini de kapsamına alarak yirmi beş ile ulaşmış, 2012'de ise güneyde beş pilot ilin daha programa katılmasıyla otuz ilde yürütülmeye başlanmıştır.¹⁸⁵ 2011 ve 2012 dönemlerinde hibe verilen projeler incelendiğinde, sosyal içerme önceliğinin en fazla fon ayrılan alan olduğu görülmektedir.¹⁸⁶

SODES hibeleriyle gerçekleştirilen projelerin toplam tutarlarına bakıldığında, STK projelerine 2011 yılında 59.332.954 TL, 2012 yılında ise 66.505.583 TL ayrıldığı görülmektedir. STK'ların 2012 yılında faydalandığı hibe miktarı programın tamamı için ayrılan bütçenin % 34'ünü oluşturmaktadır. Bu oranın 2008 ve 2010 yılları arasında % 22 olduğu düşünüldüğüne, STK projelerinde görülen gelişimin olumlu olduğu düşünülmektedir.

SODES programı dahilinde 2012 yılında STK'lara 66.505.583 TL mali destek sağlanmıştır. STK'ların yararlandığı hibe miktarı programın toplam bütçesinin % 34'ünü oluşturmaktadır (SODES verileri).

SODES uygulamalarının şeffaflık ve eşitlik ilkelerine uyumluluğu, İzleme 2011'de dikkat çekilen konular arasında yer almıştır. Program kapsamında desteklenen projelerin uygulama yıllarına, isimlerine ve uygulayıcı kuruluşların bilgilerine erişmek mümkünken, bu kuruluşların aldığı hibe miktarı ve projelerin izleme değerlendirme süreçlerine yönelik bilgiler hala kamuoyuyla paylaşılmaktadır. İpekyolu Kalkınma Ajansı'nın Gaziantep'teki SODES programı faydalanıcılarıyla yapılan anketlerin sonuçlarına dayanarak

¹⁸³ İçişleri Bakanlığı Bütçesinden 2011 Yılı İçin Yardım Alan Dernekleri ve Projeleri. Dernekler Dairesi Başkanlığı. Erişim Tarihi: 27 Şubat 2013.

¹⁸⁴ Yukarıdaki bilgilere 26 Kasım 2012'de GAP İnsani ve Sosyal Gelişim Koordinatörlüğü Yetkilisi Ahmet Katkısız ile yapılan telefon görüşmesi sonucunda ulaşılmıştır.

¹⁸⁵ Kapsam ve Bileşenler. Sosyal Destek Programı. Erişim Tarihi: 24 Kasım 2012. <http://www.sodes.gov.tr/SODES.portal>

¹⁸⁶ Bileşen Bazında İstatistikler. Sosyal Destek Programı. Erişim Tarihi: 24 Kasım 2012. <http://www.sodes.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebClerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCD08A36B6B399A45DF48EA607E784DFDA48F6DA3FAC080188>

hazırladığı *SODES Etki Analizi Sonuç Raporu* ise olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁷

CHP Malatya Milletvekili Veli Ağbaba'nın konuyla ilgili TBMM'ye ilettiği yazılı soru önerisine 29 Ocak 2013'te verilen cevapta "proje değerlendirme süreçlerinin SODES Usul ve Esaslarına göre yapılmakta olduğu, desteklenecek projelerin seçim kriterlerinin 2012 Yılı SODES Uygulama ve Esaslarının 8. maddesine göre yapıldığı, projelerin değerlendirme sürecinde ilin ihtiyaçları dikkate alınarak projelerin ön değerlendirilmesinin Valilikler tarafından yapıldığı, Kalkınma Bakanlığı'nın değerlendirmelerinde kolaylaştırıcı olması için bağımsız dış uzmanların değerlendirmelerine başvurulduğu, nihai değerlendirmenin Bakanlık tarafından yapıldığı" belirtilmiştir.¹⁸⁸

Kalkınma Ajansları

Sivil toplumla ilişkiler, Kalkınma Bakanlığı Sosyal Politika Açılımları Çalışma Grubu tarafından hazırlanan *Kuruluştan Bugüne Kalkınma Ajanslarında Sosyal Politikalar* raporunda geliştirilmesi gereken bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. "Sivil toplum örgütleriyle bir arada çalışma, ortak hareket etme, işbirliği platformları oluşturulması gibi niyetler ve girişimlerden bahsedilmekle beraber, ajansların bölgelerine has toplumsal konularda çalışmalar yapan STK'ları keşfetmek, onların çalışmalarını desteklemek, yaygınlaştırmak konusunda gerekli incelikli çalışmaları henüz başlatmamış olduğu görülmektedir."¹⁸⁹

Kalkınma Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren ve kamu-özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliklerini geliştirmek misyonuyla hareket eden Kalkınma Ajansları'nın STK'larla ilişkileri bölgesel düzeyde yürütülmektedir. Kalkınma Ajansları düzenlenen eğitimler, araştırma projeleri ve mali destekler aracılığıyla STK'lara destek olmaktadır. *Kalkınma Ajansları 2011 Yılı Genel Faaliyet Raporu*'na göre, 2011 yılında Ajanslar tarafından STK'ların da faydalanicıları arasında yer aldığı proje döngüsü yönetimi, SODES programına yönelik proje

hazırlama ve proje uygulama eğitimleri düzenlenmiştir.¹⁹⁰ 2011 yılında İpekyolu Kalkınma Ajansı tarafından *TRC1 Sivil Toplum Kuruluşları Raporu* da yayınlanmıştır. Bununla birlikte, STK'lar Kalkınma Ajansları tarafından çeşitli alanlardaki bölgesel politikaları belirlemek amacıyla düzenlenen toplantılara katılarak görüş bildirmektedir.¹⁹¹

STK'lar kar amacı gütmeyen kuruluşlar başlığı altında, Ajanslar'ın doğrudan finansman, doğrudan faaliyet ve güdümlü proje desteklerine başvuru yapabilmektedir. Adı geçen destek programları kapsamında 2011 yılında dağıtılan hibelere *Kalkınma Ajansları 2011 Yılı Genel Faaliyet Raporu*'nda yer verilirken, Ajansların internet sitelerinde desteklenen projelerin listesi yer almaktadır. Buna rağmen, Ajanslar genelinde vakıf ve derneklere verilen toplam hibe tutarına ulaşamamıştır. Desteklenen projelerin izleme ve değerlendirmesine yönelik bilgiler de Ajansların internet sitelerinde yer almamaktadır.

II. YEREL ÖZEL KAYNAKLAR

Raporun yerel özel kaynaklar başlığı altında STK'ların kaynak geliştirme faaliyetlerine mali destek sağlayan bireysel bağışlar, şirketlerin sponsorluk ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla STK'lara sağladığı mali destekler ve hibe veren vakıflar tarafından sağlanan desteklerde görülen genel eğilimlere yer verilmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda hızla gelişmekte olan sosyal girişimcilik alanındaki gelişmeler de STK'ların mali sürdürülebilirliğine katkı sağlayan yeni bir model olarak ele alınmaktadır.

Yapılan araştırmalar bireysel bağışçılık söz konusu olduğunda, Türkiye'deki genel eğilimin toplumun yoksul ya da yardıma muhtaç kesimleri hedef alınarak yapılan birbiri nakdi yardımlar şeklinde geliştiğini ortaya koymaktadır (TÜSEV, 2006). Charities Aid Foundation'ın (CAF) Dünya Bağışçılık Endeksi 2012'ye göre 2011 yılında 136. sırada¹⁹² yer alan Türkiye, 2012 yılında gerileyerek araştırmaya dâhil edilen 146 ülke arasında 137. sırada yer

¹⁸⁷ *SODES Etki Analizi Sonuç Raporu*. İpekyolu Kalkınma Ajansı. Erişim Tarihi: 13 Aralık 2012. <http://www.ika.org.tr/ContentDownload/SodesEtkiAnalizi.pdf>

¹⁸⁸ Yazılı soru önermesine verilen cevap metnine <http://www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-11030sgc.pdf> adresinden erişebilirsiniz.

¹⁸⁹ *Kuruluştan Bugüne Kalkınma Ajanslarında Sosyal Politikalar*. Kalkınma Bakanlığı. Erişim Tarihi: 14 Aralık 2012. http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/14599/Kurulu%C5%9Fundan_Bug%C3%BCne_Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1nda_Sosyal_Politikalar.pdf

¹⁹⁰ *Yerel Desenler 2011 Yılı Genel Faaliyet Raporu*. Kalkınma Bakanlığı. Erişim Tarihi: 14 Aralık 2012. <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCD5144256FC2F7B08>

¹⁹¹ Toplantı örneklerine Yerel Desenler 2011 Yılı Genel Faaliyet Raporu'ndan ulaşabilirsiniz.

¹⁹² *Dünya Bağışçılık Endeksi 2011*. Charities Aid Foundation. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2012. https://www.cafonline.org/pdf/world_giving_index_2011_191211.pdf

almaktadır.¹⁹³ Araştırma sonuçlarına göre, 2012 yılında Türkiye nüfusunun % 10'u STK'lara nakdi bağış yaparken, nüfusun yalnızca % 4'ü gönüllü olarak STK çalışmalarına katılmaktadır. Tanımadıkları bir kişiye yardım edenlerin oranı ise % 31'dir (CAF, 2012). Bireysel bağışçılar aynı ve nakdi yardımların yanı sıra; STK'larda gönüllülük yaparak ya da kendi uzmanlıklarını (bilişim teknolojileri, pazarlama vb.)STK'ların gelişimi için kullanarak da sivil toplumun gelişmesine destek sağlamaktadır.¹⁹⁴

Dünya Bağışçılık Endeksi 2012'ye göre, Türkiye 2012 yılında araştırmaya dâhil edilen 146 ülke arasında 137. sırada yer almaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, 2012 yılında Türkiye nüfusunun % 10'u STK'lara nakdi bağış yaparken, nüfusun yalnızca % 4'ü gönüllü olarak STK çalışmalarına katılmaktadır. Tanımadıkları bir kişiye yardım edenlerin oranı ise % 31'dir. (Charities Aid Foundation, 2012)

TÜSEV, çalışmalarına 2011 yılında başladığı Değişim için Bağış¹⁹⁵ projesiyle bireyler, şirketler ve vakıfların stratejik bağışlar yapmalarını teşvik etmek, bağışçılık konusunda bilgi paylaşımında bulunmak, ilham veren iyi örnekleri yaygınlaştırmak ve bağışçılığı etkileyen yasal ve mali mevzuatı iyileştirmek amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmekte ve danışmanlık hizmetleri vermektedir. Bu çalışmaların bir parçası olarak 2012 yılında açılan degisimicinbagis.org sitesi bağış yapmak ya da STK'lar için hibe programı başlatmak isteyen bireyler, şirketler ve vakıfların ihtiyaç duyabilecekleri bilgilere erişebilecekleri bir bilgi kaynağı olarak hizmet etmeye başlamıştır.

Raporun bu bölümünde, TÜSEV'in 2011-2012 döneminde yürüttüğü araştırmaların çıktılarında da faydalanılarak şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları, vakıfların hibe programları ve sosyal girişimcilik alanında görülen genel eğilimlere yer verilmektedir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk

TÜSEV'in, *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları: Yenilikçi Yöntemler, İyi Uygulamalar ve Gelişim Alanları*¹⁹⁶ isimli araştırması kapsamında, geçtiğimiz yıllarda kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) ödüllerinin verildiği, topluma katkılarıyla iyi örnek olarak gösterilen on beş şirketin KSS yönetmeni ve şirketlere danışmanlık veren dört kuruluşun temsilcileriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, şirketlerin KSS çalışmalarıyla ilgili vizyon ve hedeflerinin farklılık gösterdiği ve çalışmaların gelişmişlik düzeyinin şirketten şirkete farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum, Türkiye'nin kurumsal sosyal sorumluluk anlayışı ve uygulamalarıyla ilgili bir geçiş sürecinde olduğunu göstermekle birlikte gerek müşterilerin gerekse çalışanların şirketlerin KSS projeleri yürütmelerini gereklilik olarak görmeye başlamaları önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Şirketlerin topluma katkı sağlamak amacıyla yürüttüğü çalışmaların bir kısmı kurulan vakıflar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu örneklerde şirket kurucuları kurdukları vakıflara, şirketten aktardıkları fonlar ile vakfın faaliyetlerini desteklemektedirler. Kimi durumlarda vakıfların şirket dışı personeli ve özerk bir yönetimi bulunurken, şirket ve vakfın iç içe geçtiği ve vakfın KSS stratejisi doğrultusunda ve KSS birimi tarafından yönetildiği örnekler de rastlanmaktadır. Şirketlerin KSS projelerini kendi içlerinde bir birimi görevlendirerek ya da bir KSS departmanı oluşturarak yürütmeleri vakıf kurmalarına kıyasla daha fazla görülen bir uygulamadır. Bu birimlerin profesyonelleşme oranı, personel sayısı, bağlı bulunduğu departman ve sorumluluk alanları da şirketler arasında farklılık göstermektedir.

Şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk ya da sponsorluk başlığı altında sağladıkları destekler farklılık göstermektedir. Bazı şirketler, STK'lar ile işbirlikleri yaparak geliştirilen ortak projelere KSS bütçesinden fon

¹⁹³ Dünya Bağışçılık Endeksi 2012. Charities Aid Foundation. Erişim Tarihi: 21 Aralık 2012. <https://www.cafonline.org/PDF/WorldGivingIndex2012WEB.pdf>

¹⁹⁴ TÜSEV'in Türkiye'de Bağışçılık Altyapısının Geliştirilmesi Projesi kapsamında hazırladığı Bireysel Bağışçılığın Başarı Öyküleri için <http://degisimicinbagis.org/bireysel-bagisicilik/bireysel-bagisiciligin-basari-oykuleri>

¹⁹⁵ Bağışçılığı Geliştirme Projesi Başladı. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. <http://www.tusev.org.tr/content/detail.aspx?cn=725&c=77>

¹⁹⁶ *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları: Yenilikçi Yöntemler, İyi Uygulamalar ve Gelişim Alanları*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012. [http://www.degisimicinbagis.org/usrfiles/irketlerin_topluma_yatim_C4%B1r%C4%B1m_programlar%C4%B1\(1\).pdf](http://www.degisimicinbagis.org/usrfiles/irketlerin_topluma_yatim_C4%B1r%C4%B1m_programlar%C4%B1(1).pdf)

tahsis etmektedir. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri olan şirketlerin büyük bir bölümü ise çalışanlarının STK'larda gönüllülük yapması için fırsatlar yaratmaktadır. Çalışanların seçtikleri dernek ve vakıflara yaptıkları bağışların şirket tarafından aynı miktarda destek sağlanarak bağış teşvikinin yapıldığı uygulamalara seyrek de olsa rastlanmaktadır. Birçok şirket amaç bazlı pazarlama ürünlerinin satışından elde ettiği gelirlerle de sivil toplum projelerini desteklemektedir. Bu bağış türünde, ortaklığa özel olarak bir ürünün pazarlama ve sunum biçiminin değiştirilmesi sonucu yapılan satışların belirli bir yüzdesinin belirlenen STK'ya aktarılmaktadır.

Farklı gelişim aşamalarında olmalarına ve farklı yöntemler benimsemelerine rağmen, *Şirketlerin Topluma Katkı Programları: Yenilikçi Yöntemler, İyi Uygulamalar ve Gelişim Alanları* araştırması kapsamında yapılan görüşmelerden kurumsal sosyal sorumluluk alanıyla ilgili aşağıda yer alan durum analizini çıkartmak mümkündür:

Hibe Veren Vakıflar

Türkiye'de "hibe veren vakıf" şeklinde bir yasal kategori olmamasına rağmen vakıflar yasası, vakıfların diğer operasyonlarının yanı sıra hibe tahsisinde bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Türkiye'de diğer çalışmalarının yanı sıra hibe programı yürütmekte olan yedi vakıf bulunmaktadır. TÜSEV, çalışmalarına 2012 yılında *başladığı Vakıfların Hibe Programları İçin Rehber: Türkiye'den Vakıfların Deneyimleri*¹⁹⁷ başlıklı çalışmasında hibe veren vakıfların deneyim ve uygulamalarına yer vererek bu çalışmaların sivil toplumun gelişimine katkısını ortaya koymaktadır. Bu modelin gelişmesini teşvik etmek amacıyla hibe programı oluşturulması ve yönetimi konusundaki bilgilere de aynı rehberde yer verilmektedir. Hibe veren vakıfların sayının azlığı, STK'ların mali sürdürülebilirliği açısından endişe verici olsa da hibe programlarının son on yıl içinde bilinirlik kazanması ve Türkiye'deki vakıfların bu konuya ilgilerinde görülen artış hibe programlarının zamanla daha da yaygınlaşacağına işaret etmektedir.

TABLO 3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ÇALIŞMALARINDA GÖRÜLEN GENEL EĞİLİMLER (TÜSEV,2012)

Konu	Genel Eğilim
Strateji Geliştirme	KSS projelerinin geriye dönük olarak stratejik açıdan değerlendirilmesi ve bundan elde edilecek sonuçlara göre gelecek planı yapılması yaygın bir uygulama değildir.
KSS Projelerinin Şirket Misyonu ve Hedefleriyle İlişkilendirilmesi	KSS çalışmalarının şirketlere getirdiği faydaların (itibar, çalışan bağlılığı, performans artışı, yatırımcı ilişkileri vb) daha açık hale geldiği günümüzde KSS departmanları, şirket hedefleriyle programın ilişkilendirilmesinin bir zorunluluk haline geldiğini hissetmektedir.
Destek Alanları	Eğitim, çoğu şirketin birincil destek alanını oluşturmaktadır. Çok çeşitli alanlara destek vermek yerine şirket vizyonu ve kültürüne uygun alanlara yoğunlaşmaya yönelik yeni bir eğilim ortaya çıkmaktadır. Ancak bu alanları belirlerken uygulanması gereken ihtiyaç analizi için sistematik bir değerlendirme süreci bulunmamaktadır.
STK'lara Yönelik Destek Mekanizmaları	Şirketlerin STK'larla ilişkileri bazen bir defaya mahsus bağış yapma gibi kısa süreli ve plansız şekilde ortaya çıkmakta, bazen de STK'lar ile uzun vadeli stratejik ortaklıklar kurulmaktadır. STK'larla işbirliği yaygınlaşmasına karşın hibe mekanizması uygulamaya geçirilmemektedir.
STK'larla İşbirliği	Şirketler, belli alanlarda uzmanlaşmış, bilinirliği yüksek, profesyonelleşmiş, başka kuruluşlardan fon olarak proje yönetme deneyimine sahip, ulusal çapta faaliyet gösteren, mali denetimden geçen ve hesaplarını kamuya açan STK'lar ile işbirliği yapmaktadır. Ancak bu ve benzeri kriterlere uyan STK'lar içinde çok azı şirketler tarafından tanınmakta; böylece genellikle aynı STK'lar desteklenmektedir.
Çalışanların Gönüllülüğü	Şirketler, belli günlerde STK'larla işbirliği halinde gerçekleştirilen sosyal çalışmalara çalışanların katılımını teşvik ederek veya çalışanların kendi seçtikleri STK'larda mesai saatleri içinde gönüllülük yapmalarına imkân tanıyarak çalışan gönüllülüğünü teşvik etmektedir. Ancak çalışan gönüllülüğü, belli bir politikaya oturtulmamıştır.
KSS Projeleriyle İlgili İletişim Çalışmaları	Medyaya yansıyan KSS haberleri, hayırseverlik ve iyilik yapma temaları ile sınırlı kalmakta ve yalnızca sayısal verilere odaklanmaktadır. İzleme ve değerlendirme, sistematik ve yaygın olmadığı için programların gerçek etkisi hakkında çok az bilgi paylaşılabilmektedir.
KSS Projelerinin İzleme ve Değerlendirmesi	KSS projelerinin etkisi ya hiç değerlendirilmemekte veya etkinlik değerlendirmesi ile sınırlı kalmaktadır. Şirketlerin KSS projeleri için sistematik bir değerlendirme süreci bulunmadığından, projelerin ortaklık kurulan STK, şirket ve paydaşları, çalışanları ve şirketin çalıştığı bölgede yaşayanlar açısından getirdiği faydaları ölçmek genellikle mümkün olmamaktadır.

¹⁹⁷ Adı geçen rehber 2013 yılı içinde yayınlanacaktır.

Türkiye ve dünyada hibe veren vakıfların genel eğilimleri incelendiğinde, vakıfların hedeflerine ulaşmak için sadece kendi operasyonlarını gerçekleştirmede kullanabilecekken başka STK'ların girişimlerini desteklemek için fon tahsis etmelerinin nedenlerinden bazıları şunlardır:

- Kamusal hizmetlerin yararlanıcılara en yakın konumdaki kuruluşlar olan yerel STK'lar tarafından sağlanması,
- Özellikle yerel düzeyde faaliyet gösteren STK'ların çeşitli yollarda topluma değer katabileceğine inanılması,
- Farklı ortamlarda yeni fikir ve yöntemlerin test edilmek istenmesi,
- Desteklenen STK'lar aracılığıyla sahadaki bilgi ve ihtiyaçlar hakkında bilgi edinilmesi ve çözüm getirilmesine destek sağlanması ve,
- STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesinin birçok hibe veren vakıf tarafından misyonlarının bir parçası olarak görülmesi.

Hibe veren vakıfların Türkiye'deki örnekleri ve bu vakıfların destekleriyle ilgili bilgiler aşağıdaki yer almaktadır:

Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişim Hibe Programı¹⁹⁸

Kadınların, gençlerin ve engellilerin; toplumda eşit fırsatlara sahip olmalarını, topluma aktif olarak katılmalarını destekleyen ortamların yaratılmasını ve böylece toplumsal gelişmeye katkıda bulunulmasını amaçlayan *Toplumsal Gelişim Hibe Programı* (TGHP) ilk hibelerini 2008 yılında vermiştir. Sabancı Vakfı, hibe programıyla kadın, genç ve engellilerin toplumda eşit fırsatlara erişmeleri ve topluma daha aktif katılımları için sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen projelere destek olmakta ve toplumsal duyarlılığın artmasını sağlayacak kanalları açmaktadır. Programın hedef kitesini; sayıları bilinmeyen, ihtiyaçları görünür olmayan ve hakları tanınmayan çifte dezavantajlı gruplar ve bu grupların sorunlarını ele alan sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır.

¹⁹⁸ Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişim Hibe Programı hakkında detaylı bilgiye <http://www.sabancivakfi.org/sayfa/toplumsal-gelisime-hibe-programi> adresinden ulaşabilirsiniz.

TGHP'na yılda yaklaşık 200 başvuru alınmaktadır. Uygun görülen projelerin tümüne aktarılan hibenin toplam tutarı en fazla 1,2 milyon TL'dir. Bugüne kadar TGHP kapsamında 28 proje, 5,6 milyon Lira hibe ile desteklenmiştir. TGHP kapsamında desteklenen kurumlar 72 ilde çalışmalar yaparak 60.000'den fazla kadın, genç ve engelliye ulaşmıştır.

Açık Toplum Vakfı Hibe Programı¹⁹⁹

Yaklaşık on yıldır Türkiye'de faaliyet gösteren Açık Toplum önce temsilcilik ofisi olarak, 2009 Ocak ayından itibaren ise yerel bir vakıf olarak Türkiye'deki STK'lara hibe tahsisinde bulunmaktadır. Açık Toplum, STK'ların çalışmalarının ve kapasite gelişimlerine verilen desteğin nihai olarak demokratikleşmeye katkıda bulunacağına inanmaktadır. Vakıf, hukukun üstünlüğüne dayanan, demokratik yollar ile seçilmiş hükümetlerce yönetilen, azınlıklara ve azınlık görüşlerine saygı duyulan, farklılıkları içinde barındıran güçlü bir sivil toplum oluşturulması için STK'ların bu temeldeki girişimlerini desteklemektedir.

Desteklenen konular, gruplar ve bölgeler yıllar içinde ve konjonktüre göre farklılık gösterebilmektedir. Vakfın destek sağladığı alanlar arasında AB-Türkiye üyelik süreci, reform, insan hakları, eğitim, bölgesel farklılıkların giderilmesi, sivil toplumun güçlenmesi gibi çeşitli alanlar; kadın, genç ve LGBT örgütleri gibi çeşitli hedef gurupları bulunmaktadır.

Açık Toplum Vakfı, başvuru yapan projenin toplam bütçesinin en fazla 1/3'ünü desteklemektedir. Proje uygulaması süresince Program Birimi ve desteklenen STK sürekli iletişim içerisinde olmakta, ara raporlar belirlenen tarihlerde alınmakta ve zaman zaman çalışma ziyaretleri düzenlenmektedir. Açık Toplum Vakfı 2012 yılında STK'lara 2 milyon TL tutarında hibe desteği sağlamıştır.²⁰⁰

Türkiye Vodafone Vakfı²⁰¹

Vodafone Grup Vakfı, Vodafone'un faaliyet gösterdiği ülkelerdeki toplumlara destek olmak, sosyal ve

¹⁹⁹ Açık Toplum Vakfı hakkında detaylı bilgiye <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁰⁰ 2012 Yılında Açık Toplum Vakfı'ndan Sivil Topluma 2 Milyon TL Destek. Açık Toplum Vakfı. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2012. http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/ebulten/ebultenekimkasimaralik/ebulten_2012-1.php

²⁰¹ Türkiye Vodafone Vakfı hakkında detaylı bilgiye <http://www.turkiyevodafonevakfi.org.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

ekonomik gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla vakıflar kurmaktadır. Bu ulusal vakıflara mali destek sağlamanın yanı sıra STK işbirlikleri kurulması ve hibe programı oluşturulması Vodafone Grup'un şirket politikaları arasında yer almaktadır. Türkiye Vodafone Vakfı da bu grup politikasının bir uzantısı olarak STK'ların projelerine hibe desteği sağlamaktadır.

Paydaş diyaloguna önem veren Vodafone Vakfı, kamu kurumları, STK'lar ve Vodafone Türkiye müşterilerinin katılımıyla yürüttüğü danışma süreçleriyle tespit ettiği sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda sosyal yatırım planını şekillendirmektedir. Vakıf kurulduğu 2007'den bu yana okul öncesi eğitimde bölgesel eşitsizliği ortadan kaldırmak ve afetlere karşı bilinçlendirme çalışmaları yaparak halkın hazırlıklı ve donanımlı olmasını sağlamak için çalışmalar yapmakta ve bu alanda faaliyet gösteren STK'ları desteklemektedir. Bu projelerin yanı sıra, mobil telekomünikasyon teknolojilerini kadingirişimciliğini desteklemek için kullanan projeler de vakfın öncelikli destek alanları arasında yer almaktadır. Özetle, hibe programı kapsamında eğitim, kadının güçlendirilmesi, gençler ve dezavantajlı gruplar ile toplum için teknoloji desteklenen alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Kuruluşundan bu yana yaklaşık 11 milyon TL tutarında hibe desteği sağlayan Vodafone Vakfı tarafından tahsis edilen fonlar, projelere göre farklılık göstermekte ve verilen hibelerin alt ve üst limitleri bulunmamaktadır.

Hayata Artı Vakfı Hayata Artı Çevre Programı²⁰²

Hayata Artı Çevre Programı; Coca-Cola Hayata Artı Vakfı, Yaşama Dair Vakıf (YADA) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ortaklığı ile yürütülmektedir. Program, 2005 yılından bu yana 36 ilde toplam 58 projenin hayata geçirilmesine katkıda bulunan *Hayata Artı Gençlik Programı*'nın devamı niteliği taşımaktadır. Bir projenin en fazla 3 yıl desteklediği hibe programından alınabilecek en yüksek fon miktarı 100.000 Dolardır.

Hayata Artı Çevre Programı, su kaynaklarının ve uluslararası statüde korunan sulak alanların sürdürülebilir yönetimi konusunda çözümler ve kullanılan su miktarının ölçülebilir biçimde azaltılmasına yönelik yenilikçi yaklaşımlar içeren ve toplumsal fayda

hedefleri olan yaratıcı, katılımcı, sürdürülebilir çevre projelerini desteklemektedir. Program, gençlerin projelere katılımını da önemsemektedir. Program kapsamında desteklenen projelerin, gençlerin karar ve uygulamalara katıldığı en az bir etkinlik içermesi beklenmektedir.

Program, proje yürütücülüğünü gerçekleştiren ekiplere fon desteği sağlamanın yanı sıra onların proje tasarımı, yönetimi ve iletişim konularında kapasitelerini artırmayı amaçlamaktadır. Hayata Artı Çevre Programı'na başvuru süreci, iki aşamadan oluşmaktadır. Ön başvuru aşamasında proje fikirleri başarılı bulunan ekiplere, proje tasarımı ve yönetimi konularında eğitimler verilmekte; atölye çalışmaları sırasında proje ekipleri ön başvurularını uzmanlar ile bir arada değerlendirme fırsatı bulmaktadır.

Bolu Bağışçılar Vakfı Hibe Programı²⁰³

Türkiye'de bağışçılar vakfı modeline uygun olarak 2008'de kurulan ilk vakıf olan Bolu Bağışçılar Vakfı (BBV), Bolu ilinin yaşam kalitesini yükseltmek ve yaşanılabilir kent olgusuna ulaştırmak; öncelikli sorunlarını çözmeye yönelik girişimlere, bireylere ve sivil toplum kuruluşlarına maddi ve manevi destek sağlamak; sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda ilin kalkınmasına ve imarına halkın her kesiminden katılım sağlamak amacıyla kurulmuştur.

BBV, vakfın anararlığından elde edilen gelir, vakfa yapılan genel bağışlar ve belli bir projeye yönelik yapılmış şartlı bağışlarla oluşan fonlarla Bolu'nun kalkınması için tasarlanan projeleri desteklemektedir. Bolu'da ve Türkiye genelinde STK'lara aktarılan fon sayısının azlığı ve desteklenen faaliyet alanlarının kısıtlayıcı olmasından dolayı BBV'nin hibe programı olumlu karşılanmış ve vakıf kısa sürede Bolu'nun kalkınması için projeler yürütmek isteyen herkesin ilk aldığı kapı haline gelmiştir.

BBV, herhangi bir sınırlama getirmeksizin Bolu'nun kalkınması için öncelikli olan alanların her birinde çalışmalar yürütmektedir. Vakfın faaliyetlerinin hedef aldığı tek bir yararlanıcı grubu bulunmamaktadır. Toplumun güncel ihtiyacı neyse ona yönelik hareket etmekte; tüm toplumun yararına olabilecek projelerin

²⁰² Coca Cola Hayata Artı Vakfı hakkında detaylı bilgiye <http://www.hayataarti.org/> adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁰³ Bolu Bağışçılar Vakfı hakkında detaylı bilgiye <http://www.bbv.org.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

desteklenmesine ve yürütülmesine çalışmaktadır. BBV, henüz dört yıllık genç bir kuruluş olması nedeniyle öncelikle herkesin üzerinde anlaştığı ve somut sonuçlarının görülebildiği konulara odaklanmayı tercih etmektedir. Vakıf, okul öncesi eğitimi güçlendirme, tarım verimliliğini artırma, çevre koruma, toplum ruh sağlığını iyileştirme projelerini ve gençlik inisiyatiflerini desteklemektedir. Bolu'da proje hazırlama ve uygulama kapasitesini geliştirme adına da çalışmalar yapan BBV, kuruluşundan beri 66 proje başvurusu almış ve bunlardan 41 tanesine mali destek sağlamıştır.²⁰⁴

WWF - Türkiye Türkiye'nin Canı Hibe Programı²⁰⁵

WWF-Türkiye, Anadolu'nun dört bir yanında projeler yürütmekte, gittiği yörelerde yerel STK'ların ürettiği projelerle ilgilenmekte ve birçoğuyla işbirliğinde bulunmaktadır. Yerel STK'ların uygulamaya koyduğu önemli faaliyetlerin sürdürülebilir olmadığını ve mali olarak nadiren desteklendiğini gören WWF-Türkiye, yöre halkının ve diğer yerel aktörlerin işin içine dâhil edilmesiyle daha fazla başarı yakalanabileceğini düşünerek deneyimlerini aktarabileceği, işbirliği modeline dayanan bir çalışmaya öncülük etmek istemiştir. Böylece bir hibe programı oluşturarak biyolojik çeşitlilik üzerine çalışan yerel STK'lara hem bilgi hem de fon aktarımıyla destek olmaya karar vermiştir.

WWF-Türkiye tarafından, biyolojik çeşitlilik konusunda farkındalık yaratmak ve bu zengin doğal mirası korumak için yürütülen *Türkiye'nin Canı Kampanyası*, ülkenin dört bir yanında yürütülen doğa koruma çalışmalarını güçlendirmeyi ve yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Böylece hem farkındalık uyandırmaya hem de kapasite gelişimine katkıda bulunmaktadır. WWF-Türkiye, bu hibe programını oluşturabilmek için öncelikle geniş kapsamlı bir bağış kampanyası yürütmüştür. Yüz yüze görüşmelerle ve yaygın bir medya kampanyasıyla, potansiyel bağışçılara hibe programının gerekliliği anlatılmış ve kapsadığı konular kamuoyuna aktarılmıştır. Destekçilerin hangi kuruluşları ve hangi projeleri desteklediklerini bilmeden ve WWF-Türkiye'nin onlar

adına doğru kuruluşlara hibe tahsisi yapacağına güvenerek bir fon havuzuna bağış yapmaları, konunun iyi açıklanması ve vakfın köklü geçmişi ile yarattığı güven sayesinde mümkün olabilmıştır.

Toplum Gönüllüleri Vakfı GençBank Projesi²⁰⁶

İlk defa Kuzey İrlanda'da 1999 yılında uygulanmaya başlanan *GençBank* modeli, Türkiye'de ise, 2011 yılında Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) yürütücülüğünde Eurasia Partnership Foundation desteğiyle gerçekleşmiştir. GençBank projesinin pilot dönemi Samsun ve İstanbul'daki iki gençlik merkezinde başlamıştır. TOG, C.S. Mott Vakfı Ve Sabancı Vakfı'ndan almış olduğu hibelerin gençlik girişimlerini desteklemek üzere yeniden fon tahsisinde kullanıldığı GençBank projesini yerel ortaklarla işbirliği ile Artvin, İstanbul, Batman, Samsun ve İzmir'de uygulamaktadır.

GençBank gençlerin fikir ve proje üretmelerini desteklemektedir. Gençler, yaşadıkları yerdeki GençBank ekibine proje fikri sunarak hibe başvurusu yapmakta; gençlerden oluşan hibe tahsis komitesinin kararıyla fikirler desteklenerek hayata geçirilmektedir. Bu hibe programının en önemli ayırıcı özellikleri gençlerin yerel ihtiyaçlarının ele alınması ve hibe aktarımının gençler tarafından gençlere yapılmasıdır. Hangi sorunun öncelikli olarak ele alınacağına, nasıl bir proje yürütüleceğine ve hangi fikrin fonlandırılacağına başından sonuna aynı bölgede yaşayan gençler karar vermektedir.

GençBank'ların beş bölgede tahsis edeceği toplam hibe miktarı, 2012 yılı için 60.000 TL. olarak belirlenmiştir. Bütçe, projelerin ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Hibelerin herhangi bir alt limiti olmamakla beraber, üst limitleri 1.200 Lira olarak belirlenmiştir. Proje için tahsis edilen fonlar, vakfın öz kaynaklarından, halktan ve uluslararası fonlardan elde edilmektedir.

Sosyal Girişimler²⁰⁷

Son yıllarda daha fazla tartışılmaya başlayan bir alan haline gelen sosyal girişimcilik, STK'ların mali sürdürülebilirliklerini sağlamalarına katkı sağlayan bir

²⁰⁴Bolu Bağışçılar Vakfı Analizi: Yerel Kalkınma İçin Örnek Bir İşbirliği ve Kalkınma Modeli. TÜSEV. http://degisimicinbagis.org/userfiles/bbvanalizi_tusev_web.pdf.

²⁰⁵Türkiye'nin Canı hibe programı internet sitesine <http://www.turkiyenincani.org/> adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁰⁶Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın Genç Bank projesiyle ilgili ayrıntılı bilgiye <http://www.gencbank.org/> adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁰⁷Türkiye'de sosyal girişimlerle ilgili ayrıntılı bilgiye www.sosyalgirisim.org sitesinden ulaşabilirsiniz.

model olarak değerlendirilmektedir. Sosyal bir amaçla kurulan, ürün ve hizmetler yaratırken dezavantajlı grupları istihdam eden sosyal girişimler, gerek sosyal sorunlara çözüm getirme amacı, gerekse sunduğu iş modeli ile sivil toplum ve girişimcilik alanlarına ait özellikler taşımaktadır. Sosyal girişimler için ayrı bir mevzuatın bulunmadığı Türkiye’de, sosyal girişimler dernek ve vakıf iktisadi işletmesi, sosyal amaçlı kooperatif ya da şirket tüzel kişilikleriyle kurulmaktadır.

Başta 2012 yılında Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı Uluslararası Sosyal Girişimcilik Konferansı olmak üzere, bu alandaki toplantı ve eğitimlerde artış görülmektedir. Bununla birlikte yarışma, eğitim ve mali destek programlarının sayısı da 2011-2012 döneminde artmıştır.²⁰⁸ Bu desteklerin gelecek yıllarda da devam etmesiyle birlikte, Türkiye’deki sosyal girişim sayısının ve STK’ların bu modele ilgisinin fazlalaşacağı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

İNSAN KAYNAKLARI

- STK’ların insan kaynakları politikalarını, ücretli çalışanlardan beklentileri ve bu kişilere sağlanacak katkıları ortaya koyacak şekilde belirlemeleri gerekmektedir. Bunun yanı sıra, çalışma alanlarına bağlı olarak ücretli çalışanların eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetlerine katılımı için de destekler sağlanmalıdır.
- STK’lar mevzuatta ve ilgili politika belgelerinde yer alacak gönüllük ve gönüllü tanımları üzerinde uzlaşmalıdır. Bu tanım üzerinden gönüllülük politikaları geliştirilerek, gönüllük yapan kişilerden beklentiler ve bu kişilere sağlanacak katkılar açık bir şekilde paylaşılmalıdır.

YÖNETİŞİM

- STK’ların iyi yönetim ilkeleri konusunda bilgilendirilmesi ve bu uygulamaların teşvik edilmesi amacıyla düzenlenen eğitim ve kapasite geliştirme çalışmalarının sayısı artmalı ve daha fazla sayıda yerel ve ulusal kuruluşların bu eğitimlerden faydalanmasına olanak sağlanmalıdır.
- Şeffaflık ve hesapverebilirlik gibi ilkelerin STK’lar arasında teşviki, yaygınlaşması ve bağışçıların STK bilgilerine kolaylıkla erişebilmesi için ilgili kamu kuruluşlarının da desteğiyle online veritabanı ve akreditasyon sistemleri uygulanmaya başlanmalıdır.
- STK’ların yürütmekte olduğu çalışmalarının etkisini ölçümlemek, geleceğe yönelik hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak yöntem ve araçları belirlemek amacıyla stratejik planlama yöntemini kullanması teşvik edilmelidir. İç ve dış paydaşların da bu çalışmalara katkı sağlayarak STK’ların kısa ve uzun dönemli hedefleri ve eylem planlarına katkı sağlaması gerek iyi yönetim gerekse insan kaynaklarının etkili kullanımı açısından önem taşımaktadır.
- STK’ların, kendi çalışma ortamlarında başta insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevre konusundaki evrensel ilkeleri kabul etmesi ve uygulaması önemlidir.

MALİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

- STK’ların faydalanabildiği kamu fonları hakkında bilgiye erişimin kolaylaştırılması için hibe verilen kuruluşların ve desteklenen projelerin isimleri, toplam hibe tutarı ve kısa proje özetleri ilgili kamu kurumlarının internet sayfasında kamuoyunun erişimine açık şekilde yayınlanmalıdır.
- Kamu fonlarının uygulamalarında ortak standartlar belirlenerek, desteklenen projeler ve projelerin izleme değerlendirme süreçleri hakkındaki bilgi ve raporlar kamuoyuna açık şekilde paylaşılmalıdır. Bu tür bir uygulama, şeffaf ve hesapverebilir bir sistem oluşmasının yanı sıra STK’ların farklı bölgelerde yürütülen projeler hakkında bilgi edinmesi ve karşılıklı öğrenme süreçlerinin başlamasına olanak sağlayacaktır.
- Daha fazla sayıda STK’nın kamu kurumları tarafından sağlanan mali desteklerden faydalanabilmesi için SODES programında olduğu gibi STK’lara yönelik kota uygulamaları geliştirilmelidir.

²⁰⁸Türkiye’de sosyal girişimciliğin gelişmesi için yapılan çalışmalar hakkında özet bilgiye <http://sosyalgirisim.org/userfiles/document/16%20Ocak%20Sosyal%20Giri%C5%9Fimcilik%20Toplant%C4%B1s%C4%B1%20Notlar%C4%B1.pdf> adresinden erişebilirsiniz.

- Bağışçılıkla ilgili iyi örnekler yaygınlaştırılarak, bireylerin STK'ları gönüllülük, uzmanlık paylaşımı ve bağışlarıyla desteklemeleri teşvik edilmelidir.
- Şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları ve stratejilerini öncelikleri ve ilgi alanları doğrultusunda belirleyerek, STK'larla işbirliği halinde yürütmeleri teşvik edilmelidir. Şirketler, çalışanlarının STK'larda gönüllülük yapmalarını teşvik edecek politikalar belirlemelidir.
- Özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirecek iletişim kanalları güçlendirilerek, ortak çalışma alanları ve prensiplerinin geliştireceği çalışmalar desteklenmelidir.
- Özel sektörün STK'lara mali desteği için elverişli bir ortam oluşturmayan mevcut vergi yasalarının sosyal sorumluluk ve bağışçılığı teşvik edici hale getirilmesi gerekmektedir.
- Aralarında Bağışçılar Vakfı modelinin de bulunduğu ve özellikle yerelde faaliyet gösteren STK'ların kaynak geliştirmesinde önemli bir potansiyele sahip olan hibe veren vakıf modeli tanıtılarak, bu modelin Türkiye'de yaygınlaşması için iletişim ve destek çalışmaları hayata geçirilmelidir.
- Sivil toplum kuruluşlarının mali sürdürülebilirliklerini sağlamada etkili bir model olan sosyal girişimlerin STK'lara tanıtılmasının yanı sıra, mevzuatın iyileştirilmesi ve desteklenmesi konusunda çalışmalar yapılmalıdır. STK'ların sosyal girişimlere yönelik eğitim ve mali destek programlarından faydalanmaları desteklenmelidir.

ARAŞTIRMA

ARAŞTIRMA

2012 yılında sivil toplum üzerine yürütülen akademik araştırmaları incelemeden önce dünyada ve Türkiye’de “sivil toplum” kavramının üzerinde uzlaşmış ve sınırları çizilmiş bir tanımlı olmadığı belirtilmektedir. Sivil toplum üzerine Türkiye’de üretilen akademik yayınlar dernek ve vakıflardan toplumsal hareketlere, farklı boyutlardaki sivil inisiyatifleri içeren geniş bir alanı kapsamaktadır.

A. AKADEMİK ARAŞTIRMALAR

Son yıllarda, Türkiye’de sivil topluma yönelik yapılan akademik araştırmalara üniversite bünyelerinde faaliyet gösteren birimler, yazılan tezler, üniversiteler ve STK’lar arasında kurulan ortaklıklar aracılığıyla artan bir ilgi olduğunu söylemek mümkündür. 2002 yılından bu yana sivil toplum üzerine yazılmış yüksek lisans ve doktora seviyesindeki akademik yayınlar incelendiğinde konu alanlarının zengin bir çeşitliliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu araştırmalar Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki meslek örgütleri ve politik teşkilatlanmalardan, günümüzdeki sivil toplum kuruluşlarının örgütsel yapıları ve demokratikleşme sürecine olan katkıları gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle 2007 yılından günümüze yüksek lisans ve doktora seviyesinde yazılmış tezler, gelişen teknolojilerin sivil toplum kuruluşları için anlam ve önemi üzerinde de durmaktadır. Gelişen teknolojilerin sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini nasıl etkilediği, kaynak geliştirme ve savunuculuk çalışmaları açısından potansiyelini irdeleyen akademik araştırmalar sivil toplumun kapasitesini geliştirmek adına önem taşımaktadır.

Türkiye’deki üniversitelerde 2003- 2011 yılları arasında sivil toplum üzerine yapılan akademik araştırmalarda düzenli bir artış görülmektedir. 2011 yılında Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) tez merkezinde kayıtlı olan yüksek lisans ve doktora tezlerinden yaklaşık 79 tanesi sivil toplumla ilgilidir ve zengin bir konu çeşitliliğine sahiptir. Yazılan tezler konu alanları bakımından sivil toplumun Türkiye’de yönetim kavramı açısından önemi, kurumsal

sosyal sorumluluğun kalkınmadaki rolü, STK’ların mali sürdürülebilirlikleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. 2011 yılında gerçekleştirilen akademik araştırmalarda, STK’ların Türkiye’nin Avrupa Birliği üyelik süreci ve Türkiye dış politikasındaki rolü ve Osmanlı döneminde faaliyet gösteren vakıflara yönelik artan bir ilgi görülmektedir.

2011 yılı itibariyle YÖK tez merkezinde kayıtlı olan yüksek lisans ve doktora tezlerinden 79 tanesi sivil toplumla ilgilidir. Yazılan tezler sivil toplumun Türkiye’de yönetim açısından önemi, kurumsal sosyal sorumluluğun kalkınmadaki rolü, STK’ların mali sürdürülebilirlikleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

TABLO 4. YILLARA GÖRE STK’LAR ÜZERİNE YAZILAN TEZ SAYILARI (YÖK, 2012)

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tez Sayısı	16	0	1	14	39	46	48	47	49	79

B. ÜNİVERSİTE-SİVİL TOPLUM İLİŞKİLERİ

Üniversiteler kapsamında yapılacak çalışmaların STK'ların kapasitesini geliştirme ve sivil toplum konusunda bilinci artırmada yüksek potansiyeli bulunmaktadır. YÖK'ün yayınladığı bilgilere göre her ilde bir devlet üniversitesinin kurulmasının ardından Türkiye'deki üniversite sayısı 168'e yükselmiştir ve bunlardan 65'i vakıf üniversitesidir.²⁰⁹ Yurtdışında örneklerine sıkça rastladığımız ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini akademik araştırmalar, yayınlar ve sempozyumlar aracılığıyla güçlendirmeyi hedefleyen ve üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren sivil toplum araştırma merkezlerinin Türkiye'de henüz yaygınlaşmadığı görülmektedir. Türkiye'deki üniversite-STK ilişkileri az sayıda ancak yoğun olarak faaliyet gösteren sivil toplum merkezleri, sivil toplumun farklı alanlarında ve sosyal girişimcilik konusunda üniversiteler tarafından sunulan ders seçenekleri, toplumsal duyarlılık projeleri ve akademisyenlerin STK'ların araştırmalarına araştırmacı ve danışman olarak katılımı aracılığıyla kurulmaktadır.

İzleme 2011'de değinildiği üzere, İstanbul Bilgi Üniversitesi ile Marmara Üniversitesi bünyesinde kurulan merkezlerde sivil toplum alanında akademik bilgi ve birikimi artırmayı hedefleyen faaliyetler yürütülmeye devam etmektedir. Bu noktada 2011 yılıyla kıyasladığımızda üniversite çatısı altında faaliyet gösteren sivil toplum araştırma birimlerinin sayısında bir değişiklik görülmemektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi (Bilgi STK) 2003 yılından günümüze STK'ların kapasitelerini güçlendirmede yaşadıkları sorunlara uzaktan öğrenim ağırlıklı STK programı, kapasite geliştirme ve savunuculuk eğitimleri, bütçe izleme eğitimi ve kampı gibi faaliyetler aracılığıyla çözümler üretmeye çalışmaktadır.²¹⁰ Marmara Üniversitesi Sivil Toplum Araştırma ve Uygulama Merkezi (STKAM) ise 2008 yılından bu yana Türkiye'de sivil topluma dair bilincin artması amacıyla akademik araştırmalar ve yayınlar üretmektedir. STKAM Merkez Danışma Kurulu bünyesinde STK'lardan temsilcileri akademisyenlerle buluşturmakta ve faaliyetleri aracılığıyla sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitesini geliştirmeyi amaçlamaktadır. STKAM bünyesinde 2010 yılından bu yana

sunulan *Toplumsal Projeler Yönetim ve Organizasyonu* tezli yüksek lisans programı alana uzman kişiler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Her iki kurum bünyesinde bulunan Sivil Toplum Kütüphanesi STK'ların kitap, süreli yayın ve diğer kaynaklara erişimini sağlamak açısından önem taşımaktadır.

Sivil toplum birimleri olmayan üniversitelerde sivil topluma dair çeşitli konu alanlarının üniversite müfredatlarında giderek artan bir oranda yer bulması da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda STK'ların finansal sürdürülebilirliklerine katkı sağlayabilecek yeni bir model olarak ortaya çıkan sosyal girişimcilik konusu seçmeli ders ya da sertifika programı olarak çeşitli üniversitelerin müfredatına eklendiği görülmektedir. Sabancı Üniversitesi ve Özyeğin Üniversitesi sosyal girişimcilik alanında ders seçenekleri sunmakta, Kadir Has Üniversitesi ise *Sosyal Girişimcilik Sertifika Programı* aracılığıyla bu konuda kendini geliştirmek isteyen bireylere imkân sağlamaktadır. Okan Üniversitesi'nde faaliyet gösteren Muhammed Yunus Uluslararası Mikrofinans ve Sosyal Girişimcilik Merkezi'nde ise sosyal işletmecilik konusunda atölye çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Üniversitelerin sivil topluma artan ilgisini, öğrencilere sivil toplumun çeşitli alanları ile ilgili sunulan ders olanakları aracılığıyla da gözlemlemek mümkündür. Boğaziçi Üniversitesi ve Koç Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde işletme dersi olarak *Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Yönetimi* seçeneğini öğrencilerine sunmaktadır. Bu dersler, sivil toplum alanında kariyer yapmayı düşünen ya da bu alanda kendini geliştirmek isteyen öğrencileri STK'ların tarihsel gelişimi ve önemi, yönetsel ve örgütsel yapısı ve finansal sürdürülebilirlikleri konularında eğitmektedir.

Sabancı Üniversitesi 2000 yılından beri yürüttüğü *Toplumsal Duyarlılık Projeleri* aracılığıyla öğrencilerin STK'ları ve faaliyetlerini tanımaları için fırsat yaratmaktadır. 2012 yılında öğrencilerin gerçekleştirdiği projeler çocuklar, yaşlılar, insan hakları, toplumsal cinsiyet, kültürel mirası koruma, hayvan hakları gibi çeşitli konuları kapsamaktadır. 1999 yılında meydana gelen Marmara Depremi ardından hayata geçirilmeye başlanan Bilkent Üniversitesi *Toplumsal Duyarlılık Projeleri* 2012 yılında öğrencilerine pek çok farklı alanda sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirme fırsatını vermiştir. Bilkent Üniversitesi öğrencileri çocuk yetiştirme yurtları, köylerdeki okulların altyapılarını iyileştirme, görme engelli gençleri ÖYS'ye hazırlamak gibi etkinlikler gerçekleştirmişlerdir. 2007 yılında kurulan Fatih Üniversitesi *Toplumsal Duyarlılık Merkezi* de kuruluşundan bu yana faaliyet göstermektedir. 2012 yılı çalışmaları kapsamında

²⁰⁹<http://www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang,tr/>

²¹⁰ STK'lardan oluşan Kamu Harcamalarını İzleme Platformu, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Birimince, STK'ların da katkılarıyla metodolojisi geliştirilen bütçe izleme kılavuzlarını kullanarak her yıl merkezi bütçeyi izlemek ve TBMM üyelerine akademik temellere dayanan talepleri içeren mektuplar göndermektedir. STK Birimi hem bu kılavuzları hazırlayıp basmakta hem de Platformun sekretaryasını üstlenmektedir. Detaylı bilgi için <http://www.kahip.org/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

öğrenciler Suriyeli mültecilere yardım kampanyası ve kitap yardımı kampanyası düzenlemişlerdir. Doğuş Üniversitesi de *Toplumsal Duyarlılık Projeleri* aracılığıyla öğrencilerin dezavantajlı gruplara yönelik toplumsal projeler üretmesini ve sivil toplum alanını tanımalarını sağlamaktadır. Eskişehir Üniversitesi'nde ise 2007 yılından bu yana uygulanan *Topluma Hizmet Uygulamaları* dersi 2.500'den fazla öğrencinin Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) işbirliğiyle gönüllülük kavramıyla tanışmasına fırsat sağlamaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere üniversite öğrencilerinin toplumsal duyarlılık projeleri aracılığıyla sosyal sorumluluk bilinci edinmeleri üniversiteler için giderek önem kazanmaktadır.

Akademisyenlerin STK'larla kurdukları ortaklıklara önemli bir örnek 2011 yılında bir grup aktivist ve akademisyen tarafından kurulan Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Derneği'dir (SPoD). SPoD, akademisyenlerle LGBT aktivistlerini bir araya getirerek sosyal politikalar ekseninde hak ve özgürlükleri geliştirmeyi hedefleyen çalışmalar yürütmekte ve bu konuda avukat eğitimleri ve hukuki danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Bu tür ortaklıklara ek olarak, çeşitli araştırma projelerinin de üniversite ve STK ortaklığı ya da akademisyenlerin katkılarıyla hazırlandığı bilinmektedir.

C. STK'LAR TARAFINDAN HAZIRLANAN ARAŞTIRMALAR

İzleme 2012 kapsamında yapılan masa başı araştırmasıyla STK'lar tarafından hazırlanan yayın ve raporların bir bölümü *İzleme Raporları*, *Sivil Toplumun Kapasitesini Geliştirmeye Yönelik Yayın ve Araştırmalar* ve *Uluslararası Araştırmalar* başlıkları altında derlenmiştir. İnternet ortamında ulaşılan raporların derlenmesiyle oluşturulan bu çalışmanın ölçeği kısıtlı olduğundan, yalnızca genel bilgi verilmesi ve yöntem ve eğilimlerin belirlenmesi hedeflenmektedir.

I. İZLEME RAPORLARI

İzleme çalışmaları STK'ların kendi uzmanlık alanları doğrultusunda belirledikleri konuların öngörülen süre zarfı içerisinde Türkiye'deki durum ve konumunu anlatan ve bu konuda yaşanan sorun ve aksaklıkların anlaşılmasına, tanınmasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemidir. İzleme çalışmalarının ardından hazırlanan raporlar aracılığıyla, belgelenen sorunların daha iyi anlaşılması ve bu konuda geniş kitlelerde farkındalık yaratılması hedeflenmektedir. Bu sebeplerden ötürü, STK'ların kendi çalışma alanlarında

yürüttükleri izleme çalışmalarının savunuculuk çalışmalarına araç olması beklenmekte ve hak temelli sorunlar, kamu hizmetleri ve harcamaları, eğitim ve sosyal hizmetler gibi konularda farkındalık yaratmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de STK'lar tarafından gerçekleştirilen izleme çalışmalarındaki genel eğilim STK'ların kendi uzmanlık alanlarında yürüttükleri konu odaklı izleme çalışmalarıdır çalışmaların önemli bir kısmını hak temelli izleme çalışmaları oluşturmaktadır. TÜSEV tarafından 2011 yılından beri senelik olarak hazırlanan Sivil Toplum İzleme Raporu sivil toplum alanının geneline odaklanarak STK'ları ilgilendiren yasal mevzuat, STK'ların uluslararası ilişkileri ve kurumsal kapasitelerini analiz eden bir çalışma olarak dikkat çekmektedir.

Sivil toplumun geneline yönelik ya da kamu hizmet ve harcamaları konularını araştıran çalışmalarda akademisyen ve araştırmacıardan destek alınması sıkça görülsede, hak temelli izleme çalışmalarında genel eğilim araştırmanın alanı uzmanı olan STK çalışanları tarafından gerçekleştirilmesidir. İzleme çalışmaları STK'lara yapılan bireysel başvuru ve verilen ifadeler, vaka analizleri, medya taramaları, birebir ve grup mülakatları, anketler, bilgi edinme başvuruları ve soru önergeleri aracılığıyla kamu kurumlarından edinilen bilgiler, saha gezileri gibi çeşitli yöntemler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'de 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren hak temelli kuruluşlar bünyesinde yürütülen izleme çalışmalarının, 2000'li yıllarla birlikte artış gösterdiği ve büyük bir çoğunluğunun düzenli yayınlar haline geldiği gözlemlenmektedir. Hak temelli örgütlerin yayınladıkları araştırmalar ve raporlar STK'ların savunuculuk çalışmalarına katkıda bulunmanın yanı sıra Türkiye'deki demokratikleşme ve insan hakları mücadelesi alanındaki faaliyetleri ve yaşanan ihlalleri belgeleyerek bu konuda bir toplumsal hafıza oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'de 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren hak temelli örgütler bünyesinde yürütülen izleme çalışmalarının, 2000'li yıllarla birlikte artış gösterdiği ve büyük bir çoğunluğunun düzenli yayınlar haline geldiği gözlemlenmektedir.

Hak temelli kuruluşların yürüttüğü izleme çalışmalarına bir örnek Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın, bir Avrupa Birliği projesi kapsamında Nisan 2010 ve Aralık 2011 arasında hukuki ve psikolojik destek verdiği 850 kadından 16'sının tanıklıklarından yola çıkarak hazırladığı İzleme Raporu'dur.²¹¹ Rapor, kadınların maruz kaldıkları şiddet ve sonrasında yaşadıkları hukuki ve psikolojik süreçler ile ilgilidir. Rapor kapsamında görüşülen 850 kadın, maruz kaldıkları şiddetle ilgili olarak Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu kapsamında hakları konusunda bilinçlendirilmiş, çocuklarıyla birlikte hukuki ve psikolojik destek almışlardır. Bu özelliğiyle Mor Çatı'nın İzleme Raporu bir araştırma projesinin yanı sıra bir bilinçlendirme ve destek projesidir. Yayınlanan rapor aracılığıyla kadına yönelik şiddetin önlenmesinin önüne geçen yasal ve kurumsal engellere dikkat çekilmekte ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar neticesiyle sahip olduğu yükümlülükler hatırlatılmaktadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren insan hakları örgütlerinin büyük bir kısmı düzenli izleme raporları yayınlayarak ülkede yaşanan insan hakları ihlalleri konusunda farkındalık oluşturmakta ve savunuculuk faaliyetleri yürütmektedir. İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) düzenli olarak yayınladığı *İnsan Hakları İzleme Bülteni*²¹² aracılığıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, namus cinayetleri, yargı bağımsızlığı gibi Türkiye gündeminden yola çıkarak belirlediği hak temelli konuları ele almaktadır. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ise 1996 yılında yayınlamaya başladığı *Türkiye İnsan Hakları Raporu*'nu²¹³ 2000 yılından itibaren düzenli olarak her sene yayınlamaya başlamıştır. İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (Mazlumder) *2011 İnsan Hakları Raporu*²¹⁴, *2011 Başörtü Yasağı Raporu*²¹⁵ gibi izleme faaliyetlerinin yanı sıra etnik ayrımcılık ve ifade özgürlüğü konularını da ele alan raporlar yayınlamıştır. İnsan Hakları Derneği (İHD) 2002 yılında yayınlamaya başladığı *İnsan*

Hakları İhlalleri Raporu'nu²¹⁶ 2007 senesinden bu yana düzenli olarak yayınlamaktadır. İnsan hakları örgütlerinin gerçekleştirdiği izleme çalışmaları, hukuki desteğe erişimi kısıtlı olan bireylerin maruz kaldığı hak ihlallerinin gün ışığına çıkması ve bu konularda gerekli desteği almaları açısından da önem taşımaktadır.

Engelli bireylerin maruz kaldığı ayrımcılığı belgeleyen kapsamlı bir izleme çalışması Eşit Hakları İzleme Derneği tarafından 2012 yılında gerçekleştirilmiştir. Eşit Hakları İzleme Derneği, Türkiye'de yaşayan engellilerin maruz kaldıkları hak ihlallerini belgelemek ve kamu kurumlarının bu konudaki sorumluluklarını hatırlatmak amacıyla *Türkiye'de Engelliler İzleme Raporu*'nu²¹⁷ yayınlamıştır.

Türkiye'de faaliyet gösteren STK'lar, demokratikleşme süreçlerini yakından ilgilendiren çeşitli konularda izleme faaliyetlerinde bulunarak, STK'ların demokratikleşme süreçlerinin meşru birer paydaşı olduğunun altını çizmektedirler. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın Demokratikleşme Programı kapsamında hazırladığı *Anayasa İzleme Raporları'ndan*²¹⁸ ilki Ekim 2011- Ocak 2011 dönemini kapsamış ve siyasi aktörlerin, STK'ların ve medya kuruluşlarının anayasa çalışmalarına yönelik yorum, öneri ve katkılarını değerlendirmiştir. Ayrıca rapor, Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun süreci yönetimine dair olumlu ve olumsuz uygulamaları üzerinde de durmuş ve sürecin toplumun tüm kesimlerinin taleplerini yansıtabilmesi ve şeffaflaşması için kimi önerilerde de bulunmuştur.

Eğitim Reformu Girişimi, 2008 yılında ilk defa yayınladığı *Eğitim İzleme Raporu*'nu²¹⁹ her sene düzenli olarak yayınlamaktadır. 2012 raporu aracılığıyla Türkiye'deki temel eğitim sistemindeki gelişmeleri, sorunları ve çözüm önerilerini aktarmış ve 4+4+4 eğitim sistemine dair ayrıntılı incelemelerde bulunmuştur. ERG'nin Eğitim İzleme Raporu Türkiye'deki temel eğitim sisteminde yaşanan sorunlar konusunda farkındalık yaratma amacı taşınması sebebiyle bu alanda yürütülen önemli bir savunuculuk çalışmasıdır.

²¹¹ Mor Çatı İzleme Raporu, http://www.bianet.org/files/doc_files/000/000/502/original/mor-cati-izleme-raporu.pdf

²¹² İHOP'un İnsan Hakları İzleme Bültenine http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=580 adresinden ulaşabilirsiniz.

²¹³ *Türkiye İnsan Hakları Raporu*. Türkiye İnsan Hakları Vakfı. <http://www.tihv.org.tr/index.php?Arkiye-AEInsan-HaklarAE-Raporu>

²¹⁴ *2011 Türkiye İnsan Hakları Raporu*. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği. <http://www.mazlumder.org/yayinlar/detay/raporlar/3/2011-turkiye-insan-haklari-raporu/1076>

²¹⁵ *2011 Başörtü Yasağı Raporu*. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği. <http://www.mazlumder.org/yayinlar/detay/raporlar/3/mazlumder-2011-basortusu-yasagi-raporu/579>

²¹⁶ İnsan Hakları Derneği'nin İnsan hakları İhlalleri Raporlarına http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=222&Itemid=103 adresinden ulaşabilirsiniz.

²¹⁷ *Türkiye'de Engellilere Yönelik Ayrımcılık ve İnsan Hakları İhlalleri Raporu*. Eşit Haklar İzleme Derneği. <http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2012/06/ESHID-EngelliRaporu2011.pdf>

²¹⁸ *Anayasa İzleme Raporu*. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/affad164-be8a-4899-9e63-aa6310a49614/12057Anayasaizleme%281%2919_03_12.pdf

²¹⁹ Eğitim Reformu Girişimi'nin Eğitim İzleme Raporları hakkında ayrıntılı bilgiye <http://erg.sabanciuniv.edu/egitimizleme raporlari> adresinden ulaşabilirsiniz.

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA), 2008 yılından bu yana her sene çevre ile ilgili belirlenen başka bir konu üzerine (küresel ısınma, sürdürülebilir refah vb.) Worldwatch Enstitüsü Uzmanları tarafından hazırlanan bir raporu Türkçe olarak yayınlamaktadır.²²⁰ Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği ise 2000-2010 yılları arasında kırsal alanlarda çevre koşullarının durumu ve bu konuda yaşanan sorunlarını ele aldığı *Kırsal Çevre Yıllığı* yayınlamıştır.²²¹

2012 yılı izleme raporlarının iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânlar aracılığıyla daha geniş kitlelere duyurulması ve kitlelerin araştırma faaliyetlerinin bir parçası haline getirilmesi açısından önemli gelişmelere tanık olmaktadır. Örneğin, Uluslararası Çocuk Merkezi senelik olarak yayınladığı *Çocuk Hakları İzleme Raporu*'na²²² çevrimiçi olarak oluşturduğu bir haritalama yöntemi aracılığıyla Türkiye'nin çeşitli illerinden veri toplamıştır. Asker Hakları İnişiyatifi, internet sitesi üzerinden bildirimde bulunanlara hak aramaları konusunda yardımcı olurken bir sene içinde gelen başvuruları istatistikî veri olarak değerlendirmiş ve 2012 yılında *Zorunlu Askerlik Sırasında Yaşanan Hak İhlalleri Raporu*'nu²²³ yayınlamıştır. Gündem Çocuk Derneği, oluşturduğu internet sitesi²²⁴ aracılığıyla 4+4+4 eğitim sistemi sırasında yaşanan çocuk hakları ihlallerini izlemeye ve incelemeye almıştır. Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, STK'ların gerçekleştirdiği araştırma faaliyetlerinde çevrimiçi teknolojiler giderek önem kazanmaktadır.

Kamu kurumlarının hizmet ve politikalarının izlenmesine yönelik hazırlanan izleme raporları, kamu kurumlarının politikalarının demokratik hak ve talepler doğrultusunda belirlenmesini ve şeffaf bir şekilde yürütülmesini teşvik etmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda kadın, çocuk, gençlik, engelli, sağlık ve sosyal haklar alanlarında çalışan 57 sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek

oluşturduğu Kamu Harcamalarını İzleme Platformu,²²⁵ 2010 yılından bu yana her yıl milletvekillerine bütçe görüşmelerinde dikkate alınması amacıyla izleme raporu niteliğindeki mektuplar göndermektedir. Mektuplarda, ülkenin sosyal koruma, çocuk, gençlik, engelli, adalet, askeri ve iç güvenlik alanlarında yapılan harcamalar hakkında durum tespiti ve öneriler dile getirilmektedir. Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi (RUSİHAK) ise 2008 Türkiye Raporu'nda ulusal ve uluslararası mevzuat açısından ruh sağlığı sorunları yaşayan ve zihinsel engeli olan bireylerin, toplumsal ve kurumsal hayattaki yerlerini analiz etmek ile birlikte, bu tür bireylerin yakınlarının ifadelerine de yer vermiştir.²²⁶ Milletvekillerini ve Seçilmişleri İzleme Komiteleri Derneği (TÜMİKOM) ise çeşitli illere yönelik belirli yasama dönemlerini kapsayan milletvekili performanslarının değerlendirildiği raporlar yayınlamaktadır.²²⁷ Bu tür izleme çalışmaları, kamu kurumlarının belirli alandaki görev ve sorumluluklara dikkat çekmek ve süreçlerin olumlu ve olumsuz yanları hakkında farkındalık yaratmak açısından önemli birer araç olarak kabul edilmektedir.

II. KAPASİTE GELİŞTİRMEYE YÖNELİK YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Türkiye'de STK'ların kapasitesini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmayı amaçlayan çeşitli kuruluşlar, STK'lara yönelik ihtiyaç analizleri ve eğitim kitapçıklarıyla sivil toplum üzerine yapılan araştırmalara katkıda bulunmaktadır.

Bir Avrupa Birliği projesi olan ve Birliğe katılım öncesi ülkelerdeki sivil toplum kuruluşlarına teknik destek sağlayan TACSO, senelik olarak yayınladığı *Türkiye İhtiyaç Analizi Raporu*²²⁸ aracılığıyla sivil toplum kuruluşlarını ilgilendiren yasal ve mali çerçeveyi incelemekte, STK'ların kamu kurumlarıyla olan ve kurumsal kapasitelerine yönelik öncelikli sorun alanlarını belirlemekte ve çözüm önerileri sunmaktadır. TACSO, İhtiyaç Analizi Raporu'nun yanı sıra

²²⁰ *Dünyanın Durumu 2012 Sürdürülebilir Refaha Doğru Raporu*. TEMA Vakfı. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitailfocus.aspx?primary_id=312&type=94&target=categoriail&detail=ingle&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortal

²²¹ *Kırsal Çevre Yıllığı 2010*. Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği. <http://www.kirsalcevre.org.tr/yayinlar.php?page=14>

²²² *Çocuğa Karşı Sıddeti İzleme Haritasına* <http://www.cocukhaklariizleme.org/harita/main adresinden erisebilirsiniz>.

²²³ *Zorunlu Askerlik Sırasında Yaşanan Hak İhlalleri*. Asker Hakları İnişiyatifi. <http://www.askerhaklari.com/rapor.pdf>

²²⁴ Gündem Çocuk Derneği'nin 4+4+4 eğitim sistemini izlemek için hazırladığı internet sitesine <http://www.gundembirler.org adresinden ulaşabilirsiniz>.

²²⁵ *Kamuoyu Duyurusu. 2012 Yılı Kamu Harcamaları İzleme Raporu*. KAHİP. Erişim Tarihi: 23 Kasım 2012 <http://www.kahip.org>

²²⁶ *Akıl ve Ruh Sağlığı Alanında İnsan Hakları İzleme Raporu 2008*. Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi. http://www.rusihak.org/images/files/rusihak_ulusal_rapor.pdf

²²⁷ TÜMİKOM'un li bazında milletvekili performans raporlarına <http://www.tu-mikom.org/tr adresinden ulaşabilirsiniz>.

²²⁸ *İhtiyaç Analizi Raporu 2011*. TACSO. http://tacso.org/doc/TR_NA_Report_tr.pdf

*Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi*²²⁹ ve *Kapasite Geliştirme Alan Araştırması*²³⁰ gibi sivil toplumu güçlendirmeye yönelik çalışmalar da yayınlamaktadır. Bu raporlar çerçevesinde ortaya çıkan ihtiyaçlardan yola çıkılarak STK'lara yönelik kapasite geliştirme ve eğitim çalışmaları da düzenlenmektedir.

Güçlü ve demokratik bir sivil toplum için çalışan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) STK'lar için hukuk, bilişim, yönetim, kampanya geliştirme, savunuculuk vb. gibi konularda hazırladığı rehber kitapçıklar²³¹ aracılığıyla bu alanda gerçekleştirilen araştırma ve yayınlara katkıda bulunmakta ve STK'lara ihtiyaç duydukları alanlarda destek sağlamaktadır. Ayrıca, STGM sağladığı ihtiyaç temelli eğitim imkanlarıyla toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, ekoloji, gençlik, insan hakları, engelli hakları, çocuk hakları, kültürel haklar alanlarında çalışan yerel STK'lar için kapasite geliştirme çalışmaları da yürütmektedir. STGM ihtiyaç temelli eğitimlerini genellikle toplumsal cinsiyet, proje geliştirme, hak temelli savunuculuk, gönüllülerle işbirliği gibi çeşitli konularda sunmakta; ancak STK'ların talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda içeriği belirlenen eğitimler de sunabilmektedir. STGM, STK'ların karar alma süreçlerine katılımlarının güçlendirilmesi konusunda da eğitimler vermektedir.

Sivil Toplum kuruluşlarını güçlendirmek amacıyla çalışmalar yürüten Sivil Toplum Akademisi Derneği²³² de proje döngüsü ve hibe yönetimi konularında Türkiye'nin çeşitli illerinde eğitim faaliyetleri düzenleyerek STK'ların kapasitesini geliştirmeye yönelik yayınlara hazırlanmaktadır.

Sivil toplum alanında çeşitli araştırmalar yapan Yaşama Dair Vakıf (YADA), TÜSEV ve STGM ile ortaklaşa yürüttüğü "Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi" projesi kapsamında STK'ların toplum ve kamu kuruluşları nezdinde itibarını ölçeceği bir araştırma yürütecektir. Proje kapsamında itibar yönetimi konusunda danışmanlık verilmesinin yanı sıra eğitimler gerçekleştirilmesi de planlanmaktadır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, STK Çalışmaları Eğitim Dizisi kapsamında bir dizi yayın üretmiştir.²³³ Proje yönetimi, strateji geliştirme, savunuculuk ve politikaları etkileme gibi çeşitli konulardaki yayınlar sivil toplum kuruluşlarının kapasitesini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu yayınlar çeşitli eğitim programlarıyla da desteklenmektedir.

TÜSEV, İzleme Raporu'nun yanı sıra yasal ve mali mevzuat, sosyal girişimcilik ve bağışçılık alanında hazırladığı yayınlarla bu kavramların sivil toplum tarafından daha kapsamlı bir şekilde tanınması, STK'ların faaliyetlerine destek oluşturması için gerekli tartışma ortamının yaratılması ve savunuculuk faaliyetleri yürütülmesi yönünde çalışmalar yapmaktadır.

III. ULUSLARARASI ARAŞTIRMALAR

Türkiye'de sivil toplumun geneli ve STK'ların çeşitli çalışma alanları üzerine uluslararası araştırmalar da bulunmaktadır. İzleme Raporu kapsamında uluslararası araştırmalar iki başlıkta değerlendirilmektedir:

- Türkiye'deki STK'ların uluslararası kuruluşlarla işbirliği kurarak yürüttüğü araştırmalar
- Uluslararası kuruluşların Türkiye üzerine yaptığı araştırmalar

Sivil toplum üzerine yürütülen uluslararası araştırma çalışmaları, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin tanıtılması ve STK'lar için elverişli bir ortam oluşturulmasının önündeki engellere karşı uluslararası düzeyde farkındalık yaratılması açısından önemli birer savunuculuk aracı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye'deki kuruluşların uluslararası kuruluşlarla işbirliği halinde gerçekleştirdiği araştırmalardan en geniş kapsamlısı TÜSEV'in 2006 ve 2011 yıllarında, Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden akademisyenlerin de desteğiyle gerçekleştirdiği CIVICUS *Sivil Toplum Endeksi Projesi*'dir (STEP).²³⁴ 56 ülkede gerçekleştirilen STEP projesinin Türkiye ayağı, ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının yapısı, ortamı ve değerleri üzerine akademik bir araştırmadır ve sivil toplumun durumunu ortaya koymaktadır. CIVICUS'un 2011 yılından beri her

²²⁹ Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi. TACSO. http://cms.arenteknoloji.com:9001/icerik/294KLPO135/tr_funder_guide.pdf

²³⁰ Kapasite Geliştirme Alan Araştırması. TACSO. http://tacso.org/doc/tr_kgaa_10052011.pdf

²³¹ STGM yayınlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi için <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/goster/kitaplar-2> adresini ziyaret edebilirsiniz.

²³² Sivil Toplum Akademisi Derneği hakkında daha fazla bilgi edinmek için <http://stkademisi.com/> adresini ziyaret edebilirsiniz.

²³³ Yayınların tüm listesi için <http://stk.bilgi.edu.tr/egitimdizisi.asp> adresini ziyaret edebilirsiniz.

²³⁴ Sivil Toplum Endeksi Projesi ve Raporlar hakkında ayrıntılı bilgiye <http://www.step.org.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

yıl düzenli olarak yayınladığı *State of Civil Society*²³⁵ (Sivil Toplumun Durumu) Raporu karşılaştırmalı olarak yapılmakta ve sivil topluma yönelik fırsatlar ve problem alanlarını analitik olarak incelemektedir. Rapor, dünyada sivil toplum alanında yaşanan gelişmeleri takip etmek, bu alandaki eğilimlerden haberdar olmak ve Türkiye'deki sivil toplumun gelişimini senelik olarak dünya örnekleriyle kıyaslamak açısından önemli bir fırsat sunmaktadır.

TÜSEV, International Center for Non Profit Law (ICNL)²³⁶ ve European Center for Non Profit Law (ECNL)²³⁷ ile işbirliği kurarak Türkiye'de sivil toplumu ilgilendiren örgütlenme özgürlüğü, sivil toplum kuruluşlarının elverişli bir yasal ve mali ortamda faaliyet göstermesinin önündeki engeller gibi çeşitli konu alanlarında raporlama ve araştırma faaliyetlerinde de bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan ikinci grup olan uluslararası kuruluşların Türkiye üzerine yaptığı araştırmalara, dünya çapında hak ihlallerini izleme ve önleme çalışmaları yapan Human Rights Watch²³⁸ (HRW) ve Uluslararası Af Örgütü'nün²³⁹ senelik olarak yayınladığı, ülkelerde insan hakları ihlalleri üzerine hazırlanan raporlar örnek verilebilir. Human Rights Watch bünyesinde çalışan ve Türkiye konusunda uzman araştırmacıların gerçekleştirdiği raporlama faaliyeti aracılığıyla ülkede yaşanan hak ihlallerine ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar dolayısıyla sahip olduğu yükümlülüklerle dikkat çekmektedir. Uluslararası Af Örgütü ise Londra merkezinde çalışan Türkiye araştırmacıları ile Türkiye şubesi çalışanlarının işbirliği kapsamında yaşanan insan hakları ihlallerini raporlamakta ve uluslararası ortamda görünür kılmaktadır. Transparency International²⁴⁰ (TI) / Şeffaflık Derneği ise 1995 yılından beri her sene düzenli olarak yayınladığı *Yolsuzluk Algı Endeksi'nde*,²⁴¹ Türkiye'nin de dâhil olduğu 180 civarı ülkenin şeffaflık konusundaki performansını ölçmekte ve çeşitli karşılaştırmalara imkân

tanımlanmaktadır. TI'nın değerlendirmelere temel oluşturan anketleri bağımsız araştırma şirketleri tarafından yapılmakta, sonuçlar raporlandığında ülke kolları tarafından gözden geçirilerek değerlendirilmektedir.

Uluslararası STK'ların raporlama çalışmalarında Türkiye'ye dair bilgi, durum tespiti ve çözüm önerilerinin yer alması, bu konuda uluslararası farkındalık yaratılması ve Türkiye'deki savunuculuk çalışmalarına destek olmaları açısından önem taşımaktadır.

Ulusal ve uluslararası STK'ların Türkiye üzerine gerçekleştirdiği araştırmalar sivil toplumu ilgilendiren öncelikli alanlarda güvenilir ve somut bilgi üretimini teşvik etmenin yanı sıra, insan hakları, kamu hizmetleri ve harcamaları, eğitim gibi önemli konularda devletin sorumluluklarına dikkat çekmek için önemli bir savunuculuk aracı olarak kullanılmaktadır.

ÖNERİLER

- Üniversiteler ve STK'lar arasındaki diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilerek, tarafların birbirinin uzmanlıklarından faydalanabileceği ve sivil toplum alanına fayda sağlayacak işbirlikleri ve ortak araştırma projeleri yürütmeleri teşvik edilmelidir.
- Üniversitelerin sosyal sorumluluk ve toplumsal duyarlılık alanındaki çalışmaları desteklenerek gençlerin sivil toplum kuruluşlarıyla bir araya gelmeleri ve ortak projeler yürütmelerine olanak sağlanmalıdır.
- Sivil toplumu ilgilendiren alanlarda güncel verilerin toplanması ve senelere göre karşılaştırmalı olarak sunulmasında önemli rol oynayan İzleme Raporları'nın yaygınlaşmasına ve kamuoyuna daha etkili şekillerde duyurulmasına önem verilmelidir. Bu raporlardan edinilen veriler, ilgili kamu kuruluşlarına iletilmeli ve STK'ların yürütmeye çalışmaları için temelini oluşturmalıdır.
- Kaynak geliştirmeden savunuculuğa, yönetimden kampanya oluşturmaya kadar uzanan bir alanda STK'ların kapasitelerini geliştirmek üzere hazırlanan

²³⁵ CIVICUS tarafından senelik olarak yayınlanan State of Civil Society Raporu hakkında detaylı bilgiye <https://socs.civicus.org> adresinden ulaşabilirsiniz.

²³⁶ <http://www.icnl.org/>

²³⁷ <http://www.ecnl.org.hu/>

²³⁸ *World Report Watch*. Human Rights. Erişim Tarihi: 30 Ocak 2012. <http://www.hrw.org/world-report-2012>

²³⁹ *State of World's Human Rights Report*. Amnesty International. <http://www.amnesty.org/en/annual-report/2012>

²⁴⁰ Uluslararası Şeffaflık Örgütü <http://www.seffalik.org/>

²⁴¹ *Corruption Perception Index*. Transparency International. <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>

- çalışmaların verilecek eğitimlerle desteklenmesine ve bu araştırma ve eğitimlerin yereldeki STK'ların erişimine açılmasına devam edilmelidir.
- Kapasite geliştirmeye yönelik araştırma ve çalışmalar, STK'ların ihtiyaçlarına göre güncellenmeli ve online teknolojilerden de faydalanarak tüm ilgilenenlerin erişimine açılmalıdır.
  - Sivil toplum alanında hazırlanan uluslararası çalışmaların Türkçe'ye kazandırılarak daha fazla sayıda STK'nın erişimine açılması ve sivil toplumun ürettiği çalışmaların uluslararası kuruluşlarla paylaşılabilmesi için yapılan çalışmaların yabancı dillere çevrilmesine olanak sağlayacak destekler artırılmalıdır.

**EK BÖLÜM:
SİVİL TOPLUM
KAMPANYALARI
VE MEDYA
GÖRÜNÜRLÜĞÜ**

EK BÖLÜM: SİVİL TOPLUM KAMPANYALARI VE MEDYA GÖRÜNÜRLÜĞÜ

TÜSEV, STK'lar tarafından yapılan çalışmalar ve savunuculuk faaliyetlerinin yazılı ve görsel medya kanallarında ne sıklıkla, hangi başlıklar altında ve nasıl bir dil kullanılarak ele alındığına ilk kez Sivil Toplum Endeksi Projesi 2006 kapsamında Prof. Dr. Aslı Tuñç tarafından hazırlanan "Sivil Toplumun Türk Medyasındaki Yansımaları"²⁴² başlıklı raporunda yer vermiştir. Medya sektöründeki değişiklikler, basın ve ifade özgürlüğü önündeki tehditler, son yıllarda giderek önemli hale gelen internet gazeteciliği ve sosyal medyanın artan rolü göz önünde bulundurulduğunda sivil toplum-medya ilişkileri ve STK'ların medyadaki görünürlüğü üzerine güncel bir çalışma yapılması ihtiyacı doğmuştur.

Sivil toplum kuruluşları, seslerini hedef kitleye duyurmak, kamuoyunu bilgilendirmek, proje ve kampanyalarına destek bulmak amacıyla medyada görünür olmaya ihtiyaç duymaktadır.

Sivil toplum haberlerinin medyadaki görünürlüğü incelenirken Türkiye'de uzun zamandır tartışılan basın özgürlüğü konusunun değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Küresel bir düşünce kuruluşu olan Carnegie Europe bünyesinde Avrupa Birliği Türkiye Eski Büyükelçisi Marc Pierini ve Markus Mayr tarafından hazırlanan *Türkiye'de Basın Özgürlüğü* araştırmasında²⁴³, Türkiye'nin dünya üzerindeki en fazla tutuklu gazeteciye sahip ülkeler arasında yer aldığı ifade edilerek, basın özgürlüğüne ilişkin yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu'nun 27 Aralık 2012'de paylaştığı verilere göre "Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü 10'u imtiyaz sahibi ve yazı işleri

müdürü 73 gazeteci"²⁴⁴ bulunmaktadır. TESEV'in 2012 yılında yayınladığı *Iktidarın Çarkında Medya: Türkiye'de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasal, Yasal ve Ekonomik Engeller Raporu*'nda ise medyanın özgürlüğüne yönelik engellerden birinin birçok medya grubunun enerji, telekomünikasyon, finans, inşaat gibi sektörlerde yatırımlarının bulunmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Bu grupların kamu ihalelerine girişlerini engelleyen herhangi bir yasal düzenlemenin mevcut olmadığı ve basın kuruluşlarının ana gelir kaynağının reklam gelirlerinden oluşmasının basın özgürlüğü konusunda kısıtlar getirdiği belirtilmektedir.

İzleme Raporu 2012 kapsamında gerek sivil toplum gerekse medya alanında yaşanan değişiklikler dikkate alınarak; STK'lar tarafından yürütülen faaliyetler, kampanyaların medyadaki görünürlüğü, STK'ların farklı medya araçlarını kullanımına yönelik veri ve analizlerle medyanın sivil topluma ilişkin ilgisine yönelik genel bir değerlendirme yapmak amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında, STK'lar tarafından başlatılan ve 2012 yılının en fazla konuşulan ve desteklenen kampanyaları arasında yer alan *4+4<8, Yemezler, Benim Bedenim Benim Kararım ve Kürtaj Yasaklanamaz* kampanyaları vaka analizi olarak ele alınmaktadır. Vaka analizlerinde incelenen kampanyaların yürütüldüğü döneme yönelik medya taramasına ve yine aynı dönemde yazılı basında çıkan haber kúpürlerine medyada görülen farklı yaklaşımlara dikkat çekmek amacıyla yer verilmektedir. Raporun son bölümünde ise STK'ların internet teknolojileri ve sosyal medya kullanımına yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır.

²⁴²Raporun kopyasına <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Uluslararası%20STEP%20Türkiye%20Ulke%20Raporu.pdf> linkinden ulaşabilirsiniz.

²⁴³Raporun kopyasına <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=50577&lang=en> linkinden ulaşabilirsiniz.

²⁴⁴Tutuklu gazetecilerin listesine <http://tutuklugazeteciler.blogspot.com/> adresinden ulaşabilirsiniz.

İzleme Raporu 2012 çerçevesinde sınırlı bir örneklem üzerinden çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler “sivil toplum-medya ilişkileri” ya da “sivil toplumun medyadaki görünürlüğü” gibi alanlarda akademik bir araştırmadan çok genel eğilimleri ortaya koymayı hedeflemektedir.

A. 2012 YILINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YÜRÜTTÜĞÜ KAMPANYALARDAN ÖRNEKLER

Araştırma kapsamında Eğitim Reformu Girişimi'nin (ERG) 4+4+4 eğitim sistemine geçişe ilişkin yaşanabilecek sorunları dile getirdiği 4+4<8 kampanyası, Greenpeace Akdeniz Ofisinin Yürüttüğü GDO'lu yiyeceklerin Türkiye'ye girmesine ilişkin yasayı protesto eden *Yemezler* kampanyası ve Türkiye'de kürtajın yasaklanmasını ön gören yasa çalışmasına karşı yürütülen *Kürtaj Yasaklanamaz* ve *Benim Bedenim Benim Kararım* kampanyalarının adı geçen STK'lar ve grupların desteğiyle ortaya çıkışı, kampanyaların medyadaki görünürlüğü ve başarıya etki eden faktörler incelenmektedir.

Vaka analizleri hazırlanırken adı geçen kampanyaların sorumlusu, yürütücüsü veya gönüllüleriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Toplumun tamamını ilgilendiren konularda yürütülen bu kampanyalarda hedef kitleye ulaşmak için farklı yöntemler izlendiği görülmektedir. *Kürtaj Yasaklanamaz* ve *Benim Bedenim Benim Kararım* tamamen gönüllü yürütülen kampanyalar olarak dikkat çekerken, uluslararası medyada geniş biçimde yer bulmaları dikkat çekmiştir. Uzun süreli ve sistemli bir çalışmanın sonucunda başarıya ulaşan *Yemezler* kampanyasına yönelik haberler ulusal basında sıkça yer bulmuştur. Kamu yetkililerine yönelik bir savunuculuk kampanyası olarak başlayan 4+4<8 ise medyada önemli derecede görünürlük kazanmış ve yasanın içeriği konusunda toplumun bilinçlendirilmesinde aktif rol oynamıştır.

VAKA ANALİZİ

4+4<8 KAMPANYASI

KAMPANYASININ TARİHÇESİ²⁴⁵

Yasa teklifinin gündeme gelmesinden TBMM tarafından kabulüne kadar geçen süreçte yaşanan gelişmeler aşağıdaki gibidir:

20 Şubat: Yasa teklifinin AKP Grubu tarafından TBMM Başkanlığı'na sunulması

22 Şubat: ERG'nin, kamuoyunda yaşanan tartışmaların doğru bir temelde gerçekleşmesine katkı yapmak için 4+4<8 bildirgesi ve gerekçe metnini hazırlaması ve metnin kamuoyu ile paylaşılması²⁴⁶

23 Şubat: Yasa teklifinin Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu'na gelmesi ve Alt Komisyona gönderilmesi ERG'nin çeşitli STK'lar ve basın kuruluşlarını davet ettiği basın toplantısının düzenlenmesi

25 Şubat: ERG tarafından hazırlanan *Kesintisiz Temel Eğitim Nedir?* başlıklı bilgi notunun kamuoyu ile paylaşılması

28 Şubat: STK'ların yasa teklifine ilişkin görüşlerini Alt Komisyon toplantısında sunması ERG tarafından hazırlanan *Meslek Eğitimine Başlama Yaşında Uluslararası Eğilim, Okulöncesi Eğitim Neden Yasayla Zorunlu Kılınmalı?, Yasa Teklifi Kırsalda Taşınabilir Eğitimi Engelleyebilir mi?* başlıklı bilgi notlarını kamuoyu ile paylaşılması

²⁴⁵Kanun teklifiyle ilgili tartışmaların Kamu-STK ilişkileri açısından incelendiği vaka analizi Raporun Yasal Çerçeve bölümünde yer almaktadır.

²⁴⁶ERG'nin 4+4<8 kapsamında hazırladığı belgelere <http://erg.sabanciuniv.edu> adresinden ulaşabilirsiniz.

29 Şubat: STK'ların katılımıyla yapılan Alt Komisyon görüşmeleri sonucunda teklifte bazı değişiklikler yapılması

4 Mart: Alt Komisyon'da yapılan değişiklikler ışığında güncellenmiş 4+4<8 bildirgesi ve gerekçe metninin ERG tarafından kamuoyu ile paylaşılması

5-12 Mart: Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu'nun, Alt Komisyon'dan çıkan yasa teklifini tartışması ve çırağı başlama yaşının 11'e düşmesi ile çocuk işçiliğinin yaygınlaşması, ilköğretimde ilk dört yıldan sonra açıköğretimin önünün açılmasıyla kız çocukların ve engeli bulunan çocukların okullu olmasıyla ilgili kazanımların riske girmesi konusundaki çekincelerin ortadan kalkmasını sağlayan değişikliklerle onaylaması

8 Mart: ERG tarafından hazırlanan *Seçmeli Değil 'İsteğe Bağlı' Din Eğitimi!* başlıklı bilgi notunun kamuoyu ile paylaşılması 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi imzalanıp meclise sunulduktan hemen sonra STK'lardan ve kamuoyundan teklifin içeriğine ve eğitim sisteminde yapılması planlanan değişikliklere yönelik çeşitli tepkiler gelmiştir. Bu tepkiler protesto yürüyüşleri, basın toplantıları ve gazete ilanları gibi yollarla ortaya konulmuştur.

ERG, yasa teklifinin gündeme gelmesinin ardından kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla bir bildirge hazırlamış ve bu bildirgeye kaynak oluşturan bir gerekçe metni yayınlamıştır. Bu belgeler, CNNTürk, NTV, Kanal D, Hürriyet, Habertürk, Cumhuriyet, Taraf, Zaman, Bugün Gazeteleri ve Bianet'in arasında bulunduğu 10 basın kuruluşu ve 6 STK'nın²⁴⁷ katıldığı bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyurulmuştur. Düzenlenen basın toplantısı, hızlıca organize edilmesi, hemen tepki verilmesi ve farklı STK'ların ortak görüş bildirmesi açısından sürece ilişkin önemli bir yer teşkil etmektedir. Ayrıca katılımcı STK'ların, eğitim alanından farklı kuruluşlar olması; konunun daha akılcı bir zeminde tartışılması açısından stratejik bir öneme sahiptir. Bu basın toplantısı ile kamuoyunda yapılan tartışmaların ideolojik zeminden uzaklaşarak, bilimsel verilere dayalı olarak gündeme taşınması hedeflenmiştir. Toplantıya katılan STK'ların temsilcileri de benzer mesajlarla süreci tartışmaya yönelik tavırlar sergilemiştir.

Yasanın toplumun tamamını ilgilendiren bir konu olduğu üngören ERG, konunun uzmanı olmayan kişilerin de yasanın içeriği konusunda fikir sahibi olabilmeleri ve sürece dâhil olabilmeleri için bilgi notlarında teknik konuları basit bir anlatımla sunan ve kolay anlaşılır bir dil kullanmıştır. Yasa teklifinin tartışılması aşamasında politika geliştirme sürecinde aktif rol oynayan ERG, yasanın yürürlüğe girmesinden sonraki süreçte uygulamaya yönelik izleme çalışmaları yapmaktadır.

SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ

4+4<8 kampanyasının savunuculuk faaliyetleri genel olarak, karar alıcılarla yüz yüze görüşmeler şeklinde ilerlemiştir. Kampanya sırasında yapılan iki önemli çalışmadan ilki Ankara'da TBMM Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor komisyonu bünyesinde kurulan Alt Komisyon ile yapılan görüşmedir. İkincisi ise, teklifin yasalmasıyla birlikte bu alanda çalışan aktörlerin²⁴⁸ bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen 4+4+4 düzenlemesinin uygulanmasına ilişkin toplantıdır.

Bu iki süreç Bakanlıkla ilgili temel çalışmaları oluşturmuştur. Savunuculuk çalışmalarını sürdürürken ilişkilerinde yapıcı bir tavırla hareket etmenin önemini vurgulayan ERG yetkilileri, kampanya sürecinde yakalanan diyalog ortamını olumlu bir gelişme olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir.

İLETİŞİM STRATEJİSİ NE OLDU?

ERG'nin başlangıç aşamasında yürüttüğü çalışmalar bir kampanya olarak adlandırılmasa da 4+4<8 sloganıyla yola çıkılarak geline noktada bilgilendirme ve savunuculuğa dayalı önemli bir kampanya yürütülmüştür. Yasa tasarısının gündeme gelişi "beklenmedik bir gelişme" olarak değerlendirdiğinden, kampanya için önceden tasarlanmış bir iletişim stratejisi ile hareket edilmemiştir. Süreç içerisinde hızlı reaksiyon gösterilerek, 4+4<8 sloganı bulunmuş ve kampanya boyunca mümkün olduğunca çok veri üretilerek, her kanaldan yaygınlaştırılması ve tartışmaya açılması amaçlanmıştır.

Bir medya stratejisi dahilinde ilerlemeyen 4+4<8 kampanyası kapsamında, gündem yaratılmaya çalışılması yerine var olan gündeme ilişkin iletişim çalışmaları yürütülmüştür. ERG ekibi

²⁴⁷ Basın toplantısına katılan STK'lar: Tohum Otizm Vakfı, Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı (YÖRET), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) ve Tarih Vakfı'dır.

²⁴⁸ Millî Eğitim Bakanlığı'nın davetiyle ve ERG Direktörü, Koordinatörü, Koordinatör Yardımcısı ve Politika Analistleri, Özel Okullar Birliği Derneği Başkanı Cem Gülan, TED Genel Müdürü Sevinç Atalay ve Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Direktörü Bekir Gür'ün katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Sabancı Üniversitesi'nin iletişim ekibinden alınan destekle kampanyanın medya görünürlüğünü artırmıştır. Kampanya kapsamında yapılan çalışmalar, ERG'nin bilinirliği ve görünürlüğünün artmasında da önemli rol oynamıştır.

MEDYAYA NASIL ULAŞILDI?

Özü itibarıyla teknik bir içeriğe sahip olan 4+4+4 yasası kamuoyu tarafından çok net anlaşılmadığı gibi, zihinlerde pek çok soru işaretine de neden olmuştur. ERG'nin bu süreçte üstlendiği bilgilendirme rolü kamuoyunun yanı sıra medyanın da dikkatini çekmiştir. Bu durum beraberinde çeşitli televizyon programlarına davet taleplerini de getirmiştir.²⁴⁹

“TELEVİZYONDAKİ GÖRÜNÜRLÜK 4+4<8 KAMPANYASI İLE ON KATINA ÇIKTI”

ERG yetkililerinin bu süreçte katıldığı tartışma programları arasında ise CNNTürk'te “Tarafsız Bölge”, İMC TV'de “Gündem Müzakere” programı, Kanal D' de “32. Gün”, A Haber'de “Memleket Meselesi”, Habertürk'te “Memleketin Hali” ve NTV'de “Bugün Yarın” programları yer almaktadır.

Klasik bir kampanya sürecinde gündemi, kampanyayı yapan kurum oluştururken; 4+4<8 kampanyasında var olan gündem içinde yer bulmak kampanya görünürlüğü açısından büyük avantaj sağlamıştır.

Türkiye'de eğitim konusu genellikle okulların açılış ve kapanış tarihlerinde medyanın gündemine geldiğinden, kampanyaya ilişkin etkinliklerin daha fazla dikkat çekmesi amacıyla eğitim yılının başlangıcında Eylül ayında ERG konuya ilişkin yeni politika notları yayımlamıştır. 2012 yılında eğitim konusu sürekli gündemde olduğu için medyada da bu konuyla ilgili programlara daha sık rastlamak mümkün hale gelmiştir. Sabancı Üniversitesi'nden medya ilişkileri konusunda alınan profesyonel desteğin de ERG'ye gelen program davetlerini artırdığı belirtilmiştir.

ERG internet üzerinden çok çeşitli yaygınlaştırma kanallarını harekete geçirmiştir. Medyadaki görünürlüğünün artması üzerine ERG'nin açtığı Youtube hesabında paylaştığı 54 video Aralık 2012 itibarıyla 6,500'i aşkın kez

izlenmiştir. Ek olarak, ERG 10.000'i aşkın kişinin bulunduğu iletişim listesine konuya ilişkin yayınları ve güncel duyurularını e-posta yoluyla göndermiştir.

Sosyal medya, ağırlıklı olarak duyuru amaçlı kullanırken, 4+4<8 sürecinde ERG'nin takipçi sayısında ciddi oranda yükselme olduğu kaydedilmiştir. ERG'nin Twitter'da 2.018 üyesi bulunmaktadır. İnternet istatistiklerine bakıldığında, 4+4<8 kampanyası sürecinde, web sayfasının ziyaretçi sayısı 2011 yılındaki sayının iki katına ulaşmıştır. 2011'de 13.000 olan ziyaretçi sayısı, Aralık 2012'ye kadar olan süreçte 25.250'ye ulaşmıştır.

ERG'nin eğitim alanında yapılan değişiklikleri senelik olarak izlediği Eğitim İzleme Raporu 2.400 defa indirilirken, 18 Eylül'de 4+4+4 yasasına yönelik bilgi notu yaklaşık 7.000 kez indirilmiştir. Tüm bu istatistik göstergeler, 4+4+4 sürecinde sosyal medyanın aktif kullanılmasının, ERG'nin kendini tanıtmayı ve eğitim alanındaki uzmanlığını paylaşması için önemli bir fırsat olduğunu göstermektedir.

KAMUOYUNA NASIL ULAŞILDI?

Kampanya sonrasında kamuoyunun tepkisini ölçmek için bir çalışma/araştırma yapıldı mı?

Kamuoyunun yasaya verdiği tepkiyi ölçmeye dair bir çalışma bulunmamaktadır. 4+4<8 kampanyasında hedef kitle karar alıcılar olduğundan; doğrudan karar alıcılara ulaştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, düzenlenen basın toplantısı öncesinde milletvekilleri tek tek aranmış ve ERG yayınları gönderilmiştir.

ERG'nin her sene düzenlediği, başta öğretmenler olmak üzere eğitim alanında çalışan çok çeşitli paydaşların katıldığı *Eğitimde İyi Örnekler Konferansı* da bu süreçte kamuoyu oluşturmak için araç olarak kullanılmıştır.²⁵⁰

Bilimsel bir araştırma düzleminde olmasa da ERG, 4+4<8 kampanyası süresince her anlamda kamuoyundan olumlu tepkiler aldığını belirtmektedir.

KİMLER DESTEK VERDİ?

Kampanyada birlikte hareket eden STK'lar kimlerdi?

ERG, çeşitli kuruluşları davet ederek bir basın toplantısı düzenlemiş ve kendileriyle sürekli iletişim halinde olmuştur. Kampanyaya birçok meslek örgütü ve sivil

²⁴⁹ ERG'nin iletişim çalışmalarını da yürüten Eğitim Programları Sorumlusu Çiğdem Tongal'ın verdiği bilgiye göre, yazılı basında Abbas Güçlü, Sedat Ergin, Figen Atalay, Umay Aktaş, Nuran Çakırmaççı, Pervin Kaplan, Oktay Taş, Meral Tamer, İnci Hekimoğlu, Ahmet Altan, Nihal Kemaloğlu, Gila Benmayor, Evrim Sümer, Funda Özkan, Andrew Finkel, Sedat Gülmez, İbrahim Demirkan, Seda Kaya Güler, Namık Kemal Tunç, Canan Bozkurt, Rahime Sezgin, Perihan Çakıroğlu, Meltem Günay, Yonca Poyraz Doğan, Sümeyra Tansel, Nicole Pope, Gönül Koca, Cengiz Aktar, Sinem Vatanartıran, Zekeriya Yıldırım, Şule Yurcu, Kutlu Esendemir gibi isimler ERG tarafından hazırlanan bilgi notlarına köşelerinde yer vermiş ya da görüş almak için ERG'ye ulaşmıştır.

²⁵⁰ Konferansın açılış töreninde gazeteci-yazar Sedat Ergin moderatörlüğünde Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Güzver Yıldırım, ERG Direktörü Prof. Dr. Üstün Ergüder, Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Kenan Çayır ve eğitimci Erhan Ağbaba'nın konuşmacı olarak katılımıyla düzenlenen panelde 4+4+4 yasasıyla gelen değişiklikler bütüncül bir yaklaşımla tartışılmıştır.

toplum kuruluşu da destek vermiştir ancak süreçte bir ortaklık bulunmamaktadır.

KAMPANYA NASIL BAŞARIYA ULAŞTI?

Kampanyanın ortaya çıkmasına sebep olan yasa teklifi, geniş bir kitleyi ilgilendirdiğinde hem kamuoyu hem de medya kampanyanın çıktıklarına önem vermiştir. Zamanında bilgi akışı sağlanması da kampanya için kritik bir başarı faktörü olmuştur.

ERG ekibi ise kampanyanın başarıya ulaşmasında en önemli etkenin, yürütülen savunuculuk faaliyetleri ve ERG'nin bilgi birikiminin hızla kamuoyuna yaygınlaştırılabilecek verilere dayalı ve nesnel yayınlara dönüşebilmesi olduğunu belirtmiştir. Bu faaliyetler sonucunda, yasa teklifinde yapılan revizyonlar ve kamuoyu nezdinde akılcı tartışmaları besleyecek bilgilerin üretilmesi savunuculuk çalışmalarının sonucu açısından olumlu değerlendirilmektedir.

VAKA ANALİZİ

YEMEZLER KAMPANYASI

Türkiye'de 2003 yılından beri tartışılan ve çeşitli STK'ların konuyla ilgili kampanyalar başlattığı genetiği değiştirilmiş organizma (GDO) konusu 2012 yılına gelindiğinde azımsanamayacak büyüklükte bir kitlenin dikkatini çekmeye başlamış ve kampanyalara destek giderek artmıştır. İnsan sağlığını birebir ilgilendiren bu konuya ilişkin aralarında Ziraat Mühendisleri Odası, Ekoder, Çiftçisen, Tabipler Birliği'nin de yer aldığı 70 kuruluş bulunan GDO'ya Hayır Platformu başta olmak üzere Greenpeace ve Fikir Sahibi Damaklar gibi STK'lar GDO'nun yasaklanmasına ilişkin önemli çalışmalar yürütmüştür.

Farklı STK'ların kendi uzmanlıkları doğrultusunda destek sağladığı GDO'ya Hayır Platformu STK'lar arası işbirliğinin önemli bir örneğidir. Platformun bir parçası olan Greenpeace'in yürüttüğü Yemezler Kampanyası ise konunun kampanyalaşması, basın tarafından duyurulması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi aşamalarında önemli rol oynamıştır. GDO'ya Hayır Platformu'nun teknik ve bilgilendirme çalışmaları ile Yemezler Kampanyası kapsamında halkın da desteğiyle şirketler ve kamuya yönelik yürütülen savunuculuk çalışmaları, 15 Ağustos 2012 tarihinde 29 adet gıda amaçlı GDO için ithalat başvurusunun geri çekilmesi ile sonuçlanmıştır.

GDO NASIL ELDE EDİLİR?

GDO'lar genellikle bir canlı türünün doğal hayatta sahip olmadığı bir özelliğinin başka bir canlıdan gen aracılığıyla aktarılmasıyla elde edilir.

GDO KARŞITI KAMPANYALARIN TARİHÇESİ

Kampanya öncesi nasıl gelişmeler yaşandı?

Türkiye'de 2003 yılında "Cartagena Biyogüvenlik Protokolü"nü imzalanmasına kadar GDO'lar ile ilgili yasal bir düzenleme bulunmazken; protokolün bağlayıcılığı ve getirdiği yasal yükümlülükler sonucunda konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapılması zorunlu hale getirmiştir.

Bu süreçte yaşanan bir diğer önemli gelişme de 2004 yılında GDO'ya Hayır Platformu'nun kurulmasıdır.

Platform aracılığıyla GDO konusunda farkındalık artırılması sağlanmıştır.

Yasal düzenleme çalışmaları, 2009 yılında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın hazırladığı yönetmelikle başlamıştır. Hazırlanan yönetmeliğin yetersiz kalması sonucunda özellikle STK'lar arasında GDO'ya karşı ciddi bir muhalefet oluşmuştur. Bu süreci takiben, Fikir Sahibi Damaklar 26 Ekim 2009 tarihinde 27388 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan *Gıda ve Yem Amaçlı Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerinin İthalatı, İşlenmesi, İhracatı, Kontrol ve Denetimine Dair Yönetmelik*'in insan sağlığını ön planda tutmadığını dile getirerek GDO'lu ürünlerin yönetilmesini değil yasaklanmasını talep ettikleri bir hareket başlatmıştır. Ana akım ve sosyal medyanın bilgilerin paylaşılması ve şeffaflaşmasında dikkate değer bir rolü olduğunu belirten Fikir Sahibi Damaklar, 2012'de Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu'nun (TGDF) gıda ürünlerinde kullanılmak üzere 29 adet GDO türünün ithali için başvurusunu çekmesine yönelik çalışmalarda da yer almıştır. Buna ek olarak, GDO'ya Hayır Platformu kapsamında çalışan kuruluşların bir kısmı Türkiye'yi il il dolaşarak 2009 yılında çıkan yönetmelik öncesi GDO konusunda farkındalık yaratılmasını sağlamıştır.

Biyogüvenlik Yasası ve Yönetmeliği 2010 yılının Eylül ayında yürürlüğe girmiştir. Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Biyogüvenlik Kurulu GDO'larla ilgili başvuruları değerlendiren ve bilimsel analiz yapan kurum olarak belirlenmiştir. Bu sürecin devamında öncelikle yem firmaları, sonrasında ise TGDF GDO ithalatı izni için başvurularını yapmış; 2011 yılının başında ise Biyogüvenlik Kurulu tarafından üç farklı soya genine yem amaçlı olarak izin verilmiştir. Son olarak, Eylül 2011'de 10 GDO'lu mısır çeşidi ile ilgili kamuoyu görüşüne başvurulmuştur. GDO'ya Hayır Platformu'nun bileşenlerinden biri olan Ziraat Mühendisleri Odası, Kurul raporlarına dair bir görüş hazırlamıştır. Greenpeace, Ziraat Mühendisleri Odası'nın hazırladığı görüşü kendi destekçi kitlesiyle paylaşarak konunun duyurulmasında aktif rol almıştır. Greenpeace'in de desteğiyle görüşün kamuoyuna açıldığı 21 günlük sürenin son 2 gününde GDO karşıtı 100.000 imza toplanmıştır.

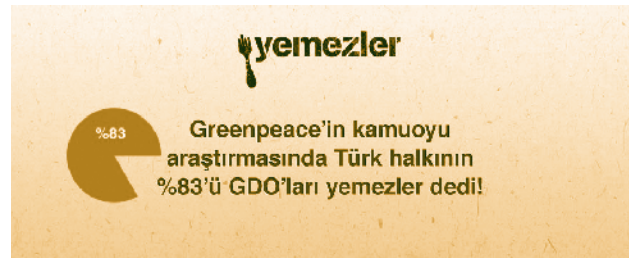
İmza kampanyası çerçevesinde GDO konusuna verilen önemi ve toplumdaki desteği gören Greenpeace, bu talebe yönelik daha aktif çalışmaya ve GDO'ya Hayır Platformunda daha etkin rol oynamaya karar vermiştir. Alınan bu karar sonrası, Greenpeace içerisinde bir Tarım

Kampanyası alanı açılarak, Kasım 2011'de GDO konusunda aktif olarak kampanya yürütülmeye başlanmıştır. Kampanyanın ön hazırlık süreci tamamlanmasıyla Yemezler kampanyası 16 Şubat 2012'de başlatılmıştır.

GREENPEACE - YEMEZLER KAMPANYASI

Yemezler kampanyası yem başvuruları ve GDO'lu gıdalar olmak üzere iki ayaktan oluşmaktadır. Biyogüvenlik Kurulu tarafından ilk olarak yem başvuruları değerlendirildiğinden, Greenpeace kampanyanın ilk ayağında yem amaçlı GDO'ları hedeflemiştir. GDO'ların hiçbir şekilde (insan ya da hayvan gıdası olarak kullanılmaması) sisteme girmemesi gerektiğini savunan Greenpeace; önceden verilmiş bazı izinler olduğunu da göz önünde bulundurarak yem amaçlı GDO'lar tamamen yasaklanana kadar, o yerlerle beslenmiş hayvanlardan elde edilen ürünlere etiket zorunluluğu getirilmesi yönünde savunuculuk çalışmaları yapmıştır. Kamuoyundan da destek toplayan bu talep neticesinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehdi Eker, önce Nisan sonra Haziran aylarında katıldığı TV programlarında GDO'lu yemle beslenmiş hayvanların ürünlerinde bir etiketleme çalışmasına başladıklarını ve çalışmanın devreye sokulacağını açıklamasını yapmıştır. Böylelikle, kampanyanın birinci aşaması olarak değerlendirilecek yem başvuruları konusunda önemli bir başarıya ulaşılmıştır. Greenpeace, bu başarıyı takiben yakın dönemde mevzuatta gerekli çalışmaların başlaması için talepte bulunmayı planlamaktadır.

Kampanyanın ikinci aşamasında ise GDO'lu gıdaların engellenmesi hedeflenmiştir. TGDF'nin 29 adet gıda amaçlı GDO için ithalat başvurusu Yemezler Kampanyası kapsamında toplanan imzalar, yapılan eylemler, geleneksel basın ve sosyal medyada yer alan haberler ve kamuoyunun konuya gösterdiği duyarlılık sayesinde geri çekilmiş ve başarıya ulaşılmıştır. STK'ların kamuoyunun desteğiyle yürüttüğü kampanyanın ayrıntılarına aşağıda yer verilmiştir.

KAMUOYUNA NASIL ULAŞILDI?

Kampanya öncesi kamuoyu araştırması yapıldı mı?

Kampanyanın başlamasının ardından, Türk halkının GDO'lu ürünler hakkındaki görüşlerini öğrenmek amacıyla Haziran 2012'de bir kamuoyu araştırması yapılmıştır. Araştırma, Türkiye genelinde 09-10 Haziran 2012 tarihlerinde Türkiye'nin 7 coğrafi bölgesinde, 42 il ve 194 ilçede bunlara bağlı 214 mahalle ve köyde, 18 yaş ve üstü seçmen nüfusunu temsil eden 2.430' u kadın olmak üzere toplam 4.860 denekle hanede yüzyüze görüşme metoduyla yapılmıştır. Coğrafi bölge-kent ve kır ağırlıkları dikkate alınarak hazırlanan araştırma kapsamında 42 ilde²⁵¹görüşmeler yapılmıştır.

Kamuoyunun GDO'larla ilgili algısı ve davranış şekillerini belirlemeyi hedefleyen araştırmada, "GDO ne demek?, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar sizce genel olarak nasıldır?, GDO'lardan ne kadar endişeleniyorsunuz?, GDO'nun hayvan yemi, insan gıdası ve tarlada ekimi gibi alanlarda kullanımlarını endişe seviyesine göre derecelendirir misiniz?, Ambalajlı bir ürünün içinde GDO olduğunu bilerseniz ne yaparsınız? Bir markanın bir ürününde GDO varsa, o firmanın diğer ürünlerini alır mısınız?, GDO ithalatı yapan (veya ithalat yapmak için başvuru yapan) bir firmaya/markaya güveniniz nasıl olur?" gibi sorular yer almıştır.

Greenpeace tarafından gezici araştırma şirketi aracılığıyla yapılan araştırma sonuçlarında;

- GDO istemeyenlerin oranı % 83,
- Bir markanın bir ürününde GDO olursa, diğer ürünlerini de almayacaklarını söyleyenlerin oranı % 62,
- Türk halkının GDO konusundaki endişesinin % 81,5 olduğu sonucu çıkmıştır.

Yapılan kamuoyu araştırması Türk halkının GDO'lara yaklaşımı ile ilgili güncel ve somut bilgiler sunması açısından önemli veriler sağlamıştır. Yemezler kampanyasını bu verilere ve halkın desteğine dayandıran Greenpeace, savunuculuk çalışmalarının temelini de bu sayede güçlendirmiştir.

²⁵¹ Görüşmelerin yapıldığı iller: Adana, Afyon, Ankara, Antalya, Aydın, Batman, Bolu, Bursa, Balıkesir, Bingöl, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, Gümüşhane, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kütahya, Kahramanmaraş, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Muş, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Trabzon, Van, Yalova ve Zonguldak'tır.

KAMPANYANIN İLETİŞİM STRATEJİSİ NASIL BELİRLENDİ?

Hedef kitlenin tamamına ulaşmak için nasıl bir yöntem izlendi?

Yemezler kampanyası genel olarak tüm tüketicileri etkilemeyi hedefleyen bir kampanya olmuştur. Greenpeace, kampanyanın mesajlarını farklı hedef kitlelerine etkili şekilde iletmek için hem geleneksel hem de sosyal medyada birbirini tamamlayan tüm iletişim kanallarını aynı anda ve mümkün olduğunca yoğun olarak kullanmıştır. Kampanyanın ilk ayağında başlatılan imza kampanyası kapsamında 326.591 imza toplanarak, imza sahipleri ile e-posta yoluyla iletişim kurulmuştur. Diğer yandan da, anne-çocuk dergileri, yemek kitabı/ dergileri ve bloglarda Yemezler kampanyasına ilişkin bilgiler, haberler, görseller yer alması için çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca, Greenpeace ekibi tarafından radyo ve televizyon programlarına konuyla ilgili röportajlar verilmiştir. Tüm bunların yanı sıra Greenpeace Destekçi ilişkileri Ekibi, yalnızca televizyon kanalıyla haberlere ulaştığı düşünülen hedef kitleye telefonla ulaşarak kampanya konusunda bilgi vermiştir. Bu çalışmalara ek olarak, kampanya boyunca tüm destekçilere bültenler gönderilerek düzenli bilgi akışı sağlamıştır.

Kampanya süresince hem sosyal hem de geleneksel medya alanındaki iletişim faaliyetlerinin yönetimi için profesyonel şirketlerle çalışılmıştır. Kampanyanın birinci ayağını oluşturan yemelerde GDO kullanılmasına ilişkin süreç online ve geleneksel medyada eş zamanlı yürütülmüştür. GDO'lu gıdalara yönelik ikinci ayakta ise birebir markalar hedef alınmış ve geleneksel medyanın çekimser kalabileceği düşünülerek online medya ve sosyal medya kullanılmıştır.

Greenpeace, kampanyada yalın ve etkili mesajlar verebilmek için reklam ve halkla ilişkiler alanlarında gönüllü destek veren profesyonel iletişim ajanslarıyla çalışılmıştır.

MEDYAYA NASIL ULAŞILDI?

Kamuoyunda GDO'larla ilgili rahatsızlığın bir yansıması olarak basın da Yemezler kampanyasına ilgi göstermiştir. Türkiye'nin en yüksek tirajlı ilk sekiz gazetesinde kampanya ile ilgili haberler yer almıştır. Greenpeace'in Yemezler kampanyası kapsamında yaptığı eylemler

de basında sıklıkla yer bulmuştur.²⁵² İletişim ekibi köşe yazarlarının desteği için ise birebir çalışma yolunu izlemiştir. Öncelikle Greenpeace'in pek çok kampanyası hakkında bilgi sahibi olan ve halihazırda Greenpeace'i takip eden yazarlarla bağlantı kurulmuştur. Kampanyanın başında basının dikkatini çekebilmek için ek faaliyetler yapılması gerekirken, ilerleyen dönemlerde gazeteciler haber talebiyle Greenpeace'i takip etmeye başlamıştır.

KAMPANYA MEDYADA NE ŞEKİLDE YER ALDI?

Yemezler kampanyasının tüm tüketicileri ilgilendiren bir konuya odaklanması toplumun neredeyse her kesiminden destek görmesini sağlamıştır. İnsan sağlığını birebir etkileyen bir konu olması dolayısıyla da birçok basın mensubu kampanyayı sahiplenmiştir. Basın mensuplarının bir kısmı, Greenpeace'in facebook sayfasını takip ederek ya da websitesini ziyaret ederek çeşitli alıntılar yapmış ve konuyu gündeme taşımıştır. Görsel ve yazılı medyadan konuyla ilgilenebilecek yakın köşe yazarları tespit edilerek görüşmeler de yapılmıştır. Bunların yanı sıra, "Fatmagül'ün Suçu Ne?" ve "1 Kadın 1 Erkek" gibi dizilerde hem GDO konusunun hem de Yemezler kampanyasının adının geçtiği mesajlar verilmiştir. Dizilerden alınan bu destek için Greenpeace iletişim ekibi tarafından taleplerin yanı sıra; bazı yapımcılar tarafından da konuyu işlemek istediklerine dair talepler gelmiştir.

KAMPANYA NASIL BAŞARIYA ULAŞTI?

Greenpeace yetkilileri ile yapılan görüşmede kampanyanın başarısının yalnızca kendilerine ait olmadığı dile getirilmiştir. İletişim ekibi insanlarla beraber, kişilerin dâhil olduğu katılımcı bir kampanya olmasının Yemezler'i başarılı kılan en önemli faktör olduğunu belirtmiştir. Kampanyanın ilk aşamasında web sitesinden yürütülen imza kampanyası sonucunda toplanan 326.591 imza kampanya boyunca birlikte hareket edilen kitleyi oluşturmuştur. Greenpeace yetkilileri bu süreçteki rollerini "insanlara kampanya yapacakları bir alan yaratmak ve sonrasında da tepkileri kanalize etme rolünü üstlenmek" olarak dile getirmiştir.

GDO konusunun toplum sağlığını ilgilendiren bir konu olmasına dikkat çeken Greenpeace, Yemezler kampanyasının hedef kitlesinin toplumun geneline yayılmasına önem vermiştir. Bu amaçla, kampanyada farklı kitlelerin dikkatini çekecek kapsayıcı bir dil kullanılmasına özen gösterilmiştir. Kampanyanın iletişim çalışmalarının başarısı ise "ekip olarak durum analizi yapıldıktan sonra bir çok faktörün nasıl ve ne şekilde entegre biçimde kullanılabileceği üzerinde düşünülmesi ve hazırlığının yapılması" olarak değerlendirilmiştir.

Greenpeace ekibi uzmanların da desteğiyle geleneksel medya ile ilgili nasıl bir tavır sergileneceği ya da köşe yazarlarının konuya ilgisinin nasıl sağlanabileceği gibi konular üzerine de ortak fikirler geliştirmiştir. Kampanya kapsamında hazırlanan kamuoyu araştırması ve bu araştırmanın sonuçlarının gönüllü danışmanlık desteği veren iletişim şirketlerinin çalışmalarıyla da güçlü mesajlar haline getirilmesi kampanyayı güçlendirmiş ve destekçi sayısının artmasında rol oynamıştır.

Greenpeace bir yandan iletişim çalışmalarını yürütürken; GDO'ya Hayır Platformu aracılığıyla da diğer STK'larla sürekli dirsek temasında bulunma fırsatını yakalamıştır. Bu durumun, ortak iş yapmak anlamında kamuoyuna yansıyan bir yanı olmakla birlikte; kamuoyuna yansımayan Tabipler Birliği, Ziraat Mühendisleri Odası, Ekoloji Kolektifi gibi STK'larla yapılan işbirlikleri de STK'lar arasında yapılan kolektif çalışmaların sonuç almadaki önemini ortaya koymuştur.

Kamuoyu araştırmasında da ortaya konulduğu gibi toplumun % 83'ünün GDO karşıtı olması bireyleri, STK'ları ve çeşitli kurumları beraber hareket etmeye teşvik etmiştir. GDO'ya Hayır Platformu ve Yemezler kampanyası sivil toplum liderliğinde işbirliği halinde çalışarak ortak bir amaç uğruna birlikte uyum içinde çalışılabileceğinin önemli bir örneği olmuştur. STK'ların ortak çalışmasına ek olarak gönüllü olarak alınan iletişim danışmanlıkları, sosyal medya üzerinden yürütülen imza kampanyası ve eylemler de kampanyaya ilgi ve desteğin artmasında ve başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır.

²⁵² Greenpeace'in Yemezler kampanyası kapsamında yaptığı eylemlerden bir örnek: <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/yemezler-160212/>

VAKA ANALİZİ

“BENİM BEDENİM BENİM KARARIM” VE “KÜRTAJ YASAKLANAMAZ”

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, 25 Mayıs 2012 tarihinde 2012 Uluslararası Parlamenterler Konferansı kapanış oturumundaki konuşması, kürtajın yasağı konusunun yeniden tartışılmaya başlamasının önünü açmıştır. Erdoğan, 26 Mayıs 2012 tarihinde AKP Kadın Kolları 3.Olağan Kongresi'nde yaptığı konuşmada da sezaryenle doğum ve kürtaj konularındaki mesajlarını tekrarlamıştır.²⁵³

Bu iki konuşmanın ardından kamuoyunda tepki oluşmuş ve özellikle Türkiye'deki kadın hareketini temsil eden kuruluşlar olmak üzere farklı STK'lar tarafından kürtajın yasaklanması ya da sınırlandırılması girişimlerine karşı kampanyalar düzenlenmiştir. İzleme Raporu 2012 kapsamında bu bağlamda en çok ses getiren kampanyalar olarak, Türkiye'nin yanı sıra dünyanın çeşitli ülkelerinden de destek gören online bir imza kampanyasını da içeren *Kürtaj Yasaklanamaz Kampanyası* ve sosyal medyadan büyük destek alarak bireylerin yasa tasarısına tepkilerini fotoğraflarla paylaştığı *Benim Bedenim Benim Kararım* kampanyaları ele alınmıştır.

Bir medya kuruluşu tarafından yürütülen Benim Bedenim Benim Kararım Kampanyası bireylerin katılımıyla tepkilerin çarpıcı bir görsellikle sunulmasına olanak sağlamıştır. Online imza kampanyasıyla önemli sayıda bireysel ve kurumsal destek alan Kürtaj Yasaklanamaz Kampanyası da kadın hareketinin içinden gelmesi ve uluslararası boyutta destek görmesi açısından önem taşımaktadır.

KAMPANYALARIN TARİHÇESİ

“Benim Bedenim Benim Kararım” Kampanyası

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 25 Mayıs'taki “Uludere ve Kürtaj” açıklamasını takip eden ilk gün itibariyle, çok sayıda okuyucu Bianet'e²⁵⁴ telefon yoluyla ulaşarak konuyla ilgili başlatılacak bir kampanyaya destek vereceklerini iletmıştir. Bağımsız bir basın kuruluşu olması sebebiyle daha önce bir kampanya yürütmemiş olan Bianet, hem kendi çalışanlarından hem de okuyucularından gelen yoğun talep sonrası kampanya düzenlemeye karar vermiştir.

Başbakan'ın açıklamasını takip eden birkaç gün içerisinde Bianet ekibi ve gönüllüler konuyla ilgili bir toplantı düzenleyerek fikir alışverişinde bulunmuş ve dünyadaki benzer kampanya örnekleri araştırılmıştır. Yapılan araştırmada benzer durumlar karşısında Suriye ve Uruguay'da farklı zamanlarda yürütülen kampanyalarda toplum tarafından tanınan ünlü isimlerin üzerinde STOP (DUR) yazan pankartlar taşıyarak desteklediği

²⁵³ <http://kurtajyasaklanamaz.com/>

²⁵⁴ Bianet, Bağımsız İletişim Ağı (BİA) IPS İletişim Vakfı'nın çalışmaları merkezinde 1997'den bu yana “bağımsız medya”nın güçlendirilmesi hedefiyle dört temel etkinlik alanı – editorial masası, hukuksal destek birimi, eğitim programları, program üretim merkezi-üzerinde gerçekleştirilen sürekli bir projedir. Bianet hakkında daha fazla bilgi için www.bianet.org sitesini ziyaret edebilirsiniz.

kampanyaların başarıya ulaştığı görülmüştür. Toplantıda tartışılan fikirler neticesinde, görsel kullanmanın kampanyayı daha görünür kılaacağı kararına varılarak; *Benim Bedenim Benim Kararım* kampanyası başlatılmıştır.

“KÜRTAJ YASAKLANAMAZ” KAMPANYASI

Kürtaj Yasaklanamaz

Başbakan ve Sağlık Bakanı tarafından kürtaja dair yapılan açıklamaların hemen ardından, kadın örgütleri ve aktivistler çeşitli kadın haberleşme gruplarında tepkilerini, kürtajın yasaklanmasına dair girişime yönelik

yapılması gerekenleri, verilmesi gereken mesajları da içeren farklı paylaşımlarda bulunmuşlardır. Kimi kadın örgütleri de tepkilerini basın açıklamalarıyla dile getirmişlerdir. Bu görüş ve tepkileri de dikkate alan, başta Eşitlik İzleme Grubu (EŞİTİZ) ve Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ) olmak üzere farklı kadın kuruluşlarından gelen feminist bir grup kadın 30 Mayıs günü bir araya gelerek hükümetin kürtajı yasaklamak için başlattığı girişime yönelik yapılabilecekleri tartışmışlardır.

Yapılan çalışmalar sonucunda, kadın kuruluşlarını kapsayan bir ortak metin ile bir platform oluşturma, ortak bir internet sayfası hazırlama ve ortak metin için geniş katılımlı bir online imza kampanyası başlatılmasına karar verilmiştir. Grup tarafından kadın örgütlerinin haberleşme gruplarında görüşe açılan taslak metine ilişkin öneriler dikkate alınarak, kurumsal ve bireysel imzaların verilebildiği *Kürtaj Yasaklanamaz*²⁵⁵ sitesi kullanıma açılmıştır.

İlk aşamada 100'e yakın kadın örgütünün ortak metni olarak ortaya çıkan imza metni²⁵⁶, gerek web sitesi üzerinden gerekse haberleşme grupları üzerinden destek imzası almaya hızla devam etmiş ve 10 gün içinde 372'si kadın örgütü, 308'i karma örgüt ve 220'si (49 farklı ülkeden) yurt dışı örgüt olmak üzere toplam 900 kurumsal imza ile 55.000 bireysel imza toplanmıştır. Kürtaj Yasaklanamaz sitesinin alt yapısına yönelik teknik destek, konuyla ilgili haberlerin güncellenmesi ve İngilizce'ye çevrilmesi ve web sitesinin İngilizce, Fransızca, Almanca ve İspanyolca çevirileri kampanyaya destek veren gönüllüler tarafından gerçekleştirilmiştir.

NASIL BİR SAVUNUCULUK POLİTİKASI İZLENDİ?

Benim Bedenim Benim Kararım kampanyası oluşturulurken resmi mercilere ulaşmak gibi bir amaç güdülmüştüğü belirtilmiştir. Kampanya yürütücülerine göre, *Benim Bedenim Benim Kararım* kampanyasının amacı Başbakan Erdoğan'ın Uludere ve kürtaj açıklamalarına karşı oluşan bir platform üzerinden tepkinin gücünü yansıtmak olmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 6 Haziran 2012 tarihinde konuk olduğu ATV canlı yayında "Benim Bedenim Benim Kararım" kampanyasını hedef göstererek dini temeli olmayan bir propaganda var. Vücut senin değil. Tabii bu yaklaşım dinsel ve kültürel olarak değişir. Burada inancımız ve geleneklerimiz buna karşı çıkıyor." "Anayasamızda yaşama hakkını ana rahmine düştüğü andan elde eder. Bunlar varken kalkıp 'bu vücut benim' demek akıl karı değildir. Herşeyden önce hayat hakkını savunmak zorundayız ve görevliyiz. Diğer tercih hukuka saygısızlıktır" şeklinde kampanyaya olan tepkisini dile getirmiştir.²⁵⁷

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası ise gerek yurt içinden gerekse yurt dışından olmak üzere kurumsal ve bireysel destekler aracılığıyla hükümetin kürtajı yasaklama veya kısıtlama girişimini durdurmak amacıyla daha çok Başbakan'a ve Hükümet'e yönelik bir savunuculuk stratejisi izlemiştir. Ayrıca konuyla ilgili gelişmelerin herkes tarafından takip edebilmesinin kolaylaştırılması ve yurt dışından gelen destek açıklamalarının görünür kılınması hedeflenmiştir. Kürtaj Yasaklanamaz Kampanyası yürütücüleri, Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra farklı ülkelerdeki kadın

²⁵⁶ Bahsedilen metine <http://kurtajyasaklanamaz.com/> adresinden erişebilirsiniz.

²⁵⁷ 'Benim Bedenim Benim Kararım' Diyen Kadınlara Kızdı. Milliyet. Erişim Tarihi: 07 Haziran 2012. <http://siyaset.milliyet.com.tr/-benim-bedenim-benim-kararim-diyen-kadınlar-kızdı/siyaset/siyasetde-tay/07.06.2012/1550519/default.htm>

²⁵⁵ Kürtaj Yasaklanamaz kampanyasıyla ilgili ayrıntılı bilgiye <http://kurtajyasaklanamaz.com> adresinden ulaşabilirsiniz.

Örgütlerini ve koalisyonlarını, kadın hakları alanında çalışan üniversiteleri ve akademisyenleri de durumdan ve taleplerinden haberdar etmiş, Hükümetin kürtajı yasaklama girişimine yönelik tepkilerini paylaşımlarını istenmiştir. Kürtaj Yasaklanamaz Kampanyası ve kadın hareketinden farklı grupların eş güdümlü çalışmaları sayesinde Avrupa Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Af Örgütü ve Birleşmiş Milletler'den bu konuda açıklamalar yapılmıştır.²⁵⁸

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası, kürtajın yasaklanması girişimi dışında kürtajın fiilen uygulanamaz hale getirilmeye çalışılmasına dair süreçte de özel bir vurgu yapmıştır. Kamuoyu ve medyanın dikkatini değişik kentlerdeki kamu hastanelerinde kürtaj taleplerinin geri çevrilmesine, tecavüz sonucu hamileliklerde yargıç kararı aranmaya başlanmasına, normal doğuma zorlanmaları nedeniyle kadınların ve bebeklerin sağlığına verilen zararlara çekmekte başarılı olmuştur.

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası yürütücülerine göre kampanyanın başarılı olduğu bir diğer konu da, Sağlık Bakanlığı'nın aile hekimliği hizmetleri çerçevesinde başlattığı Gebe İzleme Programı (GEBLİZ) kapsamında uygulamada görülen sıkıntılara basın ve kamuoyunun dikkatinin çekilmesi olmuştur. Özel laboratuvarlarda gebelik testi yaptırılanların kimlik ve adresleri de dâhil tüm bilgilerinin Bakanlık'a bildirilmesini isteyen yeni uygulama,"uzmanlara göre istenen gebeliklerde çok fayda sağlasa da, istenmeyen gebeliklerde mahremiyet sınırlarını zorluyor."²⁵⁹ Kampanya kapsamında konuya dikkat çekilmesinin ardından, Sağlık Bakanlığı tarafından bilgi mahremiyeti seçeneği eklenmiştir.

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası'nın üzerinde önemle durduğu bir başka konu ise, kürtajın yasaklanma girişimine karşı ülke çapında yapılan gösteriler sırasında ve sonrasında kadınlara yönelik gözetli uygulamalarına olmuştur.²⁶⁰ Bu süreçte kampanyanın web sitesinden sürekli bir ileti penceresi uyarısı yapılmış ve yapılan basın açıklamasında²⁶¹ eylemlerdeki gözetli uygulamalarına dikkat çekilmiştir.

Bahsedilen bu iki kampanyanın dışında, eş zamanlı olarak başka girişimler de farklı yöntemlerle savunuculuk çalışmaları yapmıştır. Örneğin birçok kadın örgütünün içinde olduğu Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu'nun²⁶² çağrısıyla, 8 Haziran'da Türkiye'nin 22 ilinde eş zamanlı oturma eylemleri yapılmıştır. Platform, İstanbul'da 17 Haziran'da Pangaltı'dan Taksim'e doğru binlerce kadının katıldığı bir yürüyüş gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Yine aynı platform 28 Haziran tarihinde "Bekâret, Gebelik, Kürtaj Fişlenemez" diyerek İstanbul'da Galatasaray'dan Taksim'e bir yürüyüş daha organize etmiştir. Ankara Kadın Platformu ilki 30 Mayıs'ta olmak üzere Ankara'da bir çok yürüyüş ve sokak eylemi gerçekleştirmiştir. Haklı Kadın Platformu bir çok gazetede eş zamanlı yayınlanan bir tepki metninin yayınlanmasını sağlamıştır.²⁶³ Bu girişim ve kampanyalar birbirleriyle iletişim içinde, birbirlerini destekler ve tamamlar şekilde dayanışma içinde sürdürülmüştür.

İLETİŞİM STRATEJİSİ NE OLDU?

Benim Bedenim Benim Kararım kampanyası, öncesinde bir hazırlık olmadan bir tepki olarak oluşmuştur. Kampanyanın kitlesel olması ve görünür kılınması açısından, aralarında sanatçılar ve kanaat önderlerinin de yer aldığı kamuoyu tarafından tanınan ve aynı zamanda kadın hakları konusunda duyarlı olan kişilere ulaşılmıştır. Bu kişilere, kampanyada kullanılacak dört adet fotoğraf örneği ve basit bir dille kampanyayı anlatan çağrı metni e-posta yoluyla gönderilmiştir. E-postaların gönderilmesinden hemen sonra kampanya ile ilgili görsellerin Twitter'a düşmesi kampanyanın kitlesel bir hal alması ve etkili olacağına göstergesi olmuştur. Bianet tarafından başlatılan kampanya sosyal medya kanallarının da kullanılmasıyla kısa zamanda yaygınlaşarak etkili hale gelmiştir.

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası web sitesinin kurulması ve 200'den fazla kadın örgütünün bulunduğu gruplara e-posta atılarak görüşlerin ve önerilerin yansıtıldığı bir metnin hazırlanması beş günlük bir süre içinde tamamlanmış, iki hafta boyunca destek imzaları toplanmaya devam ederek, 19 Haziran'da toplanan imzalar Hükümet temsilcilerine gönderilmiştir.

²⁵⁸ 'Kürtajın Sınırlanması Geriye Dönük Bir Adım'. BBC Türkçe. Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2012. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/05/120531_un_abortion.shtml

²⁵⁹ *Mahremiyet Butonu*. Radikal. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2012. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1091882&CategoryID=77>

²⁶⁰ Sabah. Erişim Tarihi: 01 Haziran 2012. <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/06/01/kurtaj-eyleminde-28-gozalti>

²⁶¹ Kampanya kapsamında duyurulan basın açıklamasına <http://www.kadinininsanhaklari.org/kategori/haberler/33212/kurtaj-yasaklanamaz-kampanyasinda-toplanan-imzalar-hukumete-gonderildi> adresinden ulaşabilirsiniz.

²⁶² www.kurtajhaktir.com

²⁶³ İlan metnine <http://www.haklikadınplatformu.org/icerik/55-bedenimizi-hedef-alan-siyaseti-durdurun> adresinden ulaşabilirsiniz.

Girişimin imza kampanyasını tasarlama aşamasında, kampanya isminin bulunması, doğru söylemin kullanımı ve etkili mesajın verilmesi adına birçok tartışma gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Bu süreçte, eş zamanlı yürüten kampanyalar hakkında kadın kuruluşları birbirleriyle sürekli iletişim halinde kalarak, birbirlerini desteklemiş ve her grup farklı iletişim yolları ve araçları kullanarak ilerlemiştir. Hükümetin girişimini engellemeye yönelik olarak kadın hareketi tarafından sosyal medya kanalları, imza kampanyaları ve sokak eylemleri/yürüyüşleri sıklıkla kullanılmıştır. Girişimin imza kampanyasına ilişkin çalışmalarının daha fazla kişiye ulaşması ve destek imzaları sayısının yüksek olması, kampanya koordinasyonunda görev alan feminist kadınların kadın hareketinin içinde yer alıyor olması ve gerek sosyal medyayı gerekse kendi örgütlerini ve bireysel ilişki ağlarını harekete geçirmeleriyle mümkün olmuştur. Girişim içerisinde yer alan kadınlar üyesi oldukları veya konuyla ilgili olan ulusal ve uluslararası örgütlerle, sendikalarla, uluslararası haber servisleriyle, akademisyenlerle yüz yüze, telefonla ve e-posta yoluyla çok sayıda görüşme gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda sosyal medya yoluyla imza kampanyasının gidişatı ve kürtaja ilişkin güncel tartışmalar takipçilere ulaştırılmaya çalışılmıştır.

MEDYAYA NASIL ULAŞILDI?

Benim Bedenim Benim Kararım kampanyası sırasında yazılı basından önemli ölçüde destek alınmıştır. Hürriyet Gazetesi yazarlarından Ayşe Arman, fotoğraf çekimi ve köşesinde kampanyaya geniş bir şekilde yer vererek kampanyaya destek vermiştir.²⁶⁴ Kampanyanın başladığı ilk gün, çok sayıda gazeteci fotoğraf göndererek kampanyaya destek vermiştir. Benim Bedenim Benim Kararım kampanyası sorumlusu Çiçek Tahaoğlu'na göre, sansasyonel haberler olmadığı sürece, sivil toplum haberlerine fazla yer vermeyen ana akım medyada yer alan yazarların kampanyayı desteklemesi önemli bir gelişmeye işaret etmektedir.

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası sürecinde, medya ile bağlantı kuran gönüllü bir ekip olmasına rağmen, kampanyayı koordine edenler, Türkiye medyasının kampanyaya ilgisinin düşük olduğunu belirtmişlerdir.

19 Haziran günü yapılan basın açıklamasında bu konu şu şekilde gündeme getirilmiştir: “Türkiye medyası, üzerindeki yoğun baskının da etkisiyle konuyu genellikle dini argümanlar üzerinden tartıştırma rüzgarına teslim olurken, eylemlerimizi ve söylemlerimizi yeterince duyuramadı.” Bu durumu göz önünde bulunduran kampanya yürütücüleri uluslararası medyanın gelişmelerden haberdar edilmesi için yoğun bir çalışma yürütmüşlerdir. Ulusal ve uluslararası medya mensuplarından gelen röportaj taleplerine ise kampanyayı yürüten çekirdek grup içerisindeki kişiler tarafından olumlu yanıt verilmiş ve gerekli katılımlar sağlanmıştır. Türkiye’de temsilcilikleri olan uluslararası haber ajanslarının da konuya oldukça ilgi gösterdikleri ve onlardan gelen görüşme ve röportaj taleplerinin karşılandığı; yurt dışından gelen bu ilgi nedeniyle, basın açıklamaları başta olmak üzere kampanya belgelerinin en az bir yabancı dile çevrildiği ifade edilmiştir.²⁶⁵

Kürtaj Yasaklanamaz girişiminin ve imza kampanyasının hayata geçirilmesinde verdiği destekle başından itibaren sürecin içerisinde yer alan kadınlardan biri olan Eşitlik İzleme Grubu (EŞİTİZ) üyesi Gökçeçiçek Ayata, medyada kürtaj yasasıyla ilgili yapılan tartışmaların dini argümanlara dayandırıldığını ve nüfusun azalması merkez alınarak ortaya atılan veriler üzerinden tartışmalar yapıldığını, kadın hakları ve kürtajın yasaklanması durumunda yaşanabilecek hak ihlalleri ise genellikle yapılan tartışmaların dışında bırakıldığını dile getirmiştir. Bu konu, girişimi başlatan çekirdek ekip tarafından 19 Haziran tarihli basın açıklamasında da eleştirilmiştir.

KAMUOYUNA NASIL ULAŞILDI?

Benim Bedenim Benim Kararım kampanyası kapsamında fotoğrafların yüklenebilmesi amacıyla bir internet sitesi açılmış ancak yoğun talep dolayısıyla web sitesinden beklenen performans alınamamıştır. Bianet bu süreçte katılımcılara internet sitesinin etkin hale gelebilmesi için teknik destek çağrısında bulunulmuştur. Kampanyanın ilk günlerinde özellikle teknik destek olmak üzere ciddi bir okuyucu desteği alınmıştır. Bianet ekibi, kampanyanın kişilerin katılımı ve desteğiyle kendi kendine büyüyen ve ilerleyen bir kampanya olmasının önemli bir etkisi olduğunu dile getirmiştir.

²⁶⁴ Başbakan’dan Kürtaj Açıklaması. TRT. Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2012. <http://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakan-dan-kurtaj-aciklamasi-42244.html>

²⁶⁵ İlgili kimi haberlere buradan ulaşılabilir: <http://en.gantara.de/The-Government-Is-Trying-to-Intrude-in-Peoples-Private-Lives/19376c500/index.html>; http://womensenews.org/story/abortion/120716/turkish-women-blow-whistle-rights-crackdown#.UOb0_m-vFY0;

Kürtaj Yasaklanamaz girişiminin internet sitesinin açıldığı bilgisi başta Kadın Kurultayı, Şiddete Son Platformu, TCK Kadın Platformu, kadın e-grupları, Ka-Der gibi kadın örgütleri ve aktivistlerinin üye olduğu haberleşme grupları ve Barış İçin Vicdani Red Platformu gibi başka karma grupların haberleşme gruplarında olmak üzere, farklı alanlarda çalışan STK'ların dâhil olduğu bir çok grup ile paylaşılmıştır. Ayrıca, konuyla ilgili olan ulusal ve uluslararası örgütlerle, sendikalarla, uluslararası haber servisleriyle, akademisyenlerle yüz yüze, telefonla ve e-posta yoluyla çok sayıda görüşme gerçekleştirilmiştir.

KİMLER DESTEK VERDİ?

Benim Bedenim Benim Kararım kampanyası internet ortamında farkındalık yaratan ve tepkileri bir araya getiren bir kampanya iken; İstanbul Feminist Kolektifi'nin çağrısıyla bir araya gelen Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu'nun organize ettiği protesto yürüyüşleri ile tartışmalar sokaklara taşımıştır. Konuyla ilgili yürütülen farklı kampanyalar birbirini desteklemiş ve tepkilerin birden fazla şekilde ve yolla dile getirilmesine olanak sağlamıştır.

Kampanyaya hem kadın hem de erkeklerden destek gelmiştir. Bireysel katılımlar, 20-45 yaş aralığı ağırlıklı olmakla birlikte, 50 yaş üstü katılımcılar genelde çocuklarıyla birlikte çekilen fotoğraflarla kampanyaya destek vermiştir.

Kürtaj Yasaklanamaz kampanyası sürecinde imza kampanyasıyla eş zamanlı olarak İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirler başta olmak üzere toplam 23 ilde eylemler yapılmıştır. Kampanya içerisinde yer alan kadınlara göre, tüm bu süreç sırasında, Muş, Van, Sakarya, Mersin, Bursa gibi Türkiye'nin farklı şehirlerinde eş zamanlı birçok eylem yapılmış olması, kamuoyunda oluşan tepkinin büyüklüğüne işaret etmektedir.

Beş dilde yayınlanan Kürtaj Yasaklanamaz web sitesinin çevirileri gerek Türkiye'den gerekse yurtdışından çok sayıda gönüllünün desteğiyle yapılmıştır. Girişim içerisinde yer alan ve kampanyaya destek olan kadınların yurtdışı bağlantıları sayesinde imza kampanyası eş zamanlı olarak dünyanın birçok ülkesinde duyurulmuş ve imza desteği alınmıştır. Kalkınmada Kadın Hakları Derneği'nin (AWID) kendi web sitesi ve iletişim ağları üzerinden yaptığı bilgilendirme, yönlendirme ve destek farklı ülkelerden kadın örgütlerinin durumdan haberdar olmasını sağlamış ve uluslararası desteği ciddi anlamda artırmıştır. LGBT

örgütleri de kampanyaya önemli destek sağlamıştır. Gökçeçişek Ayata kampanyaya yurtdışındaki STK'lardan gelen desteğin Türkiye'deki kadın örgütleri haricindeki STK'lara kıyasla daha fazla olduğunu dile getirmiştir. Örneğin Londra gibi bazı büyük Avrupa şehirlerinde kadınlar sokak eylemleri yaparak Türkiye'deki kampanyaya desteklerini belirtmişler ve imza kampanyası metnini kendi dillerinde okuyarak metindeki talepleri yinelemişlerdir. Kampanya sonrasında da tüm destekçilere, e-posta yoluyla teşekkür edilmesine özen gösterilmiştir.

KAMPANYA NASIL BAŞARIYA ULAŞTI?

Benim Bedenim Benim Kararım kampanya sorumlusu Çiçek Tahaoğlu'na göre, kampanyanın başarıya ulaşmasında en önemli faktör fotoğraf kullanımı olmuştur. Kampanyaya katılanların kendi fotoğraflarını kullanması kişiler arası etkileşim yarattığı gibi, fotoğraflarla birlikte gönderilen mesajların da katılımcılar tarafından belirlenmesi kampanyaya ilgiyi artırmıştır. Ayrıca, katılımcıların vücuduna (karnına, koluna, bileğine, alınına, vs) ya da ellerinde tuttıkları dövizlere mesajlarını yazma tercihlerinin de olması, kişilerin kampanyayı içselleştirmesini sağlamıştır.

Kampanyaya katılan yaş aralığı çok geniş olmakla birlikte, örneğin üç nesil kadının birlikte olduğu ya da eşlerin birlikte poz verdiği çok akılda kalıcı fotoğraflar da yer almıştır. Sonuç itibarıyla, kampanyanın online olması ve herkes için kolay erişilebilir olması, kampanyada görsel kullanılması ve katılımcıların kampanyayı kişiselleştirme şanslarının olması başarılı kılan en önemli faktörler olmuştur.

Kampanyanın başarıya ulaşmasında diğer önemli etken, kampanyanın bir basın kuruluşu tarafından yürütülmesi olduğu düşünülmektedir. Bianet ana akım medya kanallarına göre daha kısıtlı bir kitle tarafından takip edilse de, çok sayıda gazeteci tarafından takip ediliyor olması²⁶⁶ kampanyanın medyadaki görünürlüğünü artırmıştır.

Gökçeçişek Ayata, *Kürtaj Yasaklanamaz* girişiminin başlatmış olduğu imza kampanyasının başarısını kadın örgütlerinin çoğunlukla üzerinde anlaşabildiği ve desteklediği bir metin üzerinden yürütülmesi olduğunun altını çizmiştir. Bu süreçte, oluşturulan metnin açık ve anlaşılır olmasına da özellikle önem verilmiştir. Ayata,

²⁶⁶ Bianet tarafından yapılan anket sonuçlarına göre okuyucularının %15'ini gazeteciler oluşturmaktadır.

kampanya sürecinde yaşanan gelişmelere hızlı ve etkili cevap verilebilmesi için girişimin başından itibaren özveriyle çalışan bir ekibin var olmasının ve gönüllülerin sunduğu desteğin başarıya önemli katkı sağladığını belirtmiştir.

Kürtaj Yasaklanamaz internet sitesinden alınan verilere göre, kampanya kapsamında 60.420 bireysel imza toplanmıştır. Bireysel imzalara ek olarak, Türkiye’den 372’si kadın hareketinden olmak üzere 680 kuruluş kampanyaya kurumsal imza desteği sağlamıştır. Yurtdışından ise 220 kuruluş kurumsal imzalarıyla kampanyaya destek vermiştir.²⁶⁷ Ayata’ya göre toplanan imza sayısı kampanyanın gördüğü destek açısından önemli bir sayıya işaret etmektedir. Buna rağmen, Türkiye’nin 70 milyonluk nüfusu ile kıyaslandığında ulaşılan rakamın yeterli olmadığı da ifade edilmiştir. Buna ek olarak, kurumsal imzalar kısmına kadın örgütleri dışındaki STK’lar ve sendikalar tarafından verilen desteğin beklenenden az olduğu ve bu konunun sebeplerinin ayrıca incelenmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Kampanya kapsamında toplanan imzalar; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Sağlık Bakanı Recep Akdağ, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin’e gönderilmiştir. İmzaların iletilmesinin ardından resmi makamlardan herhangi bir geri dönüş alınmadığı ifade edilmiştir. Öte yandan, bütün bu kampanyalar ve eş zamanlı savunuculuk sonucu, Haziran ayı sonundan itibaren çeşitli Hükümet temsilcileri, 10 haftalık yasal süreyi kısaltmaktan ve kürtajı sadece kadının tıbbi risk altında olması durumunda izinli tutmaktan vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.²⁶⁸

Türkiye’de 1983 yılında çıkarılan Kanunla 10. haftaya kadar yasal olan kürtaj işlemi Mayıs 2012’de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın konuyu gündeme getirmesiyle beklenmedik bir şekilde yeniden tartışılmaya başlamıştır. Toplumsal tepkinin sokak eylemleri ve imza kampanyalarıyla ortaya koyulduğu sürecin nasıl sonuçlanacağı hâlâ netleşmemiştir. 18 Temmuz 2012 tarihli habere göre Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanmakta olan “Üreme Sağlığı Yasa Tasarısının” öne çıkan maddeleri aşağıdaki gibidir²⁶⁹:

- “Sağlık personeline istemli kürtajda görevden çekilme hakkı tanınacak,
- İstemli düşük için kullanılan ilaçlar kontrol altına alınacak,
- Kürtaj 10. haftaya kadar yasal sayılacak. 10 haftadan sonra bilerek düşük yapanlara 3 yıl hapis cezası verilecek,
- Tecavüz sonucu gebeliklerle ilgili 15 yaşından küçüklerle “veli izni aramanın küçüğün kararı ve menfaatine ayrı düşebileceği gerekçesiyle” hakim kararına bağlanacak.”

Yukarıda görüldüğü üzere kadınların cinsel ve doğurganlık sağlıkları ve hakları açısından tartışmalı maddeler içeren yasa tasarısının ne zaman gündeme geleceği bilinmemekle birlikte, kadın örgütleri öngörülen kısıtlamaların hali hazırda uygulanmaya başladığını²⁷⁰ ve gelecek yıl içinde konuyla ilgili tartışmaların yeniden gündeme geleceğini öngörmektedirler.

B. MEDYA TARAMASI

Yazılı basında ulusal günlük gazetelerden örneklem alınarak yürütülen medya taramasında Hürriyet, Radikal, Zaman, Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri incelenmiştir. Yayınların seçimi sırasında tiraj, temsil ettiği siyasi görüş ve okuyucu profilleri göz önünde bulundurulmuştur. Haber taramasının ilk aşaması Interpress firması tarafından *vakıf, dernek, sivil toplum, anayasa, gönüllü, kampanya, sosyal sorumluluk, aktivist, bağış* anahtar sözcükleri üzerinden gerçekleştirilmiş, yapılan haber taraması sonrasında aşağıda belirtilen tarihlerdeki haberler, tek tek okunarak analiz edilmiştir.

Medya taraması toplamda 3,5 aylık bir süreci kapsamıştır.²⁷¹ Araştırmanın tutarlılığı için tarama tarihleri seçilen vaka analizlerinde yer verilen kampanyaların yürütüldüğü süreyle sınırlandırılmıştır. Bu sebeple, Rapor’da yer alan analizler üzerinden 2012 yılının tamamına yönelik değerlendirme yapılmamıştır.

²⁶⁷ Yukarıda verilen bilgilere 03.12.2012 tarihinde <http://kurtajyasaklanamaz.com/> adresinden ulaşılmıştır.

²⁶⁸ *Kürtaj için Düzenleme Yapılmayacak*. CNN Türk. Erişim Tarihi 21 Haziran 2012 <http://www.cnntrk.com/2012/guncel/06/21/kurtaj.icin.duzenleme.yapilmayacak/665934.0/index.html>

²⁶⁹ *Kürtaj Yasasının Ayrıntıları Belli Oldu*. İnternet Haber. Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2012 <http://www.internethaber.com/kurtaj-yasasi-kurtj-tasarisi-recep-akdag-enset-iliskiler-siniri-ertesi-gun-hapi-443748h.htm>

²⁷⁰ *İşte Türkiye’nin Kürtaj Haritası*. Habertürk. Erişim Tarihi: 06 Temmuz 2012. <http://www.haberturk.com/saglik/haber/756723-iste-turkiyenin-kurtaj-haritasi>

²⁷¹ Medya taraması kapsamında 6-20 Ocak 2012, 15-28 Şubat 2012, 1-30 Mart 2012, 1-30 Nisan 2012, 25-31 Mayıs 2012 ve 6-15 Haziran 2012 tarihleri arasında Hürriyet, Radikal, Zaman, Cumhuriyet ve Sabah gazetelerinde yer alan haberler incelenmiştir.

TARAMA İÇİN SEÇİLEN GAZETELER HAKKINDA²⁷²

Zaman Gazetesi: *Feza Gazetecilik bünyesinde yayın hayatına devam etmektedir. Zaman Gazetesi ile aynı grupta İngilizce yayınlanan Today's Zaman Gazetesi, Cihan Haber Ajansı, Aksiyon Dergisi, Zaman Kitap ve Cihan Medya Dağıtım şirketleri de yer almaktadır. Zaman Gazetesi'nin tirajı yaklaşık 1.000.000 civarındadır.*

Hürriyet Gazetesi: *1948 yılından beri yayın hayatına devam etmektedir. Hürriyet, Doğan Medya Holding'in bastığı pek çok gazetenin içinde en büyüğü ve en etkilisidir. Doğan Medya Holding bünyesinde, Kanal D, CNNTürk, Radikal, Posta, Hürriyet Daily News gibi yayın kuruluşları da yer almaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin tirajı yaklaşık 430.000 civarındadır.*

Cumhuriyet Gazetesi: *1924 yılında kurulan Cumhuriyet Gazetesi'nin tirajı yaklaşık 51.000 civarındadır.*

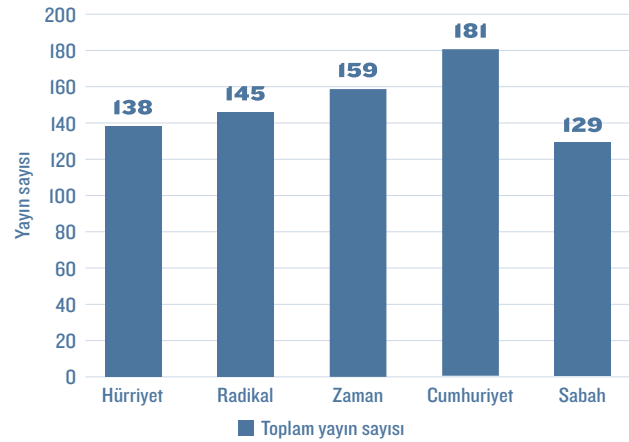
Sabah Gazetesi: *22 Nisan 1985'te yayımlanmaya başlanmıştır. Çalık Holding bünyesinde yayın hayatına devam eden Sabah Gazetesi'nin tirajı 320.000 civarındadır.*

Radikal Gazetesi: *Doğan Medya Holding tarafından 1996'dan beri yayınlanan günlük gazetedir. 17 Ekim 2010 tarihinden itibaren "tabloid" boyda yayınlanmaya başlamıştır. Radikal Gazetesi'nin tirajı 25.150 civarındadır.*

²⁷² Tiraj bilgileri, www.medyatava.com 17 Aralık 2012 haftası tiraj tablosundan alınmıştır.

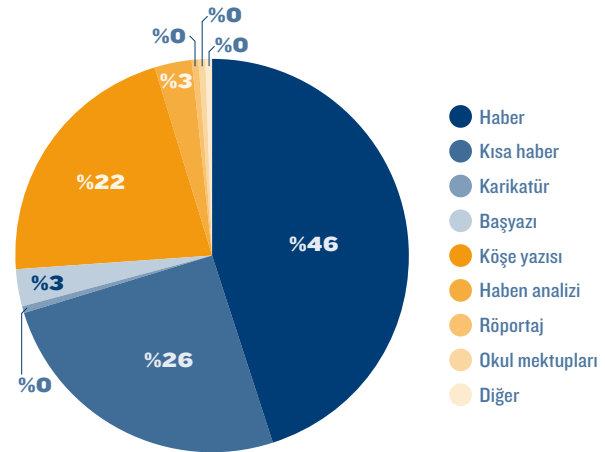
I. YAZILI BASINDA STK'LARIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ

GRAFİK 6. STK HABERLERİNİN GAZETELERE DAĞILIMI

Belirlenen tarihlere sivil toplum kuruluşlarına ilişkin en fazla haber Cumhuriyet Gazetesi'nde yer almıştır. STK haberlerine yer vermeleri bakımından Cumhuriyet gazetesini sırasıyla Zaman, Radikal, Hürriyet ve Sabah gazeteleri izlemektedir. 3,5 aylık süreçte araştırmaya dâhil edilen 5 gazetede toplam 752 haber yayınlandığı tespit edilmiştir.

GRAFİK 7. TÜRÜNE GÖRE STK HABERLERİNİN DAĞILIMI

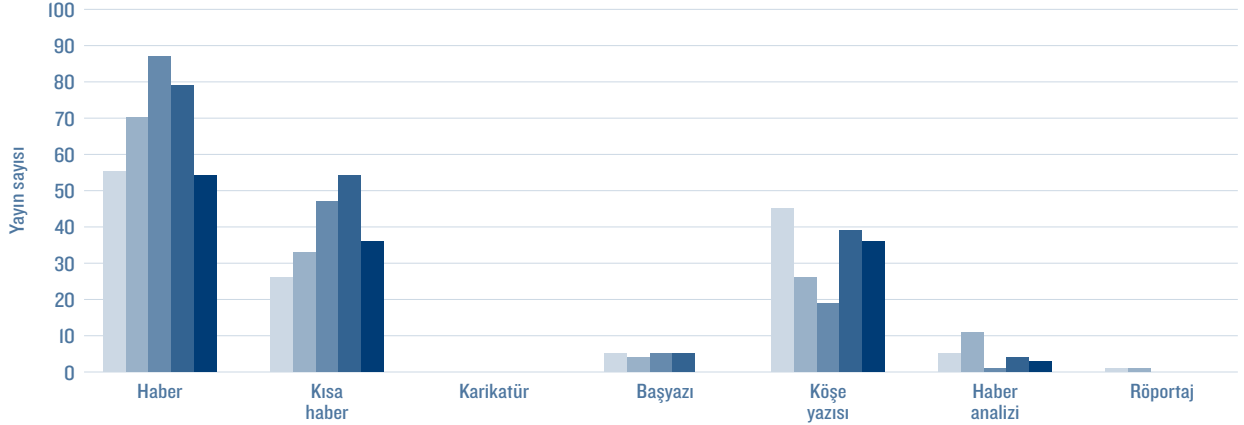

Yazılı basında STK'lar en fazla % 46 ile haber ve % 26 ile kısa haber olarak yer almaktadır. STK'lar köşe yazılarında ise % 22 oranında yer almıştır. STK'ların haber analizi ve baş yazılarda yer alma oranı ise % 3'tür.

GRAFİK 8. YAYIN TÜRLERİNİN GAZETELERE GÖRE DAĞILIMI

Gazetelerin sivil toplum kavramını nasıl tanımladığına bakılmaksızın, yayın türleri gazetelere göre incelendiğinde,

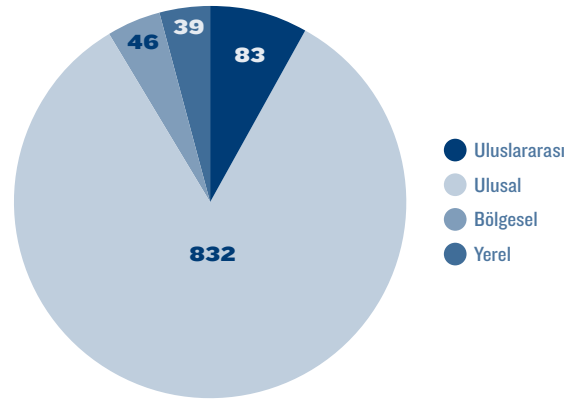
STK'lar hakkında en fazla habere yer veren gazeteler Zaman, Cumhuriyet ve Radikal olarak karşımıza çıkmaktadır. STK'lara köşe yazılarında en fazla yer veren gazeteler ise Hürriyet, Cumhuriyet ve Sabah'tır.

Yayın Türü	Hürriyet	Radikal	Zaman	Cumhuriyet	Sabah
Haber	55	70	87	79	54
Kısa haber	26	33	47	54	36
Karikatür	0	0	0	0	0
Başyazı	5	4	5	5	0
Köşe yazısı	45	26	19	39	36
Haber analizi	6	11	1	4	3
Röportaj	1	1	0	0	0

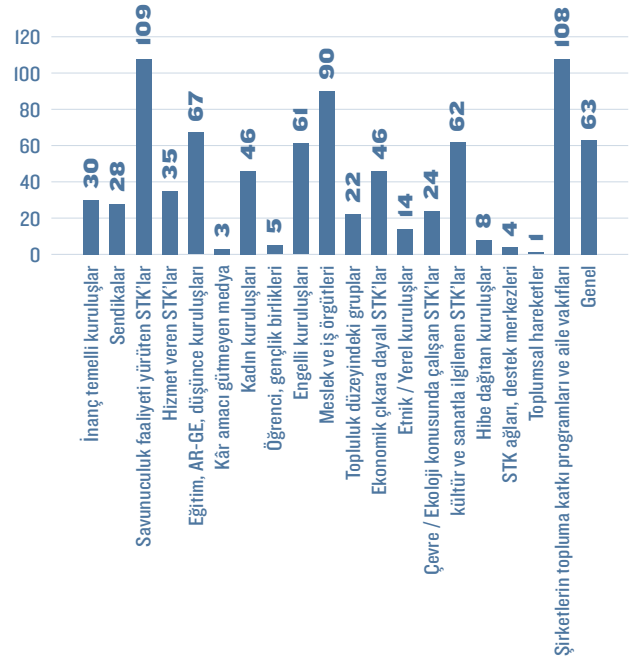
GRAFİK 9. STK'LARIN YER ALDIĞI HABERLERİN COĞRAFİ ODAĞA GÖRE DAĞILIMI

Ulusal ve yerel medya ayırımına gitmeksizin genel tablo bize ulusal yani Türkiye'de faaliyet gösteren STK haberlerinin taranan haberlerin % 83'ünü temsil ettiğini göstermektedir. Bölgesel STK haberleri tüm STK haberlerinin % 4,6'sını, yerel odaklı haberler ise % 3,9'unu oluşturmaktadır. Bu verilere baktığımızda, ulusal basının yerel ve kentsel çıkışlı sivil toplum çabalarına yer verme oranının düşük olduğu görülmektedir. Uluslararası STK haberlerinin de % 8,3 oranında yazılı basında yer bulduğu görülmektedir. Genel portre, STK haberlerinin nadir durumlarda ulusal sınırların dışına çıkıp uluslararası, yerel ve bölgesel perspektifte yansıtıldığı yönündedir.

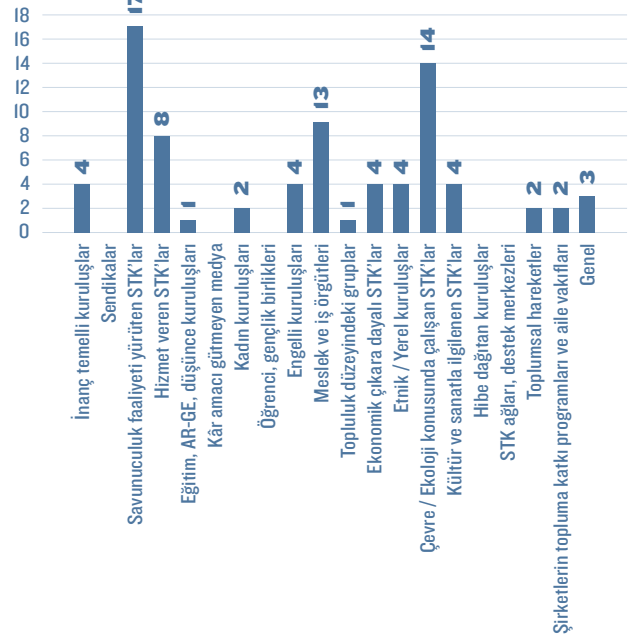
GRAFİK 10. ULUSAL ODAKLI HABERLERİN STK TÜRÜNE GÖRE DAĞILIMI

Ulusal odaklı haberler STK türüne göre incelendiğinde savunuculuk faaliyeti yürüten STK'ların, kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin ve aile vakıflarına ilişkin haberlerin başı çektiği görülmektedir. Ardından meslek ve iş örgütleri, eğitim, AR-GE, düşünce kuruluşlarına ilişkin haberler gelmektedir.

GRAFİK 11. ULUSLARARASI ODAKLI HABERLERİN STK TÜRÜNE GÖRE DAĞILIMI

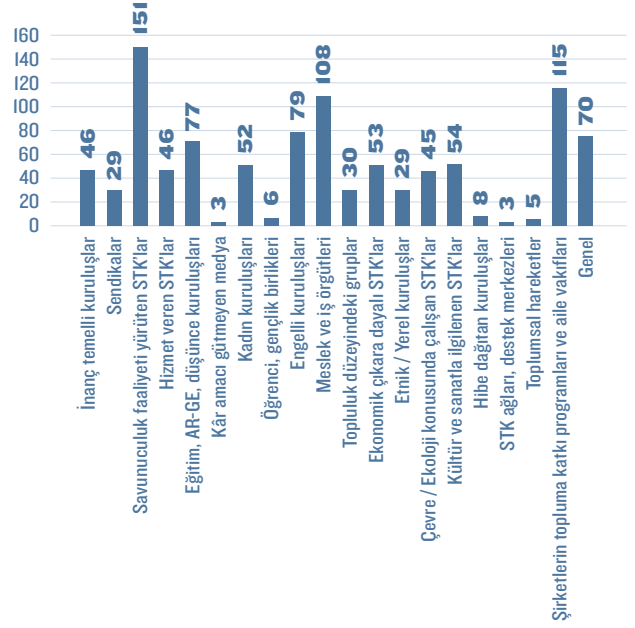
Uluslararası odaklı haberler STK türüne göre incelendiğinde savunuculuk faaliyetleri yürüten STK'ların haberleri başı çekmektedir. Ardından çevre konusunda çalışan STK'lar, meslek ve iş örgütlerine ilişkin haberler gelmektedir.

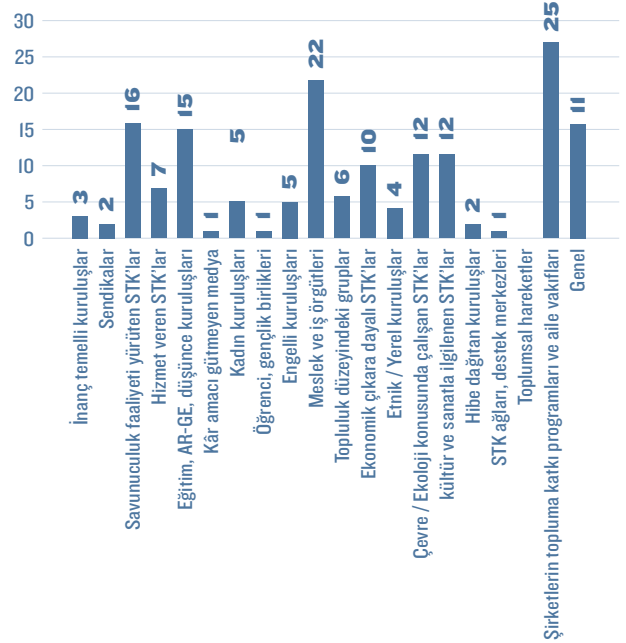
GRAFİK 12. TÜM STK HABERLERİNİN STK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Tüm gazetelerde çıkan haberlerin STK türlerine göre dağılımı incelendiğinde savunucu STK'lar, şirketlerin topluma katkı programları ve aile vakıfları, meslek ve iş örgütlerine ilişkin haberler en fazla yer verilen ilk üç kategoriyi oluşturmaktadır. En az haber yapılan STK türleri ise STK ağları, destek merkezleri, kar amacı gütmeyen medya, öğrenci-gençlik birlikleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

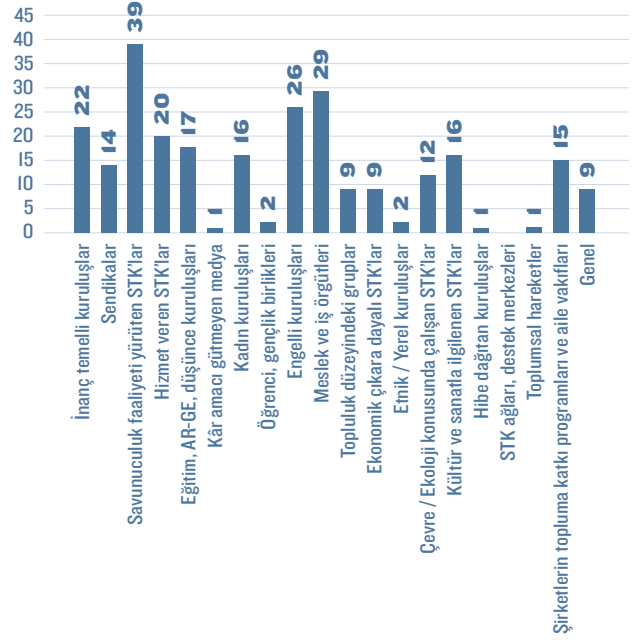
GRAFİK 13. SABAH GAZETESİ HABERLERİNİN STK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Sabah Gazetesi'nde yer alan STK haberleri STK türlerine göre incelendiğinde şirketlerin topluma katkı programları ve aile vakıfları, haberleri ile meslek ve iş örgütlerine ilişkin haberlerin ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Savunuculuk faaliyetleri yürüten STK'lara ilişkin haberler ile eğitim, AR-GE ve düşünce kuruluşlarının haberleri gazetede sıklıkla yer bulan diğer kategorileri oluşturmaktadır.

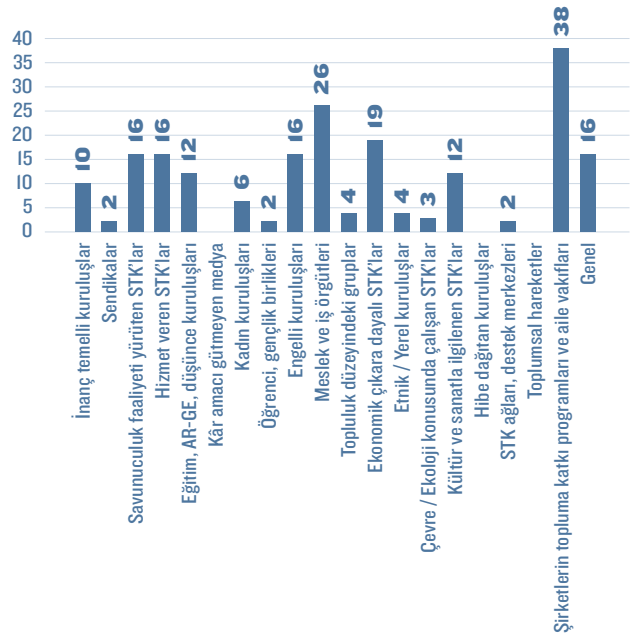
GRAFİK 14. CUMHURİYET GAZETESİ HABERLERİNİN STK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan STK haberleri STK türlerine göre incelendiğinde savunuculuk faaliyetleri yürüten STK'lara ilişkin haberler, meslek ve iş örgütleri ile dezavantajlı grupları destekleyen STK'lara ilişkin haberler öne çıkmaktadır. Haberleri inanç temelli kuruluşlar ve hizmet veren STK'lar izlemektedir.

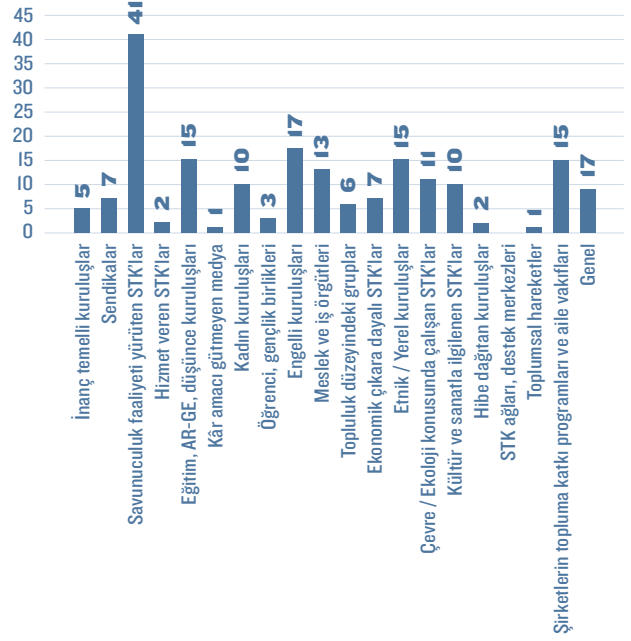
GRAFİK 15. ZAMAN GAZETESİ HABERLERİNİN STK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Zaman Gazetesi'nde yer alan STK haberleri STK türlerine göre incelendiğinde şirketlerin topluma katkı programları ve aile vakıfları ile meslek ve iş örgütlerine yönelik haberler öne çıkmaktadır.

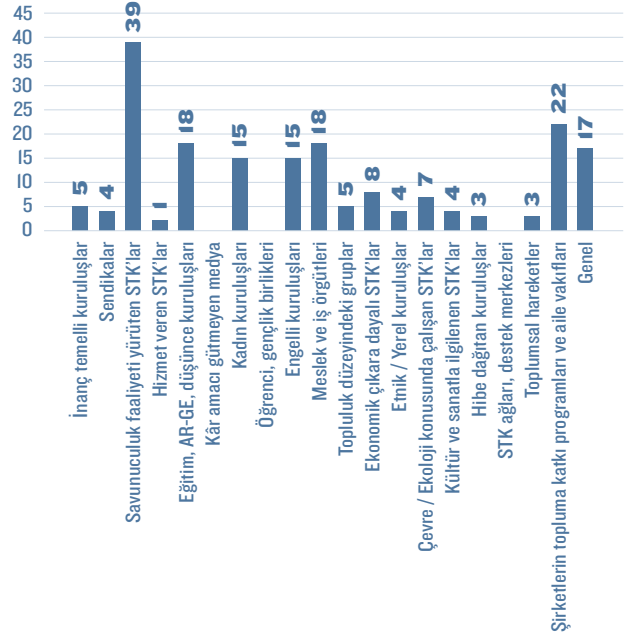
GRAFİK 16. RADİKAL GAZETESİ HABERLERİNİN STK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Radikal Gazetesi'nde yer alan STK haberleri STK türlerine göre incelendiğinde savunuculuk faaliyetleri yürüten STK'lara ilişkin haberlerin % 20 ile en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Bu haberleri engelli kuruluşları ile ilgili haber kategorisi izlemektedir.

GRAFİK 17. HÜRRİYET GAZETESİ HABERLERİNİN STK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI

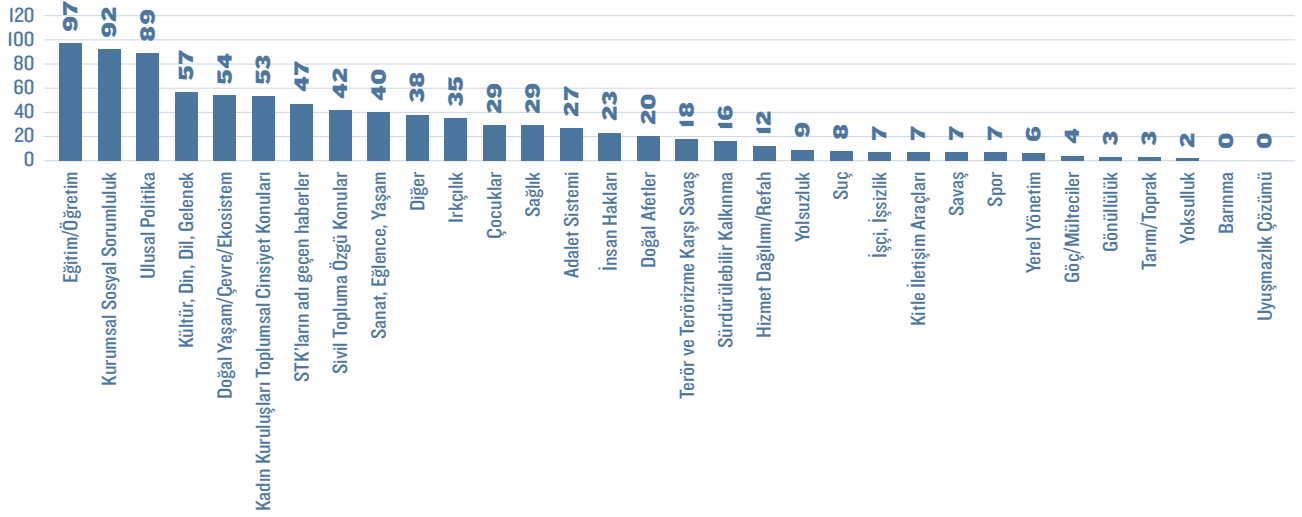
Hürriyet Gazetesi'nde yer alan STK haberleri STK türlerine göre incelendiğinde savunuculuk faaliyetleri yürüten STK'lara ilişkin haberlerin % 20 ile en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Ardından şirketlerin topluma katkı programları ve aile vakıfları, meslek ve iş örgütleri, eğitim, AR-GE, düşünce kuruluşlarına ilişkin haberler gelmektedir.

GRAFİK 18. TÜM STK HABERLERİNİN KONULARA GÖRE DAĞILIMI

STK haberleri konularına göre incelendiğinde eğitim öğretim, kurumsal sosyal sorumluluk ve ulusal politika alanındaki haberlerin ilk üç sırayı oluşturduğu göze çarpmaktadır. Dördüncü sırada kültür, din ve gelenek, beşinci sırada ise doğal yaşam, çevre ve ekosisteme

ilişkin haberlerin yer aldığı görülmektedir. Araştırmada, barınma ve uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin haberlere hiç rastlanmazken yoksulluk, gönüllülük, tarım/toprak ve göç/mültecilere ilişkin haberlerin yok denecek kadar az sayıda yer aldığı gözlenmiştir.

KÜRTAJ

Başbakan'ın kürtaj konusundaki açıklamalarının ardından 31 Mayıs 2012 tarihinde basına yansıyan haberlerden örnekler.

TARAF

HÜRRIYET

Taraf Politika

15 MAYIS 2012

Tecavüze uğrasan da doğur

Sağlık Bakanı Akdoğan, kürtaj tartışmalarına yeni bir boyut getirdi. Kürtaj sınırlamasından sonra tecavüz uğrayan kadınların çocuklarına devlet tarafından bakılabileceğini söyledi.

Sağlık Bakanı Recep Akdoğan, Kürtaj tartışmalarına yeni bir boyut getirdi. Akdoğan, Kürtaj sınırlamasından sonra tecavüz uğrayan kadınların çocuklarına devlet tarafından bakılabileceğini söyledi. Akdoğan, Kürtaj sınırlamasından sonra tecavüz uğrayan kadınların çocuklarına devlet tarafından bakılabileceğini söyledi. Akdoğan, Kürtaj sınırlamasından sonra tecavüz uğrayan kadınların çocuklarına devlet tarafından bakılabileceğini söyledi.

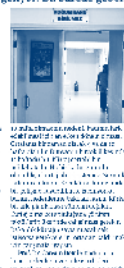
Yeni bir boyut getirdi. Akdoğan, Kürtaj sınırlamasından sonra tecavüz uğrayan kadınların çocuklarına devlet tarafından bakılabileceğini söyledi. Akdoğan, Kürtaj sınırlamasından sonra tecavüz uğrayan kadınların çocuklarına devlet tarafından bakılabileceğini söyledi.

"Dört hafta" uygulanamaz

Doğum yemelerine göre kürtaj için 4 hafta sınırlamak istendi. İhtiyaşlanacak anlamına geliyor. Bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor

Kürtaj sınırlaması konusunda Sağlık Bakanlığı'ndan gelen haberler, kadınların ve doktorların arasında tartışmaları körükledi. Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

Doğum yemelerine göre kürtaj için 4 hafta sınırlamak istendi. İhtiyaşlanacak anlamına geliyor. Bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor. Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

Kadın üzerinden siyaset yapılmamasın

İktidarda olanlar, kadınlara karşı tecavüz yapıyorlar. Kadınlar üzerinden siyaset yapılmamasın

İktidarda olanlar, kadınlara karşı tecavüz yapıyorlar. Kadınlar üzerinden siyaset yapılmamasın. Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

Yasaklarsa annelerin ölümü artar

Bölgelere göre kürtaj 2008 yılı

İstanbul	10.720
Kocaeli	10.379
İzmir	9.700
Adana	9.500
Çukurova	9.300
Diğer bölgeler	8.410

Türk İslamien Ülkeleri Genel Başkanı Feyzi Kızılcık, Başbakan Erdoğan'ın 'Kürtaj yasayınca' dediği için 'Bunlar bir uygulamaya dönüşürse çok sayıda kadın hayatını kaybeder' dedi. Kürtaj yasaklarsa anne ölümü artar' dedi. Kızılcık, konuşurken şöyle dedi:

İsteğe bağlı kürtaja karşıyız

İDDC, İktidarda olanlar kadınlara karşı tecavüz yapıyorlar. Kadınlar üzerinden siyaset yapılmamasın. Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

TTB'den uyarı

Artık verisi yok

Kadın istemez. Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

Çalıştı kim ilgiler?

Zihinsel engelli sorunu. Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

Diyadin ten fetva

AK PARTİ'NİN ÇELİK. Kürtaj konusundaki tartışmaların AK Parti'nin gündemine bile gelmediği, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

YENİ AKİT

HABERTÜRK

İste kürtajın minarı

Milyonlarca çocuğun katli netekim! Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

4 yıl içinde kürtaj konusu 417 kez ilgilili kanunlar 1980 aşkın çarbesinin minarı. Keşen Evren'in talebi üzerine Bakanlıkça 4 yıl içerisinde kürtaj yasayı 1 milyon bebeğin katli diğil ortaya çıktı.

'Kürtaj konusu MYK'da gündeme gelmedi'

AK PARTİ'NİN ÇELİK. Kürtaj konusundaki tartışmaların AK Parti'nin gündemine bile gelmediği, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

İslam'da kürtaj yaptırana ceza yok. Kürtaj konusundaki tartışmaların AK Parti'nin gündemine bile gelmediği, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

4 yıldır 250 bin kadın kürtaj oldu... Sağlık Bakanlığı'nın kürtaj sınırlamasını dört haftaya düşürmek istediği, ancak bu sürede gebelik ancak anlaşılabiliyor olduğu, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

Yumurtalı protesto. Kürtaj konusundaki tartışmaların AK Parti'nin gündemine bile gelmediği, bu nedenle sınırlamanın uygulanamaz olduğu iddia edildi.

GDO

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu'nun GDO ithalatına ilişkin başvurusunu geri çekmesinin ardından 15 Ağustos 2012 tarihinde basına yansıyan haberlerden örnekler.

CUMHURİYET

TGDF, tepkiler üzerine GDO'lu ürün ithalinden vazgeçtiğini açıkladı

GDO'da geri adım

► 29 adet gıda amaçlı GDO'nun ithali için Tarım Bakanlığı'na başvuruda bulunan Gıda ve İçecek Dernekleri Federasyonu, talebini geri çekti. Başvuru; dernekten istifalara ve tepkilere neden olmuştur.

nuda en büyük başarı, GDO konusunda hassasiyetini aktif olarak dile getiren halkındır. Bu başarı, vatandaşın karar mekanizmalarını nasıl etkileyebileceğinin en güzel örneğidir" diye konuştu.

Ekonomi Servisi

MİLLİYET

Greenpeace 'Yemezler' dedi 29 GDO'lu ürün direktten döndü

EKONOMİ SERVİSİ

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu (TGDF), 29 genetiği değiştirilmiş organizmalı (GDO) ürünün gıda üretiminde kullanılması için yaptığı başvurudan vazgeçti. TGDF, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na gönderdiği bir dilekçeyle 29 GDO gen başvurusunu geri çekti.

TGDF Başkanı Şemsi Kopuz; GDO konusunda kamuoyunda yaşanan karmasadan bir an önce sona ermesi için Biyogüvenlik Kurulu'na görüşte davet etiketlerini belirterek, "Kacınılmaz bulmadığımız kaynaklanan sorunları" çözecek adımların atılmasını talep ettiklerini ve başvuruları geri çektiklerini vurguladı. Ko-

Çevre örgütü Greenpeace'in 'Yemezler' kampanyası ve gıda sektörünün önde gelen kuruluşlarının karşı çıkmasıyla 29 GDO'lu ürünün ithalatına kapı açacak

3 GDO'LU ÜRÜNE ÖN İZİN ÇIKMIŞTI

TGDF'nin yaptığı başvurunun ilk değerlendirme sonuçlarına göre, 21 çeşit mısır, 3 çeşit soya, 3 çeşit kanola, 1 çeşit şeker pancarı ve 1 çeşit patates olmak üzere 29 çeşit GDO'lu üründen 3'üne izin yolu gözükülmüştü. Biyogüvenlik Kurulu komisyon raporlarında gıda amaçlı 21 GDO'lu mısır çeşidinin ithalatına izin verilmesi öngörülürken 3 GDO'lu soya çeşidinin yalnızca tam rafine yağ elde etme amacıyla kullanılması şartıyla ithal edilebileceği kararı verilmişti. Komite kararı Biyogüvenlik Kurulu tarafından

kabul edilip Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından onaylandı; takdirde Türkiye ilk kez gıda amaçlı GDO'lu ürün ithaline başlayacaktı.

24 ayrı sektör derneğinin çatı organizasyonu olan TGDF, 2000 yılından bu yana sektörün en büyük sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteriyor. TGDF Başkanı Şemsi Kopuz, yaptığı açıklamada yasal altyapının bir an önce netleştirilmesi ve sektörün GDO'luz hammaddede sağlayabilmesinin önemine işaret etti.

POSTA

Bayrama afiyetle giriyoruz

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu (TGDF), kamuoyunun hassasiyetini göz önüne alarak, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na gönderdiği resmi bir dilekçe ile 29 GDO'lu (genetiği değiştirilmiş organizma) gen başvurusunu geri çekti

Hassasiyet gözetildi

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu (TGDF), kamuoyunda tepki ile karşılanan GDO'lu (genetiği değiştirilmiş

Yasa netleştirilmeli

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehdi Eker, dana tıncıe yaptığı açıklamada, "GDO'lu ürünlere karşıym" demişti.

Sıra Tarım Bakanı'nda

Greenpeace Akdeniz Tarım Kampanyası Sorumlusu Tarık Nejat Dinç de kararın tarihi bir adım olduğunu belirtirken,

Bazı ülkelerde yasaklı

GDO, genetik yapısına başka bir hayvan veya bitkinin genleri eklenmesi ya da bazı genleri yapısından çıkarılmış canlı. GDO teknolojisiyle tarımsal ürünler dana, soğuga dayanıklı hale getirilebiliyor. Ticari amaçla tanımlanan genetiği değiştirilmiş beslicia ürünler soya, mısır, pamuk ve karola. Biber,

RADİKAL

GDO'lu gıda başvuruları geri çekildi

Sosyal medyada GDO kullanılmayan kavrulmuş kavrulmuş et ürünleri için gıda devletini bu hastırahatları, GDO başvurularını geri çekti.

HABER TÜRÜ
TARAF

Bu hafta sosyal medyada GDO kullanılmayan kavrulmuş et ürünleri için gıda devletini bu hastırahatları, GDO başvurularını geri çekti. Sosyal medyada GDO kullanılmayan kavrulmuş et ürünleri için gıda devletini bu hastırahatları, GDO başvurularını geri çekti.

Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF), geçtiğimiz hafta sosyal medyada GDO kullanılmayan kavrulmuş et ürünleri için gıda devletini bu hastırahatları, GDO başvurularını geri çekti.

Yemekler kampanyası sonuna erdi. Ülkelerin de bu konuda bir araya gelmesi gerekiyor. Ülkelerin de bu konuda bir araya gelmesi gerekiyor.

Ağız tadımız bozulmadı

Sivil toplum örgütlerinin baskısına dayanamayan TGDF, 29 GDO türü için Biyogüvenlik Kurumuna yaptığı ithalat başvurularını, sonuçlanmasına dokuz gün kala geri çekti.

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF), sivil toplum örgütlerinin baskısına dayanamayan olarak, 29 GDO türü için Biyogüvenlik Kurumuna yaptığı ithalat başvurularını, sonuçlanmasına dokuz gün kala geri çekti.

Endişeler sona ersin
Biyogüvenlik Kurumu, sivil toplum örgütlerinin baskısına dayanamayan olarak, 29 GDO türü için Biyogüvenlik Kurumuna yaptığı ithalat başvurularını, sonuçlanmasına dokuz gün kala geri çekti.

Kararın etkileri... Biyogüvenlik Kurumu, sivil toplum örgütlerinin baskısına dayanamayan olarak, 29 GDO türü için Biyogüvenlik Kurumuna yaptığı ithalat başvurularını, sonuçlanmasına dokuz gün kala geri çekti.

HABERTÜRK

ZAMAN

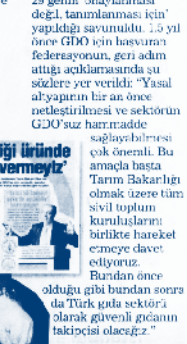
Büyük üyeler bastırınca TGDF, GDO'lu ürün başvurularını geri çekti

Ülker ve Eti'nin 'giderimi' resti GDO'dan vazgeçirdi

Greenpeace'in 'Yemekler' sloganıyla başlattığı ve yüz binlerce kişinin destek verdiği kampanyanın ardından gıda sektöründeki büyük şirketler de rahatsız olup, "Üyelikler çıkarız" dedi. TGDF, GDO'lu ürün getirmeye için yaptığı başvuruları geri çekmek zorunda kaldı.

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF), geçtiğimiz hafta sosyal medyada GDO kullanılmayan kavrulmuş et ürünleri için gıda devletini bu hastırahatları, GDO başvurularını geri çekti.

Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF), geçtiğimiz hafta sosyal medyada GDO kullanılmayan kavrulmuş et ürünleri için gıda devletini bu hastırahatları, GDO başvurularını geri çekti.

'TÜRKİYE'YE GİRİYORDU'
TGDF Başkanı Koptuz, Bakan Eker'in "Türkiye'ye giremez" dediği GDO'lu ürünlerin başvurularını ile ilgili şunları söyledi: "Bu ürünler, Biyogüvenlik Yasası kapsamında önce zaten Türkiye'de kullanılıyor. Avrupa'da GDO'lu ürün için belirlenen bende 91'lik bir çek değeri var. Biz de bunun önünü kapatıyoruz."

'İnsanın yediği üründe GDO'ya izin vermiyoruz'
Etiler Kurul Başkanı Hakan Polatoğlu, TGDF başvurularını çekmek için HaberTürk'e şunları söyledi: "İnsanın kamuyorumun görüşüne aldığımız ifade etmiştir. TGDF, kurulum kararından önce başvurularını geri çekti."

'GDO İLE BİRLİKTE ANILMAK BİZİ ÇOK RAHATSIZ EDİYOR'
Etiler Kurul Başkanı Hakan Polatoğlu, TGDF başvurularını çekmek için HaberTürk'e şunları söyledi: "İnsanın kamuyorumun görüşüne aldığımız ifade etmiştir. TGDF, kurulum kararından önce başvurularını geri çekti."

Gıdacılar GDO için yaptıkları başvuruyu geri çekti

Genetiki değiştirilmiş organizmaları (GDO) gıda amacıyla kullanılıp kullanılmadığına yönelik tartışmalar devam ederken, sektörün çatı örgütü gen adam etti. Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF) Başkanı Şenisi Koptuz 2010 yılında Biyogüvenlik Kuruluna AB mevzuatına uyum amacıyla 29 GDO'lu ürünlerin tanınmalarına için yaptığı başvuruların geri çekildiğini açıkladı. AB mevzuatına uyum amacıyla, 29'ün "onaylanması değil, tanınmalarına için" Biyogüvenlik Kuruluna başvuruda bulunduğunu kaydetti. GDO konusunda kamuoyunda yaşanan karmasasını bir an önce erimesi için Biyogüvenlik Kuruluna görevi davet ettiğini belirten Koptuz "kaynımlar bulmasından kaynaklı alınmasını talep ettiklerini ve söz konusu başvuruları geri çektiklerini söyledi. Yasal alaylarını bir an önce netleştirilmesi için çağrısında bulundu."

Genetiki değiştirilmiş organizmaları (GDO) gıda amacıyla kullanılıp kullanılmadığına yönelik tartışmalar devam ederken, sektörün çatı örgütü gen adam etti. Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF) Başkanı Şenisi Koptuz 2010 yılında Biyogüvenlik Kuruluna AB mevzuatına uyum amacıyla 29 GDO'lu ürünlerin tanınmalarına için yaptığı başvuruların geri çekildiğini açıkladı. AB mevzuatına uyum amacıyla, 29'ün "onaylanması değil, tanınmalarına için" Biyogüvenlik Kuruluna başvuruda bulunduğunu kaydetti. GDO konusunda kamuoyunda yaşanan karmasasını bir an önce erimesi için Biyogüvenlik Kuruluna görevi davet ettiğini belirten Koptuz "kaynımlar bulmasından kaynaklı alınmasını talep ettiklerini ve söz konusu başvuruları geri çektiklerini söyledi. Yasal alaylarını bir an önce netleştirilmesi için çağrısında bulundu."

Genetiki değiştirilmiş organizmaları (GDO) gıda amacıyla kullanılıp kullanılmadığına yönelik tartışmalar devam ederken, sektörün çatı örgütü gen adam etti. Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Demeleleri Federasyonu (TGDF) Başkanı Şenisi Koptuz 2010 yılında Biyogüvenlik Kuruluna AB mevzuatına uyum amacıyla 29 GDO'lu ürünlerin tanınmalarına için yaptığı başvuruların geri çekildiğini açıkladı. AB mevzuatına uyum amacıyla, 29'ün "onaylanması değil, tanınmalarına için" Biyogüvenlik Kuruluna başvuruda bulunduğunu kaydetti. GDO konusunda kamuoyunda yaşanan karmasasını bir an önce erimesi için Biyogüvenlik Kuruluna görevi davet ettiğini belirten Koptuz "kaynımlar bulmasından kaynaklı alınmasını talep ettiklerini ve söz konusu başvuruları geri çektiklerini söyledi. Yasal alaylarını bir an önce netleştirilmesi için çağrısında bulundu."

4+4+4

ERG'nin her sene yayınladığı Eğitim İzleme Raporu'nu tanıtma amaçlı düzenlediği 6 Haziran 2012 tarihli basın toplantısı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın 4+4+4 uygulamasına ilişkin hazırladığı kitapçıyı yayınlaması sonrasında, 7 Haziran 2012 tarihinde basına yansıyan haberlerden örnekler.

HÜRRİYET

Laikliği koruyun

AP milletvekilleri Mario Borghesio ve Barry Madlener, Türkiye'de laik eğitimin korunması için AB müdahalesi istedi. Vekillerin parlamentoya sunduğu soru önermelerini yanıtlayan AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Temsilcisi Füle, "Eğitim reformu geniş uzlaşmayla sağlanmalı" dedi.

TÜRKİYE'de laik eğitimi korumak için Avrupa Birliği'nin (AB) müdahalesi istendi. Avrupa Parlamentosu (AP) milletvekilleri İtalyan Mario Borghesio ve Hollandalı Barry Madlener, AB'nin Türkiye'de laikliği korumak için müdahale etmesi gerektiğini belirterek, din eğitimi reformlarıyla ilgili soru önermeleri sundu.

Mario Borghesio, "AB Türkiye'de anayasasını ve Türk devletinin laik kurumunun korunması için müdahale etmeli" başlığını taşıyan bir soru önergesi verdi. AP Üyesi Barry Madlener de önergesinde, "AK Parti tarafından hazırlanan, daha fazla Kur'an kursu açmak için öğretim gün sayısını azaltmayı ve okullarda türban giyilmesini hedefleyen ve parlamentoya sunulan yeni yasayı anıyıyor musunuz?" sorusunu yöneltti.

Analize muhtaç

Soru önergelecinin AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Temsilcisi Stefan Füle yanıtı ve Türkiye'de eğitim siste-

Barry Madlener

Mario Borghesio

AB'ye Türkiye önergesi

reformunun okullaşma açısından bazı önemli unsurları ölçüğüne belirterek, "Kızların eğitimi ya da çocuk işçiler gibi bazı belirli yönleri analiz edilmeye ve uygun yasal hükümler yoluyla ele alınmaya muhtaçtır" diye ekledi.

Uzlaşma sağlanmalı

Eğitim sistemine yönelik önemli değişikliklerin geniş 'uzlaşmayla' gerçekleştirilmesi gerektiğine işaret eden Füle, "AB ile katılım müzakereleri yapan bir ülke olarak Türkiye'nin, AB müktesebatına, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi maddelerine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına göre tüm erkek ve kız çocukları için kentlerde ya da kırsal bölgelerde eğitim hakkını, uygulamada da teminat altına alması gerekmektedir."

HABER VAKTİM

Ankara'da 12 yıllık zorunlu eğitim hazırlıkları sürüyor

Ankara Valisi Alâaddin Yüksel, İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 6287 Sayılı Kanun ile (4+4+4) 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi uygulamalarını değerlendirmek amacıyla İl Milli Eğitim Müdür-lüğünde geniş katılımlı bir toplantı düzenledi. Toplantıya İl Milli Eğitim Müdürü Kamil Aydoğan, Müdür Yardımcıları ile Şube Müdürleri yanında, İl Emniyet Müdürü Zeki Çatalkaya, İl Sağlık Müdürü Dr. Seracettin Çom, İl Halk Sağlığı Müdürü Dr. Doğan Akdoğan, İl Nüfus İşleri ve Vatandaşlık Müdürü Fahmi Tercan, Çevre ve Şehircilik İl Müdürü Kasım Kayıhan ve Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürü Vekili Muhsin Temel katıldı.

Toplantıda İl Milli Eğitim Müdürü Kamil Aydoğan tarafından verilen bilgide 12 yıllık zorunlu eği-

herhangi bir suretle bağış gibi adlar altında para alınmayacağı, öğrencilerin okul kıyafeti alımlarında yönlendirme yapılmayacağı, Milli Eğitim Bakanlığınca dağıtılan kitaplar dışında yardımcı kitaplar alımı konusunda zorlanmayacağı, okullarda güvenlik, çocukların zararlı alışkanlıklardan korunması, kantin ve gıda güvenliği, servis araçlarının denetlenmesi konuları görüşüldü.

Ankara Valisi Alâaddin Yüksel, toplantıda yaptığı konuşmada her çağdaş ülkenin yönetim teorilerini zaman esasları içerisinde gözden geçirdiğini ve Türkiye'nin de eğitim ve öğretim uygulamalarını yeniden gözden geçirerek yeni bir sisteme geçtiğini vurguladı. Vali Yüksel "6287 Sayılı Kanun uygulamaları Ankara'da ivedilikle yerine getirilmeli ve tüm illere de örnek olmalıdır. Bu yeni sistemin tatbikatında her kademedeki sorumlu ve görevli arkadaşlarımız hizmetlerini üstün bir sorumluluk anlayışı içerisinde yerine getirmelidir. Planlamada, uygulamada ve sonuçları değerlendirilmede tüm kurumlar ile işbirliği sağlanmalı ve mutlaka başarılmalıdır," dedi.

VATAN

'MEB'in toplam bütçesi bile 4+4+4'e yetmez'

Mehmet GUNAY İSTİHBATAT

EĞİTİM Reformu Gımsı'nın (ERG) her yıl hazırladığı Eğitim İzleme Raporu açıklandı. Raporda, 2011 yılı değerlendirilmesinin yanı sıra tarihsal olarak 2012'de yaşlanan zorunlu eğitim süresini, yapısını ve içeriğini değiştiren düzenlemelere de yer alındı. Raporun yasal düzenleme güvenirli bilinse bile, yetkililere ve yeteri hazırlığa dayanılmadığı sürece, sürecin çetrelisizlemesinde, gözetimliliği belirlenemeyecek şekilde, bu süreçlerin bir yandan geçmiş adanların kasamaları nispete sokağın, diğer yandan MEB için kayda değer yetersiz ve zayıf büyük yetersizlik geleceğin ilkin çeneli sorunlarını doğurduğu belirtildi. Raporda dışarı çekilen bir diğer nokta ise MEB bütçesinin yetersizliği.

Raporun koordinatörlüğünü yürüten Benal Koca'nın sunumunda ise okul öncesi çocuk sorunları vurgısına da dikkat çekildi. Bu na göre:

■ Farklı sınıflarda eszamanlı olarak okutulmuş çocukların sayıları

■ Okul öncesi eğitime erişimde 30-72 ve 46-72 yaş grublarında yaygınlaşmış olduğu yetersiz sayıya ulaşıldı, 60-72 yaş grubunda 58 ilde net okulu sayıları azaldı.

■ İlköğretimde kayıtlı öğrencilerin alanları 100 erkek, çoğunlukla erkek çocukları unuyorum bu anlamda eğitimde 64'düçüydü. Bu durum, özel gereksinimli çocuk öğrencilerin, eğitime erişiminde daha da zorunlu ve çok katmanlı eşitsizliklerle karşı karşıya olmasına işaret ediyor.

■ 2011-2012'de 8. sınıflar için zorunlu olan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi derslerinin programları bütçe uygulamaları

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

TARAF

Dindar nesil için tasarlanmış

Eğitim müfredatında bininci sınıftan itibaren ahlak ve karakter eğitimi derslerinin öngörülmesi uzmanların eleştirilerine yol açtı. Ali Nesin Başbakan'ın dindar nesil yetiştirme projesine uygun

Eğitimci ve pedagoğlar Milli Eğitim Bakanlığı'nın 8 ilköğretim kitabında topladığı 4+4+4 kitaplarını 'Tarih'e değinerek, 'Yabancı okullarda ortookul eğitimi uygulanabilir, birinci sınıfın itibaren, ahlak ve karakter eğitimi' dersleri ise dindar nesil yetiştirme amaçlıdır.

■ İlköğretimde kayıtlı öğrencilerin alanları 100 erkek, çoğunlukla erkek çocukları unuyorum bu anlamda eğitimde 64'düçüydü. Bu durum, özel gereksinimli çocuk öğrencilerin, eğitime erişiminde daha da zorunlu ve çok katmanlı eşitsizliklerle karşı karşıya olmasına işaret ediyor.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

Ortaokula sınavla öğrenci alınmaz

Türkiye Özel Okullar Birliği Başkanı Cem Ulutağcı, ortaokula sınavla öğrenci alınmaz, öğrencilerin ahlak ve karakter eğitimi için hazırlanmış müfredatın, dindar nesil yetiştirme projesine uygun olduğunu söyledi.

Ulutağcı, 'Tarih'e değinerek, 'Yabancı okullarda ortookul eğitimi uygulanabilir, birinci sınıfın itibaren, ahlak ve karakter eğitimi' dersleri ise dindar nesil yetiştirme amaçlıdır.

■ İlköğretimde kayıtlı öğrencilerin alanları 100 erkek, çoğunlukla erkek çocukları unuyorum bu anlamda eğitimde 64'düçüydü. Bu durum, özel gereksinimli çocuk öğrencilerin, eğitime erişiminde daha da zorunlu ve çok katmanlı eşitsizliklerle karşı karşıya olmasına işaret ediyor.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

Ahlak dersi dini temelli olmaz

Öğretmen Cem Çelikkaya, 'Ahlak ve Değer Eğitimi' gibi derslerin içeriğinin dini temelli olmaması gerektiğini söyledi. Çelikkaya, 'Ahlak ve Değer Eğitimi' derslerinin içeriğinin dini temelli olmaması gerektiğini söyledi. Çelikkaya, 'Ahlak ve Değer Eğitimi' derslerinin içeriğinin dini temelli olmaması gerektiğini söyledi.

Yabancı okullar ahlak dersini başla

Eğitimci Benal Koca, 'Ahlak ve Değer Eğitimi' derslerinin içeriğinin dini temelli olmaması gerektiğini söyledi. Koca, 'Ahlak ve Değer Eğitimi' derslerinin içeriğinin dini temelli olmaması gerektiğini söyledi.

RADİKAL

Okul öncesi görmeyen haydi okula

Okula başlama yaşı düşerken okul öncesi eğitimde de gerileme var. İstanbul'da 3-6 yaş her 100 çocuktan sadece 20'si eğitim alıyor.

Umay Aktas Salman
İSTANBUL
KURUMSAL İZLEME UZMANI

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) 2011 yılında Eğitim İzleme Raporu'nun tamamlanırken 2011-2012 eğitim-öğretim yılını ilkin çarpan tespitleri yapıldı. 3 yaşta okul öncesi eğitime 71 ilde zorunlu olarak başlanırken okul öncesi eğitiminin yaygınlaşması için, 3 yaşta çocukların aileleri ile birlikte eğitim almaları sağlanmalı. İnceleme raporunda eğitimci Benal Koca'nın belirttiği gibi, okula başlama yaşı düşerken okul öncesi eğitimde de gerileme var. İstanbul'da 3-6 yaş her 100 çocuktan sadece 20'si eğitim alıyor.

Okul öncesi eğitime erişimde 30-72 ve 46-72 yaş grubunda yaygınlaşmış olduğu yetersiz sayıya ulaşıldı, 60-72 yaş grubunda 58 ilde net okulu sayıları azaldı.

CUMHURİYET

Din dersine dikkat

Eğitim Reformu Girişimi, seneleli derslerinin, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

Okul öncesi eğitime erişimde 30-72 ve 46-72 yaş grubunda yaygınlaşmış olduğu yetersiz sayıya ulaşıldı, 60-72 yaş grubunda 58 ilde net okulu sayıları azaldı.

■ Yarı yarıya ortookul ve işlemlere sunulması, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi, aydınlatma seçimi için değerlendirilmemesi.

C. İNTERNET TEKNOLOJİLERİ VE STK'LARIN SOSYAL MEDYADA GÖRÜNÜRLÜĞÜ

Türkiye'de internet kullanımının da artmasıyla internet teknolojileri ve sosyal medya STK'lar için de giderek daha önemli iletişim araçları haline gelmektedir. Dünya üzerinde en fazla kullanılan sosyal medya mecralarından Facebook'un kullanıcı rakamlarına bakıldığında Türkiye, 31.914.220 kullanıcıyla dünya üzerinde 7. sırada yer almaktadır.²⁷³ Sosyal medya katılımcı bir yapıda olması ve bireylerin bilgiye ulaşma özgürlüğünü artırması bakımından büyük önem taşımaktadır. Sosyal medyanın katılımcı yapısı sadece ticari markalar için değil örgütlenmeden, kampanyaların duyurulmasına; bilgi paylaşımından kaynak yaratmaya kadar birçok alanda sivil toplum için önemli fırsatlar sağlamaktadır.

Bu bölümde sivil toplumun sosyal medyadaki etkinliğine dair iyi örnekler ve sivil toplumun sosyal medya kullanımına dair verilere yer verilmiştir. Seçilen örneklerin, sivil toplumun farklı çalışma alanlarından olmasına dikkat edilmiştir. Çalışma, genel trendler takip edilerek hazırlanmıştır.

Türkiye'de gençlik çalışmaları, çevre/ekoloji, eğitim, çocuk hakları, kadının insan hakları gibi farklı alanlarda faaliyet gösteren birçok STK, sosyal medyanın sunduğu fırsatlardan faydalanmakta, kampanya ve duyurularını paylaşarak takipçi sayılarını artırmaktadır. Socialbakers verilerine bakıldığında Türkiye'de sosyal medyayı en aktif kullanan ve katılımcı rakamları en yüksek kuruluşların başında Greenpeace Akdeniz-Türkiye gelmektedir. Greenpeace Akdeniz Türkiye, 781.000 Facebook hayranı ile dünya üzerindeki birçok ticari markadan da daha fazla hayran sayısına sahiptir.²⁷⁴ Facebook sayfaları incelendiğinde çeşitli kampanya ve araştırma verilerini paylaşmalarının yanı sıra hedef kitlesinin ilgisini çekebilecek görseller, kısa bilgiler ve ekolojik yaşama ilişkin önerilere de yer vererek sayfanın dinamizmine katkı sağlanmaktadır. Greenpeace, yürüttüğü kampanyalar hakkında takipçilerinin ve gönüllülerinin fikirlerini almak için çeşitli anket uygulamalarını Facebook sayfası üzerinden de yürütmektedir. Böylece bireylerin projelere katılımları artmaktadır.

Türkiye'de sosyal medyayı en aktif kullanan ve katılımcı rakamları en yüksek kuruluşların başında Greenpeace Akdeniz-Türkiye gelmektedir. Greenpeace Akdeniz Türkiye, 781.000 Facebook hayranı ile dünya üzerindeki birçok ticari markadan da daha fazla hayran sayısına sahiptir.

Greenpeace Türkiye Facebook sayfasında kampanyalara ilişkin anket örneği

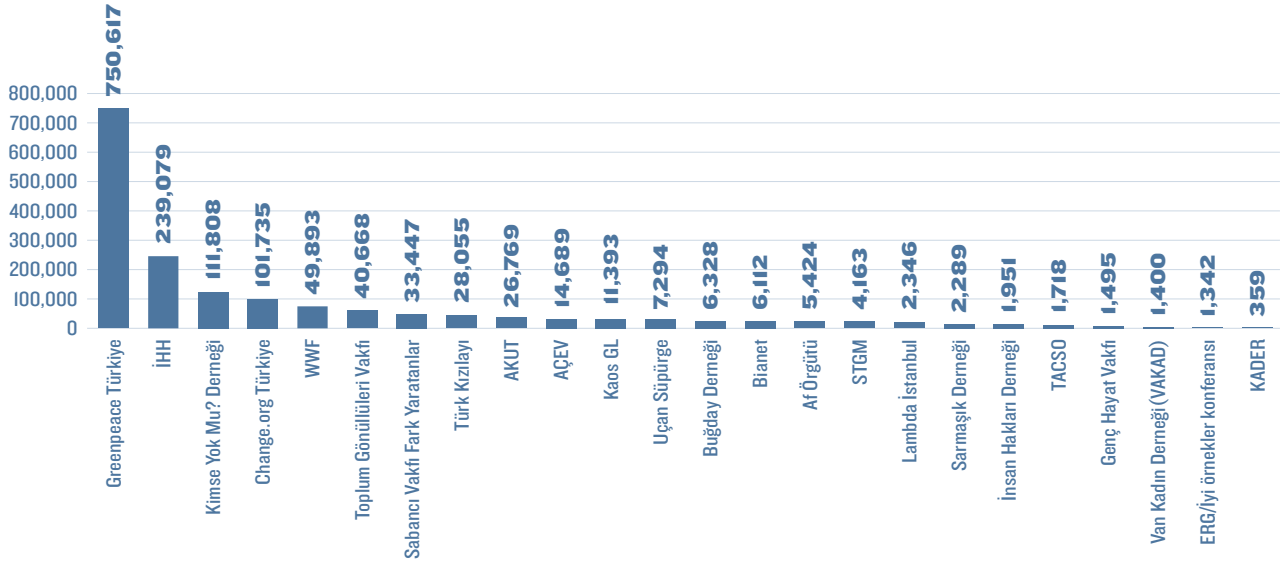
Webbrazzi muhabiri Burçin Tarhan'ın 20 Haziran 2011'de kaleme aldığı habere göre sosyal medya, aktivizm ve politik ifadeler için en popüler mecra haline gelmektedir. Haberde görüşü alınan Hayal Akademisi, Greenpeace, WWF Türkiye, TEMA Vakfı, AÇEV iletişim yöneticileri günümüzde sosyal medyanın iletişim faaliyetlerinin önde gelen bir parçası olduğunu dile getirmiştir.²⁷⁵

AÇEV Kaynak Geliştirme Sorumlusu Aslı Karabulut, henüz sosyal medya için kurgulanmış bir kaynak geliştirme projelerinin olmadığını ancak kaynak geliştirme faaliyetlerinin duyurusunu sosyal medya üzerinden yaptıklarını böylece yeni kaynakların yaratılmasında dolaylı da olsa sosyal medyanın faydasını gördüklerini belirtmektedir. WWF İletişim Yönetmeni Tuğba Uğur: "Sosyal medya ve web sitemiz arasında kurduğumuz ilişki sayesinde sosyal medyada paylaşabileceğimizden her zaman daha fazlası hedef kitlemize ulaşıyor" dedi. Uğur, "Kampanyalarının duyulmasında da kritik bir öneme sahip olan sosyal ağlar sayesinde iletişim bütçesindeki maliyetleri büyük ölçüde düşürdüklerini dile getirmektedir."²⁸

²⁷³ Bu bilgi, 19.12.2012 tarihinde pazarlama profesyonelleri ve sosyal medya uzmanlarına veri sağlayan ve dünya üzerindeki tüm sosyal medya verilerine ilişkin istatistik tutan www.socialbakers.com'dan alınmıştır. Verilere ulaşmak için: <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/>

²⁷⁴ Sayfanın hayran sayısına ilişkin rakam, Aralık 2012 itibarı ile alınmıştır.

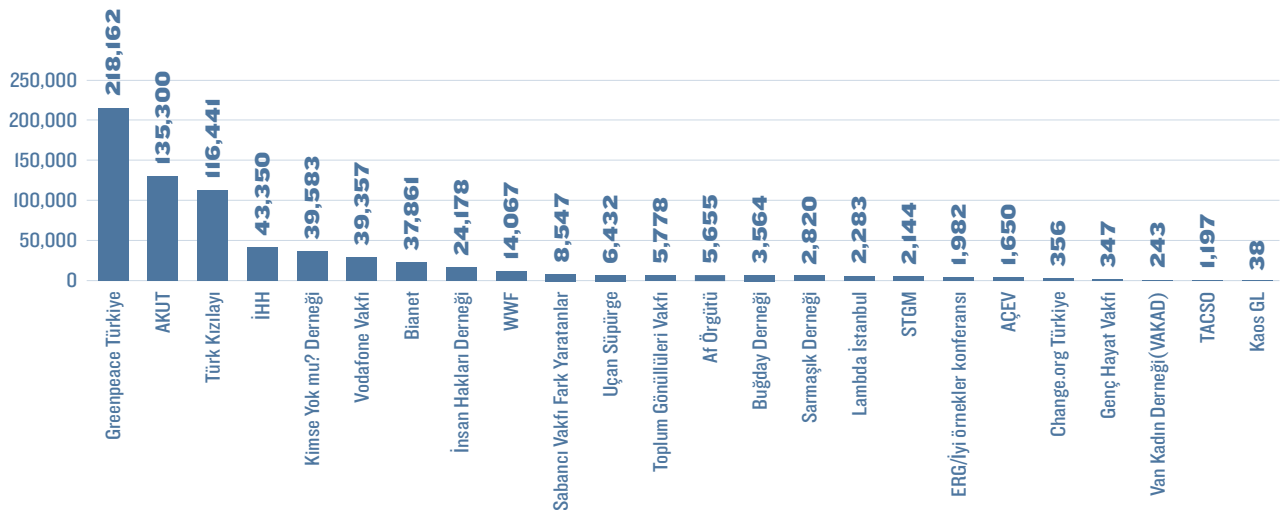
²⁷⁵ Sosyal Medya STK'lar için Bulunmaz Nimet. Webbrazzi. Erişim Tarihi: 22 Haziran 2011 <http://www.webbrazzi.com/2011/06/22/sosyal-medya-stk/>

GRAFİK 19. RAKAMLARLA STK'LARIN FACEBOOK TAKİPÇİLERİ²⁷⁶

STK'ların Facebook'daki takipçi sayılarına bakıldığında Greenpeace Türkiye/Akdeniz'in Türkiye'nin araştırma için seçilen STK'lar arasında hayran sayısı en fazla olan STK'sı olduğu görülmektedir. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Kimse Yok mu? Derneği hayran

sayılarıyla ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. Tabloda görülen tüm STK'ların sosyal medyayı kuruluşlarına, çalışma alanlarına, proje faaliyetlerine yönelik haberler ve bilgiler paylaşarak aktif biçimde kullandıkları, hedef kitleleriyle Facebook üzerinden kurdukları iletişim ile etkinliklerini artırdıkları gözlemlenmektedir.

GRAFİK 20. RAKAMLARLA STK'LARIN TWITTER TAKİPÇİLERİ

²⁷⁶ Facebook kullanıcı sayıları Aralık 2012'de derlenmiştir.

STK'ların Twitter'daki takipçi sayılarına bakıldığında, Greenpeace Türkiye/Akdeniz'in en fazla takip edilen STK olduğu görülmektedir. Greenpeace'i takipçi sayılarıyla takip eden kuruluşlara bakıldığında AKUT, Türk Kızılay'ı, İHH, Kimse Yok mu? Derneği gibi insani yardım kuruluşlarının geldiği görülmektedir. Tabloda görülen tüm STK'ların Twitter'ı kuruluşlarına, çalışma alanlarına, proje faaliyetlerine yönelik haberler ve bilgiler paylaşmak için kullandıkları ancak Twitter'daki kelime kısıtlaması nedeniyle daha özet paylaşımlarla takipçilerini link vererek web sitelerine yönlendirdikleri gözlenmektedir.

Greenpeace Türkiye-Akdeniz'in Twitter'da da en fazla takip edilen STK'lar arasındadır. Takipçi sayısı yüksek olan diğer kuruluşlar arasında AKUT, İHH ve Kimse Yok mu? Derneği gibi insani yardım kuruluşları yer almaktadır.

Türkiye'de internet kullanıcı sayısı hızla artmaktadır. Son 10 yılda 2 milyondan 35 milyona yükselen kullanıcı sayısındaki artış % 1750 oranındadır.²⁷⁷ Bu yükseliş, internet haberciliğinin gelişmesinin de önünü açmıştır. Son yıllarda sosyal medya araçlarının da aktif olarak kullanılmaya başlanmasıyla internet kullanımı farklı bir boyut kazanmış, haber kanalları bireyler arasındaki paylaşımları ve etkileşimleri de artırmıştır. Bu gelişmeler sivil toplum kampanyalarının yaygınlaşması ve yürütülmesi için de yeni yollar ve fırsatlar sunmuştur. Türkiye'nin en fazla okunan internet haber portallarının başında Hürriyet ve Milliyet gazeteleri gibi ana akım yazılı basın kuruluşlarının internet siteleri gelmektedir.²⁷⁸ İnternet gazetelerinin verdiği haberler Twitter ve Facebook gibi sosyal paylaşım sitelerinde bireyler tarafından paylaşarak hızla yayılabilmekte ve daha fazla okuyucuyla buluşabilmektedir. Türkiye'de haberler.com, bianet.org gibi sadece internet üzerinden yayın yapan internet gazeteleri de ilgi görmektedir.

²⁷⁷ İnternet kullanımına yönelik 2010 yılına ait veriler T.C. Kültür Bakanlığı'nın resmi web sayfasından alınmıştır. <http://sgb.kulturizm.gov.tr/TR,15252/turkiyede-internet-kullanimi-yuzde-1750-artti.html>

²⁷⁸ *Mapping Digital Media: Turkey*. Açık Toplum Vakfı. <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-turkey-20120423.pdf>

İNTERNET GAZETECİLİĞİ VE STK'LARIN GÖRÜNÜRLÜĞÜ: BAĞIMSIZ HABER AĞI PROJESİ (BIANET) ÖRNEĞİ²⁷⁹

bianet.org, alternatif yayıncılık anlayışı ile çeşitli STK ve meslek odalarının medyada seslerini duyurmak konusunda yaşadıkları sıkıntı ve kaygı sonucunda hayata geçmiş bir proje olmuştur. Inter Press Service (IPS) İletişim Vakfı, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ile Türk Tabipler Birliği'nin 1996 yılında başlayan ortak çalışmaları neticesinde Bağımsız İletişim Ağı, 1997 yılında faaliyete geçmiştir.

Bağımsız Haber Ağı Projesi (Bianet); 12 yerel gazete, 6 yerel televizyon ve 56 yerel radyonun imzaladığı uluslararası gazetecilik meslek ilkelerine saygılı, ilkel gazetecilik/ yayıncılık anlayışını içeren bir bildirme ile kurulurken, burada ortaya koyduğu ilke ve amaçları benimseyen yerel medya kuruluşlarını internet teknolojisi vasıtasıyla ortak haber üretimi ve dağıtım konusunda işbirliği içerisine sokmayı amaçlamıştır. Bianet, özellikle ağırlık merkezinde yerel medyanın yer almasıyla, yerelde çalışmalar yürüten sivil toplum projelerinin de sesi olmuştur. Bianet, basın özgürlüğü ve bağımsız gazeteciliği takip etmek ve korumak için ülke çapında bir ağ kurmak hedefiyle birleştirerek, dünya alternatif medya haritasında Türkiye'yi temsil edebilecek yeterlikte bir medya girişimi haline gelmiş ve dünyanın farklı yerlerindeki yurttaş gazeteciliği yapan, bağımsız medya girişimlerini derleyen Alternatif Medya Küresel Projesi'nin (Alternative Media Global Project-AMGP)

²⁷⁹ Bianet.org'a ilişkin bilgiler, <http://bianet.org/bianet> İnternet sayfası, Tezcan Özkan Kutlu ve Onur Bekiroğlu'nun hazırladığı "Türkiye'de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği" başlıklı makaleden (http://www.iletisim.selcuk.edu.tr/dergi/gs/2010_1.pdf), Yücel Mete, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, "Alternatif Medya Biçimi Olarak İnternet: Bağımsız İletişim Ağı (Bianet) Üzerine Bir Araştırma", Ankara 2008 (http://bianet.org/files/doc_files/000/000/559/original/Alternatif-medya-bicimi-olarak-internet-bagimsiz-iletisim-agi-bianet-uzerine-bir-arastirma-internet-as-an-alternative-type-of-media-a-survey-on-independent-communication-network-icn-1.pdf) kaynaklarından derlenerek hazırlanmıştır.

hazırladığı haritada Türkiye'den tek kuruluş olarak yer almıştır.²⁸⁰

Bianet nasıl kaynak geliştiriyor?

Tüm medya kuruluşları gibi finansal kaynaklara ihtiyaç duyan Bianet'in reklam ve ilan gelirleri bulunmamaktadır. Bianet'in finansal kaynaklarını, AB ve sivil toplum kaynaklı çeşitli kamusal fonlar ve gönüllü çalışma desteği verenler oluşturmaktadır. Bianet kamusal fonlardan yararlanmakla beraber, bu fonlar ticari şirketlerden değil, AB ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşlardan ve sivil toplum örgütleri ile meslek birliklerinden temin etmektedir. Bianet adına haber üretim sürecinde toplumun dezavantajlı kesimlerini, kadınları ve çocukları gözetken bir söylem üretme garantisini içeren ayrıntılı sözleşmelerle düzenlenmektedir.

Bianet'in "katılımcı yayıncılık" anlayışı nedir?

Alternatif medya olarak Bianet'in okuyucuları ile olan etkileşimi ve okuyucuların haber üretim sürecine katılımı önemli bir yer teşkil etmektedir. IPS İletişim Vakfı Kurucusu ve Bianet Danışmanı Nadire Mater, katılımcı gazetecilik anlayışı ile çalıştıklarını; dolayısıyla gönüllü muhabir sistemiyle gönüllülerin yazdığı haberlere büyük oranda yer verdiklerini, bu durumdan çok beslendiklerini ve memnun olduklarını belirtmektedir. Mater, Bianet'te okuyucunun eleştiri yöneltmek dışında aynı zamanda bizzat yazarlık da yaptığını vurgulamakta ve her günün sonunda ellerine dışarıdan pek çok haber ulaştığını söylemektedir. İnternet sitesinde sadece makalelere 1.676 farklı yazarın imza koymuş olması²⁸¹ Bianet'in katılımcı medya olarak tanımlanabilmesinin önemli kanıtıdır.

Bianet, sivil toplum kuruluşlarının haberlerine ne sıklıkla, ne şekilde yer veriyor?

Bianet ekibindeki gazeteciler Bianet' in bir sivil toplum kuruluşu misyonu taşıması konusunda farklı görüşler öne sürmektedir. Bianet'in bir STK olarak tanımlanamayacağı konusunda genel olarak

hemfikir olmakla birlikte, hak haberciliği anlayışına ve eğitim çalışmalarına paralel olarak ifade özgürlüğü ve hak savunuculuğu gibi konularda bir STK misyonu taşıdığını ve dolayısıyla sivil toplum örgütleriyle iç içe çalışan bir medya kuruluşu olduğunu vurgulamaktadırlar.

Bianet gazetecilerinin insan haklarında farkındalık yaratmak, haklara yönelik ihlalleri izlemek, ana akım medyanın yaptığı ya da görmezden geldiği hak ihlallerinden daha öte, daha kapsamlı bir habercilik yapmayı amaçladıkları ifade edilmektedir.

Bianet sivil topluma nasıl destek oluyor?

Bianet, Yerel Medya Eğitim Çalışmaları düzenlemektedir. Yerel Medya Eğitim Çalışmaları, ağ üyesi yerel gazete, radyo ve televizyon çalışanlarının eğitimi aracılığıyla, uluslararası gazetecilik meslek ilkelerine saygılı, ilkeli gazetecilik/yayıncılık anlayışıyla davranan gazeteciler yetiştirmeyi, yerel medyanın nitelik olarak güçlendirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

TÜRKİYE'DE ONLINE İMZA KAMPANYALARI VE CHANGE.ORG ÖRNEĞİ

Toplumsal sorunların çözümü için başlatılan imza kampanyaları da son yıllarda internet ortamına taşınmıştır. Özellikle sosyal medya ağları üzerinden kolaylıkla yaygınlaştırılabilen ve maliyeti olmayan bu kampanyalar bireylere ulaşmada en etkili yöntem haline gelmiştir. Online imza kampanyaları için internet siteleri kurulabilmekteyken Türkiye'de çalışmalarına yeni başlayan www.change.org/tr üzerinden de bireyler kampanyalar başlatabilmektedir. 27 Ağustos 2012 tarihinde Türkçe olarak faaliyete geçen change.org'un küresel anlamda 196 ülkede 20 milyondan fazla kullanıcısı bulunmaktadır.²⁸²

²⁸⁰ ABD ve Fransa' dan üç akademisyenin 2007'de başlattığı Alternatif Medya Küresel Projesi'nin amaçları arasında alternatif medya üzerine yürütülen çalışmaların derlemek, böylece bu alanda çalışan akademisyenlerin, aktivistlerin ve gazetecilerin yararlanabileceği ortak bir havuz oluşturmak da bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://amgp.skamp.eu.org/>

²⁸¹ Rakam, 2011 yılı Ekim ayına kadar olan süreyi kapsamaktadır.

²⁸² Bu bilgi <http://www.change.org/tr/hakk%C4%B1m%C4%B1zda> sayfasından alınmıştır.

Change.org yöneticilerinin verdiği bilgiye göre, Türkiye’de insanların yaratmak istedikleri değişim için kolaylıkla başvurduğu bir çözüm platformuna dönüşmeyi amaçlamaktadır. Change.org en temel amacı insanlara görmek istedikleri değişimi yaratma gücü ve değişimin günlük hayatın bir parçası olmasını sağlamak olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de büyük bir online kullanıcı sayısına ulaşmayı hedefleyen girişimin bu kullanıcıları örgütlü sivil toplum ile buluşturmayı amaçladığı belirtilmiştir.

STK’lar kampanyaları ve savunuculuk çalışmaları için Change.org’dan nasıl faydalanabilirler?

İmza kampanyaları son dönemde, özellikle internetin gelişmesiyle savunuculuk alanında en güçlü araçlardan biri olduğu belirtilmektedir. Change.org Türkiye Direktörü Uygur Özesmi’ye göre;

“İmza kampanyaları sayesinde sorundan rahatsız olan, çözümünü öneren ve değişime ilgi duyan insanlar bunu yaratmak için bir araya geliyorlar. Karar vericiler ve sorumlular üzerinde hem baskı yaratmanın yanı sıra kitlelere karşı sorumluluk oluşturuyorlar. Bu online kampanyaların ulaşılabilir platformlar üzerinden kolaylıkla ulaşılması insanların yönetim ve kararlara dair kitlesel fikirlerini iletmesini sağlıyor. Dolayısıyla artık savunuculuk araçlarının ötesinde demokratik katılım araçlarına dönüşüyor. Bu alan geliştikçe, karar vericilerde sivil alandan gelen tepkilere karşılık önceden refleks gelişmesi sayesinde bu tip savunuculuk etkinliklerine gerek dahi kalmadan sivil katılım toplumun yapısına işlemeye başlıyor.”

Özesmi, STK’ların toplumsal değişim için yürüttükleri kampanyalarda kendi bünyelerindeki bireylerden daha geniş kitlelere ulaşmak için Change.org platformunu kullanabileceklerini de belirtmektedir.

Change.org’un hali hazırda üyesi ya da destekçisi olan kişilerle sınırlı kalmaktansa STK’nın amaçlarıyla aynı doğrultuda düşünen ve eylemlerine destek vermek isteyen kişilere ulaşma imkanı sağlaması, kullanıcılar için kendi düşünce ve hassasiyetlerine yönelik çalışmalar yürüten STK’lar

ile tanışma imkanı sunması da avantajları arasında sayılıyor. Böylece toplumsal fayda için aktörler buluşuyor ve çift taraflı fayda sağlanıyor.

Herkes kampanya başlatabiliyor mu? Yoksa belirli kriterler ve önceliklere göre bir değerlendirme yapılıyor mu?

Change.org’un tamamen serbest bir imza kampanyası platformu olduğu ifade edilmektedir. Platformda hem bireyler hem de kurumlar hiç bir kriter ve önceliklendirmeye tabi tutulmadan dilediği zaman istediği yerde üç adımda kampanya başlatabilmektedirler. Bugüne kadar açılan kampanyalara Taksim Projesi’ne yönelik kampanyasıyla Herkes İçin Mimarlık Platformu, İzmir Bisiklet Yolları kampanyasıyla Bisikletliler Derneği, Mogan Gölü’ne yapılması planlanan deniz uçağı seferlerine yönelik Ankara Kuş Gözlem Topluluğu, Groupon ve Grupanya Yunus kampanyalarına yönelik Yunuslara Özgürlük Platformu, Atatürk Orman Çiftliği için TMMOB Mimarlar Odası Ankara şubesinin başlattığı kampanyalar örnek verilebilmektedir.

Kampanya başlatan STK’ların sayısı nedir?

Ocak 2013 itibarıyla 30’dan fazla STK’nın kampanya başlattığı bilgisi paylaşılmıştır.

Change.org Türkiye Direktörü Uygur Özesmi’ye göre;

“geleneksel imza kampanyasını online imza kampanyasından ayıran en büyük özellik online erişimin sınırlarının neredeyse olmaması ve organizasyon yükünün de aynı derecede azalmış olmasıdır. Bir imza kampanyası başlatıp şehir ya da ülke çapında imza toplamanın hedeflendiği durumlarda geleneksel kampanyaları yürütmek ve organize etmek hem zor hem de sokaktaki insanın dikkatini çekebileceğiniz süre kısıtlıdır. Oysa online kampanyalarda kampanyayı sosyal medya ağlarıyla genişletmek, zaman, mekan, şehir ve ülke sınırı olmadan çok daha fazla sayıda insana ulaştırabilmek mümkün. Üstelik bunun için çok daha az enerji harcayarak vakit kazanmak da olası.”

Change.org online imza kampanyalarının bir diğer avantajı ise kampanyayı yürütenlerin imzacılarla devamlı iletişim halinde kalabilmesidir.

Geleneksel modelde imzacılarıyla kampanyanın ilerleyen dönemlerinde iletişim kurmak zor ve zahmetliken, Change.org'da kampanya sahibi dilediği zaman imzacılara güncelleme notları ve haberler gönderebilmekte, imza teslimine davet edebilmektedir.

Özesmi, Change.org'un sağlayacağı dönüşümü, "İmza kampanyaları ülkemizde gitgide genişlerken bunu kullanan insanlar hem artacak hem de bu konuda çok daha tecrübeli ve stratejik olacaklar, çünkü ses çıkarmak, itiraz etmek, çözüm önermek, ve sonuç almak kısacası değişim yaratmak artık gündelik hayatımızın vazgeçilmez ve çok yararlı bir parçası haline gelecek" sözleriyle özetlemektedir.

Türkiye'de başarıya ulaşan Change.org kampanyaları oldu mu?

Uygur Özesmi: "Şu ana kadar insanların elde ettiği irili ufaklı başarılar bulunuyor. Örneğin Yeşilist Rehber tarafından Ağaoğlu Maslak 1453 Projesi'ne yönelik başlatılan kampanyada 46.000 imza toplandı ve Fatih Ormanı'nın bir inşaat projesinin arka bahçesi olması önlendi" sözleriyle örneklendirmiştir. Özesmi ayrıca, Turkcell Yolda takip uygulamasına yönelik Çisil Tolga'nın başlattığı kampanyanın, kadına şiddetin dolaylı yoldan desteklenmesi ihtimaline dikkat çekmesinin ve hizmetin, Turkcell tarafından geri çekilmesinin de önemli bir başarı örneği olduğunun altını çizmiştir. Turkcell, hizmeti yeniden tasarlarken kadın hakları savunucularıyla iletişim halinde olacağını açıklamıştır.

Change.org'un Türkiye'de ulaşılan kullanıcı sayısı nedir? Şu ana kadar kaç kampanya yürütüldü/ yürütülüyor? Tüm kampanyalar için ulaşılan toplam imza sayısı nedir?

Ocak ayı itibarıyla Change.org Türkiye'nin toplam kullanıcı sayısı 235.000'e ulaşmıştır. Şu ana kadar başlatılan ve hala sürmekte olan 7.500'e yakın kampanya bulunmaktadır. Türkiye'de online kampanyacılık geliştikçe bu kampanyalar arasında stratejik olanların ve başarıya ulaşanların sayısının da artacağı beklenmektedir. Bugüne kadar bu kampanyalarla yüzbinlerce imza toplanmış olup zira kullanıcılar genelde birden daha fazla kampanyaya destek olmaktadır.

Change.org'un online kampanyaların başarıya ulaşması için birey ya da STK'lara önerileri neler?

- **Kampanyanın talebinin net olması kampanyanın başarıya ulaşması için en önemli etkenlerden biri olmaktadır.**
- **Dünya barışı, açlığın sona ermesi ya da suç oranının düşürülmesini istemek yerine, belirli bir konumdaki, belirli bir sorunun çözümünü istemek her zaman daha etkili sonuçlar getirmektedir.**
- **Doğru kişi ya da kurumu muhatap olarak alan ve o noktadan taleplerini ileten kampanyalar doğrudan konunun karar vericisine seslenmekte ve çözüme yaklaşmaktadır.**
- **Sadece konuyla ilgili bilgisi ve hassasiyeti olan kişileri değil, konudan haberdar olmayan kişileri de hedefleyerek metinleri hazırlanan, daha geniş kitlelere seslenecek net ve temiz bir dil kullanan kampanyalar daha fazla kişi tarafından anlaşılabilir ve daha etkili bir erişim sağlamaktadır.**

Türkiye'de yazılı basın çevre, kadın kuruluşları, çocuk ve insan hakları gibi yaşamsal konulardaki STK çabalarına düşük düzeyde görünürlük sağlayabilmektedir. Bunun yanında barınma, yoksulluk, göç/mülteciler, gönüllülük gibi STK'lar için büyük önem taşıyan bazı konular da basılı medyada nadiren yer bulmaktadır.

Araştırma kapsamına dâhil edilen karikatür, başyazı, haber analizi, kamuoyu araştırması, röportaj, okur mektupları türlerinin oranı, haber türleri yüzdesi içerisinde, dikkate alınmayacak ölçüde düşüktür. Bu verilerden STK'ların basında daha yüzeysel biçimde ele alındığını, STK'lara yönelik derinlemesine araştırmalara ve yazılara yer verilmediği ortaya çıkmaktadır.

Ana akım medyada görünürlük sağlamak zorlanan kuruluşlar için kamuoyu yaratmada ve hedef kitlesine ulaşmada sosyal medya önemli bir alternatif haline gelmektedir. Özellikle Türkiye'deki kullanıcı rakamlarına bakıldığında çoğu zaman Facebook ve Twitter takipçi/kullanıcı sayıları gazete tirajlarının çok üzerine çıkabilmektedir. Sivil toplumda çalışan iletişim uzmanlarının sosyal medyayı yakından takip etmeleri ve bu alanda da çalışmalar yürütmeleri artık kaçınılmaz hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

Açık Toplum Vakfı. 2012. *Mapping Digital Media: Turkey*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-turkey-20120423.pdf>

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 2011. *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim Tarihi 18 Aralık 2012. http://sgb.aile.gov.tr/upload/sgb.aile.gov.tr/mce/2012/faaliyet_raporlari/2011_bakanlik_faaliyet_raporu.pdf

Amnesty International.2012. *State of World's Human Rights Report*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.amnesty.org/en/annual-report/2012>

"Anayasa'da Kimseler Duymasın Dönemi". 2012. *Milliyet*. Erişim Tarihi 27 Ocak 2012. <http://siyaset.milliyet.com.tr/anayasa-da-kimseler-duymasin-donemi/siyaset/siyasetdetay/27.01.2012/1494282/default.htm>

"Anayasa Komisyonu Muhalefetten Destek Aldı". 2012. *CNN Türk*. Erişim Tarihi 18 Haziran 2012. <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/06/18/anayasa.komisyonu.muhalefetten.destek.aldi/665475.0/index.html>

"Anayasa Vaadini Bu Yıl Gerçekleştirmeliyiz." 2012. *Adalet ve Kalkınma Partisi İnternet Sitesi*. Erişim Tarihi: 05 Şubat 2012. <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/anayasa-vaadini-bu-yil-gerceklestirmeliyiz/19824>

Asker Hakları İnisyatifi. 2012. *Zorunlu Askerlik Sırasında Yaşanan Hak İhlalleri*. Erişim Tarihi 15 Ekim 2012. <http://www.askerhaklari.com/rapor.pdf>

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS). 2010. *Türkiye'nin Katılım Süreci için Avrupa Birliği Stratejisi*. Erişim Tarihi 15 Eylül 2012. http://www.abgs.gov.tr/files/strateji/yabs_tr1.pdf

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 2011 ve 2012. Erişim Tarihi 15 Ekim 2012. www.abgs.gov.tr

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. 2011. *Financial Cooperation with Turkey 2011*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/publications/en/EU_IPA_ENG.pdf

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. 2011. *Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişmesine Yönelik Avrupa Komisyonu Desteği için Yol Gösterici İlkeler*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/CSD/Yol_Gosterici_ilkeler_TR_FINAL.pdf

Avrupa Komisyonu. *Avrupa Birliğinde Gönüllülük*. Erişim Tarihi 04 Eylül 2012. <http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018en.pdf>

Avrupa Komisyonu. 2012. *Demokrasi ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Kökleri: Avrupa'nın Dış İlişkilerinde Sivil Toplumla İşbirliği*. Erişim Tarihi 15 Eylül 2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0492:FIN:EN:PDF>

Avrupa Komisyonu. 2012. *Enhancing Democracy and Fighting Poverty: European Commission Commits to Further Support Civil Society in Partner Countries*. Erişim Tarihi 18 Eylül 2012. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/piebalgs/headlines/news/2012/09/20120918_en.htm

Avrupa Komisyonu. 2012. *Sivil Toplum Aracı 2011-2012, Ülke Fişi: Türkiye*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2012/pf_9_csf-tr.pdf

Avrupa Konseyi. 2012. *Gençlik Planlama Komitesinin 28. Toplantısında Aldığı Kararlar*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.coe.int/t/dg4/youth/fej/Grant_decisions_PC28.pdf

"Başbakan'dan Kürtaj Açıklaması."2012. *TRT*. Erişim Tarihi 30 Aralık 2012. <http://www.trthaber.com/haber/gundem/basbakandan-kurtaj-aciklamasi-42244.html>

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). 2012. *Van Depremi Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikListele1.aspx?ID=107>

“Benim Bedenim Benim Kararım’ Diyen Kadınlara Kızdı.” 2012. *Milliyet*. Erişim Tarihi 07 Haziran 2012. <http://siyaset.milliyet.com.tr/-benim-bedenim-benim-kararim-diyen-kadinlara-kizdi/siyaset/siyasetdetay/07.06.2012/1550519/default.htm>

Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Eğitim ve Araştırma Birimi. 2004. *Sivil Toplum STK’lar ve Gönüllülük*. Erişim Tarihi 04 Eylül 2012. http://stk.bilgi.edu.tr/docs/insel_std_5.pdf

Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Eğitim ve Araştırma Birimi. 2006. *Gönüllülerle İşbirliği*. Erişim Tarihi 04 Eylül 2012. <http://stk.bilgi.edu.tr/cd/04/>

Birleşmiş Milletler. 1998. *Evensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesinde Toplumsal Kuruluşların (Organların), Grupların ve Bireylerin Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge*.

Birleşmiş Milletler. 2011. *İnsani Gelişme Raporu 2011*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/TUR.html>

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. *Human Rights Violations Committed Against Defenders, and Other Difficulties They Confront*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Challenges.aspx>

Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi. 2007. *Katılımcı Taraması*. Erişim Tarihi 20 Aralık 2012. <http://www.unglobalcompact.org/>

Charities Aid Foundation (CAF). 2011. *Dünya Bağışçılık Endeksi 2011*. Erişim tarihi 15 Ağustos 2012. https://www.cafonline.org/pdf/world_giving_index_2011_191211.pdf

Charities Aid Foundation (CAF). 2012. *Dünya Bağışçılık Endeksi 2012*. Erişim tarihi 15 Ağustos 2012. <https://www.cafonline.org/pdf/WorldGivingIndexA3Map2012WEB.pdf>

CIVICUS (World Alliance for Citizen Participation). 2012. *2011 Sivil Toplumun Durumu Raporu*. Erişim Tarihi 25 Şubat 2013. <https://socs.civicus.org/>

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. 2012. *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgeb/dosyalar/duyurular/2011_faaliyet

Dernekler Dairesi Başkanlığı. 2012. *Derneklere İlişkin İstatistikler*. Erişim Tarihi 1 Ekim 2012. www.dernekler.gov.tr

Dernekler Dairesi Başkanlığı. 2012. *Hırvatistan Çalışma Ziyareti Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=884%3Ahrvatistan-calma-ziyareti-&catid=72%3Abakanlma-ya-plan-ziyaretler&Itemid=98&lang=tr

Dernekler Dairesi Başkanlığı. 2012. *İzin Almadan Yardım Toplama Statüsü Bulunan Tüzel Kişiliklere Ait Liste*. Erişim Tarihi 21 Aralık 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=66&lang=tr

Dernekler Dairesi Başkanlığı. 2012. *Kamu Yararına Çalışan Dernek Statüsü*. Erişim Tarihi 19 Aralık 2012 <http://dernekler.icisleri.gov.tr/Dernekler/Kurum/KamuYarariListe.aspx>

Dernekler Dairesi Başkanlığı. 2012. *Merkezi Yurtdışında Olup Türkiye’de Etkinliklerde Bulunmasına İzin Verilen Yabancı Dernekler ve Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar*. Erişim Tarihi 12 Haziran 2012 http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=66&lang=tr

“Dernek ve Vakıflardan 4+4+4’e STK’lardan Tam Destek.” 2012. *Dernekler Dergisi*. Sayı 19, Şubat 2012.

Dünya Bankası Enstitüsü. 2011. *Yönetişim Göstergeleri*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp

Dünya Bankası Enstitüsü. 2012. *Economist Intelligence Unit 2011 Verileri*. Erişim Tarihi 25 Şubat 2013. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c221.pdf>

Dünya Bankası Enstitüsü. 2012. *Türkiye Verileri*. Erişim Tarihi 25 Şubat 2013. <http://data.worldbank.org/country/turkey>

Eğitim Reformu Girişimi. *Eğitim İzleme Raporları*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://erg.sabanciuniv.edu/egitimizlemeraporlari>

Eğitim Reformu Girişimi. 2012. *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'ne İlişkin İnsan Hakları İlkeleri ve Bilimsel Bulgular Işığında Bir Değerlendirme*. Erişim Tarihi 22 Şubat 2012 http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/4%2B4_Eski_GerekceMetni_15032012.pdf

Eğitim Reformu Girişimi. 2012. *Kesintisiz Temel Eğitim Nedir?* Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/ERG_KesintiliEgitim_BilgiNotu.pdf

Ensar Vakfı. 2012. *4+4+4 Eğitim Sistemi; Yeni Anayasa'da Dini Kurumlar, Din Eğitimi ve Öğretimi; İsteğe Bağlı Din Eğitimi*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.ensar.org/ENSAR_12_yil_kademeli_zorunlu_egitim_raporu.pdf

"Erbey şahsında İHD yargılanıyor". 2012. *Bianet*. Erişim Tarihi 26 Ocak 2012. <http://bianet.org/bianet/bianet/135726-erbey-sahsinda-ihd-yargilaniyor>

Eşit Haklar İzleme Derneği. 2011. *Türkiye'de Engellilere Yönelik Ayrımcılık ve İnsan Hakları İhlalleri Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.esihaklar.org/wp-content/uploads/2012/06/ESHID-EngelliRaporu2011.pdf>

Foreign Policy ve Fund for Peace. 2012. *Başarısız Ülkeler Endeksi*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.foreignpolicy.com/failed_states_index_2012_interactive

Freedom House. 2012. *Dünya Özgürlük Raporu 2012*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/turkey>

Freedom House. 2012. *İnternet Özgürlüğü Raporu 2012*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/resources/FOTN%202012%20-%20Tables%20and%20Charts%20FINAL.pdf>

Freedom House. 2012. *Basın Özgürlüğü Raporu 2012*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Global%20and%20Regional%20Press%20Freedom%20Rankings.pdf>

Gelir İdaresi Başkanlığı. 2012. *Bakanlar Kurulunca Vergi Muafiyeti Tanınan Vakıfların Listesi*. Erişim Tarihi 20 Aralık 2012. <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=406>

Gelir İdaresi Başkanlığı. 2012. *Vakıfların Vergilendirilmesi Rehberi*. Erişim Tarihi 23 Mayıs 2012. http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/yayinlar/VAKIFLARIN_VERGILENDIRILMESI_REHBERI_2012.pdf

Gençlik ve Spor Bakanlığı. 2012. *Gençlik Projeleri Destek Programı, Uygulama Kılavuzu*. Erişim Tarihi 18 Aralık 2012. <http://www.gsb.gov.tr/site/projedestegi.aspx?content=36&t=i>

Hadzi-Miceva, Katerina. 2007. "Comparative Analysis of European Legal Systems and Practices Regarding Volunteering". *The International Journal of Non-for-Profit Law*. Erişim Tarihi 04 Eylül 2012. http://www.icnl.org/research/journal/vol9iss3/art_1.htm

Hakan, Ahmet. 2011. "Van'da BDP'li Belediye Dışlanıyor." *Birgün*. Erişim Tarihi 27 Ekim 2011. http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1319733247&year=2011&month=10&day=27

"Hayatımız 'kamu spotu'." 2012. *Hürriyet*. Erişim Tarihi 27 Eylül 2012. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21562913.asp>

Hollanda Hükümeti. 2012. *Hollanda Dışişleri Politikasında İnsan Hakları*. Erişim Tarihi 28 Eylül 2012. <http://www.government.nl/issues/human-rights/human-rights-in-dutch-foreign-policy>

Human Rights Watch. 2012. *2012 World Report*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
<http://www.hrw.org/world-report-2012>

International Federation for Human Rights (FIDH) ve World Organisation Against Torture (OMCT). 2012. *Turkey- Human Rights Defenders, Guilty until Proven Innocent (Türkiye-İnsan Hakları Savunucuları, Masum Oldukları Kanıtlanıncaya Kadar Suçlu)*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
http://www.omct.org/files/2012/06/21816/obs_mission_report_turkey_hd.pdf

İnsan Hakları Derneği. 2011. *2011 Yılı İnsan Hakları İhlalleri Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=222&Itemid=103

İnsan Hakları Derneği. 2011. *İnsan Hakları Derneği Bülteni İnsan Hakları Haftası Özel Sayısı*, 10-17 Aralık.

İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP). 2012. *İHOP İnsan Hakları İzleme Bülteni*. 13 Ağustos 2012.
http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=580

İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER). 2011. *2011 Başörtü Yasağı Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
<http://www.mazlumder.org/yayinlar/detay/raporlar/3/mazlumder-2011-basortusu-yasagi-raporu/579>

İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği. 2011. *2011 Türkiye İnsan Hakları Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.mazlumder.org/yayinlar/detay/raporlar/3/2011-turkiye-insan-haklari-raporu/1076>

İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği. 2011. *Van Depremine İlişkin Değerlendirmeler ve Zarara Uğramış Kişilerin Hak Arama Süreçlerine İlişkin Deprem Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
<http://istanbul.mazlumder.org/yayinlar/detay/raporlar/3/van-depremine-iliskin-degerlendirmeler-ve-zarara-ugramis-kisilerin-hak-arama-sureclerine-iliskin-deprem-raporu/572>

İpekyolu Kalkınma Ajansı. 2011. *SODES Etki Analizi Sonuç Raporu*. Erişim Tarihi 13 Aralık 2012.
<http://www.ika.org.tr/ContentDownload/SodesEtkiAnalizi.pdf>

“İşte Türkiye'nin Kürtaj Haritası.”2012. *Habertürk*. Erişim Tarihi 06 Temmuz 2012.
<http://www.haberturk.com/saglik/haber/756723-iste-turkiyenin-kurtaj-haritasi>

Kadının İnsan Hakları- Yeni Çözümler Derneği. 2012. *Kürtaj Yasaklanamaz Kampanyası, Basın Açıklaması*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
<http://www.kadinininsanhaklari.org/kategori/haberler/33212/kurtaj-yasaklanamaz-kampanyasinda-toplanan-imzalar-hukumete-gonderildi>

“Kadına Karşı Şiddeti Kim Yapar?” *Morçatı Kadın Sığınağı Vakfı Basın Açıklaması*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.
<http://www.morcati.org.tr/tr/haber/41/KADINA-SIDDETI-KIM-YAPAR.html>

“Kadınlar 4+4+4'e Karşı Meclis'e Yürüyor.” 2012. *Hurriyetegitim.com*. Erişim Tarihi 26 Mart 2012.
<http://www.hurriyetegitim.com/haberler/26.03.2012/kadınlar-444-icin-meclise-yuruyor.aspx>

“Kağıt Toplayıcılardan Van'a Destek.”2011. *Bianet*. Erişim Tarihi 27 Ekim 2011.
<http://bianet.org/bianet/toplum/133664-kagit-toplayicilardan-vana-destek>

Kalkınma Bakanlığı. 2011. *Yerel Desenler 2011 Yılı Genel Faaliyet Raporu*. Erişim Tarihi 14 Aralık 2012.
<http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCD5144256FC2F7B08>

Kalkınma Bakanlığı. 2012. *Kuruluştan Bugüne Kalkınma Ajanslarında Sosyal Politikalar*. Erişim Tarihi 14 Aralık 2012.
http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/14599/Kurulu%C5%9Fundan_Bug%C3%BCne_Kalk%C4%B1nma_Ajanslar%C4%B1nda_Sosyal_Politikalar.pdf

Kamu Harcamaları İzleme Platformu (KAHİP). *Yılı Kamu Harcamaları İzleme Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.kahip.org/site_media/docs/milletvekili_mektup_2012.pdf

“Kamu Spotları Çocuklara Ne Veriyor?”2012. *Radikal*. Erişim Tarihi 04 Ağustos 2012. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1096172&CategoryID=99>

“Kaos GL MHP Genel Başkan Yardımcısı Ruhsar Demirel İle Görüştü.” 2012. *Kaos GL*. Erişim Tarihi 19 Eylül 2012. <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=12302>

Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA). *Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42164&l=1>

Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği. 2010. *Kırsal Çevre Yıllığı 2010*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.kirsalcevre.org.tr/yayinlar.php?page=14>

Kutlu, Tezcan Özkan ve Bekiroğlu, Onur. 2010. “Türkiye’de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği”. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. Cilt 6, Sayı 2. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.iletisim.selcuk.edu.tr/dergi/gs/2010_1.pdf

“Kürtaj Eyleminde 28 Gözaltı”. *Sabah*. Erişim Tarihi 01 Haziran 2012. <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/06/01/kurtaj-eyleminde-28-gozalti>

“Kürtaj için Düzenleme Yapılmayacak.” 2012. *CNN Türk*. Erişim Tarihi 21 Haziran 2012. <http://www.cnnurk.com/2012/guncel/06/21/kurtaj.icin.duzenleme.yapilmayacak/665934.0/index.html>

“Kürtajın Sınırlanması Geriye Dönük Bir Adım”. 2012. *BBC Türkçe*. Erişim Tarihi 31 Mayıs 2012. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/05/120531_un_abortion.shtml

“Kürtaj Yasasının Ayrıntıları Belli Oldu.” 2012. *İnternet Haber*. Erişim Tarihi 18 Temmuz 2012. <http://www.internethaber.com/kurtaj-yasasi-kurtj-tasarisi-recep-akdag-ensest-iliskiler-siniri-ertesi-gun-hapi-443748h.htm>

“Mahkeme LGBT Derneğinin Müdahillik Talebini Kabul Etti”. 2012. *Kaos GL*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=10958>

“Mahremiyet Butonu”. 2012. *Radikal*. Erişim Tarihi 22 Haziran 2012. <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1091882&CategoryID=77>

Metem, Yücel. 2008. *Alternatif Medya Biçimi Olarak İnternet: Bağımsız İletişim Ağı (Bianet) Üzerine Bir Araştırma*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi: Ankara. Erişim Tarihi 15 Haziran 2012.

http://bianet.org/files/doc_files/000/000/559/original/Alternatif-medya-bicimi-olarak-internet-bagimsiz-iletisim-agi-bianet-uzerine-bir-arastirma-internet-as-an-alternative-type-of-media-a-survey-on-independent-communication-network-icn-1.pdf

“Mızrak Çuvala Sığmadı, Tepkiler Yüzünden Yeni TTK Değiştirildi.”2012. *Hürriyet*. Erişim Tarihi 18 Haziran 2012. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/20782009.asp>

Milletvekillerini ve Seçilmişleri İzleme Komiteleri Derneği (TÜMİKOM). *Milletvekili Performans Raporları*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tu-mikom.org/tr>

Milli Eğitim Bakanlığı. 1995. *Milli Eğitim Şûrası Yönetmeliği*. Erişim Tarihi 10 Ekim 2012. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/22398_0.html

Milli Eğitim Bakanlığı. 2010. *18. Milli Eğitim Şûrası Kararları*. Erişim Tarihi 10 Ekim 2012. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/surular/18_sura.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı. 2012. *12 Yıl Zorunlu Eğitim, Sorular ve Cevaplar*. Erişim Tarihi 12 Ekim 2012. http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2012/12Yil_Soru_Cevaplar.pdf

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. 2012. *Mor Çatı İzleme Raporu*. Erişim Tarihi 16 Ocak 2012. http://www.bianet.org/files/doc_files/000/000/502/original/mor-cati-izleme-raporu.pdf

“Mor Çatı Videolarına RTÜK Engeli”2011. *CNN Türk*. Erişim Tarihi 13 Aralık 2011. <http://video.cnnurk.com/2011/haber/12/13/mor-cati-videolarina-rtuk-engeli>

Pierini, Marc ve Mayr, Markus. 2013. "Press Freedom in Turkey (Türkiye'de Basın Özgürlüğü)." *Carnegie Endowment For International Peace*. Erişim Tarihi 15 Ocak 2013.

<http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=50577&lang=en>

"PKK'ya Avrupa'dan Destek Veren Vakıflar." 2012. *Milliyet*. Erişim Tarihi 21 Eylül 2012.

<http://gundem.milliyet.com.tr/pkk-ya-avrupa-dan-destek-veren-vakiflar-/gundem/gundemdetay/21.09.2012/1600019/default.htm>

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK). *Kamu Spotları Yönergesi*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=bb9dc728-3874-4fdd-917e-97891ecf334b

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. *Zorunlu Yayınlar ile İlgili Kanun Maddeleri*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=5012ecdc-4434-4285-878c-d7fb3f20b1eb

"RTÜK için Erkek Daha Eşit." 2012. *Bianet*. Erişim Tarihi 13 Aralık 2012.

<http://bianet.org/bianet/bianet/134736-rtuk-icin-erkek-daha-esit>

Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi. 2008. *Akıl ve Ruh Sağlığı Alanında İnsan Hakları İzleme Raporu 2008*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://www.rusihak.org/images/files/rusihak_ulusal_rapor.pdf

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM). 2011. *Örgütlenme Özgürlüğü Alanına İlişkin Sivil Toplum Anayasa Önerileri*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

<http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/stgm-orgutlenme-ozgurlugu-ile-ilgili-goruslerini-anayasa-uzlasma-komisyonu-na-ilettileri-2>

"Sivil Toplum Kuruluşlarının Yasama Sürecine Etkin Katılımı ve Görüş Alma: Bir Model Arayışı Konferansı". 2011. *TBMM Haber Sitesi Meclis Haber*. Erişim Tarihi 22 Şubat 2011 http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=107187

Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Yardım Türkiye Ofisi (TACSO). 2011. *Kapasite Geliştirme Alan Araştırması*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://tacso.org/doc/tr_kgaa_10052011.pdf

Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Yardım Türkiye Ofisi (TACSO). 2011. *İhtiyaç Analizi Raporu 2011*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://tacso.org/doc/TR_NA_Report_tr.pdf

Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Yardım Türkiye Ofisi (TACSO). 2012. *TACSO E-Bülten*. Sayı 2012/3. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

<http://www.tacso.org/doc/TACSO%20Türkiye%20Bulten-Haziran.pdf>

Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Yardım Türkiye Ofisi (TACSO). *Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

http://cms.arenteknoloji.com:8001/icerik/294KLP0135/tr_funder_guide.pdf

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. 2010. *2010 Referandum ve Siyasi Partilerin Tutumu Analizi*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012.

<http://file.setav.org/Files/Pdf/2010-referandumu-siyasi-partilerin-tutumlari.pdf>

Social Watch Temel Kapasite Endeksi 2011 ve 2012.

Sosyal Destek Programı (SODES). 2012. *Bileşen Bazında İstatistikler*. Erişim Tarihi 24 Kasım 2012. <http://www.sodes.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCD08A36B6B399A45DF48EA607E784DFDA48F6DA3FAC080188>

"Sosyal Medya STK'lar için Bulunmaz Nimet". 2011. *Webrazzi*. Erişim Tarihi 22 Haziran 2011 <http://www.webrazzi.com/2011/06/22/sosyal-medya-stk/>

Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü. *2009-2013 Stratejik Planı*. Erişim Tarihi 18 Aralık 2012. http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/mce/2012/genel_sencer/stratejik_plan_20092013.pdf

Şaşmaz, Ayтуğ. 2012. "4+4+4: Bir Toplama Değil, Çarpıtma İşlemi." Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tr.boell.org/web/111-1367.html>

“The Government Is Trying to Intrude into People’s Private Lives”. 2012. *Qantara.de*. Erişim Tarihi 26 Haziran 2012. <http://en.qantara.de/The-Government-Is-Trying-to-Intrude-in-Peoples-Private-Lives/19376c500/index.html>

“TİB’in Mesajına Karşılık Pembe Hayat Derneği Açıklama Yaptı”. 2012. *Pembe Hayat*. Erişim Tarihi 12 Şubat 2012. <http://pembehayat.org/tib%C2%B4in-mesajina-karsilik-pembe-hayat-dernegi-aciklama-yapti/>

Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG). 2011. *Faaliyet Raporu 2011*. Erişim Tarihi 12 Aralık 2012. <http://tr.scribd.com/doc/92367208/2011-TOG-Faaliyet-Raporu>

“Turkish Women Blow Whistle on Rights Crackdown”. 2012. *Womensenews*. Erişim tarihi 16 Temmuz 2012. <http://womensenews.org/story/abortion/120716/turkish-women-blow-whistle-rights-crackdown#.UTdDPqKGHs5>

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). *Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss199.pdf>

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yeni Anayasa Sayfası. 2012. *Anayasa Uzlaşma Komisyonunun Çalışma Usulleri*. Erişim Tarihi 02 Ekim 2012. <https://yenianayasa.tbmm.gov.tr/calismaesaslari.aspx>

Türkiye Büyük Millet Meclisi. *Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*. Erişim Tarihi 25 Eylül 2012. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26083_0.html

Türkiye Büyük Millet Meclisi. *4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanun*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031024.htm#1>

Türkiye Büyük Millet Meclisi. *5393 Sayılı Belediye Kanunu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV). 2009. *Gönüllülük Kazanımları*. Erişim Tarihi 20 Eylül 2012. http://www.tegv.org/i/Assets/pdf/Arastirmalar/2009_GK_Raporu.pdf

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. 2010. *Sürdürülebilir Gönüllülük*. Erişim Tarihi 20 Eylül 2012. http://www.tegv.org/i/Assets/pdf/Arastirmalar/2010_GonullulukveSurdurulebilirlik_Arastirmasi.pdf

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı. 2011. *Küresel İlkeler Sözleşmesi 3.İlerleme Bildirimi*. Erişim Tarihi 20 Aralık 2012 http://www.tegv.org/i/Assets/pdf/Faaliyet_Raporlari/TEGV_KIS_2010-2011.pdf

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV). 2012b. *Anayasa’ya Dair Tanım ve Beklentiler Raporu*. Erişim Tarihi 15 Eylül 2012. http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/Of2d3c0e-0668-46c3-b4a9-786275208f85/12602AnayasaAnket14_11_12WEB.pdf

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. 2012a. *Anayasa İzleme Raporu 1*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/affad164-be8a-4899-9e63aa6310a49614/12057Anayasaizleme%281%2919_03_12.pdf

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. 2012c. *Anayasa İzleme Raporu 2*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/9387e8a5-de70-4bb2-a326-9d2e681df432/Anayasaizleme2_08_10_12.pdf

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. 2012. *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/a920d306-9a97-4bb0-83a9-517ef8ba9f46/Medya3WEB.pdf>

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA). 2012. *Dünyanın Durumu 2012 Sürdürülebilir Refaha Doğru Raporu*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitalfocus.aspx?primary_id=312&type=94&target=categorial1&detail=single&sp_table=&sp_primary=&sp_table_extra=&openfrom=sortial

Türkiye İnsan Hakları Vakfı. *Türkiye İnsan Hakları Raporu*. 2011. Erişim tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tihv.org.tr/index.php?TArkiye-AEnsan-HaklarAE-Raporu>

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2006. *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi 15 Ağustos 2012. <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Uluslararası%20STEP%20Türkiye%20Ulke%20Raporu.pdf>

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2010a. *Türkiye’de Derneklerin Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Engeller*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi 3 Eylül 2012. http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/orgutlenme_rapor_web.pdf

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2010. *Vakıflarda Kurucu İradesinin Korunması ve Sürdürülmesinin Uygulamada Yarattığı Sorunlar Konulu Panelin Notları*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi 3 Eylül 2012. <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/No%2053%20Kurucu%20Irade%20Raporu%20TUSEV%20-TEHAV%20.pdf>

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2010. *Vakıf ve Derneklere İlişkin Vergi ve Kamu Yararı Raporu AB Ülkeleri ve Türkiye’deki Uygulamalar ve Öneriler*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi 3 Eylül 2012. http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/TUSEV-EFC-Karsilastirma_ve_Oneriler_Raporu.pdf

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2011. *Sivil Toplum İzleme Raporu 2011*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi 3 Eylül 2012. <http://www.tusev.org.tr/content/detail.aspx?cn=727&c=73>

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2012. *Bolu Bağışçılar Vakfı Analizi: Yerel Kalkınma İçin Örnek Bir İşbirliği ve Kalkınma Modeli*. Erişim Tarihi 15 Ağustos 2012. http://degisimicinbagis.org/usrfiles/bbvanalizi_tusev_web.pdf

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2012. *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları: Yenilikçi Yöntemler, İyi Uygulamalar ve Gelişim Alanları*. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim Tarihi 20 Aralık 2012. [http://degisimicinbagis.org/usrfiles/irketlerin_topluma_yat%4%B1r%C4%B1m_programlar%C4%B1\(1\).pdf](http://degisimicinbagis.org/usrfiles/irketlerin_topluma_yat%4%B1r%C4%B1m_programlar%C4%B1(1).pdf)

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2012. *66 Soruda Yeni TTK’da Muhasebe Standartları, Denetim, Denetçi, Raporlama, İlan, Ortaklarla İlişkiler, Şirketler*. İstanbul: Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. Erişim tarihi 3 Eylül 2012. <http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/Image/66%20SORUDA%20YEN%C4%B0%20%20TTK.pdf>

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı. 2013. *Sosyal Girişimcilik Toplantı Notları*. Erişim Tarihi 20 Ocak 2013. <http://sosyalgirisim.org/userfiles/document/16%20Ocak%20Sosyal%20Giri%C5%9Fimcilik%20Toplant%C4%B1s%C4%B1%20Notlar%C4%B1.pdf>

Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği. 2012. *Çocuk Gelinler için Küresel Çapta Örgütleniyoruz*. Erişim Tarihi 20 Nisan 2012. <http://www.ucansupurge.org/turkce/index2.php?Hbr=613>

Uluslararası Çalışma Örgütü. 2011. *Gönüllü Çalışmaları Ölçümlemek için El Kitabı*. Erişim Tarihi 04 Eylül 2012. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat/documents/publication/wcms_162119.pdf

Uluslararası Kızıl Haç. 2011. *Gönüllülüğün Önemi*. Erişim Tarihi 04 Eylül 2012. <http://www.ifrc.org/Global/Publications/volunteers/IFRC-Value-of-volunteers-report-EN.pdf>

Uluslararası Şeffaflık Örgütü. 2012. *Yolsuzluk Algılama Endeksi*. Erişim tarihi 13 Ağustos 2012. <http://www.transparency.org/country#TUR>

Vakıflar Genel Müdürlüğü. 2012. *Yeni Vakıf İstatistikleri*. Erişim tarihi 3 Eylül 2012. <http://www.vgm.gov.tr/icerik.aspx?id=192>

“Van Depremi Yardımlarına Ne Oldu?” 2012. *Bianet*. Erişim Tarihi 26 Ocak 2012. <http://ww.bianet.org/bianet/diger/135727-van-depremi-yardimlarina-ne-oldu>

“Van’da İstenilirse Organizasyonsuzluk Hali Aşılabilir.” 2011. *Bianet*. Erişim Tarihi 29 Kasım 2011. <http://bianet.org/bianet/toplum/134402-vanda-istenirse-organizasyonluk-hali-asilabilir>

“Yeni Ticaret Kanunu KOBİ’leri Bitirir.” 2012. *Euractiv*. Erişim Tarihi 12 Ocak 2012. <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/interview/kzlot-yeni-ticaret-kanunu-byle-geerse-ayakta-kobi-kalmaz-irket-sahibi-hapishane-veya-tmarhaneye-gider-023492>

“4+4+4’e Karşı Onbinler Yürüdü.” 2012. *Bianet*. Erişim Tarihi 16 Eylül 2012. <http://bianet.org/bianet/bianet/140894-4-4-4e-karsi-onbinler-yurudu>

“13 Ülkeden Homofobi Karşıtları Ankara’da Buluşacak.” 2012. *Kaos GL*. Erişim Tarihi 15 Haziran 2012. <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=6912>

“115 Cemaat Vakfından 1452 Başvuru.” 2012. *AGOS*. Erişim Tarihi 31 Ağustos 2012. <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=115-cemaat-vakfindan-1452-basvuru&haberid=2411>

“120 Sivil Toplum Örgütü 4+4+4 Eğitim Sistemine Destek Çıktı.” *Sabah*. Erişim Tarihi 28 Mart 2012. <http://www.sabah.com.tr/Egitim/2012/03/28/120-sivil-toplum-orgutu-444-egitim-sistemine-destek-cikti>

“2012 Yılında Açık Toplum Vakfı’ndan Sivil Topluma 2 Milyon TL Destek”.2012. *Açık Toplum Vakfı, E-Bülten. Yıl 4, Sayı 17*. Erişim Tarihi: 5 Ocak 2013. http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/ebulten/ebultenekimkasimaralik/ebulten_2012-1.php

¹ 2011 Sivil Toplumun Durumu Raporu. CIVICUS. Erişim Tarihi:25 Şubat 2013 <https://socs.civicus.org/>

² Economist Intelligence Unit 2011 Verileri. Dünya Bankası Enstitüsü. Erişim Tarihi: 25 Şubat 2013. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c221.pdf>

³ Türkiye Verileri. Dünya Bankası. Erişim Tarihi: 25 Şubat 2013. <http://data.worldbank.org/country/turkey>

⁴ Adı geçen rapor 2013 yılı içinde yayınlanacaktır.

⁵ Sivil Toplum Kuruluşları için Fon Rehberi. TACSO. <http://tacso.org/documents/otherdoc/?id=7409>

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

Bankalar Cad. Minerva Han No: 2 Kat: 5 34420 Karaköy-İstanbul

Tel: 0212 243 83 07 • Fax: 0212 243 83 05

info@tusev.org.tr

www.tusev.org.tr